

**OM
ADMINISTRATIV
BESVÄRSRÄTT**

AKADEMISK AVHANDLING

Av OLE WESTERBERG

STOCKHOLM 1945

NORDISKA BOKHANDELN I DISTRIBUTION

Juridikbok se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

OM
ADMINISTRATIV BESVÄRSRÄTT

Akademisk avhandling av
OLE WESTERBERG

Åke Westberg

OM ADMINISTRATIV BESVÄRSRÄTT

Akademisk avhandling

*som med tillstånd av Stats- och Rättsvetenskapliga Fakulteten vid
Stockholms Högskola för vinnande av juris doktorsgrad till
offentlig granskning framställes å Högskolans
lärosal B lördagen den 10 november
1945 kl. 10 f. m.*

av

OLE WESTERBERG

jur. lic.

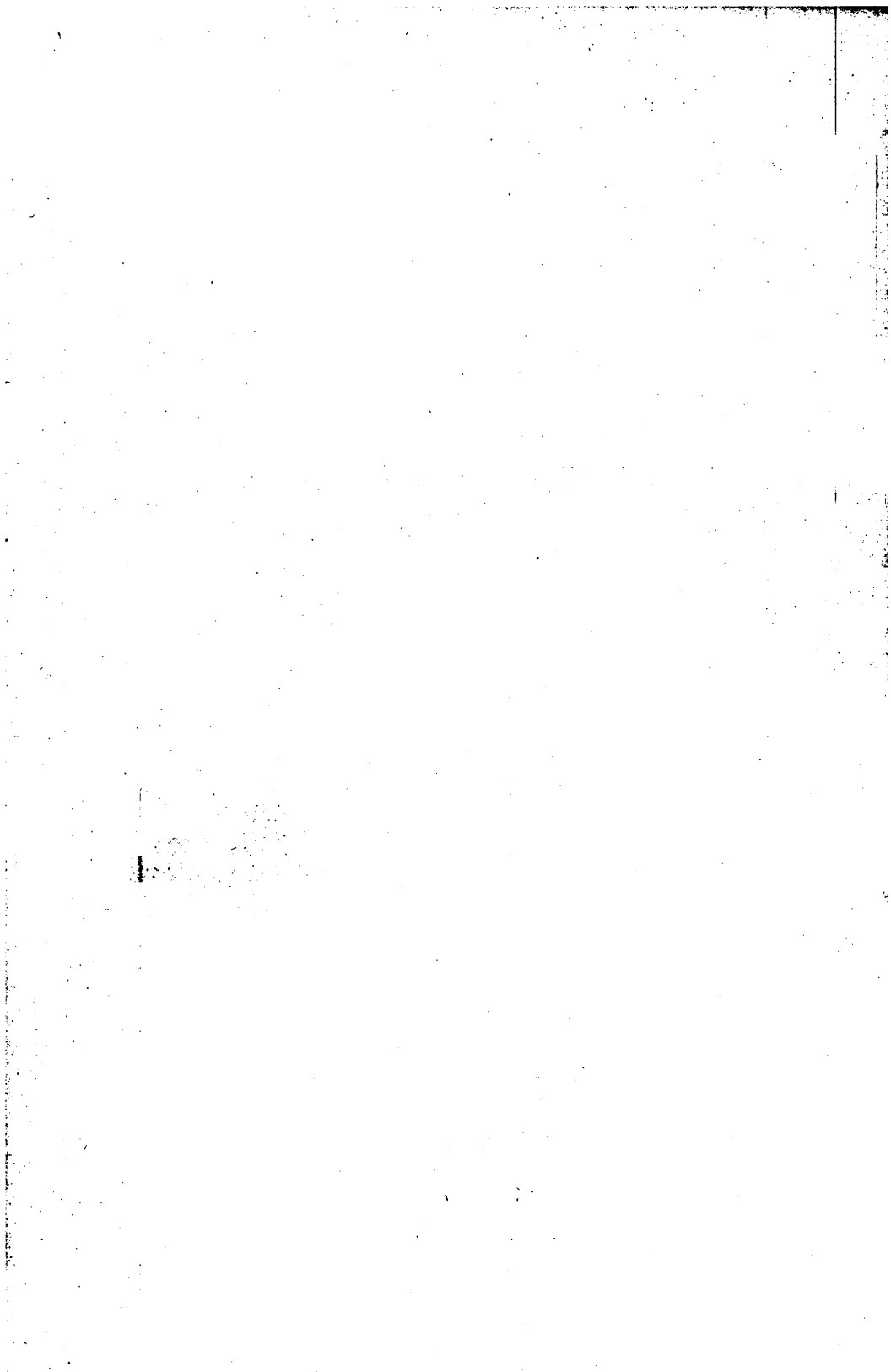
Stockholm 1945

NORDISKA BOKHANDELN I DISTRIBUTION

TRYCKERIAKTIEBOLAGET FYLGIA, STOCKHOLM 1945

TILL
MINA FÖRÄLDRAR

Det är mig en kär plikt att här till min lärare professor Nils Herlitz frambara mitt värdsamma tack för det intresse och den välvilja, han visat mig under mitt arbete på denna avhandling, och för det värdefulla bistånd, han lämnat mig vid dess utförande. Särskilt må framhållas, att jag, när avhandlingen förelåg i korrektur, fick taga del av hans privata föreläsning-anteckningar över den administrativa besvärsrätten.

I tacksamhetsskuld stannar jag också till professorerna Ivar Agge och Per Olof Ekelöf samt till det förvaltningsrättsliga licentiatseminariet vid Stockholms Högskola, som till diskussion upptagit utkast till några avsnitt av detta arbete. Ett tack vill jag också rikta till de många ämbets- och tjänstemän, vilka beredvilligt låtit sin praktiska erfarenhet komma mig till godo, samt till min fästnö, notarie Kerstin Thorn, och amanuensen vid Stockholms Högskolas juridiska bibliotek, filosofie magister Hillevi Vretblad, vilka varit mig behjälpliga med korrekturläsning och granskning av källförteckningen.

Stockholm i september 1945.

Ole Westerberg.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

INNEHÅLL

Förkortningar	Sid. 13
Källor	19

Avd. I.

Kap. I.

Besvärsrätt och Besvärsregler	30
-------------------------------------	----

Besvär och besvärsrätt s. 30. — Begränsning av undersökningens föremål s. 32. — Betydelsen av huruvida besvärsrätt föreligger s. 34. — Prövning ex officio av besvärsrätt s. 35. — Vid vilken tidpunkt skola besvärsgrundande omständigheter föreligga? s. 37.

Olika typer av besvärsregler s. 38. — Positiva regler saknas: överklagbarhet s. 41, särskilt om överklagbarhet hos kommunala organs beslut s. 45, överklagbarhet och tolkningar e contrario s. 51, tillämpliga regler s. 55.

Kap. II.

Metodik	61
---------------	----

Svensk och utländsk litteratur; kort översikt s. 61. — Kritik av rättighetsbegreppens användande s. 67. — Kritik av intressebegreppens användande s. 70. — Antydning om i detta arbete använd metod s. 71.

Kap. III.

Hjälpmedel	75
------------------	----

Ratio legis s. 75. — Analogi och argumentum e contrario s. 78. — Praxis s. 78. — Formella relationer: anmälares besvärsrätt s. 80, sökandes och icke-sökandes besvärsrätt s. 83, fullföljdsrätt s. 89. — Utländsk rätt s. 90.

Avd. II.

Kap. IV.

Sid.

Imperativverkan 95

Beslut, som innehålla imperativ s. 96. — Tvångsmedel stå till buds s. 96; rättskraft föreligger s. 97, rättskraft föreligger icke s. 98. — Tvångsmedel saknas s. 100. — Tvångsmedelsfrågan oklar s. 102.

Beslut, som enligt lag utlösa imperativverkan s. 103. — Rättskraft föreligger s. 104. — Rättskraft föreligger icke s. 106. — Motiv för gällande rätt s. 110. — Försvarsmöjlighet saknas oavsett huruvida rättskraft föreligger s. 114.

Beslut i frågor av prejudiciell betydelse vid fattande av ovannämnda beslut s. 117. — Rättskraft föreligger s. 119. — Rättskraft föreligger icke s. 123.

Beslut, som enligt avtal utlösa imperativverkan, och beslut i frågor av prejudiciell betydelse vid fattande av nämnda beslut s. 125.

Kap. V.

Förmånsverkan 128

Avslag på ansökningar s. 129. — Den ifrågasatte förmånsstagaren sökande s. 129. — Annan sökande s. 132. — Sammanfattning s. 133.

Andra beslut med förmånsverkan än ovannämnda s. 134. — Ansökan utgör förutsättning för förmånens erhållande s. 134. — Ansökan utgör icke sådan förutsättning s. 135.

Beslut i frågor av prejudiciell betydelse vid fattande av beslut med förmånsverkan s. 139.

Bifall till ansökningar s. 142.

Särskilt om röstlängds- och valbesvär s. 143.

Kap. VI.

Grannelagsverkan och Konkurrensverkan 146

Skyddssyftes betydelse för besvärsrätten s. 147.

Grannelagsverkan s. 150. — Skyddssyfte föreligger: RR-mål s. 151, konseljmål s. 153. — Skyddssyfte saknas: RR-mål s. 156, konseljmål s. 159. — Granne? s. 159.

Konkurrensverkan s. 165. — Skyddssyfte föreligger: RR-mål s. 165, konseljmål s. 167. — Skyddssyfte saknas: RR-mål s. 168, konseljmål s. 170. — Konkurrent? s. 171.

Skyddssyftes betydelse de lege ferenda s. 174.

Kap. VII.

Skyldskapsverkan 176

Frihetsberövande beslut s. 177. — Särskilt om omhändertagande för skyddsuppfostran s. 178.

Kap. VIII.

Korporationsverkan och Participantverkan 183

Korporationsverkan s. 183. — Positiv rätt innehåller indicium på att besvärsmått föreligger s. 184. — Positiv rätt saknar dylikt indicium s. 185; beslut som blott påverka en eller flera korporationsmedlemmar personligen s. 186, beslut som påverka en yrkesgrupp eller annan medborgargrupp i dess helhet s. 188. — Konseljmål s. 191.

Participantverkan s. 192; kasuistik s. 192.

Kap. IX.

Diverse verkningar 195

Några frågor om besvärsmått för innehavare av sakrätter och obligationsrätter s. 196. — Generella beslut om villkor för förmåns erhållande s. 197. — Tillstånd medförande andra verkningar mot tillståndshavarens omgivning än grannelags- och konkurrensverkan s. 198. — 'Kommunal självbestämmanderätt' s. 203.

Några slutsatser 208

Rättsfallsregister 215

FÖRKORTNINGAR

I. Förkortningar av författningar.

ABL Lag 12 aug. 1910 om aktiebolag.
AlkL Lag 12 juni 1931 om behandling av alkoholister.
ArbeterskyddL Lag 29 juni 1912 om arbetarskydd.
ArbetstidL Lag 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning.
BageritidL Lag 16 maj 1930 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriärbete.
BankL Lag 22 juni 1911 om bankrörelse.
BegjF KF 28 maj 1918 ang. handdel med vissa begagnade föremål m. m.
BevavgF KF 23 okt. 1908 ang. bevilningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.
BevF 1907 K. M:ts förordning 13 sept. 1907 ang. bevilning av fast egendom samt av inkomst.
BevF 1910 KF 28 okt. 1910 ang. bevilning av fast egendom samt av inkomst.
BidragfL Lag 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn.
BidragfL 1937 Lag 18 juni 1937 om förskottering av underhållsbidrag till barn.
BiltrfF KF 25 okt. 1940 ang. yrkesmässig automobiltrafik m. m.

BoutrL Lag 9 juni 1933 om boutredning och arvskifte.
BrandSt 1923 Brandstadga 15 juni 1923.
ButiksL Butiksstängningslag 18 juli 1942.
ButiksL 1939 Butiksstängningslag 22 juni 1939.
BvL Lag 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd.
BvL 1902 Lag 13 juni 1902 ang. uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn.
ByO Byggnadsordning för...
BySt K. M:ts byggnadsstadga 20 nov. 1931.
BySt 1874 K. M:ts byggnadsstadga 8 maj 1874.
EarrendeF Ecklesiastik arrende-förordning 21 nov. 1925.
EBO Ecklesiastik boställsordning 30 aug. 1932.
EkförenL Lag 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar.
EnsittarK KK 20 juli 1925 om bestridande i vissa fall med allmänna medel av kostnader, förenade med inlösen av undernyttjanderätt upplåtet område, m. m.
EpL Epidemilag 19 juni 1919.
FamiljeunderstödF KF 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt

- värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd).
- FBL* Lag 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad.
- FFL* Lag 11 sept. 1936 om förerings- och förhandlingsrätt.
- FirmaL* Lag 13 juli 1887 ang. handelsregister, firma och procura.
- FlottF* KF 30 dec. 1880 om allmän flottled.
- FlottSt* Flottningsstadga 30 dec. 1880.
- FolkpensL* Lag 28 juni 1935 om folkpensionering.
- FolkskAvlK* KK 16 sept. 1918 ang. avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning.
- FolkskSt* K. M:ts förnyade stadga 26 sept. 1921 ang. folkundervisningen i riket.
- FolkskSt 1897* K. M:ts förnyade stadga 10 dec. 1897 ang. folkundervisningen i riket.
- Fri rättegångF* KF 19 dec. 1919 om vad iakttagas skall vid tillämpningen av lagen om fri rättegång den 19 juni 1919.
- FullföljdK* KK 12 dec. 1924 med föreskrifter ang. fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m.
- FvF* K. M:ts förordning 9 juni 1871 ang. fattigvården.
- FvL* Lag 14 juni 1918 om fattigvården.
- FörfogandeL* Allmän förfogandelag 22 juni 1939.
- FörhandlK* KK 4 juni 1937 ang. förhandlingsrätt för statens tjänstemän.
- FörhandlL* Lag 17 maj 1940 om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän.
- GentullInstr* K. M:ts instruktion 22 dec. 1922 för generaltullstyrelsen.
- GruvL* Gruvlag 3 juni 1938.
- HandelsbL* Lag 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag.
- HvitfeldtInstr* K. M:ts instruktion 2 juni 1876 för förvaltningen av Kungl. och Hvitfeldtska stipendii-inrättningen.
- HvSt* Hälsovårdsstadga 19 juni 1919.
- HyresL* Lag 19 juni 1942 om hyresreglering m. m.
- JärnvägskassaRegl* K. M:ts reglemente 30 dec. 1910 för Statens järnvägars änke- och pupillkassa.
- KFK* KF 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd.
- KFL* KF 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet.
- KFS* KF 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad.
- KHh* KK 8 juni 1923 med allmänna grunder för hushållningssällskaps organisation.
- KrigsFambF* K. M:ts förordning 17 april 1940 om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m.
- KrigsFambK* KK 31 dec. 1942 med närmare bestämmelser ang. tillämpning av krigsfamiljebidragsförordningen 30 juni 1942.
- KSkatteL* Kommunalskattelag 28 sept. 1928.
- KVL* Kommunal vallag 6 juni 1930.

- KyrkobF* KF 3 dec. 1915 ang. kyrkoböckers förande.
- KyrkorådF* KF 29 aug. 1843 om kyrkoråd.
- KyrkorådF 1817* KF 26 febr. 1817 ang. sockenstämmor och kyrkoråd.
- LFS* Lag 6 juni 1930 om församlingsstyrelse.
- LKF* Lag 13 juni 1919 om kommunalförbund.
- LKL* Lag 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet.
- LKS* Lag 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad.
- LKSthm* Lag 15 juni 1935 om kommunalstyrelse i Stockholm.
- LLT* Lag 20 juni 1924 om lands-ting.
- LSkSt* Lag 6 juni 1930 om skolstyrelse i vissa kommuner.
- LäkarbehL* Lag 21 sept. 1915 om behörighet att utöva läkarkonsten.
- LärovSt* K. M:ts förnyade stadga 17 mars 1933 för rikets allmänna läroverk.
- LösdrL* Lag 12 juni 1885 ang. lösdrivares behandling.
- MantF* KF 6 aug. 1894 ang. mantalsskrivning.
- MF* K. M:ts motorfordonsförordning 23 okt. 1936.
- NamnF* KF 5 dec. 1901 ang. antagande av släktnamn.
- NaturminnesL* Lag 25 juni 1909 ang. naturminnesmärkens fredande.
- NRB* Rättegångsbalk 18 juli 1942.
- NyttjL* Lag 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.
- NärF* KF 18 juni 1864 ang. utvidgad näringsfrihet.
- NöjskF* KF 14 juni 1940 om nöjesskatt.
- NöjskK* KK 14 juni 1940 med tillämpningsföreskrifter till förordningen 14 juni 1940 om nöjesskatt.
- NöjskK 1919* KK 16 juli 1919 med närmare föreskrifter rörande tillämpningen av förordningen 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar.
- OFL* Lag 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete.
- OljeF* KF 7 okt. 1921 ang. eldfarliga oljor.
- OrganistL* Lag 6 april 1894 ang. ändring i gällande stadganden om tillsättning av organist- och klockarebefattningar.
- Ost* K. M:ts ordningsstadga 24 mars 1868 för rikets städer.
- PatentF* KF 16 maj 1884 ang. patent.
- PensfL* Lag 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring.
- PilsnF* KF 11 juli 1919 ang. försäljning av pilsnerdricka.
- PrästinkF* KF 11 juli 1862 ang. allmänt ordnande av prästerskapets inkomster.
- PVL* Lag 7 dec. 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster.
- RB* Rättegångsbalken.
- ReskravK* KK 17 dec. 1920 ang. anställande av reservationskrav.
- RestindrF* K. M:ts restindrivningsförordning 13 nov. 1931.
- RF* Regeringsformen.
- RO* Riksdagsordningen.
- RO 1810* Riksdagsordning 10 febr. 1810.

- RRL* Lag 26 maj 1909 om K. M:ts regeringsrätt.
- RusdrF* KF 18 juni 1937 ang. försäljning av rusdrycker.
- SamägL* Lag 30 sept. 1904 om samäganderätt.
- SinnessjL* Sinnessjuklag 19 sept. 1929.
- SjukL* Lag 4 juli 1910 om sjuk-kassor.
- Sjöl* Sjölag 12 juni 1891.
- SkjutsSt* K. M:ts stadga 22 juni 1911 om skjutsväsendet.
- SkogsaccisL* Lag 28 sept. 1928 om skogsaccis.
- SkolöverstyrInstr* K. M:ts instruktion 31 okt. 1919 för skolöverstyrelsen.
- SocknenämndF* K. M:ts förordning 29 aug. 1843 om socknenämnder å landet.
- SparbL* Lag 29 juni 1923 om sparbanker.
- SpL* Stadsplanelag 29 maj 1931.
- SpTL* Lag 31 aug. 1907 ang. stadsplan och tomtindelning.
- StHFolksk* K. M:ts förnyade stadga 7 juni 1934 för högre folkskolor.
- StKFlsk* K. M:ts stadga 24 sept. 1928 för kommunala flickskolor.
- StKMsk* K. M:ts stadga 2 juni 1933 för kommunala mellanskolor.
- StämpelF* KF 19 nov. 1914 ang. stämpelavgiften.
- TandläkareO* Ordning 18 juni 1861 för tandläkarekonstens utövning.
- TaxF* Taxeringsförordning 28 sept. 1928.
- TF* Tryckfrihetsförordningen.
- TiondeavskrK* KK 11 dec. 1914 ang. tillämpning av lagen 9 dec. 1910 om indragning till statsverket och avskrivning av prästerskapets tionde samt om ersättning därför.
- TjänstplL* Lag 30 dec. 1939 om tjänsteplikt.
- TullSt* Tullstadga 7 okt. 1927.
- TullvF* K. M:ts förordning 24 maj 1928 ang. förfarandet i vissa fall vid oriktig avgiftsberäkning hos tullverket.
- UppbördsR* Uppbördsreglemente 14 dec. 1917.
- Upplandslagen* Använd edition se källförteckning IV, Holmbäck.
- UrsprungsblL* Lag 4 juni 1913 ang. förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungs-beteckning.
- UtlL* Lag 11 juni 1937 om utlännings rätt att här i riket vistas.
- UäktBL* Lag 14 juni 1917 om barn utom äktenskap.
- ValL* Lag 26 nov. 1920 om val till riksdagen.
- VarningK* KK 10 dec. 1926 ang. upphävande av vissa bestämmelser om förbud att överklaga tilldelad varning.
- VarumL* Lag 5 juli 1884 om skydd för varumärken.
- VägL* Lag 30 juni 1943 om allmänna vägar.
- VäglandL* Lag 23 okt. 1891 ang. väghållningsbesvärets utgörande på landet.
- VägSt* K. M:ts stadga 30 juni 1943 ang. behandlingen av vissa vägfrågor.
- ÄgostnL* Lag 16 juni 1905 om in-

skränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

AktBL Lag 11 juni 1920 om barn i äktenskap.

II. Övriga förkortningar.

ADd Arbetsdomstolens domar.

F Fattigvårdsmål. Referat.

Fk Svenska fattigvårds(- och barnvårds)förbundets kalender.

FR

}	(ad)	}	För-	}	(allmänt
	(bd)		säk-		besvärs-
			rings-		diarium)
			rådet		(besvärs-
					diarium)

FT Förvaltningsrättslig tidskrift.

FvBet, *FvBet II* Se källförteckning III, Fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkanden.

HD Högsta domstolen.

HfD Högsta förvaltningsdomstolen (Finland).

HR

}	(G)	}	Hyres-	}	(littera
	(H)		rådet		beteck-
	(S)		(diarie-		nande
	(T)		nummer)		årtal,
					målets
					art,
					ort)

JFFT Tidskrift utg. av Juridiska föreningen i Finland.

KB Konungens befallningshavande.

KBr Kungl. brev.

KF Kungl. förordning.

KK Kungl. kungörelse.

K.M:t Kungl. Maj:t.

KPr Kungl. proposition.

KR(:s u.) Kammarrätten(s utslag).

KRes Kungl. resolution.

KU Konstitutionsutskottet.

KÅ

}	(I)	}	Kammar-	}	(avd. 1)
	(II)		rättens		(avd. 2)
			årsbok		

LkT Landskommunernas tidskrift.
LU Lagutskottet.

Motion I Riksdagsmotion, 1:a kammaren.

NAT Nordisk administrativt Tidskrift.

NJA Nytt juridiskt arkiv avd. I.

NRt Norsk Retstidende.

NT Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning utg. av C. Naumann.

PensionT Tidskrift för den svenska pensionsförsäkringen. Fortsättes fr. o. m. 1932 av Pensionsförsäkringen, fr. o. m. 1937 av Folkpensioneringen.

PSt (nr) Pensionsstyrelsen (registernummer).

RegRÅ Register till Regeringsrättens årsbok.

RiksdSkr Riksdagens skrivelse.

RR Regeringsrätten.

RÅ Regeringsrättens årsbok.

SFS Svensk författningssamling.

SOU Statens offentliga utredningar.

SST Svenska stadsförbundets tidskrift.

StvT Statsvetenskaplig tidskrift.

SvJt Svensk juristtidning.

SvM—RR Socialvårdsmål avgjorda i regeringsrätten.

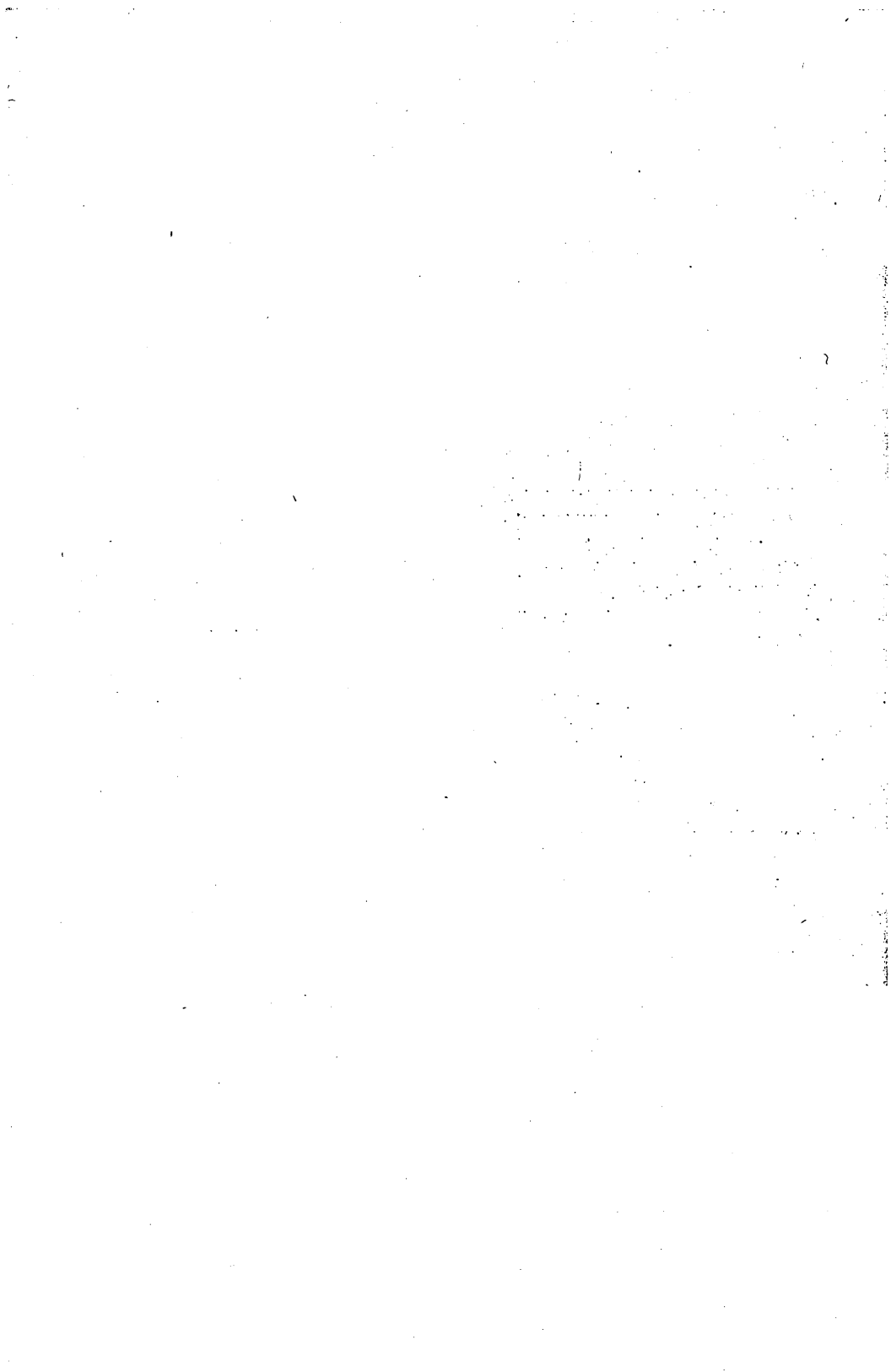
TfR Tidsskrift for Retsvidenskap.

UfR

}	(A)	}	Ugeskrift	}	(Afde-
	(B)		for Rets-		ling A)
			vaesen.		(Afde-
					ling B)

Wallén Se källförteckning II, Samling af kongl. bref . . .

YFvBet Se källförteckning III, Yttranden i anledning av fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande . . .

KÄLLOR

I. Arkivhandlingar.

Ecklesiastikdep:s handlingar.

Finansdep:s handlingar.

Försäkringsrådets handlingar.

Handelsdep:s handlingar.

Hyresrådets handlingar.

Kammarrättens handlingar.

Kommunikationsdep:s handlingar.

Pensionsstyrelsens handlingar.

Regeringsrättshandlingar för justitedep., lantförvarsdep., sjöförvarsdep., försvarsdep., civildep., socialdep., kommunikationsdep., finansdep., ecklesiastikdep., jordbruksdep., handelsdep.

Socialdep:s handlingar.

II. Periodiska skrifter.

Arbetarskyddet. Årg. 1 (1913) —. Sthlm 1913 —.

Arkiv, Nytt juridiskt. Avd. I. Sthlm 1874 —. (Cit. NJA.)

Domar, Arbetsdomstolens. 1929 —. Sthlm 1930—. (Cit. ADd.)

Fattigvårdsmål. Referat. Årg. 1—22. Mål avgjorda i kammarrätten åren 1903—1924 samt kammarrättens minnesbok för åren 1895—1924. Sthlm 1904—1925. (Cit. F.)

Folkpensioneringen. Årg. 23 (1937) —. Sthlm 1937 —. (Cit. PensionT.)

Författningssamling. Svensk. Sthlm.

Juristtidning, Svensk. Årg. 1 (1916)—. Sthlm 1916—. (Cit. SvJt.)

Kalender, Svenska fattigvårdsförbundets. Sthlm 1910—25. (Cit. Fk.)

— — och barnavårdsförbundets. Sthlm 1929—. (Cit. Fk.)

Ordbok över svenska språket. Utg. av svenska akademien. Lund 1898—.

Pensionsförsäkringen. Årg. 18 (1932) —22 (1936). Sthlm 1932 —36 (Cit. PensionT.)

Protokoll, Riksdagens,... [Med] Bihang. Sthlm.

Register till Regeringsrättens årsbok utg. av G. Thulin, 1909—1929, 1930—1937, 1938—1942. Sthlm 1931, 1940, 1945. (Cit. RegRÅ.)

Retstidende, Norsk. Aarg. 1—. Chra 1836—. (Cit. NRt.)

Samling af kongl. bref och resolutioner angående tillämpningen af kommunal-förordningarne utg. af W. Walldén... Åren 1863—1909. H. 1—15. Sthlm 1866—1909.

— — H. 1—2. 2. uppl. Sthlm 1877—96. (Cit. Walldén.)

Socialvårdsmål. Referatsamlingar: Kammarrättens årsbok, avd.

- 2, samt socialvårdsmål avgjorda i regeringsrätten. 1941—.
Sthlm 1942—. (Cit. SvM—RR.)
- Tidskrift för den svenska pensionsförsäkringen. Årg. 1 (1915)—17 (1931). Sthlm 1915—31. (Cit. PensionT.)
- Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning. Utg. af C. Naumann . . . Årg. 1 (1864)—25 (1888). Sthlm 1864—89. (Cit. NT.)
- Tidskrift, Förvaltningsrättslig. Årg. 1 (1938)—. Sthlm 1938—. (Cit. FT.)
- Tidskrift, Landskommunernas. Årg. 1 (1920)—. Sthlm 1920—. (Cit. LkT.)
- Tidskrift, Statsvetenskaplig, för politik, statistik, ekonomi. Årg. 1 (1897/99)—. Upps. 1899, Lund 1900—. (Cit. StvT.)
- Tidskrift, Svenska stadsförbundets. Årg. 1 (1909)—. Sthlm 1909—. (Cit. SST.)
- Tidskrift, utg. af Juridiska föreningen i Finland. Årg. 1 (1865)—. H:fors 1865—. (Cit. JFFT.)
- Tidsskrift for Retsvidenskab. Aarg. 1 (1888)—. Chra 1888—. (Cit. TfR.)
- Tidsskrift, Nordisk administrativt. Årg. 1—. Khvn 1920—. (Cit. NAT.)
- Ugeskrift for Retsvaesen. Aarg. 1867—. Khvn 1867—. (Cit. UfR.)
- Årsbok, Kammarrättens. Sthlm. Avd. 1. Årg. 1 (1925)—. 1927—. (Cit. KÅ I.) Avd. 2. Årg. 1 (1925)—. 1926—. (Cit. KÅ II.)
- (Avd. 2 ingår fr. o. m. årg. 17 (1941) i Socialvårdsmål.)
- Årsbok, Regeringsrättens. Årg. 1 (1909)—. Sthlm 1912—. (Cit. RÅ.)
- Årstrycket. Sthlm.
- III. Kommittébetänkanden.**
- Betänkande med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln och butiksstängningslag. Avg. av inom socialdepartementet tillkallade sakkunniga. (Arbetsutredningen angående affärs- och kontorsanställda.) Sthlm 1937. (SOU 1937: 55.)
- Betänkande med förslag till förordning angående yrkesmässig biltrafik m. m. avg. av 1936 års trafikutredning. Sthlm 1939. (SOU 1938: 59.)
- Betänkande med förslag till tryckfrihetsförordning . . . Sthlm 1912. (Cit. Betänkande 1912.)
- Betänkanden, Fattigvårdslagstiftningskommitténs. 2: 1—2. Sthlm 1915. (Cit. FvBet, FvBet II.)
- Betänkanden, Und., och förslag till 1:o förordning om kommunalstyrelse på landet . . . Sthlm 1859. (Cit. Betänkande 1859.)
- Betänkande och förslag rörande brandskyddsföreskrifter och ordnandet av brandväsendet inom riket. 6. Sthlm 1921. (Cit. Betänkande 1921.)
- Betänkande om den förvaltningsrättsliga lagskipningen i lägre instans. H:fors 1936. (Lagberedningens publikationer 1936: 5.) (Cit. Betänkande 1936.)
- Betänkande om sökande av ändring i förvaltningsärenden.

- H:fors 1945. (Lagberedningens publikationer 1944: 5.) (Cit. Betänkande 1944.)
- Förslag till förordning angående mantalsskrifning . . . Sthlm 1890. (Cit. Förslag 1890.)
- Förslag, Översett, till regeringens proposition till riksdagen angående den förvaltningsrättsliga lagskipningen i lägre instans. H:fors 1939. (Lagberedningens publikationer 1939: 3.) (Cit. Förslag 1939.)
- Utredning med förslag rörande förskottering av underhållsbidrag till barn utom äktenskap m. fl. avg. av 1934 års barnpensioneringssakkunniga. Sthlm 1936. (SOU 1936: 47.)
- Yttranden i anledning av fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande d. 19 febr. 1915 angående fattigvårdslagstiftningen. Sthlm 1917. (Cit. YFvBet.)
- IV. Övriga källor.**
- Agge, I., Ett par spörsmål angående målsäganderätt vid konkursförbrytelser. (JFFT 1937.)
- Agge, I., Frihetsberövande som förvaltningsrättsligt tvångsmedel. (FT 1938.)
- Agge, I., Straffprocessrätt. Anteckningar efter föreläsningar av docent I. Agge. D. 2. Upps. 1936. [Stenc.] (Juridiska föreningen.)
- Alibert, R., Le contrôle juridictionnel de l'administration. Au moyen du recours pour excès de pouvoir. Paris 1926.
- Andersen, P., Dansk Forvaltningsret, Almindelige Emner. Khvn 1936.
- Andersen, P., Er Domstolene kompetente vedrørende Øvrighedsmyndighedens Grænser, hvor ingen Rettighed paastaas krænketh? (UfR 1925 B.)
- Andersen, P., Om de privates Retsstilling overfor Bygningslovene. (UfR 1926 B.)
- Bang, C., Nogle Bemærkninger om "retlig Interesse" i Overholdelsen af Byggeforskrifter. (UfR 1943 B.)
- Baudouin, M., La notion d'intérêt dans le recours pour excès de pouvoir. Thèse. Paris 1904. (Faculté de droit de l'Université de Paris.)
- Bérard, L., La notion d'intérêt dans le recours pour excès de pouvoir. Thèse. Paris 1932.
- Bergholtz, O., & Bylander, Å., Barnbidrag och bidragsförskott . . . Sthlm 1940. (Cit. Bergholtz.)
- Berglund, H., Stadsbyggnadslagstiftning och grannelagsrätt . . . Gbg 1929. (Göteborgs kungl. vetenskaps- och vitterhets-samhälles handlingar. Följd 4. Bd 33. N:o 5.)
- Berlin, K., Den danske Statsforfatningsret. D. 2. 2. gennemsette Udg. Khvn [1939].
- Blachly, F. F., & Oatman, M. E., Federal regulatory action and control. Wash. 1940. (Inst. for government research. Stud. in administr. 37.)
- Boëthius, G., Våra skatter. Handbok i självdeklaration och be-

- svärsförfarande. [Ny uppl.] Sthlm 1940.
- Bonnard, R., *Le contrôle juridictionnel de l'administration. Étude de droit administratif comparé.* Paris 1934. (Bibliothèque de l'Institut international de droit public. 6.) (Cit. Bonnard.)
- Bonnard, R., *Précis élémentaire de droit administratif.* Paris 1926. (Cit. Bonnard, *Droit administratif.*) [4. ed. 1943.]
- Bühler, O., *Die subjektiven öffentlichen Rechte und ihr Schutz in der deutschen Verwaltungsrechtsprechung.* Berl., Stuttg., Lpz. 1914.
- Castberg, F., *Innledning til forvaltningsretten.* Oslo 1938.
- Castberg, F., Poul Andersen: *Dansk Forvaltningsret. Almindelige Emner.* Khvn 1936. [Rec.] (TfR 1937.)
- Castrén, U. J., *Om ordnandet av den förvaltningsrättsliga lagskipningen. Förvaltningsrättsliga domstolar.* (NAT 1938.)
- Cederstrand, O., *Några fall av bristande saklegitimation i förvaltningsprocessen.* (FT 1944.)
- Dahl, G., *Ur Regeringsrättens praxis rörande tillämpningen av eklelesiastiska boställsordningen 30 aug. 1932.* (FT 1940.)
- Davidson, D., *Kommentar till bevilningsförfordningen.* Ups. 1889.
- Drougge, E., *Utlänningsnämnden.* (FT 1938.)
- Eberstein, G., *Immateriellt rättskydd. Några aktuella spörsmål.* Sthlm 1927. (Cit. Eberstein.)
- Eberstein, G., *Om skatt till stat och kommun enligt svensk rätt.* D. 1—2: 1—2. Sthlm 1929—37. (Cit. Eberstein, *Stat och kommun.*)
- Eek, H., *Administrativa frihetsberövanden. Bidrag till studiet av rättssäkerhetsmomenten i socialrätten.* Upps. & Sthlm 1943.
- Eisen, A., & Löfmark, E., *Försäkring för olycksfall i arbete och yrkessjukdom. Ersättning för skada under militär-, hemvärns- och civilförvarstjänstgöring m. m.* 5. uppl. Sthlm 1945. (Cit. Eisen.)
- Ekeberg, B., Guldberg, H. [&] Bergendal, R., *Den nya lagen om boutredning och arvskifte jämte dithörande författningar med förklaringar.* Sthlm 1937. (Cit. Ekeberg.)
- Ekelöf, P. O., *Om interventionsgrunden.* Ak. avh. Upps. 1937.
- Ekenberg, O., *Exekution av administrativa beslut om betalningsskyldighet.* (FT 1944.)
- Ekenberg, O., *Processen i anmärkningsmål.* (FT 1938—39.)
- Fahlbeck, E., *Förvaltningsrättsliga studier.* [1.] Sthlm 1938.
- Fischler, J., *Klagorätt för strafffriförklarade.* (SvJt 1938.)
- Fleiner, F., *Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts.* 8. neubearb. Aufl. Tüb. 1928.
- Freund, E., *Administrative powers over persons and property. A comparative survey.* Chicago 1928.
- Hammarskjöld, H. J. L., *Om inrättande af en administrativ hög-*

- sta domstol eller regeringsrätt. Und. betänkande. Sthlm 1907.
- Hart, W. E., & Hart, W. O., An introduction to the law of local government and administration. Lond. 1934.
- Hassler, A., Civilprocessens allmänna del. Föreläsningar på grundval av Kallenberg, Svensk Civilprocessrätt I: 3—5. 3. genomsedda uppl. Sthlm 1942. [Stenc.] (Stockholms högskolas juridiska förenings kompendier.) (Cit. Hassler, Civilprocess.)
- Hassler, A., Om ställföreträderskap i rättegång enligt svensk rätt. Ak. avh. Lund 1920. (Cit. Hassler.)
- Hassler, A., Svensk exekutionsrätt. H. 1. Inledning. Utsökning i allmänhet. Lund 1938. (Cit. Hassler, Exekutionsrätt.)
- Hauriou, M., Précis de droit administratif et de droit public . . . 11. éd. Paris 1927. (Cit. Hauriou.)
- Hauriou, M., Précis élémentaire de droit administratif. 4. éd., entièrement refondue et mise à jour par A. Hauriou. Paris 1937. (Cit. Hauriou, Droit administratif.)
- Herlitz, N., Anteckningar till föreläsningar i förvaltningsrätt 1931—32. [Otryckta.] (Cit. Herlitz, Anteckningar.)
- Herlitz, N., Domstols prövning av en av KB meddelad straffbestämmelses giltighet. (FT 1938.)
- Herlitz, N., Föreläsningar i förvaltningsrätt. 1—2: D. 1. Sthlm 1937—39. (Cit. Herlitz, Föreläsningar I, II.)
- Herlitz, N., Förvaltningsrättsliga grunddrag. Valda uppsatser. Sthlm 1943. (Cit. Herlitz, Grunddrag.)
- Herlitz, N., Grunddragen av det svenska statsskickets historia. 2. uppl. Sthlm 1936. (Cit. Herlitz, Statsskickets historia.)
- Herlitz, N., Grundlinjer till föreläsningar om förvaltningsverksamheten. Allmänna läror. Preliminärt utkast. D. 1—2. Sthlm 1940—41. [Stenc.] (Stockholms högskolas juridiska förenings kompendier.) (Cit. Herlitz, Förvaltningsverksamheten.)
- Herlitz, N., Kommunala tjänstemäns rättsställning enligt svensk rätt. En översikt. (NAT 1937.)
- Herlitz, N., Några kommunalrättsliga principfrågor. Randanteckningar till Halvar Sundbergs Kommunalrätt. (SST 1936.)
- Herlitz, N., Återbetalningsskyldighet för kommunala organ enligt föreläggande av länsstyrelse? (FT 1940.)
- Herrnritt, R., Das Verwaltungsverfahren. Systematische Darstellung auf Grund der neuen österreichischen und ausländischen Gesetzgebung. Wien 1932.
- Hildebrand, E., Stockholms stads besvärdsnämnd. (FT 1938.)
- Holmbäck, Å., & Wessén, E., Svenska landskapslagar tolkade och förklarade för nutidens svenskar. Första serien: Östgö-

- talagen och Upplandslagen. Sthlm 1933.
- Houry, V., *La notion d'intérêt et la théorie du recours parallèle dans le recours pour excès de pouvoir*. Thèse. Grenoble 1909. (Université de Grenoble — Faculté de droit.)
- Hult, Ph., Poul Andersen, *Næringsretten i Hovedtræk...* 2 Udg. Khvn 1939. [Rec.] (FT 1939.)
- Hurwitz, S., *Om Begrebet "retlig Interesse" i Procesretten*. (Festskrift til Professor, Dr. juris Vinding Kruse paa Tresaarsdagen d. 30 Juli 1940. Khvn 1940.)
- Jellinek, W., *Gesetz, Gesetzesanwendung und Zweckmässigkeits-erwägung. Zugleich ein System der Ungültigkeitsgründe von Polizeiverordnungen und-Verfügungen*. Tüb. 1913. (Cit. Jellinek, Gesetz.)
- Jellinek, W., *Verwaltungsrecht*. 3. durchgesehene Aufl. Berl. 1931. (Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft . . . hrsg. von E. Kohlrausch, H. Peters, A. Spiethoff. Abt. Rechtswissenschaft. Hrsg. von E. Kohlrausch [&] H. Peters. 25.) (Cit. Jellinek.)
- Jägerskiöld, S., E. G. Westman, *Lagen om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän*. Sthlm 1943. [Rec.] (FT 1943.)
- Jägerskiöld, S., *Om disciplinärt och judiciellt ansvar*. (Skrifter åt minnet av C. A. Reuterskiöld. Utg. av Institutet för offentlig och internationell rätt. Sthlm 1945.) (Cit. Jägerskiöld.)
- Kallenberg, E., *De ordinära devolutiva rättsmedlen i den svenska civilprocessen*. 2. uppl. Lund 1922.
- Kallenberg, E., *Grundfrågor angående domen i tvistemål*. (SvJt 1944.)
- Knoph, R., *Rettighet eller interesse som gjenstand for rettsbeskyttelse*. (TfR 1922.)
- Knoph, R., *Rettslige standarder, særlig Grunnlovens § 97*. Oslo 1939.
- Kormann, K., *System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte. Verwaltung- und prozessrechtliche Untersuchungen zum allgemeinen Teil des öffentlichen Rechts*. Berl. 1910. (Manuldruck 1925.)
- Kuylentierna, C. W. U., Waller, H., Geijer, E., & Lundevall, A., *Skattelagarna, kommunalskattelagen, förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, lagen om skogsaccis m.m.* Sthlm 1929. (Cit. Kuylentier-na.)
- Leman, Ph., *Handbok för wäljare och walförrättare wid Riksdagsmannawal, innehållande systematisk öfversigt af nya Riksdagsordningens och Kommunal-författningarnes föreskrifter angående Elektors- och Riksdagsmannawal...* Sthlm 1866.
- Lindström, H., *Näringsfrihetens utveckling i Sverige 1809—36*. [Ak. avh.] Gbg 1923. (Göteborgs högskolas årsskrift. 1923: 5.)
- Ljungman, S., *Om skada och olägenhet från grannfastighet. Ett bidrag till läran om immissio-*

- neras rättsliga behandling. Ak. avh. (Sthlm). Upps. 1943.
- Lundevall, A., Henrik Munktell, Om jävsförhållanden inom statsförvaltningen. Uppsala universitets årsskrift 1936: 2. — Rättegångskostnader i administrativ process. Upps. 1937. [Rec.] (FT 1938.)
- Lundevall, A., Om ordnandet av den förvaltningsrättsliga lagskipningen. [Diskussionsinlägg.] (NAT 1938.)
- Lundstedt, A. V., Obligationsbegreppet. D. 1. Fakta och fiktioner. Upps. 1929. (Föreläsningar över valda delar av obligationsrätten. 3.)
- Malmgren, R., Sveriges författning. En lärobok i svensk statsrätt. 1: 2. Malmö 1932. (Cit. Malmgren, Författning.)
- Malmgren, R., Sveriges grundlagar och tillhörande författningar med förklaringar. 4. uppl. Sthlm 1942. (Cit. Malmgren.)
- Moureau, L., L'institution du recours pour excès de pouvoir en Belgique. Thèse Liège. Bruxelles [&] Paris 1937.
- Munktell, H., Rättegångskostnader i administrativ process. Upps. 1937.
- Myrberg, I., Klagomål över fängelsediktörs beslut om extra judiciell bestraffning. (FT 1938.)
- Nagler, Ch-W., Die Verwaltungsgenrichtsbarkeit im nationalsozialistischen Rechtsaufbau. Diss. Breslau 1937.
- Naumann, Ch., Sveriges statsförvaltningsrätt. Ny uppl., öfversedd och tillökad. Bd. 3. Sthlm 1881—1883.
- Nilson, J., Till frågan om anmärkningsmålens karaktär. (FT 1939.)
- Nordin, J., Arbetstidslagen och arbetsrådet. 2. uppl. Sthlm 1927. (Cit. Nordin, Arbetstidslagen.)
- Nordin, J., 8-timmarslagen. Redogörelse för tillämpningen av bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning under åren 1919—1932. Sthlm 1933. (Cit. Nordin, 8-timmarslagen.)
- Norrman, S., Fattigvårdsprocessen, dess olika förutsättningar och förlopp. Praktisk handbok . . . Innehållande jämväl lagen om fattigvården den 14 juni 1918 och lagen om samhällets barnavård den 6 juni 1924 samt Kammarrättens minnesbok för åren 1925—1930 m. m. Sthlm 1931. (Cit. Norrman.)
- Norrman, S., Rätt mantalsskrivningsort. Praktisk handbok . . . Innehållande jämväl kungl. förordningen d. 6 aug. 1894 angående mantalsskrivning samt kammarrättens minnesbok i vad den innefattar anteckningar om mantalsskrivningsmål. Sthlm 1944. (Cit. Norrman, Mantalsskrivningsort.)
- Olivecrona, K., Domen i tvistemål. Lund 1943. (Skrifter utg. av Juridiska fakulteten i Lund. 2.)
- Olrik, E., Meddelelser fra den danske Højesterets Praksis. Højesteretsaarene 1925 og 1926. (TfR 1927.)
- Palmgren, B., Målsägandens åtalsrätt, dess innebörd, omfattning

- och utövning enligt Finlands gällande straffprocessrätt. H:fors 1939. (Juridiska föreningens i Finland publikationsserie. N:o 5.)
- Prawitz, G., *Ecklesiastik boställsordning, kyrkofondslagen m. m. Med förklarande anmärkningar och utdrag av förarbetena. 2. genomsedda och kompletterade utg.* Sthlm 1944.
- Redlich, J., *Englische Lokalverwaltung. Darstellung der inneren Verwaltung Englands in ihrer geschichtlichen Entwicklung und in ihrer gegenwärtigen Gestalt.* Lpz. 1901.
- Reuterskiöld, [C. A.], *Föreläsningar i svensk stats- och förvaltningsrätt. 1, 3:1: H. 1—2.* Upps. & Sthlm 1914, 1920. (Cit. Reuterskiöld, *Föreläsningar I, III.*)
- Reuterskiöld, C. A., *Ur regeringsrättens årsbok 1934—1938.* (SvJt 1939.)
- Robinson, G. E., *Public authorities and legal liability. With an introductory chapter on remedies against the crown* by J. H. Morgan. Lond. 1925.
- Rolland, L., *Précis de droit administratif. 5. éd.* Paris 1934. (Petits précis Dalloz.)
- Rydin, H. L., *Svenska riksdagen, dess sammansättning och verksamhet. Afhandling i statsrätt. D. 1.* Sthlm 1873.
- Sandström, K. G. A., *Om taxering för inkomst eller förmögenhet, särskilt om uppgiftsskyldigheten vid taxering samt påföljdena vid underlåtet eller oriktigt fullgörande därav.* Sthlm 1940.
- Schmid, K., *Das Recht der Beschwerde in Württemberg, eine rechtsgeschichtliche und rechtsvergleichende Studie.* Diss. Tüb. Urach (Württbg.) 1937.
- Scholz, F., *Die Verwaltungsgerechtheitsbarkeit im Dritten Reich nebst Entwurf einer Reichsverwaltungsgerichtsordnung.* Köln u. å.
- Schumacher, H., *Die Rechtsmittel in reinen Verwaltungssachen nach badischem Recht.* Diss. Lpz. Heidelb. 1936.
- Sjöberg, S., "Enskild rätt kränkt". (FT 1941.)
- Sjöberg, S., *Ett spörsmål rörande tillämpningen av lagen om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän.* (LkT 1943.)
- Sjöberg, S., *Några anteckningar rörande administrativa besvär.* (FT 1942.)
- Sjöberg, S., *Några anteckningar rörande tolkningen av lagen om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän.* (LkT 1945.)
- Sjöberg, S., *Om förlust av talan på grund av underlåten besvärsmålan eller annan försummelse.* (FT 1940.)
- Sjöberg, S., *Organist- och kantorsförening äger icke föra talan mot beslut å kyrkostämman att fastställa löneförmåner vid organist- och kantorstjänst. Ändrad rättsuppfattning.* (LkT 1943.)
- Sjöholm, E., *Lagstiftningen om polisväsendet m. m. med kommentarer, rättsfall och hänvis-*

- ningar jämte sakregister. Handbok för polismän och polisdistrikt m. fl. Sthlm 1941.
- Staedler, B., Om rätt adressat för betungande individuella förvaltningsakter. (FT 1945.)
- Stenbeck, E., & Lindhagen, A., Den nya förmynderskapslagen jämte dithörande författningar med förklaringar. Sthlm 1924. (Cit. Stenbeck.)
- Stenström, Y., Om besvär över beslut av drätselkammare och andra stadskommunala nämnder. (FT 1943.)
- Ståhlberg, K. J., Finlands förvaltningsrätt. Allm. delen. Övers. från originalet, 2. omarb. uppl., slutligt red. av H. Koroleff. Sthlm (tr. i Åbo) 1940.
- Sundberg, H. G. F., Bidrag till frågan om besluts verkställbarhet enligt kommunallagarna. Malmö 1924. (Skrifter utg. av Fahlbeckska stiftelsen. 3.) (Cit. Sundberg, Verkställbarhet.)
- Sundberg, H. G. F., Förvaltningsrättslig specialprocess. Enligt föreläsningar. Sthlm 1944. (Cit. Sundberg, Specialprocess.)
- Sundberg, H. G. F., Grunddragen av allmän förvaltningsrätt. Sthlm 1943. (Cit. Sundberg, Grunddragen.)
- Sundberg, H. G. F., Kommunalrätt. Allmänna delen. 2. uppl. Sthlm 1942. (Cit. Sundberg, Kommunalrätt.)
- Sundberg, H. G. F., Stats och kommuns ansvar för befattningshavares tjänsteåtgärder. Sthlm 1933. (Cit. Sundberg, Ansvar.)
- Sundberg, H. G. F., Strödda uppsatser om rättsutveckling och rättsupplösning. Sthlm 1943. (Cit. Sundberg, Uppsatser.)
- Sundberg, H. G. F., Utredning rörande inrättandet av ett särskilt besvärsinstitut i befordringsärenden för Stockholms stad. Sthlm 1932. (Stockholms stadsfullmäktiges handlingar. 1932. Stadskollegiets utlåtanden och memorial. Bihang. Nr 10.) (Cit. Sundberg, Besvärsinstitutet.)
- Söderholm, K., Till frågan om partsställning i den administrativa processen. (Festskrift för professorn, jur. utr. dr Otto Hjalmar Granfelt. Utg. av Juridiska föreningen i Finland. H:fors 1934.)
- Söderwall, K., Till frågan angående exekution av administrativa beslut om betalningsskyldighet. (FT 1944.)
- Teuffel, E., Die Rechtsbeschwerde des württembergischen Gesetzes über die Verwaltungsrechtspflege vom 16. Dezember 1876. Diss. Tüb. 1915.
- Thulin, G., Regeringsrätten, dess arbetsbörda samt dess förhållande till lagrådet och de allmänna domstolarna. (NAT 1927.)
- Trygger, E., Kommentar till utsökninglagen. H. 1. 2. uppl. Upps. & Sthlm 1916.
- Undén, Ö., Från statsdepartementens praxis. (FT 1939.)
- Ussing, J., Om Afgørelsen af Tvistigheder med Forvaltningen, særlig om administrative Retter. [Ak.] Afh. Khvn 1893.

- Wejle, G., "Målet desert". (FT 1940.)
- Willgren, K., Förvaltningsrättens allmänna läror. H:fors [1924—] 1925.
- Åkerström, A., Befogenhet att föra talan hos försäkringsrådet. (FT 1942.)
- Åman, A., Lagstiftningen om alkoholistvård. (Fk 1939.)

AVDELNING I

Kap. I.

BESVÄRSRÄTT OCH BESVÄRSREGLER

Ordet besvär, som, sannolikt efter tyska beschwer, kommit i bruk i början av 1600-talet, har vunnit användning i ett flertal skilda betydelser.¹ Därmed har bl. a. betecknats enskild person eller fast egendom åvilande skyldighet gentemot det allmänna² och gentemot annan enskild eller fastighet, servitut. Därmed ha också betecknats vid ständsriksdagar till regeringen av ett eller flera stånd framförda klagomål och önskemål angående samhälleliga förhållanden.³ Besvär är även benämning på processuella och administrativa rättsmedel i juridisk-teknisk mening; i överförd betydelse betecknar ordet den talan, rättsmedelsanvändningen möjliggör, och den skrift, vari talan konkretiseras. Såsom benämning på administrativt rättsmedel synes ordet besvär hava kommit i bruk först i början av 1700-talet.

Det administrativa besvärsinstitutets karakteristika skola

¹ Se Sv. Ak. Ordbok, art. Besvär.

² Jfr Herlitz, Statsskickets historia s. 130, 274.

³ Jfr a.a. s. 46, 83, 120, 140, 165, 227.

icke här beskrivas.⁴ Därtill få vi på några punkter i det följande särskild anledning att återkomma.

Liksom varje annan till domstol eller myndighet riktad begäran om rättsskydd har det administrativa rättsmedlet besvär tvenne sidor; dels begär klaganden, att besvärsmyndigheten skall till prövning upptaga hans yrkande, och dels begär han, att myndigheten skall låta denna prövning utmynna i ett utslag, som i enlighet med hans yrkande ändrar överklagade beslutet. Svaret på förstnämnda begäran betingas av vissa förutsättningar av processuell art.⁵ Föreligga dessa, skall begäran bifallas — därigenom blir sistnämnda begäran aktuell.⁶ Saknas däremot någon av förutsättningarna, skall begäran avslås, d. v. s. besvären avvisas. En av dessa förutsättningar är, att klaganden är behörig anföra besvär över det beslut, vari ändring yrkas. Sådan behörighet benämnes i allmänhet besvärsrätt.⁷

Besvärsrätt utgör dock icke alltid förutsättning för prövning av ändringsyrkande. K. M:t i statsråd äger i vidsträckt omfattning pröva underordnade myndigheters beslut annorledes än

⁴ Se därom Herlitz, Grunddrag s. 74 ff, och Sundberg, Grunddragen s. 155 ff.

⁵ Med en något missvisande term vanligen kallade processförutsättningar, jfr Hassler, Civilprocess s. 117 ff.

⁶ Den logiska tempusföljden kan icke alltid genomföras, jfr Herlitz, Förvaltningsverksamheten s. 60.

⁷ För behörighet att som part processa angående ett rättsläge är i civilprocessen sedan gammalt termen saklegitimation vedertagen; termen förekommer dock även i annan betydelse, se t.ex. Ekelöf s. 152 ff. I förvaltningsprocessen har termen kommit till användning i samma betydelse som och jämsides med termen besvärsrätt, t.ex. Herlitz, Grunddrag s. 75 ff. Vi ha funnit för gott att i nämnda betydelse endast använda termen besvärsrätt, därmed upprätthållande kongruens med t.ex. termerna interventionsrätt och målsäganderätt, vilka båda hänföra sig till saklegitimationsproblem.

efter besvär⁸; denna i subordinationsförhållande grundade befogenhet är dock ingalunda förutsättningslös.⁹ FR äger jämlikt OFL § 33 st 3, ändå att klagan icke förts eller framställning gjorts, till prövning upptaga ärende, som i §:n avses. Prövningsnämnd beslutar jämlikt TaxF § 95 över anförda besvär och gjorda framställningar samt granskar och prövar årets taxeringar i övrigt. O. s. v.

Men saknas besvärsrätt, äro dessa myndigheter icke skyldiga att pröva ändringsyrkande.¹⁰ Vad K. M:t i statsråd beträffar, har förhållandet dokumenterats i några nyligen avgjorda besvärsmål.¹¹ Måhända gives en antydning därom redan i tidigare mål, vari K. M:t betonat, att prövning skett i anledning av "framställningen", medan den missnöjde angivit sig anföra "besvär".¹² Besvärsrätt torde följaktligen i berörda sammanhang utgöra, icke förutsättning för prövning, men väl förutsättning för prövningsskyldighet.

Under rubriken "Besvärsrätt" pläga i rättsfallssamlingar och handböcker upptagas vissa frågor, som icke angå besvärsrätt

⁸ Jfr Herlitz, Föreläsningar II s. 117; härom närmare i det följande.

⁹ Jfr a.a. s. 139 ff. I t.ex. KRes 29 maj 1942 (socialdep.) har yrkande av Svenska musikerförbundet om undanröjande av åt utlänning meddelat arbetstillstånd avvisats, tydligen enär meddelande av arbetstillstånd jämlikt UtL §§ 18 och 47 icke må överklagas.

¹⁰ Jfr även Myrberg, FT 1938 s. 258, angående hänvändelse till fångvårdsstyrelsen vid beslut av fängelsedirektör om extra judiciell bestraffning.

¹¹ KRes 28 jan. 1944 (ecklesiastikdep.) på besvär av K. Kumlien, 22 sept. 1944 (ecklesiastikdep.) på besvär av J. Holmberg, 2 nov. 1944 (ecklesiastikdep.) på besvär av Lindquist m. fl.; jfr s. 198* och s. 83.

¹² KRes 24 febr. 1933 (handelsdep.) på besvär av Falkenbergs köpmannaförening, KRes 10 mars 1933 (handelsdep.) på besvär av Jansson.

* Med kursivering utmärkes hänvisning inom detta arbete.

PM,
i den betydelse, vari ordet ovan tagits. Så är t. ex. fallet med sådana frågor om partshabilitet och processhabilitet, som aktualiseras vid besvärns anförande.¹³ Vidkommande partshabilitet må här anmärkas, att ehuru sammanslutning utan rättssubjektivitet regelmässigt icke är partshabil¹⁴, synes icke alldeles uteslutet, att sådan sammanslutning, oberoende av positivrättslig bestämmelse därom¹⁵, kan äga partshabilitet i det avseende, som här ifrågakommer; det är icke a priori absolut givet, att frågan om partshabilitet skall besvaras lika i alla avseenden, vari den framträder.¹⁶ Dödsbo t. ex. betraktades före BoutrL:s tillkomst icke såsom juridisk person, ehuru det utgjorde en även i förhållande till bodelägarna självständig förmögenhetsmassa.¹⁷ Men partshabilitet synes för den skull icke hava varit utesluten.¹⁸

Såsom frågor om besvärsrätt pläga vidare upptagas sådana frågor om ställföreträdarskap, som aktualiseras vid besvärns anförande. Störst uppmärksamhet bland dessa har frågan, vilket organ som äger anföras besvär å kommuns vägnar, tilldragit sig.¹⁹ Av rättsfallsreferaten framgår icke alltid klart,

¹³ T.ex. RÅ 1916 E 110, 1939 Fi 647, 1944.36.

¹⁴ Jfr ABL § 22, HandelsbL § 46, EkförenL § 4 och t.ex. RÅ 1926 Jo 55, 1931 S 329, 1933 Jo 31. Om svårigheterna att avgöra, huruvida rättssubjektivitet föreligger, se t.ex. NJA 1910.41, 1913.393, 1919.92 och RÅ 1931 S 329.

¹⁵ T.ex. ABL § 122, EkförenL § 75.

¹⁶ Jfr Herlitz, Föreläsningar II s. 18 f, samt från olika rättsområden Schumacher s. 72 f, Palmgren s. 111 f.

¹⁷ Se Ekeberg s. 15 ff.

¹⁸ T.ex. RÅ 1917 Jo 118, 1918 L 251. Jfr dock RB kap. 15 § 8; vore dödsbodelägarna parter, skulle dödsboet eller stjärnhuset blott utgöra en kollektiv beteckning, jfr Staedler, FT 1945 s. 142 f.

¹⁹ Se därom t.ex. RÅ 1924 Fi 193, 1931 Fi 421, 1933 S 255, KÅ II 1929.1, 1931.27. Vidare t.ex. SvM-RR 1944.14 (ordf. i barnavårdsnämnd å nämndens vägnar).

huruvida vid besvär avvisande brist ansetts föreligga i klagande kommuns besvärsrätt eller i det handlande organets behörighet att företräda kommunen; vid tveksamhet därutinnan måste även frågan om ställföreträderskapet beaktas. Slutligen finns någon gång rum för tvekan, huruvida besvär av den handlande anförts å egna eller annans vägnar; negotiorum gestio, ehuru i den handlandes eget namn, synes icke hava varit helt utesluten.²⁰

Men icke heller alla frågor, som angå besvärsrätt, falla inom ramen för denna undersökning. Besvärslagarna i kommunal-lagarna²¹ äro helt olikartade besvärslagarna i övrigt²² och behandlas lämpligen i annat sammanhang. Vidare har av systematiska skäl ansetts lämpligt att här utesluta frågor om besvärsrätt vid beslut med normmässigt innehåll, förvaltnings-förordningar²³, och frågor om besvärsrätt för myndigheter och befattningshavare inom området för deras myndighetsutövning.²⁴ Det är emellertid, bortsett från kommunalbesvärsinstitutet, icke mycket, som därigenom lämnas å sido.²⁵

Många ord behövas icke för att påvisa betydelsen av huru-

²⁰ T.ex. RÅ 1919 Fj 10, 1925 Fj 447.

²¹ LKL § 81, LKS § 76, LFS § 68, LLT § 58, LKF § 10; jfr FvL § 80, BvL § 83, KHh § 32.

²² Se Sundberg, Kommunalrätt s. 317 f.

²³ Jfr eljest Herlitz, Föreläsningar I s. 109 f. Om skillnaden mellan förvaltningsförordningar och generella förvaltningsåtgärder se Sundberg, Grunddragen s. 85.

²⁴ Här erforderlig gränsdragning torde i allmänhet icke erbjuda några svårigheter; om besvärsrätt för kommuns administrativa organ, då deras beslut efter besvär ändrats, se s. 203 ff. Inom nämnda område falla icke i t.ex. RÅ 1918 Ju 34 och 1935 K 380 (av KB såsom fastighetsförvaltare) anförda besvär.

²⁵ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 75 ff.

vida besvärsmålsrätt föreligger. Därest exigibilitet förutsätter laga kraft²⁶, fördröja besvär av den som äger besvärsmålsrätt, men icke av den som saknar besvärsmålsrätt, exigibilitetens inträde²⁷; exekutionen däremot fördröja i regel även sistnämnda besvär, ty innan dessa slutgiltigt avgjorts, står dock, även om det synes aldrig så klart att besvärsmålsrätt saknas, frågan därom öppen. Framför allt är emellertid frågan av betydelse, enär besvärsmålsrätt möjliggör omprövning och rättelse av överklagade beslut.²⁸ Denna funktion accentueras av att organisation och förfarande i förvaltningen långt mindre än i rättsskipningen utesluta, att lagstridigheter begås.²⁹ Därtill kommer, att förvaltningsmyndigheternas kompetensområde tenderar att överskrida alla gränser. Besvärsmålsinstitutet spelar också synnerligen stor praktisk roll; enbart hos RR anföras årligen besvär i 2 à 3 tusen mål och ärenden.³⁰

Till det sagda ansluter sig frågan, huruvida besvärsmålsrätt av besvärsmålsmyndigheter prövas ex officio. Det förekommer givetvis, att till besvärsmålsmyndighet inkommande handlingar icke innehålla för bedömning av klagandens besvärsmålsrätt erforderliga upplysningar.³¹ Besvärsmålsmyndigheten har då att välja mellan att förelägga klaganden styrka besvärsmålsrätten och att utan vidare upptaga besvären till prövning; avvisande kan icke ske, ty klaganden är icke skyldig styrka sin besvärsmålsrätt, förrän den ifrågasättes. Av handlingar i besvärsmål framgår, att föreläggande regelmässigt icke gives; huruvida besvären föranleda ändring i överklagade beslutet, synes icke inverka. Därav föl-

²⁶ Se Sundberg, Verkställbarhet s. 12 ff och Grunddragen s. 151 ff.

²⁷ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 78.

²⁸ Jfr dock s. 31 f.

²⁹ Jfr även Motion I 1942:141, LU I 1942:34, RiksdSkR 1942:236.

³⁰ Jfr Thulin, NAT 1927 s. 206 f.

³¹ T.ex. KÅ II 1943.10, jfr t.ex. RÅ 1942 E 48.

jer, att därest klaganden kan vara besvärsherättigad, beaktas kravet på besvärsrätt icke ex officio, icke ens därest nämnda möjlighet ter sig högst avlägsen; detta synes någon gång kunna utläsas ur praxis.³² Presumtionen är m. a. o. för att besvärsrätt föreligger.

Å andra sidan är det ingalunda ovanligt, att besvär avvisas på grund av brist i besvärsrätt, även när invändning därom icke framställts.³³ Så sker alltså, därest bristen framgår av förefintliga handlingar. Men huruvida så sker oavsett bristens och målets beskaffenhet, låter sig svårigen exakt bestämmas; besvärs upptagande till prövning tolkas i tveksamma fall gärna som bevis på att besvärsrätt ansetts föreligga och icke som en följd av att avvisning ex officio icke ansetts böra ske. Dock synes av det rättsfallsmaterial, som ligger till grund för detta arbete, framgå, att skillnad icke göres mellan mer och mindre uppenbara brister eller mellan mål av ena och andra beskaffenheten.³⁴

Ur principiell synpunkt måste anses otillfredsställande, att besvärsrätten icke undersökes ex officio, när handlingarna i målet äro otillräckliga för dess bedömande. Ty i sådant mål är vanligen annan än klaganden engagerad.³⁵ Visserligen är besvärsrätt icke den enda förutsättning för sakprövning, som, även om annan än klaganden är engagerad, icke beaktas ex officio.³⁶ Men erinras må, att i civil- och straffprocess har principen om officialprövning av processförutsättningar icke på

³² T.ex. RÅ 1920 Jo 96, KÅ II 1943.10, jfr s. 120 not 103. Jfr även Sjöberg, FT 1942 s. 271, och Sandström s. 274 f.

³³ Huruvida invändning framställts, måste åtminstone beträffande mål, som redovisas i notis, eftersökas i akten.

³⁴ Enligt meddelad upplysning deserterar K. M:t i statsråd, kommunikationsdepartementet, ex officio endast i befordringsärenden.

³⁵ Se t.ex. ovannämnda RÅ 1920 Jo 96, KÅ II 1943.10.

motsvarande sätt försvagats. Betydelsen av förhållandet bör dock icke överskattas; det är sällsynt, att handlingarna icke innehålla för besvärsrättens bedömande erforderliga uppgifter, och att samtidigt behörighetsinvändning varken från myndighet i infortrat yttrande eller från enskild framställes.

En annan i detta sammanhang beaktansvärd fråga är, vid vilken tidpunkt de omständigheter, varpå besvärsrätt stödes, skola föreligga för att sakprövning skall äga rum. Omständigheterna behöva icke hava förelegat redan vid tiden för överklagade beslutets fattande.³⁷ Det är icke heller tillräckligt, att de förelegat vid nämnda tidpunkt, därest de sedermera upphört att existera.³⁸ Å andra sidan behöva de icke existera vid tiden för målets avgörande.³⁹ Relevant tidpunkt är den för besvärens anförande.⁴⁰ Till denna tidpunkt hänför sig alltså prövningen av huruvida besvärsrätt föreligger.

Slutligen må framhållas, att i den mån besvärsrätt icke utgör förutsättning för prövning av ändringsyrkande⁴¹, förlorar givetvis såväl frågan, huruvida besvärsrätt föreligger, som sist behandlade frågor något i betydelse.

³⁶ Se t.ex. Sjöberg, FT 1940 s. 310 f och FT 1942 s. 271 f, samt Sundberg, Grunddragen s. 164 f.

³⁷ Jfr RÅ 1909.112 och de likartade RÅ 1910 F 46, 69, 185 och 238, samt vidare RÅ 1920 C 102, 1926 Jo 55 och 1937 Jo 31. Jfr även Sandström s. 275. Formuleringen i RÅ 1939 S 285, "vid tiden för meddelandet av hälsövidnads klandrade beslut", torde förklaras av målets beskaffenhet.

³⁸ RÅ 1913 Jo 120, 1929 S 220, 1942 S 216. Jfr Sandström s. 275.

³⁹ Jfr RÅ 1935 K 61, 1936 S 443, 1938 S 292 samt HR dnr T 624 och 633; besvär över grundhyrehöjning prövade, ehuru klagande hyresgästen avflyttat vid tiden för besvärens prövning och jämväl innan hyreshöjningen trädde i tillämpning. Hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall torde härvidlag tagas.

⁴⁰ Se tidigare nämnda rättsfall. Om uttryckets innebörd se t.ex. RÅ 1937 S 343 och 1941 S 398.

⁴¹ S. 31 f.

Besvärsrätten har icke blivit föremål för enhetlig, systematisk lagstiftning. Regler om besvärsrätt hava upptagits i författningar, som angå den materiella förvaltningsrätten, och återfinnas vanligen i slutet av dessa. Sålunda innehåller BvL § 81 regler om besvärsrätt vid beslut av barnavårdsnämnd, HvSt § 60 regler om besvärsrätt vid beslut av hälsovårdsnämnd, MantF § 12 regler om besvärsrätt vid beslut av mantalsskrivningsförrättare, etc. Regler om besvärsrätt hava också upptagits i instruktioner och reglementen för olika myndigheter; så innehåller t. ex. GentullInstr § 38 regler om besvärsrätt vid beslut av generaltullstyrelsen. Dessa regler förete inbördes skiljaktigheter i såväl sakligt som formellt avseende. Någon uttömmande redogörelse för de olika reglerna är icke erforderlig.

Principen för besvärsrätt uttryckes vanligen med de ord, som kommit till användning i t. ex. FvL § 78 mom 1, BvL § 81 mom 1 och AlkL § 56 st 1⁴²: besvärsrätt tillkommer ”den, som beslutet rörer”.

I somliga författningar ha reglerna givits en avfattning, som ingiver tanke, att besvärsrätt skulle tillkomma vem som helst. Enligt t. ex. NöjskK § 7 må besvär anföras av ”den, som icke åtnöjes” med beslutet och enligt BvL § 82 av den, som är ”missnöjd” med beslutet. I praxis har emellertid fastslagits, att dessa och liknande regler icke tillstämja någon *actio popularis*.⁴³ Att sådan icke heller av lagstiftaren eftersträvats, framgår av ett av de få fall, vari val av regel över huvud ägnats uppmärksamhet. Fattigvårdslagstiftningskommittén föreslog,

⁴² T.ex. Sundberg, Grunddragen s. 159 och Kommunalrätt s. 342.

⁴³ T.ex. RÅ 1928.62 jfr NöjskK 1919 § 8, RÅ 1936 S 12. Nämnas må, att icke heller bestämmelsen i t.ex. VarumL § 10 st 2 om talerätt vid allmän domstol, trots ordalydelsen, möjliggör *actio popularis*, jfr Eberstein s. 136 ff.

att besvärsmått vid beslut av fattigvårdsstyrelse skulle tillkomma den, som var "missnöjd" med beslutet. Men därmed avsågs ingalunda att tillerkänna vem som helst besvärsmått; tvärtom gavs i motiven uttrycket en sällsynt detaljerad, begränsande innebörd.⁴⁴ Och anledningen till att i propositionen upptogs uttrycket "den, som beslutet rör" var endast, att ett "förtydligande" ansågs böra ske.⁴⁵ Fallet, som torde vara representativt, ger även en antydning om vilken innebörd lagstiftaren inlagt i de uttryck, vilkas ordalydelse tyder på medgivande av actio popularis; de hava samma innebörd som uttrycket "den, som beslutet rör". Därifrån har, som i det följande i olika sammanhang skall visas, även praxis utgått.⁴⁶

Enligt RF § 84 skola grundlagarna efter deras ordalydelse i varje särskilt fall tillämpas. Med hänsyn till denna tolkningsregel förtjänar särskilt påpekning, att reglerna i RO §§ 11 och 22 om besvärsmått vid riksdagsmannaval — "Är någon missnöjd med val till riksdagsman — — — må han däröver — — —" — ändock icke tillställa actio popularis.⁴⁷ Erinras må härvid även om lydelsen i RO 1810 § 19: "Förmenar någon väljande, eller som under omröstning kommit, olagligheter vid et Riksdagsmannaval vara begångne och vil deröfwer klagomål anföra, — — —."

Ofta medgiva författningar anförande av besvär utan att över huvud inlåta sig på bestämning av vem besvärsmått till-

⁴⁴ FvBet s. 424.

⁴⁵ KPr 1918:135 s. 494, jfr YFvBet s. 490. Omsorgen om val av regel på fattigvårdsrättens område torde förklaras av att avslag på ansökan om fattigvård enligt gällande rätt blott kunde överklagas i begränsad omfattning, FvF §§ 46 ff, jfr NT 1882 s. 145, och av att ändring däri endast med största tvekan föreslogs.

⁴⁶ I betraktande härav synes nämnda omsorg om val av regel hava varit överflödig.

⁴⁷ S. 143 ff.

kommer; BySt § 123 mom 1 t. ex. föreskriver blott, att besvär över byggnadsnämnds beslut må anföras hos KB. Icke heller i sådana lägen är actio popularis tillåten.⁴⁸ Besvärsmått tillkommer även i dessa blott den, beslutet rör; bestämmelse därom får anses underförstådd.

Enligt HvSt § 60, EpL § 32 och OSt § 27 må besvär över angivna beslut anföras av "den, som anser sin rätt därav förnärmas eller obehörigen inskränkt". Avfattningen synes icke utsäga mer om vem besvärsmått tillkommer än tidigare nämnda regler.⁴⁹ En annan fråga är, huruvida densamma begränsar de beslut, som över huvud må överklagas; en begränsning till beslut medförande intrång i rörelsefrihet med uteslutande av t. ex. beslut i befordringsärenden har ifrågasatts.⁵⁰ Senare praxis torde hava lämnat svar på frågan⁵¹; icke heller om de överklagbara beslutens art synes avfattningen säga någonting. Förhållandet är ett nytt belägg för att lagstiftaren vid val mellan hittills berörda regler icke letts av bestämda syftsmål.

Det finnes också en mångfald regler om besvärsmått, som givits ett mer preciserat innehåll. Därvid har besvärsmåtten vanligen knutits vid ett reellt förhållande. Besvärsmått i taxeringsärende tillkommer enligt TaxF § 118 "skattskyldig", i tullbehandlingsärende enligt GentullInstr § 38 "varuägare", i mantalsskrivningsärende enligt MantF § 12 "vederbörande kommun", i ecklesiastikt boställsärende enligt EBO § 57 "arrendator", etc. Stundom har besvärsmåtten knutits vid ett formellt förhållande. Sålunda må t. ex. enligt HyresL § 20 besvär anföras av "part" och enligt LärovSt §§ 182, 186 av "sökande".

⁴⁸ T.ex. RÅ 1936 K 262.

⁴⁹ Jfr Sundberg, Besvärsmåttinstitutet s. 69.

⁵⁰ A.a. s. 84.

⁵¹ Jfr RÅ 1939 S 315. Jfr även Sundberg, Kommunalrätt s. 342.

Dessa bestämmingar av besvärsrätten innebära, jämförda med vad i allmänhet gäller, än utvidgningar och än begränsningar. Men ofta föreskriva de endast vad dem förutan skulle hava gällt. De undanröja vidare möjlig tvekan om besvärsrättens utsträckning, dock ingalunda alltid.⁵² I tveksamma lägen nödgas man falla tillbaka på regeln att besvärsrätt tillkommer "den, som beslutet rör".

Åtskilliga författningar innehålla icke någon som helst föreskrift om, huruvida besvär må anföras, och åtskilliga författningar medgiva besvär över vissa angivna beslut utan att föreskriva något om, huruvida besvär må anföras över andra beslut. Därvid uppkommer i första hand fråga, huruvida beslut fattade jämlikt sådana författningar över huvud må överklagas; först om svaret därpå blir jakande, blir frågan om besvärsrätt aktuell.⁵³

Liksom eljest gäller givetvis, att beslut av förberedande och verkställande art, beslut som endast innefatta yttrande, anmodan, förslag, framställning, upplysning, erinran, tillrättavisning etc. regelmässigt icke kunna överklagas.⁵⁴ Huruvida beslut är av nämnd beskaffenhet, är dock stundom vanskligt att bedö-

⁵² Se t.ex. om innebörden av uttrycket "vederbörande kommun" s. 119 ff.

⁵³ Frågan om överklagbarhet och frågan om besvärsrätt sammanfalla så till vida, som en av förutsättningarna för överklagbarhet är, att någon är besvärberättigad; somliga beslut äro icke överklagbara av den enda anledningen, att ingen är besvärberättigad, t.ex. vissa beslut, varigenom förmåner beviljas. Ovannämnda frågeställning tager sikte på andra förutsättningar för överklagbarhet än existensen av ett besvärberättigat subjekt.

⁵⁴ Se RegRÅ Avd 1 Besvär I 1 och X samt Sundberg, Grunddragen s. 158 f och Besvärsinstitutet s. 42 ff, 65 f.

ma.⁵⁵ Icke heller prövas besvär, vari yrkas ändring endast i domskäl.⁵⁶ Huruvida en beståndsdel av ett beslut upptages i slutet eller i motiveringen, beror emellertid stundom blott på vederbörande myndighets skrivsätt. Hänsyn bör därför tagas till huruvida i beståndsdelan gjort uttalande "rörer" klaganden⁵⁷; vid tolkningen därav kommer särskilt i fråga, huruvida detsamma vinner rättskraft. Nyligen ha också över beslut i pensionsärende anförda besvär, vari allenast yrkats ändring i vad beslutet avsåge klagandens skyldighet att avgå från tjänsten, avvisats med motivering att frågan därom icke genom beslutet avgjorts med bindande verkan för klaganden.⁵⁸ Och vid besvär av kommun över beslut om intagande av alkoholist på alkoholistanstalt utgör den omständigheten, att ändring yrkas endast i motiveringen, icke hinder för saklig prövning; av motiveringen beror nämligen ansvarigheten för vårdkostnaderna.⁵⁹

Men slutliga, den föreliggande frågan avgörande beslut äro överklagbara oberoende av positivrättsligt stöd. Det är en av förvaltningsrättens grundsatser, att underordnade förvaltningsmyndigheters beslut kunna genom besvär dragas under överordnade myndigheters och i sista hand K. M:ts prövning.⁶⁰ Den i RF § 17 förutsatta rätten att "gå till kungs" har djupa

⁵⁵ Jfr t.ex. Myrberg, FT 1938 s. 256 ff. Sådana frågor aktualiseras i det följande vid tvekan om huruvida besvärs avvisande berott på brist i besluts överklagbarhet eller i klgdes besvärsrätt.

⁵⁶ T.ex. KÅ II 1934.8. Jfr Ståhlberg s. 530 not 1.

⁵⁷ Jfr Fischler, SvJt 1938 s. 77 ff om klagorätt för straffriförklarade.

⁵⁸ RÅ 1943.31. Jfr däremot KÅ I 1940 not 365, 1941 not 254.

⁵⁹ Se s. 115 f.

⁶⁰ Jfr Sundberg, Grunddragen s. 155, Herlitz, Grunddrag s. 75 f, Lundevall, NAT 1938 s. 216 f. Jfr även Ståhlberg s. 526 — men också Betänkande 1944 s. 8 f och 27 § 4, varest icke obetydliga reservationer göras — Andersen s. 425.

rötter i förvaltningens och rättsskipningens historia.⁶¹ I landskapslagarna har sådan rätt uttryckligen erkänts⁶², och redan före dessa torde dylik hava förefunnits.⁶³ Sedan gammalt torde följaktligen också rätten att gå till kungs hava, även i förvaltningsmål, utgjort en verklig fullföljdsrätt och icke blott en möjlighet att hos konungen göra framställningar, vilka utan vidare kunde läggas ad acta.⁶⁴

Hos medborgarna i gemen finnes därför en traditionsenlig övertygelse, att besvärsvägen står öppen i alla mål, oberoende av om besvärshänvisning meddelats.⁶⁵ Övertygelsen yttrar sig i att administrativa beslut gång på gång överklagas, även när överklagande i positiv rätt förbjudits. En motsatt övertygelse synes, märkligt nog, lagrådet för visst fall hava givit uttryck åt. Vid granskning av proposition till butikstängningslag anmärktes, att beslut, som meddelades enligt § 11 — avslag på och bifall till ansökan om utsträckt försäljningstid — självfallet borde kunna i vanlig ordning överklagas, och att, då uttrycklig bestämmelse därom torde vara erforderlig, sådan bestämmelse måtte meddelas.⁶⁶

Några särskilda spörsmål må här beröras. Enligt RB kap 30 § 12 är det förbjudet att i mål, som fullföljts i hovrätt, överklaga hovrättens utslag allenast beträffande rättegångs-

⁶¹ Se Betänkande 1936 s. 38 f.

⁶² Upplandslagen, rättegångsbalk flock 7 § 1; principiell motsättning mellan förvaltning och rättsskipning förelåg icke.

⁶³ Jfr Hammarskjöld s. 6.

⁶⁴ Föreskrifter om besvärstid — nämnas må Kongl. Maj:ts Förordning 10 jan. 1759 angående Fatalier i Politie- och Oeconomie-mål — synas förutsätta besvärsrätt. Se även Hammarskjöld s. 6 f, 12 f, Lindström s. 27 f, 39 f.

⁶⁵ Besvärshänvisning fogas icke heller alltid ex officio vid beslut, som kunna överklagas, jfr Herlitz, Grunddrag s. 41.

⁶⁶ KPr 1939:96 s. 287 f, jfr ButiksL 1939 § 11 mom 5.

kostnader.⁶⁷ Med hänsyn till den tillämpning *ex analogia*, som RB:s regler i övrigt om rättegångskostnader, RB kap 21, vunnit i administrativ praxis⁶⁸, kunde tänkas, att något motsvarande förbud gällde vid administrativa besvär.⁶⁹ Enligt FvL § 81 mom 1 och BvL § 84 mom 1 må icke heller talan hos KR föras allenast beträffande kostnader i målet hos KB; förbudet skulle åstadkomma ett förhållande, analogt med den allmänna civilprocessens.⁷⁰ Bestämmelserna torde emellertid icke vara uttryck för en allmän regel om besvär över beslut angående rättegångskostnader.⁷¹ Tvärtom synes den omständigheten, att förevarande bestämmelser ansetts erforderliga⁷², giva vid handen, att besvär allenast angående rättegångskostnader i princip äro tillåtna i alla instanser.⁷³

Administrativ myndighet äger lika litet som allmän domstol lämna anhängiggjorda mål och ärenden obehandlade. Men myndighetens svar låter ofta vänta på sig i åtskilliga månader. Det kunde tänkas, att dylik passivitet öppnade besvärsvägen; så är fallet i några utländska rättssystem.⁷⁴ Besvär förutsätta

⁶⁷ Jfr Kallenberg s. 278 f.

⁶⁸ Jfr Munktel s. 20 ff, Lundevall, FT 1938 s. 121 f, Herlitz, Grunddrag s. 40 f.

⁶⁹ Rättegångskostnader utdömas av naturliga skäl i långt mindre utsträckning i administrativ än i allmän process, se Lundevall, FT 1938 s. 121 f.

⁷⁰ KPr 1926:106 s. 140.

⁷¹ Med hänsyn till de många skilda instansordningar, som gälla för administrativa besvär, är en allmän regel knappast heller tänkbar.

⁷² Att besvärfrågan ägnats särskild uppmärksamhet i fattigvårds- och barnavårdsmål torde förklaras av att frågan om rättegångskostnader i sådana mål aktualiserats vid övervägandet av åtgärder, ägnade att motverka okynnesprocesser, jfr KPr 1926:106 s. 138 ff.

⁷³ Jfr Ståhlberg s. 531.

⁷⁴ Mest bekant är möjligheten i Frankrike att jämlikt lag 17 juli 1900 efter fyra månaders dröjsmål föra talan hos Conseil d'État, se Hauriou

emellertid enligt svensk rätt skriftligt beslut⁷⁵ och äro förty under angivna omständigheter uteslutna.⁷⁶ Den på beslut vändande får nöja sig med hänvändelse till den beslutande och denna överordnad myndighet samt, i sista hand, aktualiserande av ämbetsmannans ansvar.

Därest beslut i sak må överklagas, må även beslut om sakens avvisande utan prövning överklagas. Men därest beslut i sak icke må överklagas, torde icke heller beslut om avvisande kunna överklagas⁷⁷; i flertalet fall framgår detta av ordalydelsen i bestämmelser, jämlikt vilka överklagande av beslut i sak icke må ske.

Principen om administrativa besluts överklagbarhet är ställd utom tvivel i fråga om beslut fattade av statsorgan. I fråga om beslut fattade av kommunala organ synes en närmare undersökning påkallad.⁷⁸ Sådan förutsätter klarhet om vilka organ

s. 370 ff. Liknande anordningar hava införts i Österrike, Jugoslavien och Grekland, se Betänkande 1936 s. 24 f, 35, 36. I Finland framlade lagberedningen år 1936 förslag till lag om besvärsmål, då förvaltningsmyndighet fördröjer avgörandet av mål eller ärende, Betänkande 1936 s. 9, 109. Men i lagberedningens reviderade förslag av 1939 återfinnes icke nämnda lag, Förslag 1939. Om gällande finsk rätt se Betänkande 1936 s. 109; jfr ett uttalande hos Ståhlberg s. 529 not 3. I Tyskland synes regelmässigt gälla, att myndighets passivitet icke kan angripas medelst besvär, Jellinek s. 254 f, Fleiner s. 263 not 71. Annorlunda är förhållandet i länder, vari talan föres vid allmän domstol, se t.ex. Andersen s. 225.

⁷⁵ Jfr Sundberg, Grunddragen s. 155.

⁷⁶ Passivitet kan uppenbarligen endast med stöd av positiv rätt jämföras med avslag och såsom avslag angripas besvärsvägen, jfr not 74.

⁷⁷ Jfr Ståhlberg s. 530 not 1.

⁷⁸ De representativa organen avses givetvis icke i det följande, jfr s. 34.

som äro att anse såsom kommunala; därom behöver dock i allmänhet tvekan icke hysas.⁷⁹

KFL föreskrev endast, § 78, att för besvärns anförande emot kommunalnämnds beslut i sådana mål och ärenden, vilka nämnden på grund av föreskrifter i särskilda allmänna författningar hade att handlägga, skulle gälla vad i dessa författningar för varje fall funnes stadgat.⁸⁰ KFS saknade varje föreskrift om besvär över drätselkammarens eller andra nämnders beslut. Även KFK saknade ursprungligen föreskrift om besvär över beslut av administrativa organ.⁸¹ I syfte att avhjälpa den kännbara osäkerhet om besvärsmöjligheterna, som härav föranleddes, infördes emellertid år 1908 föreskrift om möjlighet att överklaga kyrkoråds och skolråds beslut, KFK § 42.

Kommunalförordningarna lämnade alltså flertalet frågor om besvärsmöjligheter vid beslut av kommuns administrativa organ obesvarade. Därav har, beträffande beslut fattade enligt dessa förordningar, den slutsatsen dragits, att besvärsmöjligheter in dubio saknades.⁸² Men vid 1908 års nyssnämnda ändring i KFK framhölls, att rätt att överklaga kyrkoråds och skolråds beslut i praxis medgivits i åtskilliga fall oberoende av positivrättsligt stöd⁸³; dock förringas bevisvärdet av denna praxis genom den före KFK:s tillkomst med stöd av positiv rätt existerande vidsträckta besvärsmöjligheten, mot vilken förbigåendet av besvärnsregel i KFK icke synes utgöra någon

⁷⁹ Se Herlitz, Föreläsningar II s. 15 ff, Sundberg, Besvärnsinstitutet s. 41 f.

⁸⁰ Socken-nämndF § 17 begränsade icke klagorätten till beslut fattade enligt särskilda författningar.

⁸¹ Däremot öppnade KyrkorådF § 11 vidsträckt möjlighet att överklaga kyrkoråds beslut, jfr KyrkorådF 1817 § 15.

⁸² Sundberg, Verkställbarhet s. 60 f, 63; jfr dock s. 49 not 98.

⁸³ Se KPr 1908:174 s. 11, 20.

reaktion.⁸⁴ Och vad de statskommunala organen beträffar, har bestämmelsen i KFS § 49 om magistratens överinseende möjliggjort besvärns anförande hos magistraten och därifrån vidare uppåt.⁸⁵

Huruvida besvärsmöjligheter eljest förelegat, synes emellertid ovisst. Besvär över byggnadskommittés beslut om antagande av entreprenör för byggnadsarbete avvisades, enär beslutet "icke vore av beskaffenhet att kunna av K. B. prövas"⁸⁶, men därav torde icke med säkerhet kunna utläsas, huruvida annat kommitténs beslut, vilket i motsats till det förevarande icke ansåges vara av verkställighetsnatur, skulle kunna överklagas; frågan därom har icke varit aktuell. Icke heller torde några slutsatser kunna dragas av ordalagen vid avvisande av besvär över annat i detta sammanhang åberopat kommittébeslut.⁸⁷ Men beslut av landstings förvaltningsutskott har kunnat överklagas⁸⁸, liksom beslut av folkskolestyrelse angående antagande av folkskolinspektör.⁸⁹ Och industriverkstyrelsens beslut angående tillstånd att utöva entreprenörskap för gas-, vatten- och avloppsledningar har tydligen ansetts överklagbart.⁹⁰ Å an-

⁸⁴ Jfr Betänkande 1859 s. LIV f; förklaring till att besvärregel icke upptogs torde vara, att kyrkoråds beslutanderätt starkt begränsades.

⁸⁵ RÅ 1923.53, 1926 S 27, 1927.34 jfr KFS § 54; en ledamot i samtliga mål ansåg besvärsmöjlighet saknas. Om särskilda besvärregler i reglementen för drätselkammare och andra städernas nämnder och styrelser samt om stadsfullmäktiges befogenhet att införa sådana regler, se Stenström, FT 1943 s. 218 ff.

⁸⁶ RÅ 1929 E 8.

⁸⁷ RÅ 1921 E 291; jfr s. 49 not 99, 101.

⁸⁸ RÅ 1913.135; två ledamöter av avvikande mening, antagligen emedan beslutet icke ansågs vara för ärendet avgörande.

⁸⁹ RÅ 1913 E 49; en ledamot torde hava ansett beslutet vara av verkställighetsnatur, jfr RÅ 1918 C 34 och 1925.31. FolkskSt 1897 innehöll icke tillämplig besvärnsbestämmelse, jfr däremot FolkskSt § 8 mom 6.

⁹⁰ RÅ 1923 S 133; en ledamot avvikande.

dra sidan ha besvär icke kunnat föras över ett av kommunalnämnderna i tre socknar gemensamt företaget val av barnmorska.⁹¹

Av det sagda framgår, att överklagbarheten av kommunala organs beslut, vare sig dessa fattats enligt kommunalförordningarna eller särskilda författningar, icke vid denna tid bevingades av positivrättsligt stöd. Men någon allmän princip om sådana besluts överklagbarhet synes icke heller hava förelegat.

Läget klarnade i flera avseenden genom tillkomsten av 1930 års kommunallagar. I LKL § 84 föreskrives, att för besvär anförande mot kommunalnämnds beslut i sådana mål och ärenden, vilka nämnden på grund av föreskrifter i särskilda författningar har att handlägga, gäller vad i dessa författningar för varje fall finnes stadgat, och att i övrigt skall, där medlem av kommun icke nöjes åt nämndens beslut, vad i §§ 81—83 är stadgat äga motsvarande tillämpning. Häremot korresponderande föreskrifter infördes i LKS § 79 beträffande besvär över drätselkammarens beslut⁹² samt i LFS § 71 beträffande besvär över kyrkoråds och skolråds beslut.⁹³ Angående besvär över beslut av kommunernas övriga administrativa organ meddelades däremot icke några fyllnadsföreskrifter. Alltfort har alltså lagstiftaren lämnat öppet, huruvida sådana organs enligt kommunallagarna och, i den mån de särskilda författningarna sakna besvärregler, enligt sådana författningar fattade beslut må överklagas.

⁹¹ RÅ 1910.36.

⁹² I magistratsstäder gäller i andra hand vad i drätselkammarens reglemente är bestämt, jfr Stenström, FT 1943 s. 218 ff.

⁹³ I LSkSt § 19 hänvisas beträffande besvär över folkskolestyrelses beslut till vad i lag eller författning finnes stadgat om besvär över skolråds beslut.

Vad de stadskommunala organens beslut beträffar, möjliggör fortfarande bestämmelsen om magistratens överinseende, LKS § 47, besvär ansförande hos magistraten och vidare uppåt. Sålunda ha t. ex. besvär kunnat föras över beslut om uppsägning från tjänst fattat av brandstyrelse⁹⁴, badhusstyrelse⁹⁵ och industriverkstyreelse.⁹⁶ I stad utan magistrat må besvär anföras hos drätselkammaren.⁹⁷ | 12

Om den omfattning, vari övriga kommunala organs beslut må överklagas, ha delade meningar anförts. Å ena sidan har gjorts gällande, att besluten principiellt äro överklagbara⁹⁸; åsikten baseras på analogisk användning av besvärreglerna i LKL § 84, LKS § 79 och LFS § 71, och till stöd för analogien åberopas här tidigare nämnd praxis.⁹⁹ Å andra sidan har gjorts gällande, att det ännu icke kan sägas vara allmän regel, att de kommunala administrativa organens beslut kunna överklagas¹⁰⁰; en så vittgående slutsats anses icke nämnda praxis stödja.¹⁰¹

Innebörden i den sålunda omdiskuterade praxis har ovan försöksvis angivits.¹⁰² Senare praxis ger ytterligare uttryck för den i äldre praxis märkbara tendensen till överklagbarhet oberoende av positivrättsligt stöd. Besvär ha t.ex. icke ansetts utslutna över beslut av landstings förvaltningsutskott angående

⁹⁴ RÅ 1932 S 354.

⁹⁵ RÅ 1934 S 444.

⁹⁶ RÅ 1935 S 172. Vidare t.ex. RÅ 1934 S 387.

⁹⁷ RÅ 1943.58, jfr LKS § 55.

⁹⁸ Sundberg, Besvärsinstitutet s. 40, 64, jfr s. 78, Kommunalrätt s. 315, 340. Jfr t.ex. Hildebrand, FT 1938 s. 315 f, Sjöholm s. 169 f.

⁹⁹ Särskilt RÅ 1913.135, 1921 E 291, 1923 S 184, 1927.34 och 1929 E 8.

¹⁰⁰ Herlitz, NAT 1937 s. 32. Jfr Malmgren s. 213 not 4.

¹⁰¹ Särskilt ifrågasättes beviskraften hos RÅ 1921 E 291 och 1929 E 8.

¹⁰² S. 47 f.

val av ledamot i sjukhusdirektion¹⁰³ och angående restitution av sjukvårdsavgift¹⁰⁴, över beslut av brandstyrelse angående val av skorstensfejare¹⁰⁵, över beslut av styrelse för vårdhem angående val av syssloman¹⁰⁶, över beslut av landstings hälso- och sjukvårdsberedning angående avbrytande av förhandling¹⁰⁷ eller över beslut av styrelse för offentlig rättshjälpsanstalt angående val av rättegångsadvokat.¹⁰⁸

Fråga är, huruvida ens denna praxis möjliggör slutsatsen att besvär må anföras över samtliga kommunala organs beslut. Fog för tvekan erhålles av att såväl besluten som de beslutande organen kunna vara varandra högst olika. Särskilda skäl tala emellertid för överklagbarhet oberoende av positivrättsligt stöd såsom princip. Överklagande är med stöd av LKS §§ 47 och 55 möjligt i stad; ingenting synes motivera skilda ståndpunkter vid beslut i stads- och i landskommun. Den verksamhet, som i en kommun handhaves av kommunalnämnd eller drätselkammare, kan i annan kommun ha uppdragits åt ett specialorgan; onekligen vore det stötande, om ett och samma beslut kunde i ena men icke i andra kommunen överklagas. Lagstiftaren synes i några fall ha ansett upptagande av besvärsregel betydelselöst¹⁰⁹; däri torde bl. a. ligga, att överklagbarhet icke antagits förutsätta besvärsregel. Vidkommande beslut av landstings förvaltningsutskott och beredningar har sådant antagan-

¹⁰³ RÅ 1937 S 116.

¹⁰⁴ RÅ 1939 S 477.

¹⁰⁵ RÅ 1935 S 456.

¹⁰⁶ RÅ 1941 S 106.

¹⁰⁷ RÅ 1943 S 234.

¹⁰⁸ RÅ 1944.24.

¹⁰⁹ I t.ex. Betänkande 1921 s. 34 föreslås bestämmelse om besvär över brandnämnds beslut. Varken i BrandSt 1923 eller i propositionen därtill återfinnes någon motsvarande bestämmelse, ehuru motiv för avvikelse från kommitténs förslag icke anförts.

de kommit till klart uttryck.¹¹⁰ Nämnas må slutligen, att jämlikt LKStHm § 68 föreligger möjlighet att överklaga "stadens nämnders beslut".

När regler om besvär över beslut saknas, uppkommer stundom fråga, huruvida icke överklagande är uteslutet jämlikt tolkning e contrario av regler, som uttryckligen medgiva överklagande av andra beslut.¹¹¹ Så tillvida är svaret klart, att regler på ett område av förvaltningsverksamheten icke berättiga slutsatser e contrario att överklagande icke må ske av beslut inom ett annat område; besvärreglerna vila ytterst sällan på överväganden beträffande de andra områden, där liknande regler kunde ifrågakomma.¹¹² Men däremot är man vanligen berättigad antaga, att överklagande icke må ske av beslut, fattade enligt samma författning och av samma myndighet som de i besvärregeln särskilt angivna¹¹³; motsatsförhållandet mellan dessa kategorier av beslut är i allmänhet avsiktligt.

Enligt t.ex. Järnvägs-kassaRegl § 17 må besvär anföras över de av kassans direktion fattade beslut, som angå rättighet till och villkor för pensions åtnjutande; direktionens beslut om skyldighet för medlem att återbetala felaktigt utbetalade dagtraktamenten har ansetts icke kunna överklagas.¹¹⁴ Enligt

¹¹⁰ KPr 1940:89 s. 67 f; departementschefens avböjande av de sakkunnigas förslag att i LLT införa bestämmelse om besvär över beslut av landstings hälso- och sjukvårdsberedning.

¹¹¹ Jfr RF § 17: "besvär, som jämlikt författningarna må hos konungen fullföljas".

¹¹² Jfr Herlitz, Föreläsningar I s. 70 not 1, jfr s. 38 ff. Se dock RÅ 1939.10.

¹¹³ Jfr Andersen s. 424.

¹¹⁴ RÅ 1915.48, jfr s. 100 ff.

VäglandL § 80 st 5 må besvär anföras över beslut vid formlig efterbesiktning, varigenom väghållare förklarats icke hava ställt sig till efterrättelse honom meddelat föreläggande att bota brist; besvär ha ansetts icke kunna föras över vid formlig efterbesiktning verkställd uppskattning av kostnad för avhjälpande av brist i vägunderhåll.¹¹⁵ Enligt BvL § 81 mom 4 må besvär anföras över beslut av styrelse för skyddshem eller arbetshem rörande någons intagande i skydds- eller arbetshemmet; styrelsens beslut om utskrivning har ansetts icke kunna överklagas.¹¹⁶ Enligt UppbördsR § 7 må besvär över debitering anföras hos KB och KR; därav torde följa, att sådana besvär icke må fullföljas till RR.¹¹⁷ Åtskilliga andra exempel kunde anföras.¹¹⁸

E contrario-tolkning förutsätter emellertid största försiktighet, särskilt då fråga är om äldre författningar. Enligt BvL 1902 § 9 mom 2 må besvär anföras, därest barnavårdsnämnds beslut om barns skiljande från hemmet varder fastställt av KB. Därav har ansetts följa, att besvär icke må föras över fastställelsevägran.¹¹⁹ Men i senare praxis har i sådan vägran aktualiserad "rättsfråga" — om lagens tillämpningsområde —

¹¹⁵ RÅ 1927.20.

¹¹⁶ RÅ 1939.26. Av BvL § 81 mom 1 st 5 följer uppenbarligen bl. a., att barnavårdsnämnds beslut i ärende, som angår i kap 3, 4 eller 6 avsedd fråga, t. ex. omhändertagande för samhällsvård eller skydds-uppfostran eller behandling av omhändertagna, icke må överklagas; RÅ 1934 S 383, 1935 S 193, 1937 S 1, 1944 S 449, jfr däremot RÅ 1931.71 och 1944 S 273.

¹¹⁷ Jfr Eberstein, Stat och kommun s. 374, Boëthius s. 203.

¹¹⁸ Se t. ex. TF § 2 mom 5 jfr Herlitz, FT 1938 s. 101 f; FvF §§ 46 och 48 jfr RÅ 1913 Jo 96, 1918 Jo 51; UtIL § 47 jfr Drougge, FT 1938 s. 235 ff. Från praxis i HD må nämnas, att underkännande av yrkande att döma till tvångsarbete för lösdriveri ansetts icke kunna överklagas, NJA 1906.16, jfr LösdrL § 6.

¹¹⁹ T.ex. RÅ 1909.9.

ansetts kunna dragas under RR:s prövning.¹²⁰ Och därefter har även annan fråga ansetts kunna bli föremål för besvärspövning.¹²¹ Att slutsatser e contrario dock icke äro uteslutna vid tillämpning av äldre författningar, visa tidigare nämnda exempel. Men lagstiftarens avsikt med besvärregeln måste ägnas särskild uppmärksamhet.

Stundom framgår besluts bristande överklagbarhet e contrario av bestämmelser, som medgiva talan mot desamma vid allmän domstol. Mot i handelsregister, föreningsregister eller aktiebolagsregistret verkställd inskrivning må talan föras vid domstol¹²²; därav följer, att administrativa besvär äro uteslutna.¹²³ Nämnas bör i detta sammanhang, att vid beslut om tjänstemäns avlöningsförmåner står enligt praxis i viss utsträckning såväl domstolsvägen som den administrativa besvärsvägen öppen.¹²⁴

Men berättiga även föreskrifter om hänvändelse till den beslutande eller denna överordnad myndighet, antaganden e contrario, att besvärmöjligheter saknas? Något fall, vari praxis erhållit tillfälle taga ställning till frågan, är oss icke bekant. Enligt SkogsaccisL § 16 st 6 göres, därest vid skogsaccisens uträknande eller debetsedels utskrivande fel förelupit, anmälan därom till debiteringsförrättaren, som utfärdar behörigen rättad debetsedel, varjämte i skogsaccislängden införes erforderlig rättelse; det har antagits, att rättelse i sista hand kan på-

¹²⁰ RÅ 1921.89; samma fråga var dock aktuell även i RÅ 1909.9.

¹²¹ RÅ 1925 E 102; en ledamot i såväl detta som förutnämnda fall av avvikande mening.

¹²² FirmaL § 6, EkförenL § 80, ABL § 128, BankL § 246. Jfr vidare t. ex. PatentF § 18, VarumL § 10.

¹²³ RÅ 1919.6, 1909.111.

¹²⁴ Se FullföljdK § 3 a, Herlitz, Grunddrag s. 105 f och 113 f, Sundberg, Ansvar s. 37 ff. Jfr s. 128 f.

fordras hos KB¹²⁵, vari torde ligga, att besvär antagits vara utslutna. In dubio torde väl också lagstiftarens avsikt med föreskrifter av förevarande art vara, att den anvisade vägen skall vara tillfyllest.¹²⁶ Däremot torde icke av föreskrifter om kontroll av särskilda kontrollorgan e contrario följa, att besvär icke kunna anföras.

Anmärkas bör, att vid tillämpning av besvärsregler, som otvivelaktigt skola tolkas e contrario, ofta uppstår fråga, huruvida överklagat beslut är av den typ, varöver besvär må anföras, eller av annan typ, varöver enligt e contrario-tolkningen besvär icke må anföras. Enligt t.ex. FvL § 78 mom 4 e contrario må besvär icke föras mot fattigvårdsstyrelsens beslut i ärendet, som angår förvaltningsfråga, för vars behandling fattigvårdsstyrelsen jämlikt i FvL eller kommunallagarna givna föreskrifter är ansvarig endast inför fattigvårdssamhället; om begränsningens omfattning rådde delade meningar vid stadgandets tillkomst¹²⁷ och praxis har endast i någon mån skingrat ovissheten.¹²⁸ I praxis har vidare uppstått fråga, huruvida besvär må anföras över beslut om kontrollföreskrifter vid utgörande av nöjesskatt¹²⁹ och över avslag på framställning en-

¹²⁵ Eberstein, Stat och kommun s. 901, Kuylenstierna s. 500.

¹²⁶ Jfr i en beslätad fråga TF § 2 mom 4 före lagändring 1937 och Betänkande 1912 s. 181, 190 f.

¹²⁷ Se FvBet s. 425 f och KPr 1918:135 s. 498 f.

¹²⁸ RÅ 1914 C 132, beslut avseende förfarandet vid tillsättning av tjänstemannabefattning icke överklagbart; RÅ 1919.28, tillsättningsbeslut överklagbart; RÅ 1931.25, beslut att till förebyggande av fattigvårdsbehov ingå borgen icke överklagbart; RÅ 1937 S 370, beslut om uppsägning från bostad icke överklagbart. Se närmare Sundberg, Besvärsinstitutet s. 66 f och Kommunalrätt s. 341 f.

¹²⁹ RÅ 1920.33; enligt NöjskK 1919 § 8 kunde besvär anföras över beslut rörande ålagd nöjesskatt.

ligt BidragfL § 9 mom 2.¹³⁰ Dylika frågor måste givetvis lösas från fall till fall och kunna icke i detta sammanhang närmare beaktas.¹³¹

När författningarna tiga, men överklagande icke desto mindre är möjligt, uppstår fråga vilka besvärregler, som skola tillämpas. Besvärsmått vid beslut av statsorgan tillkommer givetvis enligt allmänna regler "den, som beslutet rörer".¹³² Vidkommande beslut av kommunala organ däremot¹³³ är även på

¹³⁰ RÅ 1944.6; enligt BidragfL § 24 må besvär anföras över beslut i ärende rörande beviljande eller indragning av bidragsförskott, jfr s. 117 not 93. Svaret blev i båda fallen jakande.

¹³¹ Erinras bör slutligen — ehuru förhållandet faller utom den ställda frågan om överklagbarhet — att lagstiftaren i åtskilliga fall uttryckligen förbjudit besvärns anförande. Det har skett på grund av ärendets art, t.ex. ValL § 51, EBO § 58 st 3, FolkpensL § 32, EnsittarK § 10, jfr LösdrL § 6 FvL § 83 BvL § 85, eller med hänsyn till underordnad myndighets speciella sakkunskap, t. ex. OFL § 33 sista st, Förfogandel §§ 15 st 4 och 19 st 3, ArbetstidL § 9 mom 10 jfr KPr 1919:247 s. 52, eller med hänsyn till högre, särskilt högsta instansens växande arbetsbörda, t. ex. FvL § 82, BvL § 84 mom 4, MantF § 12 st 3, eller med hänsyn till annan omständighet; givetvis äro förbuden ofta motiverade av flera samverkande omständigheter. Resultatet utmärkes knappast av större konsekvens; besvär må föras i åtskilliga bagatellmål och över beslut av åtskilliga myndigheter med betydande sakkunskap, t. ex. flertalet centrala verk.

Särskilt må nämnas, att arbetsordningar, instruktioner och reglementen för olika myndigheter ofta innehålla förbud mot besvär över befattningshavare tilldelad varning. VarningK har upphävt dessa förbud endast i vad de angå befattningshavare vid centrala ämbetsverk; varning, som generaltullstyrelsen tilldelat befattningshavare vid tullverkets lokalförvaltning, har sålunda icke ansetts kunna överklagas, RÅ 1930.38 jfr GentullInstr § 38, och icke heller varning, som skolöverstyrelsen tilldelat lärarinna vid folkskoleseminarium, RÅ 1928 E 145 jfr SkolöverstyrInstr § 49, har ansetts överklagbar. Om praxis i övrigt se RegRÅ Avd. 1 Besvär I 1 g.

En tendens att i ökad omfattning begränsa besvärsmöjligheterna kan

denna punkt en närmare undersökning påkallad; därvid kunna förefintliga positivrättsliga regler icke förbigås.

Enligt tidigare berörda LKL § 84, LKS § 79, LFS § 71 och LSkSt § 19 gälla för överklagande av sådana kommunalnämnds, drätselkammares, kyrkoråds, skolråds och folkskolestyrelsers beslut, vilka fattats på grund av särskilda författningar innehållande besvärregler, vad i dessa regler stadgas; kommunalbesvärreglerna äro icke tillämpliga.¹³⁴ Från praxis må nämnas, att församlingsmedlem icke ansetts behörig föra talan i ärende angående disciplinär åtgärd mot folkskollärare.¹³⁵ En annan sak är, att det stundom kan vara tveksamt, huruvida förefintlig besvärregel är tillämplig på det beslut, varom fråga är¹³⁶, eller huruvida beslutet fattats "på grund av" särskild författning.¹³⁷

förmärkas. Begränsningarna medföra minskad rättssäkerhet, fara för oenhetlig rättstillämpning — därest lokal myndighet insatts som högsta instans — samt undandraga regeringen erfarenheterna från det praktiska rättslivet. Å andra sidan ha förvaltningsuppgifternas starka tillväxt och differentiering icke syntts medgiva annan utveckling, och förtroendet för de underordnade myndigheternas duglighet och rättrådighet har kommit begränsningarna att synas riskfria. Erinras må emellertid härvid om det förslag, som lagberedningen i Finland framlagt angående en allmän rätt att hos HfD anföra besvär över lagstridiga beslut och förfoganden, Betänkande 1936 s. 8, 106 ff och Förslag 1939 s. 11 ff, 20 f. Väl synes en besvärsrätt fullt motsvarande den av lagberedningen föreslagna knappast tänkbar i Sverige, men de omständigheter, vilka motivera nämnda förslag, hava i mycket sina motsvarigheter hos oss.

¹³² Jfr s. 38 ff.

¹³³ Om organs egenskap av statligt eller kommunalt se i not 79 anvisad litteratur.

¹³⁴ Principen finnes uttryckt redan i KFL § 78 och KFK § 42 i lydelse av år 1908.

¹³⁵ RÅ 1911.120, 1912.30, 1914 E 129; jfr FolkskSt 1897 § 32. RÅ 1927.33, 1935 E 194, 1939 E 65; jfr FolkskSt § 32.

¹³⁶ Jfr Herlitz, NAT 1937 s. 32 not 97, jfr även s. 54 f.

¹³⁷ Jfr Sundberg, Kommunalrätt s. 340 f, Hildebrand, FT 1938 s. 316 ff.

Av nämnda föreskrifter i kommunallagarna följer vidare, att för överklagande av däri angivna organs beslut, fattade med stöd av kommunallagarna eller särskilda författningar, som sakna besvärregler, äro kommunalbesvärreglerna tillämpliga.¹³⁸ KFK § 42 däremot gav även icke-församlingsmedlem besvärsrätt¹³⁹; vid tillkomsten av LFS angavs, att besvärreglerna motsvarade KFK:s § 42¹⁴⁰, ehuru icke-församlingsmedlem fränkandes nämnda besvärsrätt.

Anmärkas må, att det stundom synes bero på tillfälligheter, huruvida besvärregler upptagas i särskilda författningar¹⁴¹, och därmed huruvida kommunalbesvärregler eller andra regler bliva tillämpliga vid överklagande av beslut, fattade på grund av sådana författningar.

I praxis har, beträffande beslut av angivna organ, fråga om tillämpliga besvärregler aktualiserats särskilt i befordringsärenden inom folkundervisningsväsendet. FolkskSt § 22 innehåller regler om besvär över såväl förslag som val för tillsättning av folkskolläroarbefattning. Icke desto mindre ha församlingsmedlemmar ansetts äga anföra besvär över skolråds och folkskolestyrelses beslut i sådana tillsättningsärenden.¹⁴² Förklaringen torde vara, att församlingsmedlemmar, med analogisk användning av kommunalbesvärreglerna, ansetts äga an-

¹³⁸ Jfr RÅ 1931 S 260, 1933 E 146, 1942 E 36, 1944 S 135. Enligt LKS § 79 st 2 gäller om besvär över drätselkammarens beslut i stad med magistrat vad i drätselkammarens reglemente är bestämt, jfr Stenström, FT 1943 s. 218 ff. Till de för överklagande av skolråds beslut gällande kommunalbesvärreglerna hänvisas i StHFolksk § 11 mom 2, StKMsk § 10 mom 2 och StKFIsk § 10 mom 2.

¹³⁹ Jfr KPr 1908:174 s. 21.

¹⁴⁰ KPr 1930:100 s. 157.

¹⁴¹ Jfr s. 50 not 109.

¹⁴² T.ex. RÅ 1933 E 171 jfr LSkSt §§ 5 och 19, RÅ 1915 E 42 jfr FolkskSt 1897 § 22. Se även RÅ 1929 E 143.

föra besvär över kyrkostämmas val av folkskollärare¹⁴³, och att sambandet mellan förslag och val påkallat tillämpning av likartade besvärregler. Särskilt anmärkningsvärt är däremot icke, att församlingsmedlemmar ansetts äga överklaga kyrkoråds och gemensamt kyrko- och skolråds förslag vid tillsättning av organist- och klockarbefattningar och sådana befattningar förenade med folkskollärartjänst¹⁴⁴, ty OrganistL hänvisar allmänt till vad beträffande klagan över kyrkostämmas beslut är föreskrivet.

Besvärsrätten är emellertid icke begränsad till församlingsmedlemmar. Vål ha besvär, anförda av annan än sökande under påståande att ledigförklarande skett på oriktigt sätt, icke upptagits till prövning¹⁴⁵; det påtalade förhållandet torde icke ha ansetts hindra klaganden från att söka. Men sökande ha ansetts besvärberättigade¹⁴⁶; dock icke sökande, mot vilkens uppförande å förslag hinder på grund av brist i ansökningshandlingarna ostridigt förelegat.¹⁴⁷ Sökandes talan mot förslag upptages till prövning allenast i vad den angår hans egen rätt till förslagsrum¹⁴⁸; är sökanden församlingsmedlem, är besvärsrätten däremot icke sålunda begränsad.¹⁴⁹ Sökandes talan mot val upptages till prövning allenast därest han uppförts å förslagsrum eller hans, i besvär jämväl över förslaget, framställda yrkande att tilldelas förslagsrum bifalles.¹⁵⁰

¹⁴³ T. ex. RÅ 1915 E 42.

¹⁴⁴ T. ex. RÅ 1922 E 116, jfr 1925 E 86.

¹⁴⁵ RÅ 1933.32.

¹⁴⁶ T. ex. RÅ 1918.23.

¹⁴⁷ RÅ 1925 E 86.

¹⁴⁸ RÅ 1925.30, 1927 E 226, 1933 E 124, 1939 E 61.

¹⁴⁹ RÅ 1926 E 133. Jfr ovan.

¹⁵⁰ RÅ 1927 E 226, 1932 E 128, jfr RÅ 1937.12. Jfr även Walldén 460.

I förevarande befordringsärenden synas följaktligen båda typerna av besvärregler hava vunnit tillämpning.

För besvär anförande mot beslut av andra kommunala organ än de ovan angivna finnas icke andra regler än de, som innehållas i särskilda författningar. Stundom saknas därför, som tidigare anmärkts, besvärregler helt och hållet.

Vid besvär över beslut, fattat på grund av särskild författning innehållande besvärregel, är givetvis denna regel tillämplig.¹⁵¹ Kommunalbesvärreglerna äro icke tillämpliga¹⁵²; i LKL § 84, LKS § 79 och LFS § 71 har, som ovan angivits, vidkommande däri avsedda organ, en motsvarande princip lagfäst.¹⁵³ Visserligen inskränka 1930 års kommunallagar icke, i motsats till 1862 års kommunalförordningar, anförande av kommunalbesvär till beslut i kommunens "gemensamma angelägenheter", men med den nya redaktionen synes en utvidgning av kommunalbesvärsinstitutets användningsområde icke ens eftersträvad.¹⁵⁴

Däremot är kommunalbesvärsinstitutet supplementärt tillämpligt vid beslut, fattade med stöd av kommunallagarna eller särskilda författningar, som sakna besvärregler.¹⁵⁵ Även denna princip finnes, som ovan angivits, nedlagd i LKL § 84, LKS § 79 och LFS § 71 vidkommande däri avsedda organ.¹⁵⁶ Det hinder mot dylik tillämplighet, som besvärsinstitutets förbehållande åt beslut i kommunens "gemensamma angelägen-

¹⁵¹ Om uppkommande tolkningsfrågor se anmärkning å s. 56.

¹⁵² T. ex. RÅ 1936 K 262. Jfr Sundberg, Besvärsinstitutet s. 63 f, Kommunalrätt s. 340, Uppsatser s. 78.

¹⁵³ S. 56.

¹⁵⁴ Se Sundberg, Besvärsinstitutet s. 44 f.

¹⁵⁵ Jfr Sundberg, Besvärsinstitutet s. 40, 64, jfr s. 78, Kommunalrätt s. 315, 340.

¹⁵⁶ S. 57.

heter” i äldre rätt möjligen utgjorde, har i 1930 års kommunallagar undanröjts. Från praxis må nämnas, att kommunalbesvärsreglerna sålunda tillämpats vid beslut av brandstyrelse angående uppsägning från tjänst¹⁵⁷, landstings förvaltningsutskott angående restitution av sjukvårdsavgift¹⁵⁸, styrelse för vårdhem angående val av syssloman¹⁵⁹, landstings hälso- och sjukvårdsberedning angående avbrytande av förhandling¹⁶⁰, styrelse för offentlig rättshjälpsanstalt angående val av rättegångsadvokat¹⁶¹, etc.

Stundom synas tillfälligheter komma att avgöra, huruvida kommunalbesvärsregler eller andra regler bliva tillämpliga.¹⁶²

¹⁵⁷ RÅ 1932 S 354.

¹⁵⁸ RÅ 1939 S 477.

¹⁵⁹ RÅ 1941 S 106.

¹⁶⁰ RÅ 1943 S 234.

¹⁶¹ RÅ 1944.24.

¹⁶² Jfr s. 57 och s. 50 not 109.

Kap. II.

METODIK

Den uppgift, vi närmast stå inför, är att finna en för undersökning av besvärsrättsfrågor lämplig metod. De i litteraturen antydda synas nämligen icke framgångsrika.

Regeln att besvärsrätt tillkommer den av beslutet berörde angiver uppenbarligen icke de rättsfakta, av vilkas förhandenvaro rättsverkan besvärsrätt är beroende. Regeln ger blott direktiv, tjänstgör som vägvisare och överlämnar åt praxis att under beaktande av lägets krav fylla den vaga formuleringen med konkret innehåll; dock synes regeln icke vara en "standard", ty den hänvisar icke till någon utomstående social- eller moralnorm, vilken skulle tillämpas.¹ Under sådana förhållanden framstår det som speciell uppgift för rättsvetenskapen att uppställa tekniskt användbara rättsfakta.²

Ännu ha försök därtill icke gjorts. Den princip, varåt besvärsregeln ger uttryck, har emellertid angivits sålunda: "Det fordras knappast, att beslutet kränkt vad som för allmän uppfattning framstår som en rättighet. I allmänhet anses det

¹ Jfr Knoph s. 2.

² Jfr Ekelöf s. 34 f.

nog tillräckligt, att ett rättsligt intresse av en viss styrka och konkretion är förhanden”³, och sålunda: ”Rätt att anföra besvär över myndighets beslut tillkommer i princip den, som beslutet rör, d. v. s. intressent. Intressentskapet innebär, att beslutet skall på något sätt påverka den enskildes rättsliga ställning eller intresse. Beröras hans enskilda förhållanden icke av beslutet, kan han icke äga besvärsrätt”⁴.

Med liknande uttrycksmedel ha utländska författare sökt komma till rätta med utländska besvärregler; stundom ha deras tolkningsförsök även gått i detalj.⁵

Enligt finsk rätt tillkommer besvärsrätt i princip den, som saken rör. Uttrycket har uttytts ”den, vars enskilda rätt eller rättsligen erkända intressen drabbas av förvaltningsåtgärd”, i motsats till exempelvis ”den, för vilken en åtgärd medför endast medelbar ekonomisk olägenhet”.⁶ Uttryckets innebörd har även formulerats sålunda: ”den, mot vars subjektiva rätt eller rättsligt skyddade intressen förvaltningsåtgärden är riktad”.⁷

I de tyska delstaterna ha förutsättningarna för besvärsrätt reglerats olika.⁸ Förmliche Beschwerde (Rekurs, Beschwerde, Verwaltungsbeschwerde) ha angivits kunna föras endast av den, „in dessen individuelle Rechte oder rechtlich anerkannte Interessen die Verfügung unmittelbar eingegriffen hat. Das Recht zur Beschwerdeführung besitzt infolgedessen derjenige nicht, der bloss von den mittelbaren Wirkungen einer Verfü-

³ Herlitz, Grunddrag s. 78.

⁴ Sundberg, Grunddragen s. 159. Jfr Kommunalrätt s. 343 angående kommuns besvärsrätt, samt Herlitz, SST 1936 s. 533 ff.

⁵ Om utländsk rätt i allmänhet se Betänkande 1936 s. 15 ff samt Hammarskjöld s. 69 ff; sistnämnda arbete är dock numera på åtskilda punkter föråldrat.

⁶ Ståhlberg s. 529.

⁷ Betänkande 1936 s. 69, jfr s. 75 ff. Se även Willgren s. 421, 406 ff.

⁸ Lättillgängligast Betänkande 1936 s. 26 ff.

gung eine Schädigung seiner ökonomischen Lage befürchtet.”⁹ „Ordentlicher Beschwerdeführer”, skriver en annan författare, „ist der von einer Verfügung Getroffene oder mit einem Antrag Abgewiesene, also bei schriftlichen Verwaltungsakten deren Empfänger. Solche Verfügungen können aber auch in die Rechte Dritter eingreifen und berechtigen dann auch diese zur Anfechtung.”¹⁰ Anfechtungsklage (i Württemberg Rechtsbeschwerde) må i allmänhet blott föras av den, „in dessen Rechtskreis die angefochtene Verfügung unmittelbar eingegriffen hat.”¹¹ Den med dessa tolkningar resta frågan, när en subjektiv rätt föreligger, har bl. a. besvarats med tvenne motfrågor: „Hat das Gesetz die Interessen dessen schützen wollen, der jetzt sein 'Recht' geltend macht? Wenn ja: Hat ihm das Gesetz die Macht verleihen wollen, durch eigene Willensbetätigung seine Interessen massgeblich wahrzunehmen?”^{12 13}

I Frankrike ha förutsättningarna för behörighet att anföra recours pour excès de pouvoir särskilt uppmärksammas. Vid

⁹ Fleiner s. 232.

¹⁰ Jellinek s. 295. Se vidare t.ex. Schmid s. 56.

¹¹ Fleiner s. 265 f. Se vidare t.ex. Jellinek s. 304 ff, 315 f, Schmid s. 65 ff, 89 f, Teuffel s. 43 ff, 63 ff.

¹² Jellinek s. 201. Se vidare t.ex. Kormann s. 310, Fleiner s. 172 ff.

¹³ Under nationalsocialistiskt inflytande förlorade den subjektiva rätten sitt goda namn. „Die Anfechtungsklage nach sächsischem Recht hat nicht den Schutz subjektiver Rechte der Beteiligten zum Gegenstand, sondern dient der Rechtswahrung im Interesse der Volksgemeinschaft, sie bezweckt den Schutz gegen unrichtige Handhabung von Gesetz und Recht in der Verwaltung”, Schumacher s. 30 f, jfr Schmid s. 105. Klagorätt skulle därför tillkomma envar, „dessen Lebenskreis (nicht mehr Rechtskreis!) von der Entscheidung berührt wird”, Schumacher s. 30 f, Nagler s. 70 f, eller envar, „gegen den die Anordnung der Anordnungsbehörde, soweit sie durch die Beschwerde- oder Einspruchsentscheidung aufrechterhalten ist, sich richtet (der unmittelbar Betroffene) oder dessen schutzwürdige Belange durch die Beschwerdeentscheidung berührt werden (der mittelbar Betroffene)”, Scholz s. 110, jfr s. 69 och 81.

sekelskiftet krävdes ännu, att klaganden kränkts i en subjektiv rätt.¹⁴ Därefter begynte behörigheten utsträckas även till dem, vilkas intressen åsidosatts. Kravet har sedan formulerats sålunda: "Un intérêt à l'annulation de l'acte qui soit direct, personnel au réclamant et légitime."¹⁵ Försök har även gjorts att utförligt katalogisera de legitimerande intressena.¹⁶ Därvid har indelats i följande huvudgrupper: "Cas dans lesquels les individus sont sans lien avec l'Administration, sont vis-à-vis d'elle des tiers", "Cas dans lesquels les individus sont, à un titre quelconque, des ayants droit vis-à-vis de l'administration" samt "Les individus qui sont liés à l'administration en vertu d'un acte autre qu'un contrat". I förstnämnda huvudgrupp upptagas frågor om behörighet för "Le commerçant et l'industriel", "Le propriétaire", "L'habitant", "Le travailleur", "Le fidèle d'un culte", "L'électeur", "L'individu investi d'un mandat électif", "Le contribuable". Nästnämnda huvudgrupp angår frågor om behörighet för "Les usagers d'un service public", "Les ayants droit à la jouissance des édifices culturels", "Les ayants droit aux biens communaux", "Les ayants droit à l'assistance", "L'individu ou la société qui traite avec l'administration, avant que le marché ne soit devenu définitif", "Les personnes morales administratives pour la défense de leurs intérêts patrimoniaux". Sistnämnda huvudgrupp slutligen angår frågor om behörighet för "Candidats aux adjudications", "Candidats aux fonctions publiques", "Les fonctionnaires".

I några länder, t. ex. Danmark, Norge och England, föres

¹⁴ Jfr Andersen, UfR 1925 B s. 239, samt nedan i detta arbete anförda rättsfall.

¹⁵ Hauriou, Droit administratif s. 263. Se vidare t.ex. Rolland s. 262 f.

¹⁶ Bérard s. 90 ff. Jfr Alibert s. 97 ff.

talán mot underordnad myndighets beslut icke sásom i hittills berörda länder hos överordnad myndighet eller särskild domstol för administrativa mål utan i regel hos 'allmän' domstol. Denna omständighet har emellertid icke i och för sig ansetts vara av betydelse för frågan, vem behörighet att föra talán tillkommer.¹⁷

Positiv dansk rätt tager i allmänhet icke ställning till spörsmålet om Søgsmalsret.¹⁸ För äldre dansk rättsuppfattning torde närmast ha varit självklart, att endast den, vars subjektiva rätt kränkts, kunde föra talán.¹⁹ Utvecklingen har mildrat kravet; talán har angivits kunna föras av den, som har "en saerlig direkte og personlig Interesse i Spørsmaalets Afgørelse, som fortjener retslig Beskyttelse".²⁰ Det har emellertid, under hänvisning till rättighetsbegreppens mångtydighet, också anförts, att man bör utgå från en översikt av "de Retspositioner, som Forvaltningslovgivningen afføder for Borgerne", och att en undersökning av vilka av dessa "Retspositioner", som kunna anhängiggöras hos domstol, "ligesaa godt" kan ske utan användande av rättighetsbegreppen²¹; i en därpå följande ingående, ehuru närmast kasuistisk undersökning av viktigare legitimationsspörsmål grupperas under beaktande av att vissa normer förläna de enskilda en särskild "Viljesmagt", andra utan att förläna sådan makt tjäna eller respektera "Individualinteresser", och andra åter, "idet de direkte tager Sigte paa en Normering af Forholdet mellem det Offentlige og en bestemt Gruppe af Personer, hvis personlige eller økonomiske Interesser direkte kraenkes, naar en Forvaltningsmyndighed handler

¹⁷ Andersen s. 438, jfr UfR 1925 B s. 240 f.

¹⁸ Se Andersen s. 434 f.

¹⁹ Jfr Andersen, UfR 1925 B s. 238, 241 f, Berlin s. 280.

²⁰ Berlin s. 280.

²¹ Andersen s. 434.

i Strid med Loven, tillige er af større eller mindre Betydning for andre Grupper af Personer, hvis Interesser indirekte berøres af saadanne Ulovligheder".²²

Icke heller søksmålsretten i Norge har i allmänhet reglerats i positiv rätt.²³ Medan tidigare endast subjektiva rättigheter skyddades, skulle utvecklingen hava fört därhän, att talan numera må föras även till skydd för "interesser".²⁴ Något försök att systematiskt angiva vilka subjektiva rättigheter²⁵ eller intressen, som grunda søksmålsrett, har emellertid icke gjorts.²⁶

En icke ovanlig uppfattning är, att engelsk rätt medgiver actio popularis.²⁷ I själva verket synes enskilds behörighet att föra talan knappast vidsträcktare i England än i övriga berörda länder. "The general rule is that the Attorney-General as representing the public alone can sue where public rights or interests are concerned"²⁸; talan av enskild synes regelmässigt förutsätta kränkning av "some private right of his own".²⁹ En annan sak är, att enskild, som önskar föra talan men saknar behörighet, i allmänhet får tillstånd att använda Attorney-Generals namn³⁰; därigenom blir resultatet nästan detsamma som om actio popularis tillätes. Givetvis ha försök att uppställa system över enskilds behörighet icke gjorts; kasuistik präglar

²² A.a. s. 438 ff.

²³ Castberg s. 45 f.

²⁴ Knoph, TfR 1922 s. 227. Jfr dock Castberg s. 43 f.

²⁵ Rättighetsbegreppet användes icke entydigt, Castberg s. 44.

²⁶ Se dock Castberg s. 3 f, 41 ff, 131, 341 f.

²⁷ Redlich s. 472, 734 not 1, Andersen, UfR 1925 B s. 241, jfr Betänkande 1936 s. 17 och Castrén, NAT 1938 s. 168.

²⁸ Hart s. 345 f.

²⁹ Se Robinson s. 262, 264, Hart s. 347. Jfr Blachly s. 118, 333 ff, Freund s. 237 ff.

³⁰ Jfr Hart s. 347.

ju engelsk rätt, och systematisering skulle även, på förevarande punkt, vara tämligen överflödig.

Alla ha tydligen varit eniga om att en klagandes behörighet beror på överklagade beslutets verkningar mot honom. Det är inför problemet att beskriva och systematisera verkningarna, som svårigheterna och skiljaktigheterna börjat.

Vanligen har beskrivningen gjorts med användande av begreppen rättighet, subjektiv rätt, rättslig ställning, rättsligt intresse och liknande; verkan har angivits skola innebära, att så betecknat förhållande kränkts. Men i allmänhet har icke redogjorts för vad dessa begrepp avsetts omfatta. Tydligen har man ansett sig kunna falla tillbaka på allmänt erkända betydelser hos desamma. Men odiskutabelt är, att begreppen sakna sådana, enhetliga betydelser och i varje fall erforderlig fasthet.^{31 32}

Åtskilliga försök att giva ifrågavarande begrepp ett preciserat innehåll ha emellertid också gjorts. Uppenbarligen lämpar sig icke i detta sammanhang besvärsmärke som begreppsmärke.³³ Därmed borttryckes den naturliga utgångspunkten.³⁴

Skadeståndsrätt och andra former av rättsskydd anses ofta konstituera en rättighet.³⁵ Visserligen är rättsskydd i en form indicium på att rättsskydd lämnas även i annan form, men

³¹ Jfr Andersen, UfR 1925 B s. 242.

³² Förhållandet har givetvis icke förbisetts av de citerade författarna; dessa ha blott velat giva den allmänna principen och icke en tekniskt användbar rättsregel.

³³ Jfr Andersen s. 434.

³⁴ Jfr FvBet s. 18 ff och FvBet II s. 91 f.

³⁵ Jfr t.ex. Sundberg, Grunddragen s. 41.

något nödvändigt samband existerar icke.³⁶ Man skulle följaktligen ha till godo att bevisa, att på åsyftat sätt konstituerade rättigheter, i motsats till andra, grunda besvärsmätt; men det är ju den ursprungliga uppgiften, blott i annan formulering.

Vanligen har det lagpolitiska syftet tagits till måttstock. Det enskilda intresse, som utgör skyddsobjekt för lagen, anses rättsligen kvalificerat.³⁷ Väl synes icke absurt, att intresset tänkes existera före lagen³⁸; rättsordningen i övrigt är givetvis postulerad. Men man ställs inför problemet, huruvida åberopat intresse legat i lagstiftarens syftlinje, och huruvida intresset är enskilt eller allmänt. Iakttagelsen, att somliga lagar tillkommit i allmänhetens snarare än i enskildas intresse och andra lagar i enskildas snarare än i allmänhetens, är otvivelaktigt riktig.³⁹ Men någon fast gräns mellan allmänna och enskilda intressen existerar uppenbarligen icke. Gränsdragningen försvåras dessutom av att enskilda intressen vanligen skyddas endast därest resultatet därav utgör ett allmänt intresse, och av att detta allmänna intresse brukar dominera förarbetena; förhållandet speglar i sin mån samhällsutvecklingen. I tveksamma fall synes böra beaktas, hur lagen faktiskt verkar. Det synes antagligt, att åtminstone en vid dess tillkomst uppenbar verkan även eftersträvats.

Även andra begreppsmärken än de nämnda och, kanske vanligast, kombinationer av flera ha förts fram. Men uppenbart är, att hur man än vrider och vänder, vare sig man låter rättighet och rättsligt intresse beteckna komplex av rättsfakta eller rättsverkningar, öppna dessa begrepp ingen genväg till

³⁶ Jfr t.ex. Knoph, TfR 1922 s. 231 f, Castberg s. 43 f.

³⁷ Jfr t.ex. Bühler s. 46 f, Herrnritt s. 129, Bonnard s. 49 f, 62 f, Using s. 76, Castberg s. 40 ff.

³⁸ Jfr däremot Lundstedt s. 78.

lösningen på frågan om besvärsmätt. Svårigheterna öka i stället för att minska, ty man får på köpet ett klassiskt oövertvinnligt begreppsproblem att brottas med. Detta gäller icke mindre om det rättsliga intresset än den subjektiva rätten, även om det förstnämnda ger något friare händer vid bedömandet av besvärsmågåorna; ur juridisk-teknisk synpunkt är allt som sker, att en trollformel ersättes med en annan.⁴⁰

Den faran synes denna metod även medföra, att till utgångspunkt tages just det sökta. Utan vidare antages nämligen gärna rättigheter och rättsliga intressen förtjäna rättsskydd i alla former⁴¹ och alltså även i besvärsmättens form. Och redan vid detta antagande ha begreppen en mer eller mindre given betydelse. En följd härav har blivit, att ståndpunkt i konkreta frågor stundom kommit att huvudsakligast baseras på begreppsbestämningar och begreppsmåförelser. Därav har i sin tur följt, att behörighet stundom förvägrats utan skäl.⁴² Detta har praxis på sina håll sökt motverka genom att kvalificera tidigare okvalificerade intressen.⁴³

Å andra sidan är icke svårt att förklara, varför dessa begrepp kommit till användning.⁴⁴ Det är först och främst knappast

³⁹ Jfr angående offentlig eller privat verksamhet Herlitz, Föreläsningar I s. 20 ff, och angående offentlig eller privat rätt Andersen s. 10 ff.

⁴⁰ Det synes överflödigt att ingå på de nationalsocialistiska begreppsbestämningarna, not 13; om dem gälla de egna orden „es gibt heute überhaupt nur unbestimmte Gesetzesbegriffe“, se Scholz s. 81.

⁴¹ För en rättsstat anses traditionellt vara utmärkande, att skydd lämnas för rättigheter och rättsliga intressen, jfr t.ex. Ståhlberg s. 516 f.

⁴² Se t.ex. Andersen s. 446.

⁴³ Se t.ex. Fleiner s. 175 not 31.

⁴⁴ Att blott allmänna principer, icke tekniskt användbara rättsregler eftersträfvats, har tidigare framhållits, s. 67 not 32.

⁴⁵ Jfr Knoph, Tfr 1922 s. 222 f.

ovanligt, att man i invecklade sammanhang, där relevanta fakta äro svåra att finna och svåra att angiva, tillgriper redan lanserade om än aldrig så vaga teorier och termer, vilka förmodas giva ett riktigt uttryck åt dessa fakta; det är ett omedvetet självbedrägeri. Inflytande från naturrätten förklarar sedan begreppsvalet.⁴⁵ Naturrätten såg ju i skyddandet av subjektiva rättigheter processens uppgift; när sedermera även vissa andra till rättsordningens upprätthållande knutna intressen än de, vilka utkristalliserat sig såsom subjektiva rättigheter, skulle skyddas⁴⁶, måste det ha fallit sig naturligt att med bibehållande av en viss kontinuitet i terminologien benämna dessa intressen rättsliga. Och till bruket av begreppen har väl slutligen även medverkat, att de synts angiva, vad som skulle kunna kallas besvärshörens rättfärdighetsgrund⁴⁷; besvärens suspensivverkan rättfärdigas av att rättigheter eller rättsliga intressen stå på spel. Men uppenbarligen är det icke rättfärdighetsgrunden utan rättsfaktum, som det praktiska rättslivet i första hand behöver veta.

Ett steg i rätt riktning har alltså varit att bannlysa de förvillande termerna rättighet och rättsligt intresse.⁴⁸ Man har då ställt sig inför problemet att med andra ord karakterisera det intresse, vars kränkande skulle grunda besvärshörens rätt. Givetvis har karakteristiken utförts olika av olika författare och inom olika länder.

Vanligen ha ord sådana som omedelbart, aktuellt, konkret,

⁴⁶ Jfr t.ex. Fleiner s. 256 f.

⁴⁷ Jfr Ekelöf s. 32 f.

⁴⁸ Jfr s. 65.

⁴⁹ Se, förutom tidigare anförd litteratur, t.ex. Herrnritt s. 128 f, Alibert s. 96 ff, Bonnard s. 50, 62, Moureau s. 289 ff.

direkt, personligt, enskilt och deras motsatser använts⁴⁹; intresset har angivits skola vara av den beskaffenhet, nämnda ord beteckna. Även orden ekonomiskt och materiellt, moraliskt och ideellt äro vanliga attribut; diskussionen rör sig stundom om huruvida moraliska och ideella intressen legitimera.⁵⁰ I allmänhet ha försök att definiera dessa ord icke gjorts. Man har nöjt sig med att exemplifiera innebörden⁵¹; några franska författare ha dock haft större aspirationer.⁵²

Uppenbarligen komma de sålunda angivna rättsfakta mycket långt ifrån idealet. De ge vägledning blott i de enkla fallen. I de övriga överlämnas problemet i det närmaste obearbetat åt intuitionen; den erfarenheten har gjorts av envar, som reflekterat över någon besvärsrättsfråga.

Ett rättsfaktum bör, om möjligt, baseras på några enkla, lätt konstaterbara omständigheter. Det förefaller, som om intressebegreppet vore alltför komplicerat för att kunna bilda användbara rättsfakta, som om endast sådana ord stode till buds för en intressekaraktistik, vilka sakna pregnant betydelse. Det torde därför vara förspilld möda att vidare söka utmejsla intressebegreppen; man kan på denna väg icke komma längre än till att det krävs ett intresse "av en viss styrka och konkretion".⁵³ Enda utvägen ur dilemmat torde vara att helt avstå från att använda intressebegreppet som beståndsdel av rättsfaktum.

Varför skola också verkningarna nödvändigtvis karakteriseras genom de berörda intressena? Undersökningen skall givet-

⁵⁰ T.ex. Alibert s. 99, Baudouin s. 78 f.

⁵¹ T.ex. Andersen, UFR 1925 B s. 248.

⁵² Se t.ex. Hauriou, Droit administratif s. 263 f, Bonnard s. 50.

⁵³ Herlitz, Grunddrag s. 78

vis taga sikte på verkningarna i s. a. s. ursprunglig form; t. ex., för att nämna några enkla typer, penningar skola betalas, eller sökt förmån erhätles icke. Men varför kunna verkningarna då icke också beskrivas i denna form i stället för att omskrivas såsom intressekränkningar av ena eller andra slaget? Den enkla beskrivningen ger mycket klarare besked om såväl vad verkningarna innebära som när de inträda; en förutsättning är dock, att ord sådana som direkt och indirekt, medelbar och omedelbar etc. undvikas — eljest gör man på stället marsch. Att slutligen detta framställningssätt lika väl som de hittills brukliga möjliggör angivande av de stora linjerna, vilket kunde betvivlas, får efterföljande framställning utvisa.

Olika sätt att gruppera verkningarna äro tänkbara. Grupperingens betydelse, stor redan enär grupperingen skall framhäva de relevanta omständigheterna, accentueras av den nästan oöverskådliga mängden av olika administrativa beslut och därmed verkningar.

Hänsynstagande till huruvida verkningarna träffa adressat, part om man så vill, eller tredjeman⁵⁴, vilket från processrättsliga utgångspunkter kunde förefalla naturligt⁵⁵, vore olämpligt, ty i många fall äro de verkningar, som träffa en tredjeman, likartade dem, som i andra fall träffa en adressat.⁵⁶ Och givetvis skola likartade verkningar sammanställas.

Icke heller synes lämpligt att draga en gräns mellan vad som kunde anses vara faktiska och rättsliga verkningar, ty därigenom skulle den avblåsta begreppsstriden blossa upp på nytt⁵⁷, blott i annan form; i allmänhet säges en faktisk verkan ligga

⁵⁴ Jfr s. 64.

⁵⁵ Jfr t.ex. Kallenberg s. 64, 339.

⁵⁶ Se särskilt Kap. IV. Jfr Herlitz, Grunddrag s. 78.

⁵⁷ T.ex. angående verkningarna i Kap. VI.

på vara-stadiet och en rättslig verkan på böra-stadiet. Framför allt kan emellertid undersökningen lika väl göras utan hjälp av nämnda åtskillnad.

Bättre vore att gruppera efter olika arter av förvaltningsakter⁵⁸, belastande, gynnande, auktoriserande etc. Typologiseringarna av de administrativa besluten avse ju att framhäva dessas karakteristiska verkningar; i fråga om rättskraft⁵⁹, ogiltighet⁶⁰ och återkallelse⁶¹, för att nämna några i litteraturen angivna hänseenden. Att begreppet förvaltningsakt tagits i något skilda betydelser⁶², och att indelningarna avvika från varandra⁶³, är därför fullt naturligt. Vi kunde avpassa begreppet och indelningarna så, att de för vårt problem relevanta omständigheterna framhövdes. Därigenom skulle emellertid ett nytt system av förvaltningsakter ställas vid sidan av de redan uppställda⁶⁴; detta bör givetvis om möjligt undvikas.

Lämpligast synes för den skull vara att, utan anknytningar till vare sig motsatsen mellan adressat och tredje man, faktiska och rättsliga verkningar eller olika förvaltningsakter, gå rakt på sak och gruppera verkningarna med hänsyn till deras inbördes likheter och olikheter. Det är ett försök härtill, som resulterat i efterföljande gruppering: imperativverkan, förmånsverkan, grannelags- och konkurrensverkan, etc.⁶⁵ Givetvis är

⁵⁸ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 76.

⁵⁹ Andersen s. 225.

⁶⁰ Castberg, TfR 1937 s. 490 f.

⁶¹ Kormann s. 82, 104.

⁶² Jfr Sundberg, Grunddragen s. 80 ff, Herlitz, Grunddrag s. 75, Ståhlberg s. 386 f, Andersen s. 217 ff, Castberg s. 157 ff, Jellinek s. 246 f, Kormann s. 13 ff, etc.

⁶³ Jfr Sundberg, Grunddragen s. 85 ff, Ståhlberg s. 387 ff, Andersen s. 222 ff, Castberg s. 160 ff, Jellinek s. 247 ff, Kormann s. 49 ff, etc.

⁶⁴ Att intetdera av dessa passar våra syftemål framgår tydligast av Kap. IV.

⁶⁵ Se Avd. II, kapitelrubrikerna.

icke ens med ovan givna utgångspunkter nämnda grupperingen enda möjliga, lika litet som de å verkningarna satta namnen äro oersättliga.

Till sist må särskilt framhållas, att ehuru grupperingen möjliggör ett konkret, logiskt bedömande av besvärsrättsfrågorna, skarpa och orubbliga gränser varken kunna eller böra dragas.⁶⁶ Besvärsregeln bör bibehålla sin elastiska karaktär, även om den "rasjonaliseres"⁶⁷; i denna ligger nämligen dess *raison d'être*.⁶⁸

⁶⁶ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 78.

⁶⁷ Jfr Knoph s. 40 ff.

⁶⁸ Jfr s. 213 f.

Kap. III.

HJÄLPMEDEL

Det har synts oss, att en översikt över de hjälpmedel¹, vilka stå till buds i besvärsrättsfrågor, skulle kunna erbjuda intresse. Givetvis göres icke anspråk på fullständighet.

Ändamålet med den tillämpliga besvärsregeln, ratio legis, bör i första hand uppmärksammas. Sådana konkreta avgöranden skola träffas, att detta ändamål bäst förverkligas.

Felaktiga beslut äro som bekant ofrånkomliga. Besvärsinstitutet är tänkt som ett led i de anordningar, vilka skola utgöra remedium mot dylika beslut; institutet har karakteriserats såsom "ett vapen, varmed den enskilde kan avvärja ingrepp i hans rättsligt skyddade intressen från underordnade myndigheters sida och framtvinga, att frågan avgöres av överordnad myndighet".² Ratio legis är alltså, i dess allmännaste drag, att

¹ Det är närmast en smakfråga, huru gränsen mellan "metodik" och "hjälpmedel" drages.

² Herlitz, Grunddrag s. 74. Jfr Kallenberg s. 9.

bereda rättsskydd. Ratio legis är icke att därjämte, oberoende av om rättsskydd sökes, främja riktighet och konsekvens i förvaltningsverksamheten genom att möjliggöra kontroll av överordnade myndigheter över underordnades verksamhet.³

Ett uttryck för nämnda förhållande är, att till den klagandes egen nackdel anförda besvär icke prövas. Sålunda har hyresgäst icke ansetts behörig överklaga hyresnämnds beslut om grundhyra för lägenhet, då i besvären yrkats fastställda beloppets höjande.⁴ Däremot äger varuhavare överklaga tullbehandlingsbeslut under yrkande att tullen skall höjas⁵ och skattskyldig taxering under yrkande om höjning.⁶ Emellertid synes utsiktslöst att i entydig och samtidigt klar formel kunna fastställa under vilka betingelser besvär lända till den klagandes nackdel; enligt dennes eget betraktelsesätt lända de givetvis alltid till hans fördel.⁷ Följaktligen må frågor om nämnda princip tillämpning — aktuella sådana frågor äro ytterst fåtaliga — tagas upp på nytt i andra sammanhang.

Givetvis kan man icke stanna vid att ändamålet med besvärregeln är att lämna skydd. Man måste veta för vad skydd skall lämnas. Enär besvärregeln utgör garanti för andra reglers upprätthållande, bli dessa reglers skyddsobjekt besvärregelns.

De garanterade reglernas skyddsobjekt åter — i de konkreta fallen koncentreras intresset på den regel, som anses åsidosatt — kunna studeras med hjälp av förarbeten och sådana i lagen

³ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 74 f, samt från förvaltningsrättsskipningens historia t.ex. motiven för inrättandet av regeringsrätten, Hammarskjöld s. 114 ff.

⁴ HR dnr T 34, 585.

⁵ S. 167.

⁶ S. 142. Jfr däremot RÅ 1941.10 och de likartade RÅ 1941 Fi 601, 648.

⁷ Anledningen till att hyresgäster förde talan om hyreshöjning var, att hyresvärden enligt avtal skulle utföra reparationsarbeten, därest högre hyra godkändes.

upptagna regler och anordningar, vilka röja den värdering, varifrån lagstiftaren utgått.⁸ Beslut förutsätter måhända någons samtycke⁹ eller skall föregås av behovsprövning¹⁰ eller grundas på annat hänsynstagande, som kan utgöra en fingervisning. Regler om hörande ha måhända meddelats¹¹, eller hörande äger rum enbart med stöd av kommunikationsprincipen¹²; även sådan praxis är vägledande.¹³ Däremot kan i allmänhet ledning icke hämtas av delgivningsregler, enär dessa icke klart angiva med vem delgivning skall ske¹⁴, och icke heller av delgivningspraxis, enär kretsen av delgivningsberättigade gjorts trängre än kretsen av besvärberättigade; att sistnämnda omständighet kan medföra olägenheter med hänsyn till laga kraftens inträde, är uppenbart.¹⁵

Vid försök att fastställa skyddsobjekt ställs man inför svårigheter, som tidigare påpekats.¹⁶ Dessa äro emellertid ofrånkomliga. Ratio legis är ett alltför viktigt hjälpmedel för att kunna förbigås, blott därför att bindande bevisning angående dess beskaffenhet icke alltid kan föras.¹⁷

⁸ Jfr Herlitz, Föreläsningar I s. 22.

⁹ Jfr Andersen s. 438 f om "Viljesmägt".

¹⁰ Jfr s. 165 ff.

¹¹ Kommunikationsprincipen har kommit sådana regler att i flertalet fall synas överflödiga, jfr s. 148.

¹² Över t.ex. arbetstagarorganisations anmälan jämlikt FFL § 8 höres vanligen arbetsgivaren, ehuru föreskrift därom saknas, jfr s. 113.

¹³ Jfr dock Herrnritt s. 57 not 10.

¹⁴ Jfr Fahlbeck s. 216 ff; se dock t.ex. s.88.

¹⁵ T.ex. RÅ 1929.59.

¹⁶ S. 68.

¹⁷ Härmed återtages icke i föregående kapitel anförd kritik. Denna gällde med hjälp av ratio legis konstruerade rättighetsbegrepp och dess användande i rättsfakta för besvärsrätt, se t.ex. s. 68 f.

Iögonfallande är, att besvärsrätten på skilda områden reglerats genom enahanda eller likartade regler.¹⁸ Detta förhållande — ett utslag av en gemensam, grundläggande princip — ger ökat eftertryck åt kravet på likformighet.¹⁹ Detta krav tillgodoses givetvis genom analogiserande.

Liksom eljest då man söker använda en regel för tolkning av en annan, kan man emellertid också i dessa frågor råka i tvivelsmål om huruvida användningen bör ske *ex analogia* eller *e contrario*. Därom må blott anmärkas, att en på ett område upptagen besvärsregel vanligen icke vilar på överväganden beträffande de andra områden, där en liknande regel kunde ifrågakomma.²⁰ *E contrarioslut* från andra regler äro följaktligen i allmänhet oberättigade.

Däremot är man vanligen berättigad antaga, att därest en regel uttryckligen tillerkänner någon besvärsrätt, annan icke är besvärerberättigad enligt samma regel.²¹ Dylika *e contrarioslut* äro mycket användbara.²² Detta belyses närmare vid undersökning av konkreta fall.

Enär besvärsreglerna äro så intetsägande, kommer praxis att spela en särskilt framträdande roll. Huruvida praxis skall anses bindande eller icke, synes vanskligt att göra något uttalande om²³; anmärkas må blott, att besvärsreglernas vaga formulering mindre synes betingad av en önskan att lämna praxis obunden av regler än av lagstiftarens oförmåga att i förväg

¹⁸ S. 38 ff.

¹⁹ Jfr Herlitz, Föreläsningar I s. 68.

²⁰ Jfr Herlitz, Föreläsningar I s. 70 not 1.

²¹ Jfr s. 51.

²² Se t.ex. s. 83 not 56.

²³ Jfr Herlitz, Föreläsningar I s. 115 ff.

överblicka alla tänkbara fall och därmed behovet av regler.²⁴ Ofta varnas mot slaviskt accepterande av praxis; här må påpekas, att långt ifrån alla av de avgöranden, som träffats i besvärsrättsfrågor, gå fria från kritik.²⁵

En omständighet synes särskilt anmärkningsvärd, då fråga är om praxis såsom hjälpmedel. Några lokutioner användas såväl för att beteckna ogillande som avvisande av besvär²⁶; det gäller formuleringarna besvären lämnas utan avseende²⁷, föranleda ej åtgärd²⁸ eller yttrande.²⁹ Framför allt K. M:t i statsråd saknar fast terminologi. Bl.a. tillgripas dessa dubbeltydiga lokutioner om det är klart, att besvären skola antingen ogillas eller avvisas, och man icke vill träffa ett definitivt val däremellan. För den icke initierade står ingen annan möjlighet till buds än att tolka dem så som synes honom bäst överensstämma med gällande rätt.

”Målet desert” är icke sällan den enda upplysning, RÅ och KÅ lämna angående behandlingen av besvär.³⁰ Uttrycket angiver, att besvären icke upptagits till prövning. Detsamma synes emellertid icke användas, därest avvisningen berott på att klaganden saknat besvärsrätt.³¹

Av betydelse för praxis' användbarhet är även utslagens motivering. Väl angivas i allmänhet de huvudskäl, på vilka avvisning sker; t.ex., klaganden är icke behörig att i målet föra

²⁴ Jfr s. 61.

²⁵ Jfr s. 211 f.

²⁶ Jfr Undén, FT 1939 s. 231.

²⁷ T.ex. RÅ 1925 Jo 41, se s. 98, KRes 29 maj 1942 (socialdep.) på besvär av Svenska musikerförbundet, se s. 32.

²⁸ T.ex. KÅ I 1927 not 135, se s. 108, FR bd 1943.5428, se s. 137.

²⁹ T.ex. RÅ 1922 Jo 41, se s. 102.

³⁰ Om bruket i RÅ se Wejle, FT 1940 s. 27 f.

³¹ T.ex. RÅ 1929 K 533, 1930 S 73.

talans.³² Men skälen till att behörighet saknas, meddelas endast undantagsvis.³³ Därigenom försvåras givetvis tillgodogörandet av praxis.

En allmän uppfattning är, att vid negligering av anmälan är anmälaren icke besvärberättigad, och att vid avslag på ansökan är väl sökanden men ingen annan besvärberättigad.³⁴ Dessa satsers hållbarhet synes värd en närmare undersökning; måhända kunna på grundval av angivna formella relationer eller partsförhållanden tekniskt användbara besvärregler utformas.³⁵

Anmälare sakna besvärsrätt vid den vanligast förekommande typen av anmälningar, de som framställas mot tjänstemän för tjänstefel.³⁶ En rikhaltig praxis från undervisningsväsendet³⁷, polisväsendet³⁸ och medicinalväsendet³⁹ ger belägg därför.⁴⁰ Någon gång innehåller även positiv rätt bestämmelse

³² Om kravet på motivering se t.ex. Herlitz, Grunddrag s. 40.

³³ Fylligare motivering har lämnats i t.ex. RÅ 1940.49, se s. 115, KÅ I 1927 not 135, se s. 108, KÅ II 1931.20, se s. 120.

³⁴ Med sökande avses t.ex. den, som begär visst besluts fattande i ärende, vari något fri prövningsrätt tillkommer myndigheten, medan med anmälare avses den, som tillkännagiver visst sakförhållande i ärende, vari det åligger myndigheten att handla ex officio. Givetvis användas begreppen icke entydigt, jfr Reuterskiöld, Föreläsningar I s. 240, Herlitz, Förvaltningsverksamheten s. 57, Sundberg, Grunddragen s. 114 f.

³⁵ Jfr däremot s. 72.

³⁶ Jfr Jägerskiöld s. 120 f, Sjöholm s. 216.

³⁷ RÅ 1916 E 257, 1925 E 39, 1930 E 64, 1935 E 640, 1939 E 65, jfr 1909 E 75.

³⁸ RÅ 1921 S 255, 1922 S 122, 1929 S 375, 1932 S 11, 1935 S 273, 1936 S 73.

³⁹ RÅ 1933 S 167.

⁴⁰ Nämnas må, att icke heller den, som å tjänstens vägnar gjort an-

därom; enligt t.ex. FolkskSt § 32 mom 3 må besvär över skolråds beslut om disciplinära åtgärder mot lärare anföras endast av läraren själv.^{41 42}

Men undantagslöst gäller icke, att anmälare sakna besvärshöj. Barnavårdsnämnd, som jämlikt BvL 1902 § 18 mom 4 för-gäves gjort anmälan hos KB, ägde besvärshöj.⁴³ Och den, som jämlikt HvitfeldtInstr § 12 hos kuratorerna anmält sig som pretendent på åborätt, äger överklaga kuratorernas beslut.⁴⁴

Särskild uppmärksamhet har frågan om besvärshöj för den, som framställt anmälan jämlikt FvL § 78 mom 2 och däremot korresponderande BvL § 81 mom 2, tilldragit sig. Angående innebörden av besvärshöj, sedermera upptagen i FvL § 81 mom 1 — är någon missnöjd med KB:s utslag i mål, som om-förmåles i § 78 mom 2, må han däröver anföras besvär hos KR — yttrade fattigvårdslagstiftningskommittén, att besvärshöj givetvis tillkomme fattigvårdssamhälle, men att det lämnats öppet även för andra att klaga.⁴⁵ Det erfordrades dock, att klaganden kunde påvisa något intresse i saken, antingen så att han redan framträtt som part hos KB eller saken eljest prö-vades röra hans rätt. Ett sådant intresse funnes naturligen för

målan, är besvärshöj berättigad, t.ex. RÅ 1915.76, 1926.21, 1935 S 44, 1942 S 87, jfr 1925.6.

⁴¹ Anmälarens saknad av besvärshöj vid anmälan mot tjänsteman kan till dels förklaras med hans möjlighet att vid allmän domstol föra an-svars- och skadeståndstalan, se dock KFörkl 23 mars 1807 över allmän-na lagens stadganden i åtskilliga rum m.m. p 40 (under RB kap 1 § 12), jfr Agge s. 36 f, samt NRB kap 20 § 10.

⁴² Jämväl i utländsk rätt har på likartat sätt hänsyn till tjänstemän-nens auktoritet, faran för kverulans och trakasserier beaktats, se t.ex. Jel-linek s. 207, Schumacher s. 50, Bérard s. 59 ff.

⁴³ RÅ 1925 E 57; att nämnden betecknade sin framställning ”ansök-ning” saknar givetvis betydelse.

⁴⁴ RÅ 1924 E 177.

⁴⁵ Jfr däremot FvF § 48.

den understödsbehövande eller hans målsman. Huruvida eljest ett sådant intresse och därav följande klagorätt förefunnnes, borde bedömas efter allmänna rättsregler och omständigheterna i det föreliggande fallet.⁴⁶ Uttalandet kunde tyda på att varje anmälare vore besvärberättigad, enär han framträtt som part hos KB.⁴⁷ Så långt har dock icke praxis velat gå.⁴⁸ Men uppenbart är, att anmälare kan vara besvärberättigad; exempelvis må nämnas på fattigvårdsanstalt intagen, som förgäves gjort anmälan angående matordningen⁴⁹, eller en utomstående, som hos fattigvårdsstyrelse förgäves anmält någon nödställd behov av fattigvård.⁵⁰

Emellertid bemärkes, att en framställning, som i vederbörande författning betecknas anmälan, ingalunda alltid företer ovan⁵¹ angivna begreppsmärken. I HvitfeldtInstr § 12 och FvL § 23 åsyftade anmälningar utgöra snarast ansökningar.⁵² Bruket av termerna är m.a.o. vacklande.⁵³

Vad beträffar anmälningar i "egentlig" mening, har av det sagda framgått, att åtminstone den som ålägges eller uttryckligen medgives rätt att göra anmälan, kan vara besvärberättigad; BvL 1902 § 18 mom 4 påbjöd anmälan och FvL § 78 mom 2 giver envar anmälningsrätt.^{53a} Huruvida besvär rätt

⁴⁶ FvBet s. 427.

⁴⁷ Jfr föredraganden i KÅ II 1932.9.

⁴⁸ T.ex. KÅ II 1932.9, jfr s. 178.

⁴⁹ Jfr FvBet s. 425.

⁵⁰ Jfr FvBet s. 424 och Norrman s. 199; enär verkligt omhändertagande förutsättes, torde t.ex. hyresvärds yrkande om hyresersättning icke kunna prövas i denna ordning. Se vidare t.ex. RÅ 1930 S 18.

⁵¹ Not 34.

⁵² Angående FvL § 23 se FvL § 78, "sökt" fattigvård.

⁵³ Enligt t.ex. TF § 1 p 4 i lydelse före 1941 meddelades hinderlöshetsbevis efter anmälan. Enligt § 1 p 8 i lydelse av 1941 meddelades utgivningsbevis, som det numera heter, efter ansökan.

^{53a} Jfr även RÅ 1913 E 100.

föreligger, beror givetvis liksom eljest på överklagade beslutets verkningar. Följaktligen kan, även om det är klart, att anmälare i regel sakna besvärsmätt, en närmare undersökning av verkningarna icke helt fränkommas. Därom hänvisas till Avd II.

Den andra satsen var, att vid avslag på ansökan är i regel sökanden, men ingen annan, besvärsmättigad.⁵⁴ Även på denna punkt skulle förhållandet mellan anhängiggörande och besvärsmätt närmare granskas.

Exemplen på sökandes behörighet och icke-sökandes obehörighet äro legio. Endast förbigångna medsökande äga besvärsmätt i befordringsärenden.⁵⁵ Avslag på ansökan om fridlysning av naturminnesmärke äger blott sökanden överklaga.⁵⁶ Avslag på ansökan om enskild vägs intagande till allmänt underhåll äger icke heller annan än sökanden överklaga.⁵⁷ Etc.

Men exempel på att en sökande saknar besvärsmätt, kunna också anföras. Den, som förgäves sökt om ökade löneförmåner för sig och andra, är blott besvärsmättigad för egen del.⁵⁸ Avslag på ansökan om annans förordnande på viss befattning har sökanden icke ansetts behörig överklaga⁵⁹; över huvud torde den, som i befordringsärende förgäves sökt för annan, sakna besvärsmätt. Chaufför, som skjutsat vid olycksfall i arbete ska-

⁵⁴ T.ex. Herlitz, Grunddrag s. 78, jfr Stenbeck s. 231, 240.

⁵⁵ Jfr dock s. 135, 133.

⁵⁶ NaturminnesL § 17 e contrario.

⁵⁷ RÅ 1929 K 533, 1933 K 279, 1938 K 46, jfr VägL §§ 14 och 65 samt VägSt §§ 28 och 33.

⁵⁸ RÅ 1919 S 45, 1920 Sj 20, 1923 E 163, jfr däremot t.ex. RÅ 1918 E 6.

⁵⁹ KRes 22 sept. 1944 (ecklesiastikdep.) på besvär av J. Holmberg.

dad, samt läkare och sjuksköterska äga icke överklaga försäkringsinrättnings beslut angående av dem för biståndet begärd ersättning.⁶⁰ Etc.

Och exempel på att en icke-sökande är besvärberättigad, saknas ingalunda. Köping har ansetts behörig överklaga avslag på polisuppsyningsmans ansökan om gottgörelse av statsmedel för telegram- och telefonutgifter i tjänsten.⁶¹ Därest i befordringsärende någon förgäves sökt för annan, torde den senare vara besvärberättigad.⁶² Etc.

I de ovan nämnda fall, vari sökanden saknat besvärsrätt, har ansökan gjorts i annans intresse.⁶³ Men icke heller vid ansökan i eget intresse är sökanden alltid besvärberättigad.⁶⁴ Satsen om sökandes behörighet och icke-sökandes obehörighet innebär alltså — som tydligen dess förespråkare varit införstådda med — en icke obetydlig generalisering.

Tänkbart är emellertid, att besvärsrätten mer intimt sammanhänger med anhängiggörandet, därest positiv rätt reglerat rätten att anhängiggöra. Något exempel på att en sökande, som uttryckligen bemyndigas söka, fränkänts besvärsrätt, är oss icke bekant. Däremot kunna flera exempel nämnas på att sådan sökande tillerkänts besvärsrätt. Kommunal nykterhetsnämnd äger överklaga avslag på av densamma gjord ansökan om intagande av alkoholist på alkoholistanstalt.⁶⁵ Fattigvårdsstyrelse eller anstaltsstyrelse, som förgäves gjort framställning jämlikt FvL om ådömande av tvångsarbete, äger besvärsrätt.⁶⁶

⁶⁰ FR bd 1938.2581, 1938.2888, jfr s. 131.

⁶¹ RÅ 1917.8, jfr s. 132.

⁶² Jfr s. 133, samt t.ex. Cederstrand, FT 1944 s. 308.

⁶³ Dylik ansökan benämnes även petition, t.ex. Sundberg, Grunddragen s. 115.

⁶⁴ Jfr t.ex. s. 87.

⁶⁵ T.ex. RÅ 1932 S 228, 1945 S 31, jfr AlkL §§ 16 och 17.

Etc. Man torde, fullföljande lagstiftarens intentioner, våga antaga, att en sökande, som uttryckligen bemyndigas söka, är besvärberättigad, därest positivrättsliga hållpunkter för motsatsen icke föreligga.

Därest den, som uttryckligen bemyndigas söka, icke sökt, saknas i allmänhet besvärsrätt.⁶⁷ Kommunal nykterhetsnämnd har t. ex. icke ansetts behörig överklaga partiellt avslag på länsnykterhetsnämnds ansökan om alkoholists intagande på alkoholistanstalt.⁶⁸ Även exempel på att sådan icke-sökande är besvärberättigad torde emellertid kunna anföras.⁶⁹ Avslag på ansökan om bidragsförskott skulle t. ex. kunna överklagas av den för barnet förordnade barnavårdsmannen, även om denne icke vore sökande.⁷⁰

De, vilka — enligt tolkning e contrario av bestämmelser, vari andra bemyndigas söka — sakna rätt att söka, kunna förmodas sakna även besvärsrätt; nu innebär detta antagande fullföljande av lagstiftarens intentioner.⁷¹ En regel med förevarande innehåll vore uppenbarligen till stor hjälp i konkreta frågor. Emellertid kan ifrågasättas, huruvida lagstiftaren tänkt sig, att föreskrifter om anhängiggörande skola medföra nämnda konsekvens. En närmare undersökning av praxis är därför påkallad.

I följande fall är verkan närmast av den beskaffenhet, som avses i Kap IV. Barnavårdsnämnd har icke ansetts behörig

⁶⁶ Fattigvårdslagstiftningskommittén hade föreslagit, att frikännande icke skulle kunna överklagas, FvBet s. 428. Förslaget godtogs emellertid icke; se YFvBet s. 125, 461, KPr 1918:135 s. 506, samt FvL § 83.

⁶⁷ Jfr s. 83.

⁶⁸ RA 1940.49, jfr s. 115.

⁶⁹ Jfr s. 84.

⁷⁰ Bergholtz s. 128. Se vidare t.ex. SinnessjL § 23.

⁷¹ Jfr ovan.

överklaga avslag på värnpliktigs ansökan om familjebidrag åt barn utom äktenskap⁷²; barnavårdsnämnd kan jämlikt Krigs-FambK § 9 mom 2 icke vara sökande. Barnavårdsnämnd i barns hemortskommun har icke ansetts behörig överklaga av barnavårdsnämnd i annan kommun meddelat avslag på moderns ansökan om bidragsförskott till barnet⁷³; jämlikt BidragfL 1937 § 6 kunde ansökan framställas endast av modern, förmyndaren och barnavårdsmannen. Klagandena i dessa fall befarade, att de skulle nödgas ikläda sig vårdkostnader, därest ansökningarna icke biföllos.

Däremot torde kommun vara behörig överklaga avslag på ansökan om pension, därest avslaget kan föranleda, att kommunen nödgas meddela sökanden fattigvård⁷⁴; av FolkpensL § 28 framgår dock, att kommun icke kan vara sökande. Besvärsmått måste antagas tillkomma icke blott hemortskommun utan även vistelsekommun, och icke blott annan kommun än den, vars pensionsnämnd meddelat avslaget, utan även denna senare kommun.⁷⁵ Men denna besvärsmått har positivrättsligt stöd⁷⁶ och erbjuder förty icke principiellt intresse.⁷⁷

Även några fall, vari verkans beskaffenhet är sådan som avses i Kap V, må anföras. Avslag på ansökan av värnpliktig om understöd till hans hustru har hustrun icke ägt överkla-

⁷² KÅ I 1944.2, vidare t.ex. KÅ I 1933 not 3 och 184.

⁷³ RÅ 1943.21, jfr däremot Bergholtz s. 128.

⁷⁴ Jfr KPr 1913:126 s. 163.

⁷⁵ Jfr FolkpensL § 13 om finansiering av folkpensionerna; kommuns bidragsskyldighet inskränker sig till viss mindre andel av tilläggspension, som pensionsstyrelsen, efter prövning av kommunens pensionsnämnd, beviljar, jfr s. 76.

⁷⁶ Ursprungligen PensfL § 28, numera FolkpensL § 30.

⁷⁷ Inkonsekvent synes, att denna och förutnämnda frågor om kommuns besvärsmått erhållit motsatta lösningar.

ga⁷⁸; ansökan skulle enligt FamiljeunderstödF § 1 göras av den värnpliktige eller också biträdas av honom. Avslag på ansökan av sakförare om ersättning av allmänna medel för stämmingsdelgivning har sakföraren icke ansetts äga överklaga⁷⁹; jämlikt Fri rättegångF § 6 kan sådan ansökan göras endast av särskilda stämmingsmän och av part, som själv låtit ombesörja delgivningen och guldit kostnaden därför.⁸⁰ Och kommun har icke ansetts äga överklaga avslag på barnavårdsmans ansökan om bidragsförskott till barn, ehuru kommunen jämlikt BidragfL 1937 § 9 st 4 torde ha inträtt i barnets rätt till bidragsförskott⁸¹; om rätten att söka se ovannämnda BidragfL 1937 § 6.⁸²

Däremot har kommun, som enligt PensfL § 9 st 4 ägde uppbära omhändertagen tillkommande pension, av pensionsstyrelsen i plenum ansetts besvärberättigad, då annan kommuns pensionsnämnd avslagit av den omhändertagne gjord ansökan om pension⁸³; jämlikt § 29 ägde dock kommun icke söka.⁸⁴ Emellertid torde, även om regeln i PensfL § 28 om kommuns besvär rätt egentligen avsetts skola tillämpas i andra situatio-

⁷⁸ KÅ I 1925,8, jfr 1926 not 283, 1927 not 14.

⁷⁹ RÅ 1930.50.

⁸⁰ Sakförarens ansökan synes icke ha bort upptagas till prövning.

⁸¹ RÅ 1939 S 101, av handlingarna framgår, att barnet för samhällsvård omhändertagits av klagandekommunen; jfr däremot Bergholtz s. 128.

⁸² Barnavårdsmannens ansökan synes icke ha bort upptagas till prövning, ty barnet hade äktenskaplig börd, och enligt dåvarande lydelse av § 6 ägde barnavårdsman söka endast för barn utom äktenskap. Jfr vidare t.ex. RÅ 1939 H 36.

⁸³ PSt nr 619780, även i PensionT 1925 s. 196.

⁸⁴ Jfr dock PSt nr 469278; såväl av kommun i likartat fall gjord ansökan som över avslag på ansökan anförda besvär upptagna till prövning. Att den omhändertagne kan vara ur stånd att själv söka synes självklart, jfr FvBet s. 423 f.

ner än den förevarande⁸⁵, densamma här hava ansetts tillämplig, och fallet förty sakna principiellt intresse. Även jämlikt FolkpensL torde kommun äga besvärsrätt i situation av förevarande typ⁸⁶; sådan besvärsrätt torde föreligga, även då avslag meddelats av kommunens egen pensionsnämnd.⁸⁷

Till sist må nämnas några fall, vari verkans beskaffenhet närmast är sådan som avses i Kap VII. Avslag på ansökan om handräckning för försumlig försörjares inställande å arbetshem har varken modern till det barn, underhållsskyldigheten avsåg, eller barnavårdsmannen för barnet ansetts behörig överklaga.⁸⁸ Avslag på ansökan om bidragsförskott till barn har barnets morfader, i vars hem barnet vistades, icke ansetts behörig överklaga.⁸⁹ Avslag på ansökan om alkoholists intagande på alkoholistanstalt synes icke kunna överklagas av alkoholists anhöriga, även om dessa utsättas för parasiterande; beslutet skall blott delgivas den "sökande samt den, som beslutet avser".⁹⁰ Och avslag på ansökan om ådömande av tvångsarbete jämlikt FvL kunna de anhöriga, vilkas försörjningsanspråk åsidosättas, icke överklaga.⁹¹

Praxis bekräftar således antagandet⁹² att den, som saknar rätt att söka, saknar besvärsrätt. Åtminstone utgången i de

⁸⁵ Se s. 86 och s. 115.

⁸⁶ FolkpensL § 11 st 2 och § 30, jfr RÅ 1943 S 35.

⁸⁷ Jfr not 75.

⁸⁸ RÅ 1936 S 109, 1942 S 214; jfr FvL §§ 71, 72, BvL § 72.

⁸⁹ KRes 25 aug. 1939 (socialdep.) på besvär av N. Berggren; jfr BidragfL 1937 § 6.

⁹⁰ AlkL § 26; jfr angående rätt att söka §§ 16, 17. Om ratio legis se Agge, FT 1938 s. 195 och Åman, Fk 1939 s. 259 ff.

⁹¹ Avsteg från fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag, att frikännande icke skulle kunna överklagas, gjordes blott av hänsyn till fattigvårdsstyrelses och anstaltstyrelses behov av besvärsrätt, se not 66. Om ratio legis se Agge, FT 1938 s. 193 ff.

⁹² S. 85.

ovan nämnda fall, vari avslagets verkan är sådan som avses i Kap V, kan icke förklaras annorlunda än som en konsekvens av att rätt att söka fränkänts klaganden. Å andra sidan synes en dylik förklaring fullt tillfredsställande.⁹³

Satsen att i allmänhet sökande äger, icke-sökande saknar besvärsrätt⁹⁴, kan följaktligen preciseras i reglerna, att en sökande, som uttryckligen bemyndigas söka, är besvärberättigad, och att den, som fränkänts rätt att söka, icke är besvärberättigad. Längre sträcker sig icke möjligheten att, anknytande till dessa formella relationer, ange rättsfaktum för besvärsrätten. En närmare undersökning av verkningarna kan förty icke heller här fränkommas.⁹⁵ Därom hänvisas till Avd II.

Även i fråga om rätt till fullföljd av besvär kan ledning hämtas av formella relationer. Välbekant är ju, att i den mån besvär ogillats är endast den, som förgäves klagat, fullföljdsberättigad⁹⁶; givetvis kan även denne sakna fullföljdsrätt, t. ex. om han befinnes aldrig hava varit besvärberättigad, ehuru första besvärinstans utgått från motsatsen.⁹⁷ Regeln måste antagas gälla icke blott vid ogillande utan även vid avvisande av besvär.⁹⁸

Häremot synes strida, att besvär över generaltullstyrelsens

⁹³ Jfr s. 76 f.

⁹⁴ S. 83.

⁹⁵ Jfr s. 83.

⁹⁶ Se RegRÅ Avd 1 Besvär VIII 9, från praxis i KR t. ex. KÅ II 1933.45, 1934.18, jfr däremot 1944.20.

⁹⁷ T. ex. RÅ 1936 S 6.

⁹⁸ RÅ 1919 Fi 10, 1925 Fi 447 och 580 föranleda, med hänsyn till uttrycket "föra klgdns talan i målet", icke annan uppfattning; jfr dock RÅ 1944 Fi 308.

beslut i tullbehandlingsfråga endast må föras av "varuägare"⁹⁹, medan 'besvär' hos generaltullstyrelsen anföras av "varuhavare".¹⁰⁰ Varuhavare är den, som på grund av äganderätt eller eljest är i förhållande till tullverket berättigad att förfoga över godset¹⁰¹; därest vid förtullning ägare använder sig av speditör, är denne och icke ägaren varuhavare. Tolkades uttrycket varuägare i GentullInstr såsom ägare av vara, vilket vore naturligt, skulle följaktligen vid besvär's fullföljande ombyte av klagande bli va nödvändigt; speditören skulle icke kunna fullfölja sina hos styrelsen anförda besvär, medan ägaren, som icke kan klaga hos generaltullstyrelsen, skulle äga överklaga dess beslut. Till undvikande härav har i praxis uttrycket varuägare givits en mot den legala definitionen av varuhavare svarande innebörd; speditören men icke ägaren är varuägare, vilket kan synas förbluffande.¹⁰²

I den mån åter besvär bifallits, gälla för rätt till fullföljd samma regler som för rätt att över huvud anför a besvär.¹⁰³ Därom hänvisas alltså till Avd II.

Till sist bör måhända några ord sägas om det utbyte, som kan vinnas av komparativa studier. Den utländska metodiken

⁹⁹ GentullInstr § 38 st 4, jfr TullSt § 212.

¹⁰⁰ TullvF § 2, jfr TullSt § 211.

¹⁰¹ TullvF § 1, TullSt § 8.

¹⁰² Det torde ha berott på ett förbiseende, att icke varuägare i GentullInstr ersattes med varuhavare, då detta begrepp år 1927 upptogs i TullSt. Om begreppet varuägare se även UrsprungsbL § 5, jfr RÅ 1931 Fi 582.

¹⁰³ Om besvär över prövningsnämnds beslut se TaxF § 121, jfr Sandström s. 278 f; angående huruvida beslut "ändrats", se t.ex. RÅ 1911.116.

har ovan ventilerats¹⁰⁴; därvid befanns densamma föga givande.

De konkreta problemställningarna äro emellertid i stor utsträckning desamma i skilda länder; exempelvis må nämnas frågan om grannes besvär rätt vid byggnadstillstånd. Uppenbart är, att studier, som blott taga fasta på dessa problems lösningar, på sin höjd tillfredsställa nyfikenheten.¹⁰⁵ Ty varje rättsordning utgör ju, mer eller mindre, en organisk enhet och har sin egenart. Endast studier, som inbegripa lösningarnas alla förutsättningar, kunna giva beaktansvärda uppslag.¹⁰⁶ — Men uppenbart är också, att så långt ha här studierna icke kunnat drivas i annat än ett fåtal av de många konkreta problemen.

¹⁰⁴ S. 62 ff.

¹⁰⁵ Upplysningar om utländska problemlösningar ha därför genomgående placerats i noter.

¹⁰⁶ Jfr Herlitz, Föreläsningar I s. 65 f.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities related to the business.

2. It also outlines the various methods and tools used to collect and analyze data, ensuring that the information is reliable and up-to-date.

3. The document further details the process of identifying trends and patterns in the data, which is crucial for making informed decisions.

4. Additionally, it covers the role of technology in modern data analysis, highlighting the benefits of using advanced software and tools.

5. The document also addresses the challenges of data management and the importance of implementing robust security measures to protect sensitive information.

6. Finally, it concludes by emphasizing the value of data in driving business growth and innovation, and the need for continuous learning and adaptation in a rapidly changing market.

7. The document is intended for business owners and managers who are looking to optimize their operations and gain a competitive edge through data-driven insights.

8. It provides a comprehensive overview of the data analysis process, from data collection to interpretation and action.

9. The document is written in a clear and concise manner, making it accessible to a wide range of business professionals.

10. It is a valuable resource for anyone interested in understanding the power of data in the modern business world.

11. The document is structured to provide a logical flow of information, starting with the basics and moving towards more advanced topics.

12. It includes practical examples and case studies to illustrate the concepts discussed, making it easier to apply the knowledge in real-world scenarios.

13. The document is a must-read for anyone who wants to stay ahead of the curve in today's data-driven economy.

14. It offers a wealth of insights and strategies that can help businesses of all sizes to succeed in the long run.

15. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

16. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

17. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

18. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

19. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

20. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

21. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

22. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

23. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

24. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

25. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

26. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

27. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

28. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

29. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

30. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

31. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

32. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

33. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

34. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

35. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

36. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

37. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

38. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

39. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

40. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

41. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

42. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

43. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

44. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

45. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

46. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

47. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

48. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

49. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

50. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

51. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

52. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

53. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

54. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

55. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

56. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

57. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

58. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

59. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

60. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

61. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

62. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

63. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

64. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

65. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

66. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

67. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

68. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

69. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

70. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

71. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

72. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

73. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

74. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

75. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

76. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

77. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

78. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

79. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

80. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

81. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

82. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

83. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

84. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

85. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

86. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

87. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

88. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

89. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

90. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

91. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

92. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

93. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

94. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

95. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

96. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

97. The document is a valuable asset for any business library or collection, providing a wealth of information and insights.

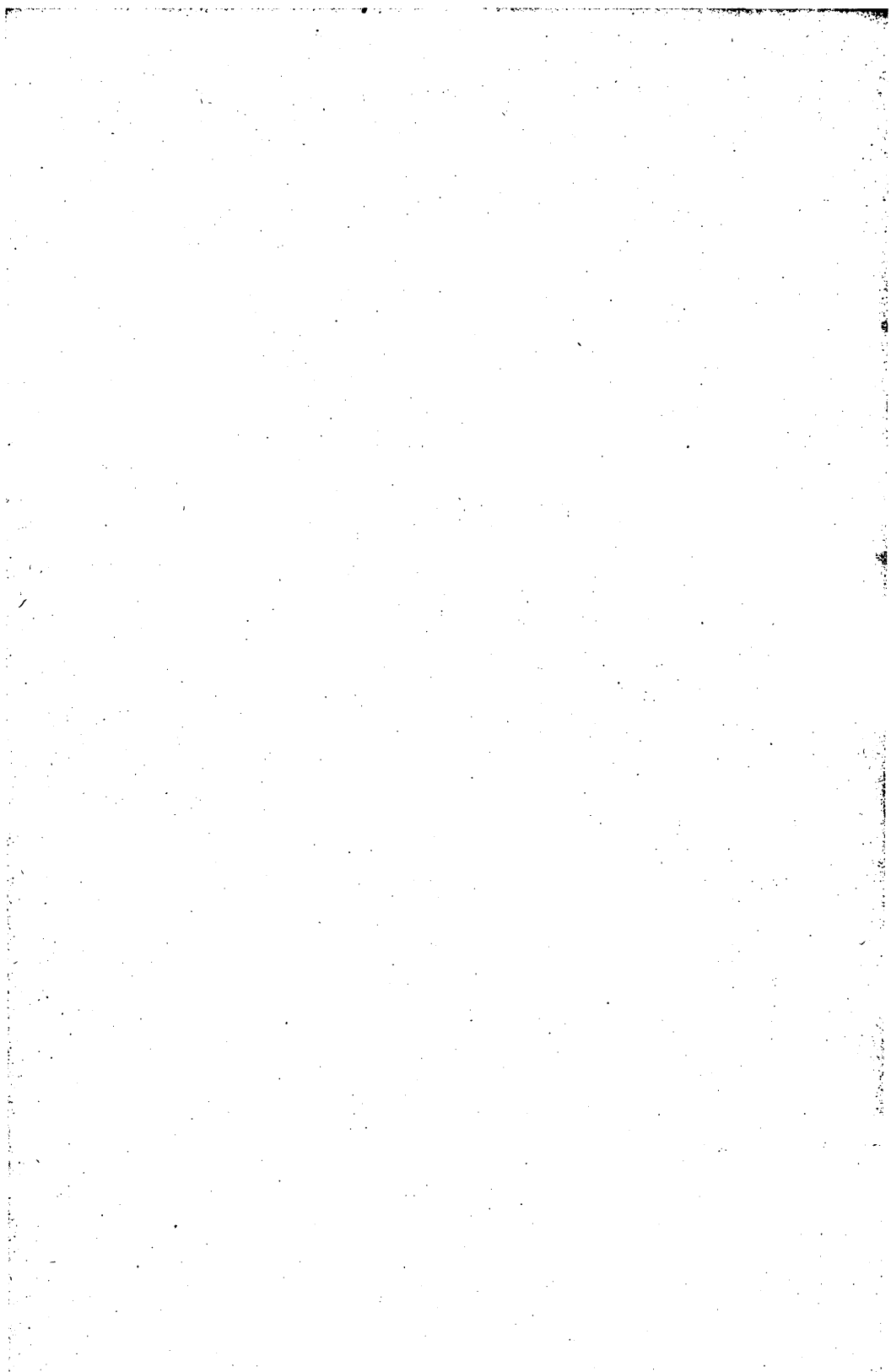
98. It is a must-have for anyone who wants to unlock the full potential of their data and drive their business to new heights.

99. The document is a testament to the power of data and the importance of investing in data analysis capabilities for long-term success.

100. It is a comprehensive guide that covers all the essential aspects of data analysis, from theory to practice.

AVDELNING II

Kap. IV.

IMPERATIVVERKAN

Imperativverkan består i att något bör göras eller tålas. Denna verkan benämnes imperativverkan, enär densamma följer av ett imperativ, du bör eller du skall, även om detta imperativ icke uttryckts i denna grammatiska imperativform.¹ Ofta innehålles imperativet i ord som "förplikta", "förelägga", "ålägga", "förbjuda", "skall", "må icke" och liknande, men ofta framgår detsamma endast av sammanhanget. I vilken av dessa skepnader det framträder är betydelselöst, liksom också huruvida det utgöres av ett bud eller ett förbud.² Dess verkan åter består närmare bestämt i att penningar skola betalas, arbete utföras, intrång i rörelsefrihet tålas etc. Givetvis kunna flera av dessa verkningar följa av ett och samma imperativ.

¹ Betydelselöst i detta sammanhang är, om imperativet strängt taget konstituerar förpliktelsen, jfr t. ex. Olivecrona s. 33 ff, eller om denna fanns före imperativet, i vilket fall detta grundar sig på ett omdöme därom, jfr t.ex. Kallenberg, SvJt 1944 s. 359 ff. Vid den allbekanta striden om omdöme-teorien behöva vi således icke uppehålla oss.

² Om skillnaden mellan bud och förbud jfr t. ex. Jellinek s. 193.

Mycket ofta innehålla administrativa beslut imperativ och medföra därigenom imperativverkan. Exempelvis kan nämnas debitering av skatt, föreläggande av arbete och förbud att använda lägenhet till bostadsändamål.³

Av betydelse för verkans närmare beskaffenhet är i första hand tvångsmedelsläget. I regel stå givetvis tvångsmedel för beslutets verkställande till buds. Men stundom saknas tvångsmedel helt och hållet.⁴ Och stundom är oklart, vilketdera fallet är.⁵ Generella regler saknas; tanke har dock framkastats, att under vissa betingelser allmän möjlighet föreligger att, i penningfrågor i exekutiv väg, och i andra frågor på annat sätt, få förvaltningsorgans beslut verkställda.⁶ Att söka skingra denna oklarhet faller utom ramen för vår uppgift. Men uppenbarligen följer av densamma en viss osäkerhet vid bedömandet av imperativverkans beskaffenhet.

Då tvångsmedel stå till buds, uppkommer fråga, huruvida verkställighetsorganet äger ingå i prövning av beslutet; stundom är beslutet för sin verkställbarhet beroende av detta eller annat organs prövning och godkännande. Föreligger rättskraft, är den, som träffas av imperativverkan, alltid utsatt för fara att lida rättsförlust, ty rättskraft tillkommer icke endast rik-

³ Sådana beslut ha i doktrinen benämnts "förpliktande förvaltningsakter", Herlitz, Grunddrag s. 76; "obligeringsakter", Sundberg, Grunddragen s. 91; "Befalinger", Andersen s. 225; "tyngende förvaltningsakter", Castberg s. 161; o. s. v., t. ex. Ståhlberg s. 412, Jellinek s. 256.

⁴ Som tvångsmedel räknas icke blotta möjligheten att föra talan vid allmän domstol. Se vidare nedan not 26.

⁵ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 116 ff.

⁶ Herlitz, Grunddrag s. 124 ff, jfr dock Hassler, Exekutionsrätt s. 84 och Trygger s. 117.

tiga utan även oriktiga beslut. Föreligger rättskraft däremot icke, kan den, som träffas av verkan, skydda sig genom att bestrida riktigheten av beslutet. Icke rättskraftigt beslut medför alltså fara endast för så vida detsamma är riktigt.⁷

Anmärkas bör här, att frågan om de administrativa beslutens materiella rättskraft aldrig blivit föremål för allsidig utredning, även om den givetvis icke lämnats obeaktad.⁸ Vanskligt är särskilt, att även om rättskraft icke föreligger, prövningsmyndigheten måhända icke anser sig befogad att åsidosätta beslut på grund av varje fel, som kan finnas vidlåda desamma.^{9 10}

Då rättskraft är för handen, föreligger besvärsmålsrätt — detta är lika klart som att part, som av domstol förpliktas att något göra eller låta, äger fullföljdsrätt. Exempelvis må nämnas skattskyldigs rätt att överklaga debitering.¹¹ I måhända flertalet av alla de besvärsmål, som över huvud förekomma, utgör en här ifrågakarande rättskraftig imperativverkan rättsfaktum för besvärsmålsrätten.

Nämnas må i detta sammanhang, att understödstagare äger överklaga av KB jämlikt FvL § 57 lämnat tillstånd till hans hemsändande.¹² Tillstånd av KB utgör förutsättning för hemsändning, därest understödstagaren motsatt sig åtgärden. KB:s beslut fattas efter hörande av "vederbörande", varvid

⁷ Jfr dock s. 99.

⁸ Se t.ex. Sundberg, Grunddragen s. 108 ff, Herlitz, Grunddrag s. 41 ff och s. 113 ff, Norrman s. 238 ff.

⁹ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 47 f och s. 114.

¹⁰ Frågor om rättskraft aktualiseras framför allt i senare avsnitt av detta kapitel, s. 103 ff.

¹¹ UppbördsR § 7 och t.ex. LKS § 69 st 2, jfr RestindrF § 1.

¹² Jfr Norrman s. 210, Sundberg, Specialprocess s. 149.

med "vederbörande" förstås icke blott vistelsekommunen och hemortskommunen utan även understödstagaren.¹³

Här må också beröras rätten att anföra besvär över beslut om fridlysning, ehuru fridlysning med åtföljande fridlysningsbestämmelser medför imperativverkan mot en obestämd personkrets.¹⁴ Besvärsrätt tillkommer icke vem som helst; fridlysning av träd å mark till försäljning har spekulant icke ansetts äga överklaga.¹⁵ Men ägare eller innehavare av fridlyst naturföremål samt de, vilka därtill äga nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dylik rätt, äro besvärberättigade.¹⁶

Att rättskraft saknas — det är alltså, då tvångsmedel stå till buds, att verkställighetsorganet äger pröva beslutets riktighet — är givetvis en undantagsföreteelse. En sådan föreligger vid arbetsföreläggande enligt FvL och BvL. Försörjningspliktig, som försummar sin försörjningsplikt, är jämlikt FvL § 71 och BvL § 72 skyldig att efter föreläggande av fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd inställa sig till och fullgöra honom i fattigvårdsanstalt eller eljest anvisat arbete. Efterkommes icke föreläggandet, skall polismyndighet på begäran meddela handräckning, FvL § 72 och BvL § 72. I handräckningsärendet prövas, huruvida föreläggande bort givas.¹⁷ På grund därav har rätt att anföra besvär över föreläggandet av lagstiftaren ansetts obehövlig¹⁸ och föreligger icke.¹⁹ Över beslut i handräckningsärendet däremot må besvär anföras, FvL § 79 och BvL § 82.²⁰

¹³ Norrman s. 138.

¹⁴ Jfr s. 34.

¹⁵ RÅ 1925 Jo 41.

¹⁶ Jfr NaturminnesL § 3 st 4 samt RÅ 1936 E 167 och 1928 Jo 11.

¹⁷ RÅ 1922 S 192, jfr KPr 1918:135 s. 495, 1924:150 s. 219. Däremot må vid prövning av ansökan om handräckning för återhämtande till arbetshem av den, som avvikit därifrån, befogenheten av intagningsföreläggandet icke komma under bedömande, RÅ 1934.42.

Saknad av rättskraft motiverar dock icke fränkännande av besvärsrätt vid beslut, vilkas genomförande garanteras av indirekta tvångsmedel, t. ex. beslut, vilka förenats med vitesföreläggande, och beslut, vilkas åsidosättande kriminaliserats. Vitet eller straffet utfaller icke automatiskt utan måste utdömas genom nytt beslut. Tillkommer denna uppgift allmän domstol, vilket i regel är fallet²¹, äger domstolen i detta mål om vitets utdömande eller i brottmålet prejudiciellt pröva lagligheten av det beslut, som åsidosatts²²; sålunda ha t. ex. vitesförelägganden ofta blivit underkända i mål om vites utdömande. Med viss rätt kan därför sägas, att förelägganden vid äventyr av vite och förelägganden vid äventyr av straff blott utgöra hot om påföljder. Icke desto mindre föreligger i regel besvärsrätt.²³ Det sätt, på vilket tvånget anordnats, lämnar heller icke i och för sig fullt skydd mot dessa förelägganden. Ty dels måste antagas, även om denna fråga aldrig närmare utretts, att föreläggandena för att kunna såsom ogiltiga av domstol lämnas åsido måste vara behäftade med ganska uppenbara brister; klart är

¹⁸ KPr 1918:135 s. 495.

¹⁹ T.ex. F 1924.70, RÅ 1922.28, 1923 S 166, 1936 S 143, 1937 S 233, 1942 S 20, resp. KÅ II 1931.3, RÅ 1927 S 21, 1931 S 208, 1932 S 73, 1938.47, 1944 S 91. Jfr RÅ 1939.54.

²⁰ Handräckning lämnas oberoende av om handräckningsbeslutet vunnit laga kraft. Därigenom kommer den dömde att vid besvärens anförande i allmänhet redan befinna sig på arbetshemmet. De lege ferenda kan därför göras gällande, att besvär borde medgivas över själva arbetsföreläggandet.

²¹ Fahlbeck s. 46, Herlitz, Grunddrag s. 118.

²² Jfr Herlitz, Grunddrag s. 47, 114 not 3. — Tillkommer uppgiften däremot vederbörande förvaltningsorgan, se Fahlbeck s. 45, torde av lättförklarliga skäl prövningen bli illusorisk.

²³ T.ex. RÅ 1936 S 10, jfr Ståhlberg s. 437 f, och ArbetarskyddL § 38 st 2 jfrd med § 45.

att förelägganden, som lida av formella brister eller sakna "stöd i lag" kunna åsidosättas, men om så må ske enär de icke äro "sakligt befogade", synes ovisst.²⁴ Och framför allt kan den förpliktade icke vara tillfreds med att neka lydnad i hopp om att domstol sedermera skall vägra utdöma äventyret. Ty miss-tager han sig därom, riskerar han icke blott att bliva tvungen lyda utan även att drabbas av äventyret.

Tvångsmedel stå, som nämnts, ingalunda alltid till buds. Besluten äro då närmast att jämställa med de krav, som enskild riktar mot annan enskild; de lämna besked från ena parten.^{25 26}

Därest denna platoniska karaktär icke framgår av avfattningen — vilket den ofta icke gör — måste anses förkastligt, att myndighet genom att kläda sitt beslut i en form, som låter det framstå förmer än det är, trumfar igenom sin vilja — även om därigenom i allmänhet orätt icke sker. Sedan numera uppmärksamheten även i det allmänna betraktelsesättet börjat förskjutas från "skyldigheterna i och för sig" till tvånget för deras genomdrivande, torde väl icke heller de enskilda i så stor utsträckning som tidigare komma att handla så som det förväntas av dem, oberoende av om de skulle kunna tvingas därtill.

I enstaka fall ha besvär över beslut med sådan oförbindande

²⁴ Jfr ovan s. 96, och dessutom Herlitz, FT 1938 s. 331; jfr dock NJA 1939.572, varest underdomstolen i sitt av HD fastställda utslag utdömde vite, enär föreläggandena "med hänsyn till omständigheterna (även) varit befogade".

²⁵ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 102.

²⁶ Verkan är då tydligen på sin höjd till skenet en imperativverkan. Likväl har den icke syntts böra helt förbigås i detta sammanhang.

verkan avvisats. Vägdistrikt har t. ex. icke ansetts äga överklaga beslut, varigenom stiftsnämnd — i skrivelse till pastorat — föreskrivit, att vägdistriktet skulle till pastoratet inbetala ersättning för från ecklesiastikt boställe bortforslat grus. Beslutet kunde nämligen icke anses innefatta mer än att pastoratet skulle "framställa anspråk" mot vägdistriktet.²⁷

Men i allmänhet ha besvären upptagits till prövning. Även besvärsinstansen har då uttalat sig om vad stat eller kommun har att fordra; vidsträcktare innebörd kan dess utslag icke tillerkännas. Sålunda ha t. ex. besvär medgivits, då KB "anmodat" barnavårdsnämnd att till KB återbetala utgivna belopp²⁸, och likaså då domkapitel "förpliktat" kyrkoherde att till en kassa återbära utgivna belopp, ehuru förpliktandet — enligt senare utslag av HD — icke innefattade så beskaffat åläggande, att detsamma kunde medelst utmätning bringas till verkställighet²⁹, och icke heller vore av beskaffenhet, att för beredande av verkställighet föreläggande av vite borde äga rum.³⁰ I övrigt torde sakprövning ha förekommit framför allt inom kommunalförvaltningen, vid beslut om kommunala avgifter, och inom polisförvaltningen.

Stundom utmynnar denna besvärsprövning i erinran om överklagade beslutets oförbindande verkan; därmed åsyftas, att verkställighet är beroende av talan vid allmän domstol. Sålunda ha besvär över beslut, varigenom bank- och fondinspektionen "anmodat" bank att upprätta och stämpelbelägga avräkningsnota, icke föranlett någon åtgärd, enär beslutet in-

²⁷ RÅ 1942 E 14, jfr däremot RÅ 1933 S 166. Jfr vidare t.ex. RÅ 1915 C 163.

²⁸ RÅ 1939 S 344.

²⁹ NJA 1897. 513.

³⁰ NJA 1900. 203. Jfr vidare t.ex. RÅ 1934 S 134 och NJA 1934. 663.

nebure allenast en till banken ställd "uppmaning", som icke vore bindande.³¹ Och av befattningshavare anförda besvär över beslut, varigenom han "anmodats" att återbetala uppburna belopp, ha icke föranlett något yttrande, enär beslutet "icke innebure något för klgdn förbindande åläggande".^{31a}

Huruvida tvångsmedel stå till buds eller saknas, är slutligen, som tidigare framhållits, icke i alla lägen klart; oklarhet råder framför allt beträffande några beslut om betalningsskyldighet. Vid sådana beslut har — naturligt nog — besvärsrätt medgivits.

Delade meningar ha t. ex. gjorts gällande angående exigibiliteten av riksräkenskapsverkets beslut i anmärkningsmål³², men ingen tvekan finns om förhandenvaron av besvärsrätt.³³ Även vid beslut i anmärkningsmål efter yrkande av specialrevision föreligger besvärsrätt.³⁴ Barnavårdsnämnd har ansetts äga överklaga beslut, varigenom KB "förelagt" nämnden att

³¹ RÅ 1922. 59.

^{31 a} RÅ 1922 Jo 41, jfr KÅ I 1931 not 49 och även RÅ 1929 E 205. — Det synes, då tvångsmedel saknas, skäligen betydelselöst, huruvida besvären under hänvisning till detta förhållande avvisas eller under sådan hänvisning upptagas till prövning.

³² Jfr Ekenberg, FT 1944 s. 136 ff, som håller för sannolikt, att de äro exigibla, och Söderwall, FT 1944 s. 196 ff, som synes hålla för troligt, att rättsutvecklingen — lagrådets ställningstagande vid införande av lagen om försäkringsrådet — lett till att i fråga om verkställighet av beslut om betalningsskyldighet "verkliga förvaltningsdomstolar" äro att jämställa med allmänna domstolar; jfr också Herlitz, Grunddrag s. 125 ff. Frågan har hittills icke haft så stor betydelse, enär redogörarna så gott som undantagslöst hörsammat utslagen. Då det någon gång hänt, att en redogörare, som avgått ur tjänsten, vägrat efterkomma anmäningen, synes saken ha fått bero därvid.

³³ FullföljdK § 2 st 2.

³⁴ Jfr Ekenberg, FT 1944 s. 137.

till KB återbetala utgivna belopp^{34a}, ehuru det på goda grunder kan ifrågasättas, huruvida detta "föreläggande" innefattade mer än ett krav.^{34b} Och kommunalfullmäktige, som av KB "anmodats" anordna arrestlokal, ha ansetts besvärberättigade.^{34c}

Imperativverkan följer även av beslut, till vilka anknutits rättsregler, som innehålla imperativ. Sådana beslut utgöra rättsfakta, som enligt gällande rätt utlösa imperativverkan. Exempelvis må nämnas, att beslut, varigenom redogörare ålägges ersättningsskyldighet, utlöser återbetalningsskyldighet för sakägaren.³⁵ Till de mest olikartade beslut finnes på detta sätt en imperativverkan anknuten.³⁶

Av betydelse för denna verkas närmare beskaffenhet är i första hand, huruvida det beslut, som utlöst densamma, äger rättskraft gent emot den, som träffas av verkan. I ovannämnda exempel gäller det alltså, huruvida sakägaren i regressmål må bestrida riktigheten av beslutet mot redogöraren. Däremot

^{34 a} RÅ 1939 S 460.

^{34 b} Jfr Herlitz, FT 1940 s. 239; målet av samma beskaffenhet som det tidigare omnämnda, i RÅ 1939 S 344 refererade.

^{34 c} RÅ 1934 S 381; en ledamot ansåg beslutet vara av beskaffenhet att talan däremot icke finge föras.

³⁵ S. 107 f.

³⁶ Beslut som hava "viktiga rättsverkningar ej blott gent emot staten utan även i förhållande till tredje man" betecknar Herlitz i Förvaltningsverksamheten s. 42 förslagsvis "rättsförlänande förvaltningsakter"; jfr Jellinek s. 257 om tillstånd, som hava „die weitergehende Wirkung einer Machtentziehung gegen dritte Personen". "Biverkningar" eller "reflexverkningar" benämnas i privaträtten de verkningar, som närmast motsvara dessa imperativverkningar. De privaträttsliga termerna användas icke här, dels enär deras innebörd betydligt varierar med olika författare, och dels enär de icke giva uttryck åt verkans imperativa karaktär.

tarvar frågan, huruvida det beslut, vari den utlösta verkan kan resultera, är verkställbart och rättskraftigt, icke särskild uppmärksamhet; i det nämnda exemplet alltså frågan, huruvida beslut mot sakägare i regressmål är verkställbart utan att verkställighetsorganet äger pröva beslutets riktighet. Att detta är förhållandet, är nämligen genomgående uppenbart.

I det följande komma några av de beslut, som utlösa imperativverkan, att göras till föremål för närmare undersökning. Syftemålet är främst att klarlägga, i vad mån besvärsrätten följer rättskraften eller till äventyrs sammanhänger med andra förhållanden. Början göres med beslut med rättskraft.

Skadereglering jämlikt OFL utlöser betalningsskyldighet för arbetsgivare, som står självrisk.³⁷ Skulle denna skyldighet icke höras, torde i mål hos allmän domstol om fordrans utfående³⁸ icke kunna prövas, huruvida skaderegleringen varit riktig; att bestämma den ersättning, som enligt OFL skall utgivas, tillhör icke allmän domstols prövning.³⁹ Likväl synes arbetsgivaren icke äga anföra besvär över skaderegleringen.⁴⁰

Även omhändertagande av barn jämlikt BvL utlöser imperativverkan. Enligt § 62 st 2 skall barnets hemortskommun och enligt § 68 mom 2 dess föräldrar och styvföräldrar gälda kostnaderna för omhändertagandet. Fullgöres icke denna ersättningsskyldighet, må talan anhängiggöras hos KB, §§ 65 och 70. I ersättningsmål må framställas invändning om att vård, som

³⁷ Arbetsgivare säges stå självrisk, då han själv helt eller delvis skall utgiva den ersättning, vartill den skadade enligt OFL är berättigad, och på grund därav erhållit lindring i försäkringsavgiften, jfr § 15 st 2 och § 11. Jfr även Åkerström, FT 1942 s. 365.

³⁸ Om exigibilitet av försäkringsinrättnings beslut blir icke nu fråga; jfr eljest Herlitz, Grunddrag s. 124 ff och Söderwall, FT 1944 s. 196 ff.

³⁹ NJA 1933. 221.

⁴⁰ FR bd 1937. 5028 och 1944. 2000. Jfr OFL § 13 sista st.

lämnats, icke inneburit sådant omhändertagande, för vilket ersättningsskyldighet föreligger.⁴¹ Men däremot må icke invändas, att omhändertagande icke bort äga rum.⁴² Likväl har rätt att överklaga av KB efter underställning fattat beslut om omhändertagande för skyddsuppfostran⁴³ icke ansetts tillkomma hemortskommun⁴⁴ och icke heller make vid omhändertagande av makas utomäktenskapliga barn.⁴⁵

Däremot ha arrendatorer av ecklesiastikstaten på lön anslagen jord ägt anföra besvär över vägdelningsförrättning.⁴⁶ Enligt EarrendeF § 14 ansvara nämligen arrendatorerna för all skatt och tunga, som skall utgå för de arrenderade fastigheterna, jämväl då ny sådan skatt eller tunga tillkommit under arrendetiden.⁴⁷ Och vägstyrelse och socken ha medgivits rätt att överklaga beslut angående den bredd, till vilken all-

⁴¹ KÅ II 1929, 8, KR:s u. 12 nov. 1930 på besvär av St. Åby sockens barnavårdsnämnd.

⁴² KÅ II 1927, 3, 1928, 45. Rättskraft föreligger enligt Norrman s. 126, enär ersättningsmål jämlikt § 84 mom 1 avgöras av KR, men frågan, huruvida omhändertagande bort ske, icke må emot innehållet i samma lagrum prövas av KR.

⁴³ Barnavårdsnämnds beslut om omhändertagande må över huvud icke överklagas, § 81 mom 1 e contrario; jfr s. 52.

⁴⁴ RÅ 1938 S 36; av handlingarna framgår, att Persnäs socken var hemortskommun. Jfr även RÅ 1925 E 57.

⁴⁵ RÅ 1932 S 6; två ledamöter funno, med motivering, att klgdn jämlikt BvL § 68 mom 2 vore ersättningsskyldig för ifrågavarande barns vård, hinder för besvärens upptagande icke föreligga. Jfr dock RÅ 1928 S 18, men märk motiveringen att klgdn "ålagts utgiva viss ersättning för ifrågav. barns vård".

⁴⁶ RÅ 1929, 31.

⁴⁷ I mot arrendatorernas behörighet framställda invändningar — gående ut på att enär prästerskapets privilegierade ställning vore rent personlig, hade endast innehavarna av de tjänster, åt vilka fastigheterna anslagits, eller myndighet, som representerade innehavarna, rätt att tala och svara för fastigheterna — föreligger en sammanblandning av sakfrågan och besvärfrågan.

männa vägar vintertid skola hållas i farbart skick.⁴⁸ Vägarna skulle underhållas på bekostnad av vägkassan i väghållningsdistriktet, och vägstyrelsen var beträffande det vägkassan åliggande vägunderhållet jämlikt VäglandL § 55 att anse såsom väghållare. Socknens behörighet, som bestreds, synes ha berott på att överklagade beslutet framkallade behov av nya snöplogar och att, enligt uppgift i referatet, snöplogar skulle tillhandahållas på socknens bekostnad.

Slutligen bör i detta sammanhang nämnas, att besvärsrätt föreligger vid beslut, varigenom tidigare lämnade tillstånd upphävas eller återtagas, t. ex. återkallelse av körkort eller upphävande av byggnadstillstånd.⁴⁹ Sådant beslut aktualiserar åter det generella förbud, vilket av det upphävda tillståndet satts ur kraft, och utlöser sålunda imperativverkan.⁵⁰ Indragning av körkort t. ex. aktualiserar förbudet mot förande av automobil, MF §§ 18 och 30. Och i mål om ansvar för överträdelse av detta förbud torde icke kunna prövas, huruvida körkortsindragningen varit befogad.

Av de genomgångna fallen har framgått, att besvärsrätten icke följer rättskraften i det avseendet, att besvärsrätt regelmässigt föreligger, då rättskraft föreligger.⁵¹

Det kan tänkas, att sambandet mellan besvärsrätt och rättskraft är så konstruerat, att besvärsrätt saknas, då rättskraft

⁴⁸ RÅ 1923. 4.

⁴⁹ T.ex. RÅ 1938 K 117, 1939 K 124.

⁵⁰ Men beslutet innehåller icke själv något förbud, jfr Jellinek s. 258 och Ståhlberg s. 413. Dylika beslut ha betecknats "rättsupphävande förvaltningsakter", "negativa åtgärder" o. s. v., Sundberg, Grunddragen s. 85, Herlitz, Förvaltningsverksamheten s. 47, Ståhlberg s. 421, Andersen s. 329 och 366, Jellinek s. 257 f.

⁵¹ Om motiv för gällande rätt i de olika fallen närmare å s. 110 ff.

saknas. Ty som tidigare framhållits, medför icke rättskraftig imperativverkan i regel fara endast för så vida det beslut, som utlöst densamma, är riktigt. Men besvärsrätt står icke till buds för att möjliggöra befrielse från en förpliktelse genom utverkande av ett oriktigt beslut. Endast på grund av speciella omständigheter i särskilda fall synes besvärsrätt kunna föreligga vid icke rättskraftig imperativverkan.

Lämnande av fattigvård utlöser imperativverkan, enär jämlikt FvL § 50 mom 1 understödstagarens hemortssamhälle och jämlikt § 63 den, vilken enligt § 3 eller 4 bort ansvara för understödstagarens försörjning, skall ersätta kostnaderna för vården. Bestrides ersättningsskyldighet, må talan anhängiggöras hos KB, § 54 st 1 och § 67. I ersättningsmål må invändas, att sådan fattigvård, för vilken ersättningsskyldighet föreligger, s. k. obligatorisk fattigvård, icke bort lämnas — att behov av vård enligt § 1 icke förelegat.⁵² I praxis har hemortskommun ansetts icke äga överklaga av KB⁵³ fattat beslut, att vistelsekommun skall lämna fattigvård eller fattigvård med förhöjt belopp⁵⁴, och som har ansetts obehörig anföra besvär över lämnande av fattigvård åt moder.⁵⁵

Men i anmärkningsmål har besvärsrätt medgivits.⁵⁶ Beslut, varigenom redogörare ålägges ersättningsskyldighet, utlöser

⁵² KR:s u. 21 aug. 1928 på besvär av Grangärde sockens fattigvårdsstyrelse (KB:s beslut), KÅ II 1928. 24, KR:s u. 23 april 1929 på besvär av Färnebo sockens fattigvårdsstyrelse, jfr Norrman s. 124.

⁵³ Fattigvårdsstyrelses beslut att fattigvård skall meddelas, må över huvud icke överklagas, § 78 mom 1 e contrario.

⁵⁴ KÅ II 1932. 26 och KR:s u. 5 okt. 1928 på besvär av Älvdalens sockens fattigvårdsstyrelse, jfr RÅ 1923 S 73.

⁵⁵ KÅ II 1925. 25; beslut av fattigvårdsstyrelse, som angick sättet för vårdens meddelande, jfr § 78 mom 1 e contrario.

⁵⁶ Om anmärkningsmål se Ekenberg, FT 1938 s. 352 f, Sundberg, Specialprocess s. 53 f.

återbetalningsskyldighet för sakägaren.⁵⁷ Men i regressmålet, som handlägges av allmän domstol, äger sakägaren göra gällande, att redogöraren icke bort ådömas ersättningsskyldighet.⁵⁸ Rättskraft har icke kunnat komma i fråga, enär redogöraren i förlitan på sin regressrätt måhända blott levererar en skenfäktning.⁵⁹ Likväl äger sakägare överklaga beslut, varigenom redogörare ålägges ersättningsskyldighet.⁶⁰ Ja, sakägares besvär upptagas synbarligen till prövning, även om beslutet vunnit laga kraft mot redogöraren.⁶¹ Däremot ha besvär, som sakägare anfört, sedan anmärkt belopp inbetalts, icke upptagits till prövning⁶², medan dylik omständighet icke utgjort hinder för prövning av redogörares besvär.⁶³ Enär såväl redogörare som sakägare är besvärberättigad, uppstår vidare fråga, hur förfaras skall, därest båda klaga och besvären icke prövas gemensamt. Då redogörarens besvär avgjorts

⁵⁷ Redogörare benämnes den för räkenskapen eller redovisningshandlingen ansvarige tjänstemannen och sakägare den enskilde, som vunnit genom det begångna felet. Parter i anmärkningsmål äro staten, vars talan i allmänhet föres av den revisor, som framställt anmärkningen, och redogöraren. Sakägaren kan icke i anmärkningsmål åläggas återbetalningsskyldighet, KÅ I 1927. 16, jfr dock ReskravK och StämpelF § 36. Däremot torde talan direkt mot sakägaren kunna av staten föras vid allmän domstol, NJA 1942. 101. Sakägarens regressplikt antages allmänt grundad på den obehöriga vinst, han gjort genom det begångna felet. Härav följer, att regressplikt icke alltid föreligger, jfr Ekenberg, FT 1938 s. 374.

⁵⁸ Jfr NJA 1927. 128, 1931. 504, 1935. 242 och 347, 1936. 280. Jfr däremot NJA 1926. 333 och även KÅ I 1933. 12.

⁵⁹ Ej heller rättskraft till sakägarens förmån torde föreligga. Dock torde talan direkt mot sakägaren aldrig hava förts, om tidigare talan mot redogöraren ogillats, jfr dock advokatfiskals talan i stämpelmål.

⁶⁰ KÅ I 1933. 12, RÅ 1924. 3, Jfr däremot KÅ I 1930 not 244.

⁶¹ I KR undersökes icke vid behandling av sakägares besvär, huruvida laga kraft mot redogöraren föreligger. Jfr FullföljdK § 2 st 2.

⁶² KÅ I 1927 not 135, 1935 not 163.

⁶³ RÅ 1922. 9.

först, ha sakägarens besvär icke upptagits till prövning.⁶⁴ Då sakägarens besvär avgjorts först och bifallits, prövas redogörarens besvär givetvis icke⁶⁵, men då sakägarens besvär ogillats ha redogörarens besvär prövats.⁶⁶ I dessa, i övrigt mycket outredda frågor gäller det dock närmast materiell rättskrafts omfattning och icke besvärsrätt.

Till sist må nämnas, att besvärsrätt föreligger även vid den imperativverkan, som en jämlikt FFL företagen anmälan och registrering hos socialstyrelsen av huvudorganisation av arbetstagare enligt § 9 medför gent emot arbetstagarnas arbetsgivare. Verkan består i bl. a. förhandlingsskyldighet, §§ 10 och 12, vid äventyr av vite, § 26, och fredsförpliktelse, § 16, vid äventyr av skadestånd, § 20. I uppkommande vites- eller skadeståndsmål må visserligen icke framställas invändning, att registrering icke bort beviljas. Men enär registreringen icke innebär, att arbetstagarorganisationens samtliga medlemmar äro att anse såsom arbetstagare, må invändning framställas om att de medlemmar, i förhållande till vilka förhandlingskyldighet eller fredsförpliktelse göres gällande, icke äro att anse såsom arbetstagare, och att därför ifrågavarande skyldigheter icke åvila dessa medlemmars arbetsgivare.⁶⁷ Registreringen förlänas sålunda visserligen rättskraft men gives samtidigt i tolkningsväg en mycket begränsad räckvidd.⁶⁸ Likväl äger arbetsgivare anföra besvär över sådan registrering⁶⁹; icke heller i besvärsmålet prövas dock, vilka av den registrerade organisationens medlemmar som äro att anse såsom arbets-

⁶⁴ KÅ I 1929 not 365.

⁶⁵ Jfr KÅ I 1930 not 321, 1931 not 215.

⁶⁶ KÅ I 1933 not 61, jfr dock KÅ I 1930 not 322.

⁶⁷ ADd 1938. 112.

⁶⁸ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 114.

⁶⁹ RÅ 1938. 16.

tagare, utan blott huruvida registreringen skall fastställas eller upphävas.

Vi ha således funnit, att besvärsrätten icke heller följer rättskraften i det avseendet, att besvärsrätt regelmässigt saknas, då rättskraft saknas.

Men om beskaffenheten av verkan icke utgjort motiv för gällande rätt, vilka omständigheter hava då varit avgörande? Och äro dessa omständigheter verkligen så vägande, att de böra vara avgörande?

Att arbetsgivare, som står självrisk, saknar besvärsrätt vid skadereglering⁷⁰, torde icke bero på den försäkringsrådet enligt OFL § 33 st 3 tillkommande rätten till officialprövning.⁷¹ Är anledningen likväl denna — uppfattningen finnes inom försäkringsrådet och annorstädes företrädd — må erinras, att myndighets officialprövningsrätt ur rättssäkerhetssynpunkt givetvis icke är ekvivalent med enskilds besvärsrätt. En annan förklaring står också till buds. Gäldande av skadeersättning på grund av självriskansvar är blott en form att betala försäkringspremier. Arbetsgivare, som står självrisk, bör därför icke hava bättre rätt att överklaga skadereglering än arbetsgivare, som icke står självrisk. Men arbetsgivare, som icke står självrisk, äger icke anföra besvär över skadereglering.⁷² Följaktligen bör arbetsgivare, som står självrisk, icke heller äga överklaga skadereglering, ty då skulle han försättas i bättre ställning. Därest detta resonemang ligger till grund för gäl-

⁷⁰ S. 104.

⁷¹ Officialprövningsrätten torde ha begagnats i t. ex. FR bd 1943. 220.

⁷² FR bd 1936. 1557, jfr däremot FR bd 1936. 810. Sådan arbetsgivare träffas icke av imperativverkan.

lande rätt — även denna uppfattning finnes inom försäkringsrådet företrädd — må anmärkas, att detsamma är ologiskt. Arbetsgivare, som icke står självrisk, äger överklaga debitering av försäkringspremier. Är målet att åstadkomma jämställdhet mellan arbetsgivare med och utan självrisk, bör därför den förre tvärtom äga överklaga skadereglering, eftersom skadereglering för honom är vad premiedebitering är för den senare. Tillräckliga skäl att neka arbetsgivare med självrisk besvärsrätt vid skadereglering synas följaktligen icke föreligga.⁷³

Anledningen till att besvärsrätt icke föreligger vid av KB fattade beslut om omhändertagande av barn⁷⁴ och om lämnande av fattigvård⁷⁵ torde vara, att barnavårdsnämnds beslut om omhändertagande och fattigvårdsstyrelses beslut att lämna fattigvård enligt positiv rätt över huvud icke må överklagas. Enär omhändertagande, beslutat av barnavårdsnämnd, och lämnande av fattigvård, beslutat av fattigvårdsstyrelse, utlösa samma imperativverkan som omhändertagande och lämnande av fattigvård, beslutade av KB, finnes mot denna analogi i och för sig intet att erinra.⁷⁶ Men de lege ferenda kan ifrågasättas,

⁷³ I detta sammanhang må nämnas — ehuru frågan icke rör besvär över skadereglering — att arbetsgivare äger föra talan om vem som är att anse såsom arbetsgivare, jfr Åkerström, FT 1942 s. 365, enär jämlikt § 1 sista st arbetsgivare genom erläggande av försäkringspremier skall bestrida kostnaden för försäkringen eller — om jämlikt § 15 rätt därtill föreligger — påtaga sig självriskansvar.

⁷⁴ S. 104 f.

⁷⁵ S. 107. — Givetvis beaktas i detta sammanhang endast besvärsrätt på grund av imperativverkan, jfr t.ex. s. 178 ff.

⁷⁶ Anledning till erinran utgör icke den omständigheten, att omhändertagande på grund av barnavårdsnämnds beslut förutsätter medgivande av vårdnadshavaren, BvL §§ 25 och 29, jfrda med § 78. Medgivande av hemortskommunen och sådan enskild ersättningsskyldig, som icke har vårdnaden, erfordras ju icke.

huruvida icke besvärsmått borde medgivas i rättskraftsfallet, d. v. s. vid omhändertagande av barn. Icke skulle de, låt vara utpräglad sociala ändamål, vilka uppbära BvL och vilka icke lämnat rum för beaktande av omhändertagandets ekonomiska verkningar, bliva sämre tillgodosedda, därest efter besvärs anförande frågan om omhändertagande prövades av högre instans. Och icke heller skulle omhändertagandet fördröjas, därest besvär anfördes, ty jämlikt BvL § 86 går KB:s beslut i verkställighet utan hinder av att klagan förts.

Sakägares besvärsmått i anmärkningsmål⁷⁷ torde böra förklaras såsom en reminiscens från den tid, då K. M:t i statsråd dömde i sådana mål. Statsrådet gjorde troligen aldrig klart för sig på vad sätt sakägaren närmare bestämt påverkades av utgången. Denne ansågs i all allmänhet vara den, som i sista hand skulle drabbas av återbetalningsskyldigheten, och smälte med redogöraren ihop till en part med intresse, att återbetalningsskyldighet icke måtte fastställas.⁷⁸ Emellertid må framhållas, att återbetalningsskyldighet för sakägaren uppkommer, icke blott om redogöraren i anmärkningsmål ålägges ersättningsskyldighet, utan även om sådant åläggande gives av allmän domstol i fiskaliskt aktionsmål⁷⁹ eller om redogöraren medgiver anmärkningens riktighet och frivilligt betalar den

⁷⁷ S. 107 ff.

⁷⁸ Samma betraktelsesätt torde ligga till grund för behandlingen av nådeansökningar. Allt emellanåt befriar K. M:t redogörare från återbetalningsskyldighet på hemställan av sakägare, ehuru denne som skäl åberopar allenast sina egna personliga förhållanden och trots att han icke i regressväg ålagts ersättningsskyldighet eller frivilligt gottgjort redogöraren, jfr Ekenberg, FT 1939 s. 32 f och Sundberg, Specialprocess s. 66.

⁷⁹ Jfr Ekenberg, FT 1938 s. 363 f, Nilson, FT 1939 s. 43 och Sundberg, Specialprocess s. 54.

ersättning, som yrkas.⁸⁰ Men allmän domstols beslut äger sakägaren icke överklaga⁸¹, och medgives anmärkningens riktighet, uppkommer icke ens något beslut, som kan överklagas. Beaktas samtidigt, att varken allmän domstols eller administrativ myndighets beslut äger rättskraft mot sakägaren, synes ganska inkonsekvent, att administrativ besvärsmått föreligger. Sådan torde icke heller kunna anses påkallad.⁸² Besvärsmått lämnar icke tillförlitligare skydd än möjligheten till försvar i regressprocessen.

Däremot är den arbetsgivare tillkommande mått att överklaga registrering av arbetstagarorganisation⁸³ fullt försvarlig. Ty uppfylles icke fredsforpliktelsen eller förhandlingsskyldigheten, äger arbetsgivaren visserligen möjlighet försvara sig i efterföljande skadestånds- eller vitesmål, men blir försvaret därvid icke framgångsrikt, blir han icke blott tvungen att lyda utan även att gälda skadestånd eller vite.⁸⁴

Denna undersökning av praxis har givit vid handen, att besvärsmått vid beslut, som utlösa imperativverkan, i mycket beror på överväganden från fall till fall. Men den har också visat, att dessa överväganden ingalunda alltid äro välgrundade. Emellertid torde i rättstillämpningen komma att in dubio beaktas, huru de möjligheter, som stå till buds för att framtvunga verkans realiserande, närmare sett äro beskaffade — ty därav

⁸⁰ Jämförelse kan göras med t. ex. förhållandet mellan borgensman och gäldenär och mellan köpare av fast egendom och hemulsman.

⁸¹ Jfr Kallenberg s. 71 ff samt NJA 1931. 504, 1932. 595 och 1934. 319.

⁸² Jfr däremot Sundberg, Specialprocess s. 62. — Möjligen kunde såsom skäl att medgiva besvärsmått anföras, att besvärsmått är ett för sakägaren smidigare, och därest han skulle förlora, billigare försvarsmedel än process vid allmän domstol.

⁸³ S. 109 f.

⁸⁴ Jfr s. 99 f.

beror dock i sin tur verkans närmare beskaffenhet. Antagandet må givas konkret form i diskussion av en fråga, vari praxis ännu icke sagt sitt ord.

Bifall till ansökan om bidragsförskott utlöser imperativverkan, när den barnavårdsnämnd, som utgivit förskottet, jämlikt BidragfL § 15 inträder i barnets rätt till underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige. I en lagkommentar har gjorts gällande, att "den underhållsskyldige" äger besvärsrätt.⁸⁵ Emellertid märkes, att när den sålunda uppkomna fordran utsökes, äger den underhållsskyldige invända, att ansökan icke bort bifallas, när han redan utgivit underhållsbidrag eller när någon av övriga i § 1 angivna förutsättningar för bifall saknats. Emedan rättskraft sålunda icke föreligger, äro vi benägna antaga, att besvärsrätt icke heller föreligger. Den underhållsskyldige kan försvara sig, då fordran mot honom göres gällande.⁸⁶

Till sist skola vi undersöka besvärsrätten i några fall, vari den av imperativverkan träffade icke har några möjligheter att, vare sig rättskraft föreligger eller icke, skydda sig annorledes än möjligen genom besvärns anförande. Verkan är under sådana omständigheter uppenbarligen närmast att jämställa med den, vilken är förenad med rättskraft.

⁸⁵ Bergholtz s. 128. Yttrandet hänför sig till BidragfL 1937, som i relevanta delar är likalydande med BidragfL.

⁸⁶ Därtill kommer, att bifall icke giver upphov till någon ny fordringsrätt, utan blott medför, att barnets fordringsrätt, i den mån bidragsförskottet uppgår till underhållsbidragets storlek, övergår till barnavårdsnämnden. Men ehuru ombyte av borgenär icke i princip berör gäldenären, torde denna omständighet likväl icke i och för sig bliva utslagsgivande.

Till finansiering av folkpensionerna skall enligt FolkpensL § 13 st 2 p 1 varje kommun bidra med viss andel av tilläggspensionen för pensionstagare, som efter prövning av dess pensionsnämnd förklarats äga rätt till tilläggspension. Kostnaderna påföras kommunerna av pensionsstyrelsen, utan att kommunerna därvid givas tillfälle utöva någon detaljkontroll. Kommun äger besvärsmätt, då dess pensionsnämnd eller, efter föregående prövning av denna, pensionsstyrelsen beviljat ansökan om tilläggspension.⁸⁷ Emellertid torde denna besvärsmätt sakna allmängiltigt intresse, enär praxis icke haft frihet i valet. Enligt §§ 30 och 32 tillkommer nämligen besvärsmätt bl. a. "kommun", och förevarande situation torde därvid vara särskilt åsyftad.⁸⁸ Detta synes framgå av att, när i PensL § 10 — från vars § 28 besvärsmregeln för övrigt härstammar — infördes förpliktelse för landstingen att delta med viss andel av kostnaderna för pensionstilläggen, erhöilo landstingen rätt att utse ombud i pensionsnämnderna, och dessa ombud ägde jämlikt § 28 överklaga nämndernas beslut.⁸⁹

Men kommunal nykterhetsnämnd har icke ansetts behörig överklaga beslut, varigenom av länsnykterhetsnämnd gjord ansökan om intagande av alkoholist på alkoholistanstalt bifallits med sådan avvikelse från den i ansökan anförda motiveringen, att den kommunala nämnden jämlikt AlKL § 53 jfrd med § 52 kom att bli ansvarig för vårdkostnaden.⁹⁰ Huruvida intagningsbeslutets riktighet må bestridas, då ansvarigheten utkräves, torde sakna betydelse för verkans närmare beskaffenhet, ty vårdanstalterna fordra ansvarsförbindelse före mot-

⁸⁷ T.ex. RÅ 1937 S 35.

⁸⁸ Jfr s. 86.

⁸⁹ Jfr KPr 1913: 126 s. 222 f.

⁹⁰ RÅ 1940, 49.

tagandet. RR motiverade avvisningen med att den kommunala nämnden icke varit sökande. Emellertid har tidigare visats, att sättet för anhängiggörande icke i och för sig utgör rättsfaktum för besvärsrätten.⁹¹ Såväl avvisningen som dess motivering har också i detta fall sin särskilda förklaring. I rusdryckslagstiftningsrevisionens betänkande, som ligger till grund för lagstiftningen om länsnykterhetsnämnderna, heter det nämligen: "Hade länsnykterhetsnämnden företagit dylikt ingripande i ett individuellt fall i den kommunala nykterhetsnämndens ställe, skulle den senare nämnden icke äga taga befattning med ärendet i vidare mån än länsnykterhetsnämnden föreskrev".⁹² Därmed har såsom särskild förutsättning för kommunal nykterhetsnämnds besvärsrätt införts, att den och icke länsnykterhetsnämnd uppträtt som sökande. Men därav följer också, att kommunal nykterhetsnämnd icke heller äger besvärsrätt, om länsnykterhetsnämnd motiverat sin ansökan på sådant sätt, att den kommunala nämnden blir ansvarig för vårdkostnaden, och denna ansökan till fullo bifalles. Icke blott därest ett "avslag" utan även därest ett "bifallande" utlöser förevarande imperativverkan, saknas m. a. o. besvärsrätt.

Uppenbarligen beror besvärsrätten även vid imperativverkan av förevarande beskaffenhet i mycket på speciella omständigheter i de särskilda fallen. Någon annan generell synpunkt än den, att in dubio hänsyn torde tagas till verkans närmare beskaffenhet, kan icke angivas. Till sist må mot bakgrund härav ställning tagas i en ännu olöst fråga.

Beviljande av bidragsförskott utlöser imperativverkan gent emot den kommun, vars barnavårdsnämnd fattat beslutet, ty

⁹¹ S. 83 ff.

⁹² KPr 1938: 207 s. 21, jfr AlkL § 14 mom 1.

enligt BidragfL § 20 skall utgiften i sista hand till en fjärdedel bestridas av kommunen; för de övriga tre fjärdedelarna svarar statsverket. Kommunen betalar ut hela beloppet och söker senare gottgörelse av statsverket för dess andel, §§ 1 och 21, medan kommunandelen kvarstannar å kommunen. Enda möjlighet för kommunen att skydda sig mot förevarande imperativverkan är följaktligen att överklaga beviljandet av bidragsförskott, och — i betraktande av att beviljandet kan vara oriktigt och kommunen sålunda lida rättsförlust — torde besvärsmålet föreligga.⁹³

Somliga beslut, som icke medföra imperativverkan, angå frågor, vilka komma att bli av prejudiciell betydelse vid fattande av senare beslut, som medföra imperativverkan. Exempelvis må nämnas mantalsskrivning, som icke själv medför imperativverkan, men som är av betydelse vid fastställelse av vilken kommun, som skall ersätta kostnad för åt den mantalsskrivne lämnad fattigvård.⁹⁴ I detta sammanhang synes

⁹³ Enligt sakkunnigförslaget till BidragfL 1937, som i relevanta delar är likalydande med BidragfL, skulle besvär få föras över barnavårdsnämnds beslut i ärenden "enligt denna lag", SOU 1936: 47 s. 10. Men då man ville utmärka, att klagan icke finge föras över varje barnavårdsnämnds beslut enligt lagen, t. ex. icke över beslut att begagna tvångsmedel vid återkrävande av förskott, medgavs i stället besvär över barnavårdsnämnds beslut i ärende rörande bl. a. "beviljande eller indragning" av bidragsförskott, KPr 1937: 276 s. 163, jfr § 24. Det ligger nära till hands att antaga, att om blott avslag men icke beviljande av förskottsansökan må överklagas, skulle besvärsregeln ha erhållit en lydelse, som utmärkt även detta. Men kan beviljande överklagas, torde besvärsmålet tillkomma just den kommun, vars barnavårdsnämnd fattat beslutet, ty besvärsmålet torde icke tillkomma någon annan, jfr s. 114.

⁹⁴ Jfr s. 119 f.

oss böra behandlas frågan, huruvida på grund av sådan prejudicialverkan besvärsmålet föreligger för den, som kommer att träffa av den efterföljande imperativverkan. I det anförda exemplet gäller det alltså kommuns rätt att överklaga mantalsskrivning.⁹⁵

Av betydelse för prejudicialverkans närmare beskaffenhet är i första hand, huruvida beslutet i prejudicialfrågan äger rättskraft vid fattande av senare beslut med imperativverkan. I det ovannämnda exemplet är frågan alltså, huruvida kommun i ersättningsmålet må bestrida mantalsskrivningens riktighet.

Föreligger rättskraft, medför prejudicialverkan alltid fara för rättsförlust, eftersom rättskraft tillkommer icke blott riktiga utan även oriktiga beslut. Föreligger rättskraft däremot icke, lämnar möjligheten att bestrida riktigheten av beslutet i prejudicialfrågan skydd mot sådan fara.⁹⁶

I lagstiftningen har i ett fall skillnaden mellan rättskraftig och icke rättskraftig verkan uttryckligen uppmärksamats. Rätt för fattigvårdssamhälle att överklaga mantalsskrivning infördes, sedan det påpekats, att hemortsrätten genom FvL gjorts beroende av den faktiska mantalsskrivningen och att fattigvårdssamhälle därför hade ett naturligt intresse att be-

⁹⁵ Beslut, som här ifrågakomma, äro särskilt sådana, varigenom någon eller något blir på visst sätt rättsligen kvalificerad, erhåller en viss status; t. ex., förutom mantalsskrivning, kyrkobokföring och förändrande av enskild väg till allmän. I litteraturen ha de betecknats kvalifikationsakter, t. ex. Sundberg, Grunddragen s. 87, Herlitz, Förvaltningsverksamheten s. 49, Andersen s. 227 och Ståhlberg s. 423 och 418. Kvalifikationsakter äro av betydelse även vid fattande av beslut med annan verkan än imperativverkan, jfr s. 140 f. Och även andra beslut än kvalifikationsakter äro av betydelse vid fattande av beslut med imperativverkan, jfr det följande.

⁹⁶ Jfr s. 107.

vaka vid mantalsskrivning. ⁹⁷ I det följande skall visas, huru-
som besvärsrätten även eljest följer rättskraften.

Kostnad för lämnad fattigvård skall enligt FvL § 50 mom 1
ersättas av det fattigvårdssamhälle, vari understödstagaren
har hemortsrätt; det är jämlikt § 45 det samhälle, inom vilket
han senast varit mantalsskriven. I ersättningsmålet må man-
talsskrivningen icke omprövas; hemortsrätt följer av faktisk
mantalsskrivning, även om denna icke är den författnings-
enligt rätta.⁹⁸

Enligt MantF § 12 må i fråga om "vidtagen eller underlåten
mantalsskrivningsåtgärd" bl. a. "vederbörande kommun och
fattigvårdssamhälle" anföra besvär. Men vad innebär "veder-
börande"? Fara för ersättningskyldighet kan såväl inom egen
kommun vidtagen som helt underlåten mantalsskrivning med-
föra. Med "vederbörande" avses givetvis den kommun och det
fattigvårdssamhälle, vari mantalsskrivning skett.⁹⁹ Besvärsrätt
föreligger alltså vid inom egen kommun vidtagen mantals-
skrivning.¹⁰⁰ Men om med "vederbörande" avses även kommun
och fattigvårdssamhälle, som vid helt underlåten mantals-

⁹⁷ KPr 1923: 168 s. 10.

⁹⁸ T. ex. KPr 1923: 168 s. 10, jfr Norrman s. 52 f. Jfr även MantF
§ 12 sista st.

⁹⁹ Jfr Förslag 1890 s. 43 och KPr 1923: 168 s. 10.

¹⁰⁰ Anmärkas må, att år 1921, då fattigvårdssamhälle ännu icke blivit
uttryckligen omnämnt i besvärsklausulen, ansågs fattigvårdssamhälle
icke äga överklaga inom eget distrikt vidtagen mantalsskrivning, F
1921. 20; två ledamöter ansågo dock klgdn besvärberättigad. Jfr KÅ II
1928. 12; fattigvårdsstyrelse äger icke föra talan om kyrkobokföring.
Anmärkas må i detta sammanhang även, att enskild person icke ansetts
äga överklaga, att hos honom inneboende mantalsskrivits hos honom,
KÅ II 1936. 4.

skrivning yrkar, att mantalsskrivning bör ske inom annan kommun än den egna, angiver varken ordets innebörd, sammanhanget vari det står, eller lagens förarbeten. Det har följaktligen lämnats åt praxis att avgöra, huruvida rätt att överklaga inom annan kommun underlåten mantalsskrivning föreligger.

Utan ny mantalsskrivningsort kan icke ny hemortsrätt förvärfvas. Underlåten mantalsskrivning medför alltså, att hemortsrätten och därmed ersättningsskyldigheten allfort kommer att förbliva hos det gamla hemortssamhället.¹⁰¹ I beaktande härav har hemortskommun ansetts äga överklaga inom annan kommun underlåten mantalsskrivning¹⁰², medan sådan besvärsmål icke tillerkänts kommun, vari hemortsrätt icke förelegat.¹⁰³ Likaledes har fattigvårdssamhälle, där hemortsrätt förelegat, ansetts äga föra talan om att mantalsskrivning borde ske i kommun utom samhället.¹⁰⁴ I dessa fall har alltså besvärsmålen följt rättskraften.¹⁰⁵

¹⁰¹ Därest förvärfv av hemortsrätt på grund av den mantalsskrivningsskyldiges ålder är utesluten, saknar givetvis underlåten mantalsskrivning all betydelse för ersättningsskyldigheten.

¹⁰² KÅ II 1928.19, 1939.13, KR:s u. 2 juni 1939 på besvär av Kävlinge sockens fattigvårdsstyrelse.

¹⁰³ KÅ II 1931. 20. Jfr dock KÅ II 1943. 10; av handlingarna i målet synes emellertid framgå, att besvärsmål medgivits, enär den mantalsskrivningsskyldige möjligen kunde ha mantalsskrivits i Västerås något av åren 1936—1941 utan att under samma år hava åtnjutit fattigvård, och sålunda — emot vad allmänt antoges — hemortsrätt föreligga i Västerås och icke i Umeå socken, jfr not 108.

¹⁰⁴ KÅ II 1927. 33. Barnavårdsnämnd må icke föra talan, KÅ II 1932. 20.

¹⁰⁵ Sundberg gör i Specialprocess s. 73 f de lege ferenda gällande, att besvärsmål icke borde föreligga. Att kommun och fattigvårdssamhälle äga besvärsmål jämsides kan givetvis medföra besynnerliga konsekvenser. I sammanhanget må framhållas, att de dock icke äga succedera i varandra besvärsmål, KÅ II 1937. 42, KR:s u. 7 mars 1938 på besvär

Inom annan kommun underlåten mantalsskrivning kan emellertid bliva av betydelse jämväl för kommuns bidragsskyldighet enligt FolkpensL. Bidragsskyldigheten drabbar nämligen den kommun, vari pensionstagaren för det år, under vilket pensionsansökan ingives, är mantalsskriven, eller, om mantalsskrivning för detta år icke ägt rum, den kommun, vari pensionstagaren senast mantalsskrivits.¹⁰⁶ Följaktligen har kommun, vari mantalsskrivning senast skett, ansetts behörig föra talan om att mantalsskrivning bör ske i annan kommun¹⁰⁷; förutsättning för denna besvärsmått i motsats till den förutnämnda är alltså icke, att hemortsrätt föreligger i klagandekommunen¹⁰⁸, eller att den påyrkade mantalsskrivningen kan medföra förvärv av ny hemortsrätt.

Taxering medför icke imperativverkan men är av prejudicerande betydelse vid debitering, som är ett imperativ.¹⁰⁹ Den, som träffas av debiterings imperativverkan, äger överklaga taxering¹¹⁰; att taxering skett i överensstämmelse med avgiven

av Laxsjö kommun. — Jfr även Ståhlberg s. 530; en "mera vidsträckt besvärsmått än den vanliga" är medgiven.

¹⁰⁶ FolkpensL § 13, jfrd med § 28. Jfr även RÅ 1936. 33; de faktiska mantalsskrivningsförhållandena avgörande.

¹⁰⁷ KR:s u. 2 juni 1939 på besvär av Västerviks stad, KÅ II 1944.8; enär i sistnämnda fall pension redan utgick, torde där hänsyn hava tagits till en möjlig ökning av densamma.

¹⁰⁸ Likväl kan icke med hänvisning till bidragsskyldigheten enligt FolkpensL den i KÅ II 1943.10 medgivna besvärsmåtten förklaras, jfr not 103.

¹⁰⁹ Jfr UppbördsR § 7 och t. ex. LKS § 69 st 2. Termen "prejudicerande" användes vanligen, då rättskraft föreligger.

¹¹⁰ TaxF §§ 117 och 118 a), jfrda med KSkatteL § 13, och TaxF § 118 b); om begreppet "skattskyldig" se Eberstein, Stat och kommun s. 341, 363 ff, samt Sandström s. 74 f, 275 ff. Jfr även TaxF § 131 mom 1 och Davidson s. 202 not 1 och s. 215 not 1.

självdeklaration utesluter icke besvärsrätt.¹¹¹ Tidigare gällande rätt lämnade rum för tvekan om besvärsrätten vid fastighetstaxering. Jämlikt t. ex. BevF 1907 § 42 tillkom besvärsrätt skattskyldig, som icke åtnöjdes med taxeringsnämndens beslut i vad honom rörde. Samtidigt skulle, om jordägare eller boställsinnehavare upplåtit jord eller boställe åt landbo eller arrendator, kommunalutskylderna erläggas av den senare.¹¹² I praxis uppstod ett flertal gånger fråga, huruvida jordägare och boställsinnehavare eller landbo och arrendator ägde överklaga taxering av utarrenderad fastighet.¹¹³ Landbo och arrendator ha ansetts besvärberättigade¹¹⁴, medan boställsinnehavare och jordägare icke ansetts besvärberättigade.¹¹⁵ Men om fastighet taxerats såsom annan fastighet än jordbruksfastighet, åvilade skattskyldigheten icke arrendatorn¹¹⁶; vid sådan taxering har arrendatorn icke heller ansetts besvärberättigad.¹¹⁷ Därmed har praxis konsekvent tillämpat systemet, att vid rättskraftig verkan tillkommer besvärsrätt den, som träffas av den efterföljande imperativverkan.

Till sist må nämnas, att beslut om intagande av enskild väg till allmänt underhåll ha väghållningsskyldiga — vilka komme att åläggas deltaga i väghållningen — ansetts äga överklaga.¹¹⁸

¹¹¹ Jfr RÅ 1942.4. Jfr Sandström s. 277, tidigare av annan mening Davidson s. 203 f.

¹¹² KFL § 57 i lydelse av år 1907.

¹¹³ Om arrendators besvärsrätt vid avtalsenlig skattskyldighet, se s. 125 f.

¹¹⁴ RÅ 1909. 106 och 1912. 43; i båda fallen ansåg KR enhälligt och i det tidigare fallet jämväl en ledamot av RR, att besvärsrätt icke förelåg.

¹¹⁵ RÅ 1909. 101, 1918 Fi 118 och 1927 Fi 971.

¹¹⁶ Jfr KFL § 57 och BevF 1910 § 3.

¹¹⁷ RÅ 1931 Fi 1326.

¹¹⁸ T.ex. RÅ 1932 K 354. Sedan VägL trätt i kraft, har besvärfrågan förlorat sin aktualitet, när staten övertagit väghållningsskyldigheten på landet.

Vi ha därmed funnit, att besvärsrätt regelmässigt föreligger vid rättskraftig verkan.¹¹⁹

Föreligger icke rättskraft, synes antagligt, att icke heller besvärsrätt föreligger. Ty icke rättskraftigt beslut medför, som tidigare framhållits, fara endast för så vida detsamma är riktigt. Men besvärsrätt står icke till buds för att möjliggöra befrielse från en förpliktelse genom utverkande av ett oriktigt beslut. Endast på grund av speciella omständigheter i särskilda fall kan besvärsrätt föreligga vid icke rättskraftig verkan.¹²⁰

I ett säreget fall uppstod fråga om rätt att överklaga anteckning i kyrkobok angående moderskap. Kostnad för omhändertagande av barn skall enligt BvL § 62 jfrd med FvL § 50 ersättas av barnets hemortskommun; det är jämlikt FvL § 47 i fråga om minderårigt barn utom äktenskap den kommun, vari dess moder har, eller om hon är död, senast hade hemorts rätt. Moderns identitet är alltså av betydelse vid fastställelse av ersättnings skyldighet. I det åsyftade fallet ansågs kommun icke besvärberättigad, då såsom omhändertaget barns moder i kyrkobok antecknades en person, som senast hade hemorts rätt i kommunen.¹²¹ Avgörande torde hava varit,

¹¹⁹ Vi vilja därmed icke ha sagt, att besvärsrätt aldrig saknas. Något sådant fall har dock icke blivit oss bekant.

¹²⁰ Härtill kunde måhända tilläggas, att om det beslut, som medför imperativverkan, icke kan överklagas, är detta ett skäl för att besvärsrätt föreligger även vid icke rättskraftigt beslut i prejudicialfrågan, ty eljest skulle detta beslut aldrig kunna underkastas högre instans prövning. Emellertid kan regelmässigt det beslut, som medför imperativverkan, överklagas.

¹²¹ RÅ 1934. 37. Enligt KyrkobF § 45 må besvär anföras av "vederbörande" kommun. Därmed lämnas öppet, huruvida besvär må anföras av annan kommun än den, varest anteckningen ägt rum, jfr s. 119 f.

att kyrkobokföringens riktighet finge bestridas i mål om ersättning för vårdkostnaderna; rättskraftig fastställelse av moderskap meddelas endast av allmän domstol.

Mantalsskrivning är för den mantalsskrivne av betydelse i ett flertal olika avseenden, anknyttande icke blott till frågor om rätt mantalsskrivningsort¹²² utan även till andra mantalsskrivningsfrågor.¹²³ Att den mantalsskrivne äger överklaga mantalsskrivningen¹²⁴ har därför ansetts fullt naturligt.¹²⁵ Anmärkas må emellertid, att sådan besvärsmått alltså föreligger även när besvären rikta sig mot en icke rättskraftig verkan. Enligt KSkatteL §§ 57 och 59 skall skatt för av fysisk person förvärvad inkomst, som icke kan anses lokaliserad inom viss kommun, utgöras i hemortskommunen. Med hemortskommun förstås enligt § 66 st 1 den kommun, där den skattskyldige författningen enligt skall vara för taxeringsåret mantalsskriven. I taxeringsmål kan följaktligen prövas, var mantalsskrivning bort ske.¹²⁶ Men den mantalsskrivne äger icke desto mindre att av skatteekonomiska skäl — besväransledningen är i allmänhet uppenbar — överklaga mantalsskrivning i en kommun under yrkande om mantalsskrivning i en annan.¹²⁷ Den omständigheten att besvär över taxering icke befriar från skyldighet att i behörig ordning inbetala påförda utskylder, utgör också skäl för att den mantalsskrivne bör kunna få frågan om

¹²² T. ex. FolkpensL § 6 mom 2 om bestämmande av ortsgupp.

¹²³ T. ex. om upptagande i mantalslängd av ägare till fastighet, KR:s u. 22 sept. 1939 på besvär av P. A. Svensson. Vidare t. ex. KR:s u. 12 juni 1940 på besvär av O. Henningsson.

¹²⁴ Se t. ex. i föregående not nämnda fall.

¹²⁵ T. ex. Norrman, Mantalsskrivningsort s. 111.

¹²⁶ Jfr även TaxF § 128 mom 1 och t. ex. RÅ 1932 Fi 862.

¹²⁷ T. ex. KÅ II 1937. 16.

mantalsskrivningsort i besvärsväg prövad så tidigt som möjligt, d. v. s. kunna överklaga mantalsskrivningen.

Dessa fåtaliga exempel möjliggöra icke något generellt uttalande om, i vad mån besvärsrätt saknas, då rättskraft saknas. Men det anförda talar för att in dubio besvärsrätten även härvidlag följer rättskraften.

Till sist må undersökas besvärsrätten vid beslut, som enligt avtal utlösa imperativverkan, och besvärsrätten vid beslut i frågor, som komma att bli av prejudiciell betydelse vid fattande av förstnämnda beslut. Här ifrågakomma t. ex. debitering och taxering till fastighetsskatt, därest arrendator åtagit sig att erlägga skatten. Problemet är, huruvida den som avtalsenligt träffas av imperativverkan, i det nämnda exemplet alltså arrendatorn, äger besvärsrätt. Detta problem saknar icke alldeles praktisk betydelse, även om det är ovanligt, att avtal innehållande imperativ anknytas till administrativa beslut.

Regelmässigt gäller, att besvärsrätt icke föreligger.¹²⁸ Eljest skulle begränsning av besvärsrätten icke kunna upprätthållas, ty även helt utomstående personer kunde genom ingående avtal med förevarande innehåll förskaffa sig besvärsrätt.¹²⁹

Exempel på att besvärsrätt föreligger saknas dock icke. Enligt TaxF § 131 mom 1 äger arrendator, vilken jämlikt avtal, ingånget efter KSkatteL:s ikraftträdande, gent emot ägaren eller innehavaren har att ansvara för fastighetsskatt, som belöper å den arrenderade fastigheten, rätt att överklaga denna

¹²⁸ Jfr HR dnr G 254; hyresavtal har icke ansetts berättiga den blivande hyresgästen överklaga, att uppsägning av den dittillsvarande hyresgästen ogiltigförklarats.

fastighets taxering. Även utan uttryckligt stöd i positiv rätt har arrendator, med motivering bl. a. att han enligt åberopat arrendeavtal vore skyldig betala alla för fastigheten utgående skatter och onera, ansetts äga överklaga fastighetens taxering.¹³⁰ Och arrendator av soldattorp har ansetts äga överklaga åläggande för rotehållare att avhjälpa å torpen anmärkta brister, enär arrendatorn åtagit sig ansvarighet för torpen åvilande skatter och onera.¹³¹

Uteslutet är icke, att även eljest besvärsmått föreligger vid avtalsenlig imperativverkan. Förutsättning torde emellertid vara, att lagstiftaren på något sätt auktoriserat funktionen hos det avtal, som utlöser imperativverkan. Enligt t. ex. NärF § 26 skall utlänning, som söker näringstillstånd, ställa ”vederhäftig borgen eller annan säkerhet för utskylder till staten och kommunen under tre år”. I beaktande därav synes antagligt, att borgensmannen — i den mån positiv rätt icke lägger hinder i vägen — kan äga besvärsmått vid beslut angående utlänningens utskylder.¹³² Däremot torde besvärsmått icke föreligga enbart av den grund, att det avtal, som utlöser imperativverkan, kan anses hava en nyttig samhällsfunktion. Eljest skulle nämligen besvärsmåttinstitutet erhålla en tillämpning, som vore dess väsen främmande. Framhållas må även, att av ovannämnda bestämmelse i TaxF framgår e contrario, att besvärsmått icke annat än i det där avsedda fallet tillkommer den, som åtagit sig att svara för annans skatt.¹³³

¹²⁹ Jfr Ekelöf s. 200 f.

¹³⁰ RÅ 1909.106, jfr dock s. 122.

¹³¹ RÅ 1929 Fö 22, jfr KB:s utslag.

¹³² Jfr Davidson s. 216.

¹³³ Jfr Schumacher s. 78: „Ein solcher Steuer- oder Gebührenpflichtiger ist auch dann nicht zur Klagerhebung berechtigt, wenn er sich die

Villigt må dock medgivas, att härmed angivna linjer för besvärsrätten vid avtalsenlig imperativverkan äro ganska vaga och även diskutabla. Men förefintligt material synes icke möjliggöra ett fast regelsystem.

Ansprüche von anderen Steuer- oder Gebührenpflichtigen hat abtreten lassen.”

FÖRMÅNSVERKAN

Förmånsverkan består i att en förmån erhålles eller icke erhålles. Sådan verkan följer av t. ex. beslut om meddelande av byggnadslov — tillstånd att bygga erhålles eller erhålles icke — och beslut om löneförmåner — lön erhålles eller erhålles icke. Förmånen avser, förutom penningar och utövande av eljest förbjuden verksamhet, vanligen statstjänster. Fråga om besvärsrätt vid förmånsverkan uppstår framför allt då en förmån förvägrats; avslag på ansökan om byggnadslov överklagas under yrkande om bifall till ansökan, eller löntagare överklagar avlöningsbeslut under yrkande att erhålla högre lön.

Besvärsrätt utgör icke enda medel att angripa beslut, varigenom en förmån anses med orätt förvägrad. I viss omfattning prövar allmän domstol enskildas anspråk mot det allmänna oberoende av vad administrativ myndighet beslutat. Sådan prövning är dock långt ifrån alltid medgiven; anspråk på t. ex. fattigvård eller olycksfallsersättning eller återinsät-

tande i tjänst kunna icke göras gällande i domstolsväg.¹ Och där domstolarna pröva enskildas anspråk, t. ex. löneanspråk, synes mot det allmänna riktad talan stundom vara att uppfatta såsom skadeståndstalan.² I vad mån sådan talan prövas, skola vi icke undersöka.³ Av betydelse i detta sammanhang är blott, att denna domstolarnas prövningsrätt — väl med hänsyn till att den missgynnade nödgas taga initiativet till och olägenheterna med ett käromål — icke inverkar på rätten att överklaga administrativt beslut med förmånsverkan. En annan sak är däremot, att besvär över sådant beslut måhända icke prövas, enär 'beslutet' blott utgör besked från ena parten i ett privaträttsligt rättsförhållande, och att i denna privaträttsliga tvist domstolsvägen givetvis står öppen.

I flertalet hithörande besvärsmål överklagar en sökande totalt eller partiellt avslag på ansökan att för egen del erhålla en förmån.⁴ Besvärsrätt föreligger därvid regelmässigt. Förvägras t. ex. fattigvård, byggnadslov, näringstillstånd eller körkort, är sökanden besvärberättigad.⁵ Och om ansökan avvisas, d. v. s. att inneliggande begäran om saklig prövning avslås, är sökanden likaledes besvärberättigad.

¹ Se Herlitz, Grunddrag s. 102 ff, Sundberg, Ansvar s. 38 f.

² Jfr Sundberg, Ansvar s. 40 ff, Herlitz, Grunddrag s. 105 f.

³ Se därom sammanfattningen hos Sundberg, Ansvar s. 98 f och Herlitz, Grunddrag s. 102 f och s. 113 f samt Sundberg, Uppsatser s. 21 f.

⁴ Avslag på ansökningar utgöra flertalet av de beslut, som i litteraturen benämnts "negativa förvaltningsakter", Herlitz, Grunddrag s. 76; "negativa åtgärder", Sundberg, Grunddragen s. 85; "negative Forvaltningsakter", Andersen s. 223; "negative forvaltningsakter", Castberg s. 160; o. s. v.

⁵ FvL § 78 mom 1, RÅ 1932. 61, RÅ 1931 S 104 och RÅ 1930 K 97.

Konkurrera flera sökande om samma förmån, är den förlorande besvärberättigad. Då tillstånd att anlägga kaj söktes av ett byalag och en hamnägareförening, och tillståndet lämnades hamnägareföreningen, prövades byalagets besvär.⁶ Vid konkurrens mellan två sparbanker om tillstånd att öppna avdelningskontor på en och samma plats, ha den förlorandes besvär prövats.⁷ Beaktansvärt är särskilt, att i befordringsärenden står besvärsvägen öppen för förbigångna medsökande⁸; i praxis ha befordringsbesvär huvudsakligen förts inom folkundervisningsväsendet.⁹ Den praktiska betydelsen av denna besvärsrätt förringas dock bl. a. av att utnämningar till högre tjänster i regel beslutas av K. M:t.¹⁰

Stundom är dock sökanden icke besvärberättigad. Spekulanter på arrende av torplägenheter, egnahemstomter el. dyl. från ecklesiastikt löneboställe ha icke ägt överklaga stiftsnämnds beslut att avslå om arrendeupplåtelse gjorda framställningar.¹¹ Ej heller vägstyrelse, som gjort framställning om

⁶ RÅ 1932 Jo 60.

⁷ KRes 10 juli 1942 (finansdep.) på besvär av Sköllersta sparbank.

⁸ T.ex. RÅ 1939 S 315, KRes 12 jan. 1945 (kommunikationsdep.) på besvär av H. M. Svensson och O. M. Eliasson. Jfr Sundberg, Besvärsinstitutet s. 85 f och Herlitz, Grunddrag s. 76.

⁹ S. 58.

¹⁰ Några jämförelser med utländsk rätt kunna vara av intresse. I Danmark torde förbigångna medsökande icke äga talerätt, jfr Berlin s. 281. Förhållandet bör ses mot bakgrund av den relativt svagt skyddade ställning, som i övrigt tillkommer danska tjänstemän. Yrkanden om medgivande av talerätt åt medsökanden saknas dock icke, se Andersens s. 442 och UfR 1925 B s. 246 f. Icke heller i Tyskland äga förbigångna medsökande besvärsrätt, Jellinek s. 207, jfr s. 363. Men för norsk rätts del göres gällande, att talerätt tillkommer förbigångna medsökande, Castberg s. 46 f. I Finland föreligger besvärsrätt, Ståhlberg s. 188 och 164, jfr JFFT 1932 s. 537. Vad slutligen den franska rätten beträffar, är behörigheten synnerligen vidsträckt, jfr not 35.

¹¹ RÅ 1933. 47, 1934 E 158 och 221, 1935 E 404, jfr 1941 E 78.

upplåtelse av mark från ecklesiastikt löneboställe, har ansetts besvärberättigad.¹² Anledningen är, att besvär över stiftsnämnds beslut i ärende, som annorledes än genom besvär kommit under dess prövning, jämlikt EBO § 58 st 2 må föras allenast av "pastoratet och innehavare av dess rätt".¹³ Vidare äga chaufför, som skjutsat vid olycksfall i arbete skadad, samt läkare, vårdare och sjuksköterska icke hos försäkringsrådet överklaga försäkringsinrättnings beslut att blott delvis gälda av dem för biståndet begärd ersättning.¹⁴ Förklaringen torde vara, att ersättningsanspråken behandlas såsom avseende ersättning till den skadade; endast dennes rätt till ersättning regleras i OFL.¹⁵ Försäkringsinrättningens beslut avgör alltså icke vad chauffören eller läkaren skall erhålla; frågan därom får i händelse av tvist avgöras av allmän domstol i mål mellan chauffören eller läkaren och den skadade.¹⁶ Slutligen må i detta sammanhang även nämnas, att besvär med yrkande om rätt att vid tjänsteresa uppbära resekostnadsersättning efter viss klass, vilket lägre instans icke medgivit, icke föranlett något yttrande.¹⁷ Anledningen var — såsom i resolutionen framhålles — att talan icke förts angående utbetalande av viss ersättning. I fallet var alltså fråga om möjligheten till positiv fastställelsetalan i förvaltningsprocess.¹⁸

¹² RÅ 1939 E 70.

¹³ Jfr EarrendeF § 38 mom 2.

¹⁴ FR bd 1938: 2581 och 1938: 2888.

¹⁵ Jfr OFL §§ 6, 7 och 13.

¹⁶ Med stöd av OFL § 33 st 3 torde dock försäkringsrådet pröva och bifalla chaufförs eller läkares ersättningsyrkande, därest det anses befogat.

¹⁷ KÅ I 1937 not 79.

¹⁸ Jfr KÅ I 1941. 7.

Icke blott den, som själv förgäves sökt om en förmån för sig, utan även den, för vilken annan förgäves sökt om en förmån, torde regelmässigt vara besvärberättigad.¹⁹ Huruvida sökanden är enskild person eller underordnad myndighet, saknar betydelse. Av naturliga skäl uppstår fråga om sådan besvär rätt endast undantagsvis.

Köping har ansetts besvärberättigad, då polisuppsyningsmans anhållan om ersättning av statsmedel för av köpingen förskjutna telegram- och telefonutgifter avslagits med motive ring, som innebure, att köpingen vore slutligt ansvarig för utgifterna.²⁰ Ordinarie folkskollärare har ansetts besvärberättigad, då folkskolestyrelses rekvisition av statsbidrag för avlöning av vikarie avslagits med motivering, att den ordinarie tjänstledighet icke vore sådan, att statsbidrag till vikaries avlöning skulle utgå.²¹ Dessa framställningar angingo i sak vad köpingen och den ordinarie folkskolläraren skulle erhålla; den senare t. ex. skulle, om hans tjänstledighet icke vore sådan, att statsbidrag till vikariens avlöning utginge, av den egna lönen nödgas avstå hela vikariatslönen. Vidare må erinras om fattigvårdslagstiftningskommitténs tidigare nämnda yttrande angående understödsbehövandes besvär rätt.²²

Från praxis hos K. M:t i statsråd må nämnas, att styrelseledamot i sparbank ansetts besvärberättigad, då bankens hemställan, att han måtte få kvarstå som styrelseledamot, avslagits²³, och att Ljugarns friförsamling ansetts besvärberättigad,

¹⁹ T. ex. RÅ 1944 E 28.

²⁰ RÅ 1917.8, jfr RÅ 1919 L 105 (arméförvaltningens beslut). Jfr frågan om arbetsgivares besvär rätt å s. 136 f.

²¹ RÅ 1922 E 289, jfr FolkskAvlK § 15 p 3 c och § 8 p 1 a. Se även RÅ 1915. 92.

²² S. 81 f.

²³ KRes 11 dec. 1942 (finansdep.) på besvär av A. Nilsson.

då fastställelse icke meddelats å beslut av huvudmän för sparbank att av bankens vinst anslå belopp till restaurering av Ljugarns missionshus.²⁴ Den, för vilken annan förgäves sökt i befordringsärende, torde ävenledes vara besvärberättigad.²⁵

Men värnpliktig har icke ansetts äga överklaga avslag på familjebidrag snämnds ansökan om statsbidrag för åt honom lämnat familjebidrag²⁶, och folkskollärare har icke ansetts äga överklaga avslag på folkskolestyrels rekvisition av statsbidrag till hans avlöning.²⁷ Förklaringen är naturligen, att överklagade besluten icke rörde, vad klagandena skulle erhålla, och än mindre, vad de av erhållet belopp kunde åläggas att återbetala.²⁸

Slutligen må beröras, om vid avvísning av ansökan den, till vars förmån ansökan syftar, är besvärberättigad, även då han icke själv framställt ansökan; annan icke-sökande är givetvis icke besvärberättigad. Frågan är av betydelse, därest i t. ex. befordringsärende ansökan för annan avvísats, och sökanden icke är villig överklaga. I besvär över avvísning är blott fråga, huruvida sökanden ägt anhängiggöra ärendet, och icke huruvida den, till vars förmån ansökan syftar, skall erhålla förmånen. Följaktligen torde ifrågasatt besvär rätt icke föreligga.²⁹

En sammanfattning av det hittills sagda giver vid handen, att vid avslag på ansökan är den, som träffas av förmånsver-

²⁴ KRes 28 nov. 1930 (finansdep.) på besvär av Ljugarns friförsamling, jfr s. 31 f.

²⁵ Jfr s. 84.

²⁶ KÅ I 1941. 14.

²⁷ RÅ 1943 E 18.

²⁸ Jfr för övrigt i sistnämnda avseende KrigsFambF § 22 st 2.

²⁹ Av RÅ 1919 C 311 torde ingen slutsats kunna dragas; jfr s. 34.

kan, regelmässigt besvärberättigad. Principiellt stöd för behörigheten utgör förhållandet, att enligt uttrycklig föreskrift i vederbörande författning, eller i befordringsärenden tillkännagivande i ärendet, ansökan må framställas.^{30 31}

Detta stöd för behörighet saknas, om ansökan göres i ärende, vari rätt att söka ingenstädes medgivits och ingenstädes synes förutsatt. Blir sådan ansökan icke avvisad utan avslagen, torde därför besvärsrätt icke föreligga.³² Det kan icke antagas, att envar med varjehanda ansökningar, icke ens med ansökan till egen förmån³³, äger besvara samtliga instanser. Begränsningens praktiska betydelse är dock ringa; ansökningar av åsyftat slag förekomma av naturliga skäl endast undantagsvis. I praxis torde endast ett fall av intresse i denna fråga hava aktualiserats; en distriktslantmätare, vilken förgäves anhållit att "komma i åtanke" vid ett förordnande — som icke utgjorde något ansökningsärende — ansågs icke besvärberättigad.³⁴

I åtskilliga fall träffas någon av förmånsverkan, ehuru ansökan till hans förmån icke gjorts. Frågan om besvärsrätt sammanhänger därvid med, huruvida ansökan utgör förutsättning för förmånens erhållande. Är så förhållandet, föreligger besvärsrätt regelmässigt icke. Den principiella grunden är, att vederbörande icke själv uppfyllt för rätt att överhuvud göra anspråk på förmånen stipulerade fordringar. Sålunda är som

³⁰ Äldre författningar sakna ofta föreskrifter om rätt att söka, även då sådan rätt uppenbarligen förutsättes föreligga, jfr t. ex. i ovannämnda fall RÅ 1917. 8 relevanta författningar av år 1883 (SFS nr 45) och 1892 (SFS nr 79).

³¹ Jfr Andersen s. 438.

bekant vid beslut i befordringsärenden den, som icke sökt och för vilken icke heller annan sökt, icke besvärberättigad.³⁵ Endast i den mån i besvären göres gällande, att tillfälle att söka icke rätteligen givits, torde sakprövning äga rum. Ty om sådant påstående är riktigt, beror ju försummelsen att söka icke på klaganden. Från praxis må nämnas, att av Sveriges yngre läkares förening anförda besvär över tillstånd för lasarettsläkare att kvarstå i tjänst efter uppnådd pensionsålder upptagits till prövning.³⁶ Även enskild läkare torde hava varit besvärberättigad.

Om ansökan däremot icke utgör förutsättning för förmånens erhållande, och förmånsanspråket regleras av offentlighetsliga bestämmelser, föreligger regelmässigt besvär rätt. Bestämmelser att under vissa betingelser en förmån skall lämnas, kompletteras naturligen med behörighet att föra talan om huruvida betingelserna äro uppfyllda. Befattningshavare, som är missnöjd med beslut om löneförmåner, äger sålunda besvär rätt.³⁷ Av präster anförda besvär över upprättande av

³² Här förutsättes givetvis, att vederbörande icke oberoende av ansökan äger göra gällande anspråk, jfr nedan i detta kap.

³³ Jfr s. 84.

³⁴ RÅ 1924 Ju 21.

³⁵ Endast i Frankrike torde under sådana förutsättningar behörighet vara medgiven. Sedan 1910-talet tillkommer nämligen behörighet envar, qui, faisant partie d'une même administration et d'un même cadre, appartenant, soit à la même classe que le fonctionnaire nommé, soit à une classe inférieure, Bérard s. 64 f. Jfr i övrigt Bérard s. 38 ff och 61 f samt Alibert s. 121. Grunden för denna vidsträckt behörighet är den konkurrens, de icke utnämnda möta eller befaras möta vid framtida avancemang. Tidigare utgjorde det blotta intresset för vederbörande kårs ansende tillräcklig grund för talan. Behörighet tillkom då varje kåren tillhörande tjänsteman.

³⁶ KRes 15 jan. 1937 (socialdep.) på besvär av Sveriges yngre läkares förening.

³⁷ Jfr Sundberg, Ansvar s. 37 ff och 82 f.

debiteringslängder för i penningar utgående avgifter till prästerskapet ha upptagits till prövning.³⁸ Kommun, inom vars område offentlig föreställning hålles, äger överklaga fastställelse av nöjesskatt eller bevillningsavgift för föreställningen, enär jämlikt NöjskF §§ 1 och 10 av nöjesskatten hälften och jämlikt BevavgF § 4 mom 12 av bevillningsavgiften sex tiondelar tillkomma kommunen.^{38a} Arrendator av ecklesiastikt löneboställe har ansetts äga överklaga stiftsnämnds beslut om hans optionsrätt vid förnyad utarrendering av bostället³⁹; nödtorftig överensstämmelse med tillämplig⁴⁰ besvärsklausul i EBO § 58 st 2, att besvär må anföras av "pastoratet och innehavare av dess rätt", åvägabringas därigenom, att optionsberättigad arrendator såsom innehavare av en från pastoratet härledd rätt anses i någon mån vara "innehavare av dess rätt".⁴¹ I detta sammanhang må även nämnas, att över nykterhetsnämnds beslut jämlikt AlkL § 14 mom 2 att förbjuda utminuterung till viss person må denne anföras besvär⁴²; beslutet riktar sig till vederbörande systembolag, icke till den enskilde.

I föregående kapitel har framhållits, att arbetsgivare icke på grund av imperativverkan äger överklaga skadereglering enligt OFL.⁴³ Det kan tänkas, att besvärsrätt tillkommer honom på grund av förmånsverkan. Jämlikt OFL § 11 st 1 äger arbets-

³⁸ RA 1912. 136.

^{38 a} RA 1922 Fi 221, 1945 Fi 47.

³⁹ RA 1933. 46.

⁴⁰ Jfr däremot Dahl, FT 1940 s. 181.

⁴¹ Jfr Dahl, FT 1940 s. 179.

⁴² Jfr AlkL § 55; högsta instans är KB. Däremot må besvär icke föras mot nykterhetsnämnds föranstaltande, att utskänkning icke må ske; AlkL §§ 13 och 55 samt RA 1943 S 79. Jfr Jellinek s. 295, „der Trunkenbold”.

⁴³ S. 104.

givare, som vid sjukdom till den skadade utgiver understöd, ehuru han icke står självrisk, att av den ersättning, vartill den skadade enligt OFL är berättigad, från försäkringsinrättningen återfå vad han för motsvarande ändamål utgivit. Sådan arbetsgivare inträder alltså i den skadades rätt till ersättning, i den mån ersättningen icke överstiger understödet.⁴⁴ Att arbetsgivaren i motsvarande mån ägde överklaga skaderegleringen, vore lika naturligt som att i ersättningsfrågor den skadade är besvärberättigad.⁴⁵ I praxis har emellertid nyligen fastslagits, att arbetsgivare icke äger föra talan om, huruvida arbetstagaren över huvud är ersättningsberättigad.⁴⁶ Därav följer, att han icke heller äger föra talan om omfånget av arbetstagarens ersättningsrätt.⁴⁷ Av det sagda torde emellertid ha framgått, att de lege ferenda arbetsgivaren synes böra tillerkännas besvärsrätt.⁴⁸

Enär besvärsrätt på sätt tidigare angivits utgör komplement till bestämmelser reglerande förmånsanspråket, är förefintlighet av sådana bestämmelser förutsättning för besvärsrätt. Brist i denna förutsättning torde hava föranlett, att av ingenjör vid Stockholms stadsingenjörskontor anförda besvär över ÖÄ:s i anledning av byggnadsnämnds hemställan avgiven förklaring, att andra än klaganden vore att anse såsom sådana i stadens tjänst anställda mätningmän som i FBL omförmäldes,

⁴⁴ Jfr däremot § 31.

⁴⁵ Jfr Åkerström, FT 1942 s. 367, varest besvärsrätt antages föreliggande, samt Eisen s. 185.

⁴⁶ FR bd 1943. 5428 och 1944. 987, jfr FR ad 1944. 33. Jfr däremot FR bd 1942. 3555, varest dock prövningen möjligen skett jämlikt § 33 st 3.

⁴⁷ Att delfrågan skulle behandlas annorlunda än huvudfrågan kan icke i avsaknad av påvisbart stöd därför ifrågakomma, jfr i följande not åberopade rättsfall.

⁴⁸ Jfr NJA 1924. 470, 1928. 475, 1934. 355 och 1936. 593.

icke upptagits till prövning.⁴⁹ Saknaden av bestämmelser reglerande klagandenas anspråk att själva komma i fråga torde likaledes hava föranlett, att besvär över att annan förordnats till barnvårdsman för barn icke upptagits till prövning⁵⁰, samt att av avliden makas släktingar anförda besvär över att vårdnaden om makans utomäktenskapliga barn tilldelats maken, icke heller upptagits till prövning.⁵¹ Då arrendator av ecklesiastikt boställe icke ansetts behörig överklaga, att boställsnämnd vid ekonomisk besiktning icke ålagt pastorat underhållsskyldighet eller nybyggnadsskyldighet⁵², torde förklaringen därtill vara, att föreskrifterna i EBO § 23 om pastorats skyldigheter endast reglera förhållandet mellan pastorat och det allmänna, medan förhållandet mellan pastorat och arrendator regleras av arrendeavtal och NyttjL:s bestämmelser.⁵³

Praxis lämnar även exempel på att besvär icke upptagits till prövning, enär förment förmånsverkan icke förelegat. Fastställelse av roteringsbesvärns värde för soldatrote har soldaten icke ansetts äga överklaga⁵⁴; soldaten utgick från att fastställelsen vore av betydelse för vad roten i framtiden borde betala honom i arrende för i roteringsbesväret ingående hemkall, medan i verkligheten frågan därom reglerades av mellan rotehållarna och honom gällande arrendekontrakt. Av prästänka anförda besvär över uppskattning av normalavkastning från prästänkesäte ha icke prövats, enär uppskattningen icke inver-

⁴⁹ RÅ 1921 Ju 42.

⁵⁰ RÅ 1925 S 142.

⁵¹ RÅ 1936 S 346, jfr UäktBL § 2 st 3.

⁵² RÅ 1942. 16, 1942 E 13, jfr 1942 E 39. Prawitz gör, s. 139, gällande, att tjänst innehavare är besvärberättigad, därest boställsnämnd icke ålagt pastoratet skyldighet i avseende å prästgården.

⁵³ Frågan om pastorats skyldigheter mot arrendator är alltså domstolssak.

⁵⁴ RÅ 1937 Fö 19.

kade på den rätt till avkastningen, som tillkom änkan.⁵⁵ Och säkerligen skulle, oavsett vad eljest gällde om besvärsmått vid tillämpning av OFL^{55a}, arbetsgivare icke vara besvärsmåttigad i den mån skadeersättningen överstege av honom utgivet understöd; han träffades då icke av förmånsverkan.

Några beslut, som icke själva medföra förmånsverkan, angå frågor, vilka komma att bliva av prejudiciell betydelse vid fattande av senare beslut, som medföra förmånsverkan. Sådana beslut äro t. ex. taxering och mantalsskrivning visavi kommuns beskattningsrätt. Undersökas bör, huruvida på grund av denna prejudicialverkan besvärsmått föreligger för den, som kommer att träffas av den efterföljande förmånsverkan. Angående huruledes prejudicialverkans närmare beskaffenhet är beroende av rättskraften, hänvisas till föregående kapitel.⁵⁶

Kommuns rätt att anföra besvär över annans taxering har reglerats i TaxF § 117 f; besvärsmått tillkommer "vederbörande" kommun. Därmed avses givetvis den kommun, inom vilken taxering skett, samt den kommun, som, därest taxering inom densamma icke skett, gör anspråk därpå. Kommun äger alltså överklaga, att taxering inom kommunen skett med för lågt belopp, eller att taxering inom kommunen över huvud icke skett.⁵⁷ Men ordalagen giva icke otvetydigt vid handen, huruvida till "vederbörande" kommun är att hänföra kommun,

⁵⁵ RÅ 1934 E 269.

^{55a} Se s. 136 f.

⁵⁶ S. 118.

⁵⁷ T. ex. RÅ 1932 Fj 662, 1942 Fj 636. Kommun må även yrka sänkning av taxering inom densamma, RÅ 1910 F 198, jfr Davidson s. 216 f och Sandström s. 276 f.

inom vilken taxering icke skett, och vilken icke heller gör anspråk på taxering hos sig. Enligt praxis är emellertid sådan kommun icke besvärberättigad⁵⁸; kommuns beskattningsrätt är ju icke heller beroende av storleken av taxeringar inom annan kommun. Slutligen är beträffande taxering för inkomst eller förmögenhet kommun icke besvärberättigad annat än såvitt angår taxering till kommunal inkomstskatt, ty taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt avgör icke kommuns beskattningsrätt⁵⁹; medan den kommunala progressivskatten utgick, åren 1928—1938, ägde kommun däremot besvärsrätt jämväl beträffande statlig taxering, ty denna skulle läggas till grund för taxering till kommunal progressivskatt.⁶⁰ Den behörighet, kommun sålunda äger att föra talan om annans taxering, förklaras av att taxering är bindande vid debitering.⁶¹

Men i åtminstone ett fall föreligger besvärsrätt vid prejudicialverkan, ehuru rättskraft saknas. Avgörande vid konkurrens mellan kommuner om beskattningsrätt är icke faktisk utan författningsenligt riktig mantalsskrivning; i taxeringsmål må prövas, var mantalsskrivning bort ske.⁶² Besvärberättigad vid mantalsskrivning är enligt MantF § 12 "vederbörande" kommun. Därmed förstås bl. a. kommun, som gör anspråk på att mantalsskrivning inom densamma bör ske.⁶³ Kommun äger alltså överklaga mantalsskrivning i annan kommun under

⁵⁸ T. ex. RÅ 1910 F 198.

⁵⁹ TaxF § 118 b) och t.ex. RÅ 1928 Fi 131, 1940 Fi 233.

⁶⁰ Se Sandström s. 276, Kuylenstierna s. 277 f.

⁶¹ S. 121.

⁶² Jfr KSkatteL §§ 57, 59 och 66, ovan s. 124, samt t.ex. RÅ 1932 Fi 662. Jfr även RÅ 1909. 10 och Davidson s. 148 f.

⁶³ Jfr Förslag 1890 s. 43.

yrkande om mantalsskrivning i den egna kommunen⁶⁴, ehuru mantalsskrivnings ifrågavarande prejudicialverkan icke är rättskraftig.⁶⁵ Och vid mantalsskrivning i flera kommuner för samma år äger envar av dessa föra talan om undanröjande av mantalsskrivningen i den eller de andra.⁶⁶

Besvär över mantalsskrivning må enligt MantF § 12 även anföras av "vederbörande" fattigvårdssamhälle. Förarbetena synas närmast giva vid handen, att därmed icke avses fattigvårdssamhälle, som gör anspråk på att mantalsskrivning inom samhället bör ske⁶⁷; sådant anspråk har uteslutande till syfte att förvärva ett eftertraktat skatteobjekt. Enär dessutom beskattningsrätt icke tillkommer fattigvårdssamhälle utan kommun — låt vara att dessa enheter i regel sammanfalla — kunde förmodas, att fattigvårdssamhälle icke ägde föra talan om att någon icke blivit mantalsskriven inom samhället. I plenimål har emellertid sådan besvärsmått tillerkänts fattigvårdssamhälle.⁶⁸

Kommuns och fattigvårdssamhälles förevarande besvärsmått visar slutligt, att besvärsmått i mantalsskrivningsmål icke följer rättskraften. Anledningen torde vara att söka bland praktiska övertvåganden. Men att åtminstone fattigvårdssam-

⁶⁴ T.ex. KÅ II 1934. 19, jfr 1944. 20.

⁶⁵ Prövas mantalsskrivning i mantalsskrivningsmål är KR högsta instans, men om mantalsskrivning prejudiciellt prövas i taxeringsmål är RR högsta instans.

⁶⁶ KÅ II 1944. 4; MantF § 12 förutsätter lika litet för överklagande av i annan kommun vidtagen mantalsskrivning, att sådan för samma år icke skett i klgedekommunen — jfr däremot minoriteten i förevarande fall — som för överklagande av i annan kommun underlåten mantalsskrivning, att sådan för samma år skett i klgedekommunen, jfr s. 119 f. Se vidare KR:s u. 1 juli 1943 på besvär av G. Läggeberger. Jfr MantF § 12 sista st.

⁶⁷ Jfr KPr 1923:168 s. 10.

⁶⁸ KÅ II 1929. 7.

hålles besvärsrätt synes oss omotiverad, torde hava framgått av det ovan sagda.⁶⁹

Frågan, huruvida besvärsrätt föreligger, då en till någons förmån gjord ansökan till fullo bifallits, men förmånstagaren vill erhålla än större förmån, är icke särskilt praktisk; praxis torde icke heller ännu fått tillfälle taga ställning därtill. Om ansökan utgör förutsättning för förmånens erhållande, torde i varje fall besvärsrätt icke föreligga; förmånstagaren har icke själv uppfyllt för rätt att göra anspråk på större förmån än den erhållna stipulerade fordringar. Om ansökan däremot icke utgör förutsättning för förmånens erhållande, torde besvärsrätt kunna föreligga; den omständigheten, att ansökan gjorts och bifallits, torde icke utesluta besvärsrätt, när besvärsrätt föreligger, om ansökan över huvud icke gjorts.⁷⁰ Bifall till ansökan om lön åt befattningshavare t. ex. torde icke betaga befattningshavaren rätt att i besvär göra gällande anspråk på högre lön. I detta sammanhang må även nämnas, att skattskyldig äger överklaga taxering under yrkande om höjning⁷¹ utan hinder av att taxeringen skett i överensstämmelse med avgiven självdeklaration.⁷²

⁶⁹ Med andra skäl gör Sundberg, Specialprocess s. 73, de lege ferenda gällande, att varken kommun eller fattigvårdssamhälle borde äga besvärsrätt vid mantalsskrivning.

⁷⁰ Jfr s. 135 ff.

⁷¹ Fråga är t. ex. om fastighet, som skall saluföras eller belånas.

⁷² Jfr Sandström s. 276 f.

Rätten att anföra besvär över valförrättning behandlas lämpligen i ett sammanhang, ehuru valförrättnings verkningar äro något olikartade. Angående några hithörande spörsmål ha i litteraturen ganska skilda meningar gjorts gällande. Leman anser besvär rätt vid riksdagsmannaval tillkomma vilken svensk medborgare som helst, valberättigad eller icke valberättigad, boende inom eller utom vederbörande valkrets.⁷³ Naumann anser alla rikets röstberättigade och dessutom samtliga, som kommit under omröstning, äga besvär rätt vid riksdagsmannaval.⁷⁴ Reuterskiöld anser besvär rätt tillkomma vid kommunala val vilken kommunmedlem och vid riksdagsmannaval vilken svensk medborgare som helst.⁷⁵ Malmgren, som ingående behandlat besvär rätten vid riksdagsmannaval, har visat, att densamma är betydligt mer begränsad.⁷⁶ Senast har Sundberg till särbehandling upptagit röstlängds- och valbesvär.⁷⁷ De synpunkter, som därvid anförts, överensstämma i allt väsentligt med våra. Vår framställning avser därför huvudsakligen att belysa valförrättnings verkningar och att med stöd av praxis belägga gällande rätt.

Den, som icke tillerkännes rösträtt, träffas uppenbarligen av förmånsverkan⁷⁸; angående röstlängdsbesvär må anmärkas, att röstlängd äger bindande verkan. Förklaring av röstberättigads besvär rätt åter⁷⁹ synes oss vara, att röstberättigad äger rätt att utöva sådan inverkan på det slutliga valresultatet, som

⁷³ Leman s. 32 f.

⁷⁴ Naumann s. 367 f.

⁷⁵ Reuterskiöld, Föreläsningar III s. 209 ff.

⁷⁶ Malmgren s. 128 f och 134 samt Malmgren, Författning s. 262 ff. Jfr även Rydin s. 101 och 216.

⁷⁷ Sundberg, Specialprocess s. 15 ff.

⁷⁸ Jfr s. 129 ff.

⁷⁹ Jfr t. ex. RÅ 1914. 56.

endast ett lagenligt val möjliggör; lagstridighet i valförrättning betager honom alltså denna rätt. Sådan verkan utövar lagstridighet i icke blott den valkrets, rösträtten avser, utan även lagstridighet i annan valkrets. Enär rösträtt må utövas i endast en bestämd valkrets, har emellertid ansetts, att den valpåverkan, som besvär innebära, icke heller må utövas i annan valkrets än denna.⁸⁰ Åsikten innebär fullföljande av lagstiftarens intentioner; vi ha tidigare lämnat exempel på liknande begränsningar av besvärsrätten.⁸¹

Den, som icke är röstberättigad, träffas givetvis icke av ovan skildrade förmånsverkan. Från praxis må som exempel på att den, som saknar rösträtt, saknar besvärsrätt nämnas, att Borås kommunistiska arbetarkommun icke ägt överklaga stadsfullmäktigeval i Borås⁸², att Kläckeberga arbetarekommun icke ägt överklaga kommunalfullmäktigeval i Kläckeberga⁸³, att aktiebolag icke ägt överklaga prästval⁸⁴, att de, som avförts ur register för sjömanshus, icke ägt överklaga val av direktion för sjömanshuset⁸⁵, samt att den, som icke upptagits i vägfyrtalslängd, icke ägt överklaga val av vägstämooombud.⁸⁶

Den slutligen, som varit under omröstning, träffas givetvis av förmånsverkan.⁸⁷ Redan RO 1810 tillerkände den, ”som under omröstning kommit”, besvärsrätt, § 19. Och enligt PVL § 34 mom 2 må prästvalsbesvär anföras av präst, som vid valet varit ställd under omröstning; från äldre praxis må

⁸⁰ RÅ 1914. 57 och 60 samt 1930 S 321, jfr KU 1867: 7 s. 2.

⁸¹ S. 85 ff.

⁸² RÅ 1942 S 508.

⁸³ RÅ 1942 S 520, jfr RÅ 1921 S 65.

⁸⁴ RÅ 1920 E 162.

⁸⁵ RÅ 1925 H 48.

⁸⁶ RÅ 1915. 41.

⁸⁷ Jfr s. 132 f.

nämnas, att prästvalsbesvär icke kunnat föras av präst, som endast varit under omröstning till kallelse.⁸⁸

Som av det sagda framgått är rätten att anföra besvär över valförrättning mycket vidsträckt⁸⁹, även om den icke är så vidsträckt, som några av dess ovannämnda uttolkare gjort gällande. Densamma synes, under beaktande av ifrågakommande verkningar, dock icke omotiverad; det har anmärkts⁹⁰, att för en äldre tid de röstberättigades besvärsrätt torde hava motiverats av att förhållandet mellan dem och deras valda ombud tett sig jämförligt med ett privaträttsligt ställföreträdarskap.

⁸⁸ RÅ 1911. 146.

⁸⁹ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 79. Om fransk och tysk rätt se Bérard s. 30 ff, 74 f, 78, Fleiner s. 266 f.

⁹⁰ Herlitz, Anteckningar s. 30.

Kap. VI.

GRANNELAGSVERKAN OCH KONKURRENSVERKAN

Grannelagsverkan är en sammanfattande term för olika verkningar, vilka bedrivande av verksamhet eller utförande av företag medföra gent emot dem, som genom bosättning, innehav av fastighet eller annorledes äro knutna till grannskapet av den plats, där verksamheten bedrivs. Sådana verkningar äro oljud, lukt, instängdhet, brandfara etc. De följa av att t. ex. slakteri drives, byggnad uppföres, upplag av eldfarliga oljor inrättas. Därest tillstånd till verksamheten erfordras, uppstår fråga, huruvida grannarna äga överklaga sådant tillstånd.

Konkurrensverkan följer av att handel idkas eller yrke utövas och består i att andra näringsidkare eller yrkesutövare inom ifrågavarande bransch utsättas för konkurrens. Därest tillstånd till verksamheten erfordras, såsom förhållandet är med t. ex. bedrivande av yrkesmässig trafik eller skrothandel eller utövande av läkaryrke, uppstår fråga, huruvida de, som redan utöva verksamheten, äga överklaga tillståndet.

Alla dessa tillstånd hava ett drag gemensamt, vilket låter

besvärsrättsfrågan skärskådas ur samma synvinkel: de undanröja normmässigt uppställda hinder för handlingsfriheten, t. ex. förbud att anlägga slakteri, förbud att företaga nybyggnad, förbud att utöva läkaryrket o. s. v., s. k. relativa förbud. Besluten gå i författningarna under olika namn: tillstånd, medgivande, godkännande, lov, besked, legitimation o. s. v. Några relevanta distinktioner angiva de olika namnen icke.¹ Indelningen av verkningarna i grannelagsverkan och konkurrensverkan angiver icke några för besvärsrätten avgörande omständigheter utan avser fastmer att underlätta orientering i det omfattande materialet.²

Att draga gränserna för besvärsrätten erbjuder betydande svårigheter. Undersökning av praxis visar³, att besvärsrätt föreligger, då enligt föreskrift i vederbörande författning eller förarbetenas anvisningar hänsyn vid besluts fattande skall tagas till det planerade företagets verkningar gent emot de närboende resp. konkurrenterna, dessa skola höras innan beslut

¹ Besluten motsvara på det hela taget vad som i litteraturen benämnts "auktorisationsakter" och "kvalifikationsakter", Sundberg, Grunddragen s. 87 ff; "auktoriserande förvaltningsakter", Herlitz, Förvaltningsverksamheten s. 33 ff; "Tilladelser", d. v. s. sådana beslut, "som hjemler Borgerne en vis Handlefrihet, der ikke bestaar allerede efter den objektive Ret", Andersen s. 226; "tillatelser" och "fritagelser", Castberg s. 160 f; "tillstånd, tilldelande av kompetens och konstituerande av rättigheter eller rättsförhållanden", Ståhlberg s. 417 f; „Freiheitsgewährung", Jellinek s. 256 f, jfr „Nichtbeanstandung", s. 255.

² Eljest förekommande grupperingar taga hänsyn till t. ex. verksamhetens art, Herlitz, Förvaltningsverksamheten s. 34 f; i vad mån den beslutande myndigheten är bunden av normer eller handlar i fritt skön, Ståhlberg s. 417; om meningen är, att tillstånd regelmässigt eller blott i undantagsfall skola meddelas, Andersen s. 226.

³ Hänsyn tages till att börja med icke till fall avgjorda av K. M:t i statsråd, jfr s. 31 f.

fattas, behovsprövning skall ske etc. Gemensamt för dessa omständigheter är det bakom dem liggande syftet att bereda skydd. Å andra sidan framgår också av praxis, att besvärsmätt i allmänhet icke föreligger, då tecken på sådant skyddssyfte bakom begränsningen av handlingsfriheten saknas. Härav framgår som förutsättning för besvärsmätt, att tillståndstvånget åtminstone delvis tillkommit för att bereda klaganden skydd. Skyddssyfte kan givetvis framgå av andra omständigheter än de ovan nämnda och föreligga, även om de vanligast förekommande omständigheterna icke äro för handen; särskilt märkes, att föreskrift om hörande endast undantagsvis meddelats.

För en regel av innehåll att besvärsmätt föreligger, då tillståndstvånget tillkommit för att bereda klaganden skydd, kunna även principiella skäl anföras. Syftet motiverar befo-genhet att genom besvärs anförande bidra till att skyddet blir effektivt. Omvänt talar saknaden av skyddssyfte onekligen för att besvärsmätt icke föreligger. Principen om lags tolkning efter dess ändamål stöder en sådan regel.

I premisser till i utlandet fällda domar och av utländska författare har några gånger skyddssyftes betydelse för behö-righet att föra talan berörts. Østre Landsret i Danmark har uttalat, "at Bestemmelsen i Brandpolitilov nr — — — om Afstand til Naboskel ved Opførelsen af et straataekt Sommerhus — — — som 'givet i de privates Interesse' — — — kunde paatales af Naboejeren — — —".⁴ Conseil d'État har avvisat över byggnadstillstånd anförda besvär, enär "les prescriptions de ce décret (som åsidosatts) n'ont, en effet, été édictées que dans l'intérêt de la colletivité; l'administration peut seule être

⁴ UfR 1936 A s. 446, jfr Bang, UfR 1943 B s. 244, Hurwitz s. 123.

lésée par leur violation; elle a donc seule qualité pour les faire respecter".⁵ Castberg anser, att om det är "på det rene at byggeregelen skyldes hensynet til stedets beboere, først og fremst grunneierne i strøket, er der ikke tilstrekkelig grunn til å nekte naboen søksmålsrett overfor det offentlige".⁶ — Domstolarna i Danmark skulle troligen icke pröva talan av inhemska näringsidkare om att skyddstull, i motsats till vad tullmyndighet beslutat, bör uttagas av importörer, nämligen "udfra den Betragtning, at en Beskyttelsestold er motiveret ved Statens eller Samfundets Interesse i Ophjælpning af indenlandsk Produktion og Beskæftigelse, ikke ved Hensynet til de enkelte (toldbeskyttede) industrielle Virksomheder".⁷ Castberg anser, att sådan talan skulle prövas, eftersom "beskyttelsestollen dog også tilsikter å gavne den gruppe næringsdrivende som den kommer til gode".⁸ Även Jhering, Kelsen och Bühler i Tyskland ha vi bedömande av detta spörsmål tagit fasta på huruvida skyddstullarna avse att skydda individualintressen.⁹ — Frågan huruvida de, som idka hantverk, industri och handel, enligt dansk rätt äga föra talan om upphävande av för annan utfärdad näringsbrev angives av Andersen bero på, "om Næringslovens formelle og materielle Indskrænkninger i den frie Adgang til Udøvelse av Haandværk, Industri og Handel maa antages at være fastsat ikke blot i det Offentliges, men ogsaa i de Næringsdrivendes Interesser".¹⁰

⁵ Alibert s. 99.

⁶ Castberg s. 341, jfr s. 3 f.

⁷ Andersen s. 445.

⁸ Castberg s. 44.

⁹ Se Bühler s. 46 och 53.

¹⁰ Andersen s. 442, jfr Ufr 1933 A s. 818, 1935 A s. 973 och Hurwitz s. 124. Jfr däremot den bekanta norska høiesterettsdomen i NRt 1914 s. 419.

Men även om skyddssyftes betydelse för besvärsmått är i princip odiskutabel, äro svårigheterna därmed ingalunda lösta. Problemet blir att fastställa, huruvida skyddssyfte enligt de avgörande instansernas begreppsbildning föreligger. De indier på syftets beskaffenhet, som kunnat generellt angivas, ha med nödvändighet måst bli vaga. I mycket blir det en bedömningsfråga från fall till fall, huruvida skyddssyfte föreligger. Och vid tolkning av praxis är fara alltid å färde, att i tvivelaktiga fall skyddssyfte antages vara för handen, då besvärsmått medgives; resonemanget kan lätt glida in i cirkel.

Fråga om besvärsmått på grund av grannelagsverkan aktualiseras ofta. I städer och andra tätbebyggda samhällen påverkar nästan varje verksamhet eller företag grannarna. Men administrativ besvärsmått utgör icke grannes enda skyddsmedel. Oberoende av administrativ myndighets beslut ha allmänna domstolar ansett sig befogade att upptaga talan grannar emellan om immissioner, och därvid har icke blott skadestånd utdömts¹¹, utan även ändring föreskrivits i det, som av administrativ myndighet tillåtits.¹² De administrativa beslutens räckvidd är sålunda ganska begränsad enligt den tolkning, som i grannelagsrätten beskäres dem. Emellertid faller det närmare härom under frågan om allmän domstols och administrativ myndighets kompetens.¹³

¹¹ NJA 1878. 124.

¹² NJA 1900. 189, jfr däremot NJA 1907. 84 och 1911. 175; allenast på den grund att byggnadsstadgans eller byggnadsordnings bestämmelser blivit överträdde, må dock talan hos allmän domstol icke föras om ändring i byggnads beskaffenhet eller läge.

¹³ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 109 ff, 113 ff. Jfr även Ljungman s. 168 ff, varest en annan uppfattning om utvecklingsgången framföres.

Ovan har gjorts gällande, att besvärsmått föreligger, när tillståndsvänget tillkommit för att bereda klaganden skydd. Tillstånd att inrätta slakteri ha närboende, påstående att slakteriet i strid med HvSt § 24 mom 4 skulle förläggas i tätt bebyggd del av samhället, ansetts behöriga överklaga¹⁴; enligt § 24 mom 5 skall vid ansökan fogas uppgift om de anordningar, vilka äro ämnade att vidtagas för att förhindra, att rörelsen må medföra sanitära olägenheter för "närboende eller det allmänna". Även tillstånd att driva annan i mom 1—4 avsedd rörelse än slakteri kan av grannar överklagas. Stor uppmärksamhet har i praxis frågan om grannes rätt att överklaga byggnadslov tilldragit sig.¹⁵ Syftemålet med bestämmelserna om byggnadstäthet, byggnadshöjd, byggnadsmaterial etc. är först och främst att i allmänt intresse skapa förutsättningar för goda kommunikationer, begränsa faran för brand och ras, främja bostadshygien etc. En allmän erinran om hänsynstagande till grannarna innehåller emellertid BySt § 63 — byggnadsnämnd skall förvissa sig om att byggnad ej förläggas så, att den försvårar "granntomts bebyggande på lämpligt sätt" — och § 70 — är anledning till erinran i fråga om för kronans räkning planerad byggnads inverkan "å grannes rätt", må planen underställas Konungens prövning etc. Och några, dock långt ifrån alla av de speciella byggnadsbestämmelserna åsyfta särskilt att bereda grannarna skydd, t. ex. mot brandfara eller instängdhet. Från praxis må nämnas, att tillstånd att överbygga tomt i en utsträckning, som enligt gällande ByO var tillåtet endast därest det icke medförde olägenhet med hänsyn till belysning, ventilation och sundhet i övrigt,

¹⁴ RÅ 1923. 50, jfr 1918 C 97.

¹⁵ I svensk litteratur synes frågan, anmärkningsvärt nog, endast berörd på ett ställe; se Herlitz, Grunddrag s. 78 not 4.

har granne under påstående att hans invid belägna boningshus komme att berövas ljus och luft ansetts behörig överklaga.¹⁶ Besvär, vilka anförts under påstående, att gällande bestämmelser om byggnads belägenhet på visst minsta avstånd från granntomt åsidosatts, ha ävenledes upptagits till prövning.¹⁷ ¹⁸ Vidare må nämnas, att jämlikt FlottF lämnat tillstånd till anläggningar för allmän flottleds förbättrande genom uppdämning av sjöar ha personer boende utefter dessa sjöar ansetts äga överklaga¹⁹; enligt § 4 ankom på KB att lämna tillstånd till anläggning, vilken kunde inverka på strand-, bro-, fiske- eller vattenverksägares eller annans rätt och till vilken denne ej samtyckt, jfr § 12. Och efter ansökan meddelade flottningsbestämmelser — över vilka ”vederbörande strand-, bro-, fiske- och vattenverksägare samt andre, vilkas rätt kunde vara av frågan beroende”, jämlikt FlottSt § 7 jfrd med § 5 skulle ha givits tillfälle yttra sig — ha kun-

¹⁶ RÅ 1915. 98; en ledamot ansåg klgdn obehörig.

¹⁷ RÅ 1935. 1. Enligt Prawitz s. 139 äger tjänsteinnehavare besvära sig över att boställsnämnd förlagt laga hus å löneboställe alltför nära prästgården. Jfr vidare RÅ 1934 K 398 samt s. 157 f och s. 160 ff.

¹⁸ Från dansk praxis må erinras om det tidigare omnämnda fallet, vari fastslogs, ”at Bestemmelsen i Brandpolitilov nr. — — om Afstand til Naboskel ved Opførelsen af et straaetækt Sommerhus — som ’givet i de privates Interesse’ — kunde paatales af Naboejeren — —”, UfR 1936 A s. 446, jfr Bang, UfR 1943 B s. 244 och Hurwitz s. 123. Jfr s. 158 not 46. I Norge synes ovisst, huruvida behörighet föreligger ens vid skyddssyfte, Castberg s. 341. Jfr s. 158 not 46. I Sachsen, Braunschweig och Württemberg föreligger besvärsmätt vid åsidosättande av regel om t.ex. byggnadstäthet och byggnadshöjd, enär sådan regel giver upphov till ‚ein subjektives öffentliches Recht’ för grannarna. Jellinek s. 202, jfr Fleiner s. 175 not 31. Jfr s. 158 not 46. Vad slutligen den franska rätten beträffar, föreligger behörighet icke blott vid skyddssyfte utan även oberoende av skyddssyfte, jfr s. 158 not 46 och s. 160 not 55.

¹⁹ RÅ 1917 Jo 118, jfr 1942 Jo 47.

nat överklagas av ägare av mark invid ifrågavarande vattendrag.²⁰

Givetvis föreligger vid skyddssyfte besvärsmätt även till K. M:t i statsråd. Tillstånd att inrätta upplag av eldfarlig olja må grannarna överklaga²¹; OljeF, innehållande avståndsbestämmelser och brandskyddsbestämmelser, föreskriver, att "envar vilkens rätt kan vara av frågan beroende" skall givas tillfälle yttra sig över ansökningen, § 28 mom 2 och 3, jfr § 11 mom 2 och 3. Av särskilt intresse är frågan om rätt att överklaga fastställelse av stadsplan enligt SpL § 3 st 2 och därmed likartade beslut.²² Jämlikt BySt § 19 mom 1 st 1 och § 21 st 1 skall, då förslag till stadsplaneändring uppgöres, tillfälle att avgiva yttrande beredas bl. a. "markägare, som beröras av förslaget", och jämlikt § 19 st 3 skola, sedan förslaget uppgjorts, dessa tillställas kallelsebrev. Med nämnda uttryck åsyftas icke blott ägare av mark, som å stadsplanekartan avslutes av förslagets begränsningslinjer, utan även ägare av mark, som gränsar till det i förslaget intagna området. Ty gent emot den ursprungliga lydelsen, "ägare av mark inom det i förslaget ingående området", hade byggnadsstyrelsen m. fl. erinrat, att ägare av angränsande mark ofta berördes i lika hög grad av förslaget som ägare av mark inom det i förslaget ingående området, och det var i anledning därav, som stadgandet erhöU tidigare nämnda lydelse.²³ Besvärsmätt torde följaktligen tillkomma ägare av angränsande mark.²⁴ Av lika-

²⁰ RÅ 1920 Jo 96.

²¹ KRes 13 sept. 1928 (handelsdep.) på besvär av bostadsföreningen Plögen nr 1 u.p.a. m. fl.

²² Blott frågan om besvärsmätt på grund av grannelagsverkan synes vid dessa beslut erbjuda svårigheter.

²³ KPr 1931: 92 s. 63, 123 och 185.

²⁴ Jfr dock angående ifrågavarande besvärsmätt över huvud SpL § 75 mom 2 st 3.

ledes i BySt § 19 meddelade bestämmelser om hörande av kommun, till vilken i stadsplaneförslaget ingående område gränisar, följer vidare, att sådan kommun är besvärberättigad.²⁵ Besvär rätt vid fastställelse av tomtindelning däremot tillkommer givetvis icke angränsande kommun.²⁶ Men behörigheten att överklaga fastställelse av byggnadsplan är lika vidsträckt som behörigheten att överklaga fastställelse av stadsplan.²⁷

Kommun, som utsättes för grannelagsverkan²⁸, äger, det må särskilt framhållas, även eljest besvär rätt. Tillstånd till handel med begagnade föremål må överklagas av den kommun, inom vilken handeln skall drivas²⁹; sådan handel kan ur ordnings- och säkerhetssynpunkt medföra olägenheter³⁰, och i BegfF § 2 mom 2 föreskrives, att över ansökan skall i stad stadsfullmäktige eller allmän rådstuga och på landet kommunalnämnd och kommunalstämma eller kommunalfullmäktige höras. Tillstånd till utskänkning av pilsnerdricka må kommunen ävenledes överklaga³¹; enligt PilsnF § 13 p 3 skall yttrande över ansökan inhämtas i stad från magistrat och stadsfullmäktige samt på landet från kommunalnämnd och

²⁵ Besvär rätt tillkommer givetvis även den kommun, vars stadsplan det gäller, jfr BySt § 19 mom 1 st 1 och 3, och enskilt trafikföretag, vars mark i förslaget intagits såsom trafikområde, jfr st 4.

²⁶ I övrigt må särskilt hänvisas till BySt §§ 28 och 123 mom 3.

²⁷ Jfr BySt §§ 85 och 90.

²⁸ Verkan mot omkringliggande eller angränsande kommun har synts oss kunna benämnas grannelagsverkan, även om kommunen själv icke gärna benämnes granne; om sistnämnda uttryck se s. 159 ff.

²⁹ KRes 19 febr. 1937 (handelsdep.) på besvär av stadsfullmäktige i Arvika (A. Bolin) och 18 nov. 1938 (handelsdep.) på besvär av drättselkammaren i Örebro.

³⁰ Jfr LU 1918: 51 s. 13.

³¹ KRes 1 sept. 1933 (finansdep.) på besvär av kommunalfullmäktige i Kimstads socken.

kommunalstämma, och enligt p 4 må ansökan, som blivit avstyrkt i stad av stadsfullmäktige och på landet av kommunalstämma, icke bifallas. Som ytterligare exempel på kommuns besvärsmätt i detta avseende kan nämnas kommuns behörighet att överklaga tillstånd att inom densamma inrätta uppdrag av eldfarliga oljor.³² Fråga om kommuns rätt att överklaga trafikstillstånd synes icke ha aktualiserats i praxis. Kommunikationerna äro av avgörande betydelse för samhällenas liv och tillväxt, deras bostadspolitik, gatu- och vägskötsel m. m. Av BiltrFF § 44 st 2 framgår, att meddelande av trafikstillstånd må överklagas, men som besvärssubjekt kan annan än kommun ifrågakomma.³³ Frågan får därför anses hava av lagstiftaren lämnats öppen. Vad först tillstånd till linjetrafik beträffar, föreskrives i § 8, att om ansökningsavser rätt till linjetrafik med omnibus uteslutande inom stad eller inom stad med dess närmaste omgivning, skall tillfälle att avgiva yttrande alltid beredas vederbörande kommunala förvaltningsmyndighet i staden. Tillstånd till sådan trafik torde staden följaktligen äga överklaga. Beträffande linjetrafik i övrigt föreskrives i § 8, att om förhållandena därtill föranleda skola kommuner, som ärendet kan angå, beredas tillfälle att yttra sig. Tillstånd till annan än ovan nämnd lokaltrafik inom kommun torde kommunen följaktligen också äga överklaga.³⁴ Kommun — och nu blir frågan aktuell för icke blott städer

³² KRes 11 april 1924 (handelsdep.) på besvär av stadsfullmäktige i Strömstad och 27 sept. 1924 (handelsdep.) på besvär av Jönköpings stads drätselkammare. Jfr s. 153.

³³ Jfr s. 167 f.

³⁴ Beträffande lokaltrafik inom städer framställde Svenska Stadsförbundet under förarbetenas gång krav på vetorätt för städerna, SST 1933 s. 205 f, 1934 s. 241 f och 1935 s. 388 f. Framställningen avsågs, enär städerna voro att betrakta som "parter i målen", LU II 1933: 31 s. 14.

— måste emellertid även anses behörig överklaga tillstånd att driva trafik på långlinje, som skall ha ändstation inom kommunen eller som skall passera genom kommunen.³⁵ Särskilt dess gatu- och vägförvaltning är beroende av var ändstationen förlägges och på vilka gator eller vägar linjen framgår. Vad åter tillstånd till beställningstrafik beträffar, föreskrives visserligen i § 9 blott, att tillfälle att avgiva yttrande skall genom tillkännagivande i på förhand bestämd tidning beredas dem, vilka ärendet kan angå. Men enär kommun påverkas av t. ex. valet av stationsort, jfr ovan om ändstation vid linjef trafik, torde kommunen äga besvärsrätt jämväl vid tillstånd till beställningstrafik.

När skyddssyfte saknas, föreligger som inledningsvis framhållits besvärsrätt regelmässigt icke. Besvär över fastställelse av jordavsöndring, som grannar anfört, enär så små tomter utlades, att inrättande av ett dyrbart avloppssystem i samhället snart bleve nödvändigt, ha icke upptagits till prövning.³⁶ Besvär över sammanförande i jordeboken av grannfastigheter för försäljning ha icke heller upptagits till prövning.³⁷ Icke heller ha besvär över avstyckning från grannfastighet prövats.³⁸ Av kommun anförda besvär över tillstånd till ägostyckningar, vilka ansågos strida mot i ÄgostnL meddelade bestäm-

³⁵ Beträffande sådan trafik krävde Svenska Stadsförbundet, att avvikelser från städernas synpunkter skulle ifrågakomma endast vid synnerliga skäl. Jfr föregående not.

³⁶ RÅ 1929 Jo 41.

³⁷ RÅ 1929 Fi 678.

³⁸ RÅ 1935 Ju 2; enligt FBL kap 5 § 13 st 2 tillkommer besvärsrätt "sakägare", varmed förstås ägaren av stamfastigheten och, därest det till avstyckning avsedda området överlätits till annan, jämväl denne, jfr § 3.

melser om tilldelande av husbehovsskog och vilka befarades medföra minskning av kommunens skatteinkomster, enär skatteförmågan hos ägarna till de nya jordlotterna utan skog skulle bli ringa, ha icke heller upptagits till prövning.³⁹ Och slutligen har vid byggnadslov kommun, vari byggnadsföretaget, som befarades medföra allmän brand- och hälsofara, skulle utföras, icke ansetts besvärberättigad⁴⁰, och kommunal nykterhetsnämnd har icke ansetts behörig föra talan mot KB:s beslut i fråga om indragning av gästgiveri.⁴¹

Men i praxis har i några fall granne medgivits besvär rätt vid byggnadslov, även då skyddssyfte saknats. Flertalet för uppförande av nybyggnad gällande bestämmelser hava icke tillkommit för att särskilt bereda grannarna skydd. Syftemålet med förbudet att bebygga publik mark t. ex. är att i hela samhällets intresse hindra ett onödigt fördröjande och fördyrande av stadsplan eller annan planläggnings genomförande. Likväl har granne, åberopande i SpTL § 5 upptaget förbud mot bebyggande av gatumark, ansetts besvärberättigad.⁴² Tillstånd till byggnadsföretag å torg, innebärande avvikelse från i SpL § 13 meddelat förbud mot byggnadsföretag i strid mot stadsplan, stomplan eller utomplansbestämmelser men lämnat under hänvisning till BySt § 118 — där företaget prövas ej avsevärt försvåra markens användande för avsett ändamål — och gällande ByO § 31 — det kan ske utan att sundheten och brandsäkerheten därigenom sättes i fara eller vanprydnad uppstår — ha grannar, åberopande att byggnadsföretaget lände till men för angränsande fastigheter och vore

³⁹ RÅ 1909 Jo 17.

⁴⁰ RÅ 1933. 31 och 1942. 31.

⁴¹ RÅ 1929. 60, jfr SkjutsSt §§ 36, 40.

⁴² RÅ 1911. 1.

ur såväl estetisk som praktisk synpunkt olämpligt, likaledes ansetts behöriga överklaga.⁴³ Det kan dock icke anses, att varken villkoret i BySt § 118 eller ByO § 31 velat garantera särskilt hänsynstagande till grannarna. Till förbudet att bebygga publik mark ansluter sig förbudet mot byggande under tiden mellan beslut om antagande eller ändring av stadsplan eller annan planläggning och beslut om fastställelse därå; ej heller dettas syftemål är att särskilt skydda grannarna. Likväl har granne, åberopande dylikt i FBL kap 1 § 7 st 2 intaget förbud, ansetts besvärberättigad.⁴⁴ Av dessa fall kan dock icke den slutsatsen dragas, att vid byggnadslov besvärsrätt föreligger oberoende av skyddssyfte. Vid tillstånd att bebygga publik mark är nämligen besvärsrätten över huvud långt vidsträcktare än eljest.^{45 46}

⁴³ RÅ 1937 K 276; KB:s beslut.

⁴⁴ RÅ 1922 K 291. Jfr även RÅ 1935 K 61.

⁴⁵ Jfr s. 160 ff.

⁴⁶ I dansk praxis synes behörighet icke medgivas, då skyddssyfte saknas. Visserligen har Andersen i UfR 1926 B s. 299 ff och Dansk Forvaltningsret s. 447 gjort gällande, att det i UfR 1925 A s. 929 refererade mycket omdiskuterade fallet saknar bevisvärde, enär grannens talan fördes mot grannen och icke mot myndigheten. Stöd för åsikten lämnar den i domen UfR 1908 A s. 870 använda formuleringen. Men Hurwitz avvisar s. 123 förklaringen under hänvisning till myndighetens interventionsmöjlighet, jfr Andersen s. 447 not 108. Olrik tillerkänner, ehuru tvekande, fallet bevisvärde, TfR 1927 s. 284, jfr Bang, UfR 1943 B s. 244. I senare praxis ha emellertid grannar icke ansetts behöriga, UfR 1939 A s. 147, jfr Hurwitz s. 123 och Bang, UfR 1943 B s. 245, samt UfR 1940 A s. 943, jfr noten i UfR 1925 A s. 929 och Bang, UfR 1943 B s. 246. Även i dessa mål fördes dock talan grannar emellan. Vad norsk rätt beträffar angiver Castberg s. 131, att "det beror (f. eks.) på en fortolkning av bygningslovens egne regler, hvorvidt den som eier naboeiendommen til en eiendom hvor der bygges, skal kunne stille krav om oprettholdelse av en bestemmelse i bygningsloven". Men han opplyser även, s. 41, att "i norsk rettspraksis har man vært lite villig til å inrømme krav av denne art". Uppenbarligen medgives i varje fall icke talan, då skyddssyfte saknas. I Preussen, Thü-

K. M:t i statsråd kräver icke regelmässigt skyddssyfte som förutsättning för saklig prövning av ändringsyrkande. Yrkande av nykterhetsfrämjare, att tillstånd till utskänkning av pilsnerdricka i trakten måtte upphävas, har prövats⁴⁷, och likaså har yrkande av invånare i ett samhälle, att tillstånd till offentlig dans i samhällets park måtte upphävas, prövats i sak⁴⁸, ehuru i tillämpliga författningar särskilt hänsynstagande till grannarna icke påbjudes.⁴⁹ Dessa fall äro icke några undantagsföreteelser; exemplen på sakprövning oberoende av skyddssyfte äro legio vid konkurrensverkan.⁵⁰

I det föregående har begreppet ”granne” icke använts i fixerad betydelse.⁵¹ Beaktas böra dock frågorna, huruvida blott närboende eller även mera avlägsna ”grannar”, och huruvida

ringen och Baden föreligger enligt Jellinek s. 203 icke behörighet, „da es an der Verletzung eines öffentlichen Rechtes des Nachbarn fehle”. Mer begriplig är förklaringen att vad t. ex. Preussen beträffar, byggnadstillstånd enligt positiv rätt meddelas „unbeschadet der Rechte Dritter”, jfr s. 150. Endast i Frankrike torde behörighet föreligga även när syfte att särskilt skydda grannarna icke kan spåras. Visserligen ha i fall från 1920-talet besvär avvisats, jfr Bérard s. 52 och Rolland s. 263. Men under 1930-talet, möjligen tidigare, utvidgades enligt ett flertal fall behörigheten, jfr Rolland s. 263 och Bérard s. 53. Besvär skulle kunna föras till skydd för ”les intérêts de la sécurité et de la tranquillité, de la voirie, de l'hygiène, de l'aménagement et de l'embellissement de la cité”, se Bérard s. 54. Jfr vidare not 55.

⁴⁷ KRes 5 aug. 1932 (finansdep.) på besvär av O. O. Nordin m. fl. och 11 aug. 1933 (finansdep.) på besvär av S. E. Holmberg och E. Öhman. — Behörighet på grund av ”ideella” intressen synes vidsträckt i Frankrike, jfr Bérard s. 94 om ”Les fidèles d'un culte”.

⁴⁸ KRes 23 dec. 1937 (socialdep.) på besvär av R. Lundström m. fl.

⁴⁹ Jfr PilsnF § 13 och OSt § 13.

⁵⁰ S. 170 f.

⁵¹ Jfr s. 146. Om bruket i övrigt av begreppen granne, grannelag och grannelagsrätt, se Ljungman s. 1 ff.

blott fastighetsägare eller även rörelseidkare, hyresgäster och möjligen andra äro besvärberättigade vid grannelagsverkan. Givetvis kan på ingendera frågan generellt svar lämnas. I första hand avgör vederbörande författning; skulle denna föreskriva, att ägare av angränsande fastigheter skola höras eller lämna samtycke, synes därav följa, att dels ägare av mera avlägsna fastigheter och dels nyttjanderättshavare icke ifrågakomma.⁵² I allmänhet lämna emellertid författningarna icke så tydlig fingervisning.

I regel torde blott nära grannar vara besvärberättigade. Då vid besvär över byggnadslov klagandens fastighet icke gränsat till eller legat i omedelbar närhet av den tillämnade byggnadsplatsen, ha besvären icke upptagits till prövning.⁵³ Givetvis är icke heller den, som blott är medlem av det samhälle, vari byggnadsföretaget skall utföras, besvärberättigad.^{54 55}

Men vid tillstånd att bebygga gator, torg, allmänna vägar

⁵² Jfr not 38.

⁵³ RÅ 1936 K 262 (i referatet betecknades icke heller klagn som ägare av den "angränsande" eller den "invid" belägna tomt, jfr däremot t. ex. RÅ 1922 K 291, 1939 K 124) och RÅ 1937 K 316 (E. var ägare till stadsägan nr 16, vilken icke synes hava legat i det omedelbara grannskapet av stadsägan nr 166), jfr RÅ 1936 K 5.

⁵⁴ RÅ 1929. 25 ("medlem av Luleå stad") och 1937 K 316 (H. klagade "av intresse för lagens efterlevnad").

⁵⁵ I dansk, norsk och tysk rätt föreligger icke behörighet vid mer avlägset grannskapsförhållande, jfr not 46. Vad den franska rätten beträffar, har visserligen i fall år 1900 ägare till något avlägset belägen fastighet förklarats obehörig, jfr Alibert s. 99, och i fall år 1896 och 1901 invånare i det samhälle, vari byggnadsföretaget skulle utföras, likaledes förklarats obehöriga, jfr Alibert s. 99 och Bérard s. 51. Men i senare praxis, åtminstone från 1930-talet, ha besvär av blotta invånare i samhället upptagits till prövning, jfr Rolland s. 263. Denna behörighet synes knappast heller inskränkt med hänsyn till besvärens ändamål, jfr även Bérard s. 55.

fridlysta områden etc. är besvärsrätten icke så starkt begränsad. Dessa gator, torg och andra allmänna platser äro avsedda för allmänt begagnande; de äro med den romerska rättens beteckning "res publico usui destinatae", med den tyska rättens „Sachen in Gemeingebrauch". Tillstånden medgiva ett begagnande, som icke inbegripes under detta "allmänna" begagnande, som går utöver detsamma, innebär en intensifiering, och därigenom begränsar möjligheterna till "allmänt" begagnande. Styrkan i denna begränsning varierar givetvis; i regel torde begränsningen vara föga kännbar. Under slutet av 1800-talet avvisades besvär av dem, som blott voro invånare i vederbörande samhälle, enär de "ej ens påstått", att beslutet kränkte deras "enskilda rätt".⁵⁶ Men i senare praxis har sådan besvärsrätt medgivits, dock utan att RR i något fall motiverat behörigheten.⁵⁷ Emellertid kan icke tänkas, att besvärsrätten, utan positivt stöd därför, är så vidsträckt, att actio popularis medgives.⁵⁸ Tillståndens verkan är tvåfaldig. Dels begränsas möjligheterna till allmänt begagnande av den publika marken i enlighet med dess ändamål, och dels fördyras gällande planreglerings genomförande. Förstnämnda

⁵⁶ Walldén 1044, 1206. Sjöberg torde i FT 1941 s. 277 utgå ifrån att kommunalbesvärreglerna varit tillämpliga; jfr dock BySt 1874 § 47 mom 2 och s. 59 f samt följande not.

⁵⁷ RÅ 1929 K 435; KB avvisade besvären, enär klgdna "icke påstått, att någon deras enskilda rätt kränkts genom byggn:ndns klandrade beslut, samt klgdna icke heller åberopat förhållande, som berättigade dem att över beslutet föra talan"; jfr 1929 S 271. RÅ 1930 K 301; KB fann klgdn behörig, "enär klandrade beslutet måste anses vara av beskaffenhet att beröra klgdns (eg. Lavesons) rätt såsom medlem av Kristianstads kommun". I dessa fall synes KB men icke RR ha tilllämpat kommunalbesvärreglerna; jfr Walldén 1044, där besvären avvisades, ehuru överklagade beslutet uppgavs kränka klgdns rätt "såsom medlem av Luleå samhälle".

⁵⁸ Jfr s. 38 f.

verkan möjliggör begränsning av besvärsrätten till dem, som regelbundet förutsätts begagna sig av marken, eller m. a. o. samhällets egna invånare.⁵⁹ Sistnämnda verkan, som drabbar samhället eller rättare kommunen i dess helhet, framför allt ekonomiskt, föranleder i varje fall icke, att besvärsrätt tillerkännes andra än kommunmedlemmar.⁶⁰ En antagbar begränsning av besvärsrätten är följaktligen, att sådan tillkommer kommunmedlemmar men inga andra.⁶¹ Däremot är besvärsrätten icke begränsad så, att marken redan måste vara upplåten för allmänt begagnande i enlighet med dess ändamål.⁶² Visserligen blir, då marken icke upplåtits, den förstnämnda av tillståndens båda verkningar ganska illusorisk, men den sistnämnda kvarstår. Slutligen må betonas, att ifrågasatt besvär, i jämförelse med besvärsrätten i övrigt vid byggnadslov, är anmärkningsvärt vidsträckt.^{63 64}

⁵⁹ Jfr Andersen, UfR 1925 B s. 247, där behörighet ifrågasättes tillkomma "Egnens Befolkning", och not 64.

⁶⁰ Om besvärsrätt på grund av medlemskap i juridisk person i övrigt, s. 192 f.

⁶¹ Detta resultat är alltså icke en följd av tillämpning av kommunalbesvärregler.

⁶² I fallet RÅ 1930 K 301, där besvär över tillstånd att bebygga gatumark prövades, hade varken denna eller angränsande gator utlagts.

⁶³ Under begreppet *res publico usui destinatae* faller, förutom gator och torg, även hamnar, kanaler, muséer, bibliotek etc.; de äro alla avsedda för "allmänt" begagnande. Även andra beslut än tillstånd att bebygga publik mark hänföra sig följaktligen till *res publico usui destinatae*. Men i svensk rätt synes frågan om besvärsrätt för "allmänheten" icke vara aktuell annat än beträffande byggnadstillstånd; dock vore icke uteslutet att besvär anfördes över t. ex. av magistrat jämlikt Ost § 2 st 1 meddelat tillstånd till trottoarservering, jfr också s. 200 f.

⁶⁴ I utländska rättssystem aktualiseras stundom frågan om talerätt för "allmänheten" även vid andra beslut än byggnadstillstånd, t. ex. vid beslut ang. väg eller gatas upplåtande och avstängande. Allmänheten har väl icke ansetts äga "subjektiv rätt" att oinskränkt begagna *res publico usui destinatae*, t. ex. Andersen, UfR 1925 B s. 247 och Büh-

Det andra spørsmål, som hänförts till begreppet "granne", var, om blott fastighetsägare eller även rörelseidkare och hyresgäster äro besvärberättigade. Ägares behörighet påverkas icke av om han genom bebyggelse, näringsutövning eller annorledes begagnat sig av sin äganderätt.⁶⁵ Rörelseidkare har icke ansetts behörig överklaga byggnadstillstånd gällande den fastighet, där han drev rörelsen.⁶⁶ Icke heller rörelseidkare i angränsande fastighet torde i fallet varit behörig. Men ägare

ler s. 225 f, men därvid har vikt icke ansetts böra fästas, t. ex. Andersen, UfR 1925 B s. 247 f, jfr Knoph, TfR 1922 s. 232 ff. I dansk praxis ha vid vägs avstängande de, som vanligen begagnat sig av vägen, ansetts behöriga, UfR 1910 A s. 144, jfr i övrigt Andersen s. 443 f och UfR 1925 B s. 247 f. Enligt Fleiner s. 376 f skulle i tysk rätt mycket vidsträckt behörighet föreligga: „Gegen Störungen oder Beeinträchtigung-en des Gemeingebruchs, mögen sie von Behörden oder Privaten ausgehen, stehen dem Einzelnen heute die allgemeinen Rechtsschutzmittel des Verwaltungsrechtes zu Gebote." Någon fastighetsägarna tillkommande „Anliegerrecht" existerar icke. "Quivis ex populo" har lika berättigade anspråk på ostört begagnande som fastighetsägaren. Emellertid synes denna uppfattning icke vara den härskande, jfr a. a. not 42 och not 45. I Frankrike slutligen är behörigheten givetvis mycket vidsträckt, jfr not 55. År 1905 prövades besvär "du simple habitant d'une rue pour faire annuler une mesure irregulière relative au fonctionnement d'un tramway concédé", Rolland s. 263, och år 1931 prövades besvär 'd'une requérante agissant en sa qualité d' 'Habitante de la commune' pour demander l'annulation du déclassement de plusieurs rues", Bérard s. 55, jfr Alibert s. 98 f och Bérard s. 91 f.

⁶⁵ I RÅ 1923. 50 medgavs besvärsmätt, ehuru klgdms angränsande mark var obebyggd; avståndet mellan sanatoriebyggnaden och den tillämnade byggnadsplatsen var cirka 300 m, varför "grannskapet" till sanatoriebyggnaden icke i och för sig torde ha föranlett besvärens upp-tagande till prövning, jfr HvSt § 24 mom 5 "olägenheter för närboende" och s. 160. Enligt BySt § 63 skall byggnadsnämnd förvissa sig om att den planerade byggnaden icke förläggas så, att den försvårar grann-tomts "bebyggande" på lämpligt sätt.

⁶⁶ RÅ 1914 C 134; bebyggelse av tomten i avsedd utsträckning stode i strid med ByO:s bestämmelser om gårdsutrymme, och genom bebyg-gelsen skulle klgdn tillfogas avbräck i sin rörelse.

av angränsande fastighet hade kunnat överklaga.⁶⁷ Vid byggnadstillstånd synes följaktligen rörelseidkare icke äga besväringsrätt. Men tillstånd att ha filmupplag torde rörelseidkare i grannskapet ha ansetts äga överklaga.⁶⁸ In dubio torde också gälla, att rörelseidkare är besväringsberättigad vid grannelagsverkan. Hyresgäst äger icke överklaga byggnadstillstånd avseende den fastighet, i vilken han hyr.⁶⁹ Icke heller hyresgäst i angränsande fastighet torde äga besväringsrätt. Detsamma måste antagas gälla innehavare av bostadsrätt, vilket blott är en förstärkt nyttjanderätt. Däremot är icke uteslutet, att hyresgäst äger överklaga tillstånd jämlikt HvSt § 24 att anlägga eller inrätta fabrik eller annan näring; av rörelsen följande olägenheter "för närboende" skola förhindras. In dubio torde emellertid gälla, att hyresgäst icke är besväringsberättigad vid grannelagsverkan; ett hyresförhållande torde icke innebära tillräcklig fast anknytning till platsen. Än mindre kan inteckningshavare antagas äga besväringsrätt.⁷⁰

Slutligen må angående samtliga nu behandlade frågor påpekas, att K. M:t i statsråd väl kan tänkas till prövning upptaga yrkande av ägare till avlägset belägen fastighet eller av hyresgäst, även om besväringsrätt icke föreligger⁷¹; exempelvis må

⁶⁷ Jfr RÅ 1915, 98; i detta fall åberopade ägaren överträdelse av samma bestämmelse i samma ByO, som rörelseidkaren i det föregående.

⁶⁸ RÅ 1935 K 61. Klgdn hade före tidpunkten för RR:s prövning upphört att driva rörelse på platsen, jfr s. 37. Tillståndet betecknades av RR "byggnadstillstånd". — Nämnas må, att rörelseidkare äger vid allmän domstol föra talan mot immisioner, t.ex. NJA 1875, 274, 1936, 552, 1940, 508.

⁶⁹ RÅ 1914 C 134. — Även hyresgäst äger vid allmän domstol föra talan mot immissioner, se Ljungman s. 241 not 5; anmärkas må, att frågorna om besväringsrätt och processuell saklegitimation, med hänsyn till besvärens suspensivverkan, icke äro jämställbara.

⁷⁰ Jfr s. 196 f.

⁷¹ Jfr s. 31 f.

nämnas yrkande av hyresgäst att tillstånd till offentlig dans skall upphävas.⁷²

Äldre tiders näringstvång, som tog sig uttryck i skråtvång, förbud mot landsköp o. s. v. gav i medio av 1800-talet vika för ett tillstånd av relativ frihet, näringsfriheten. Industrien, hantverket och handeln frigåvos. Men i senare tider ha inskränkningar i denna näringsfrihet i icke ringa utsträckning vidtagits. Helt fri närings- eller yrkesutövning har ansetts oförenlig med statens, allmänhetens eller enskildas intressen. Inskränkningarna bestå ofta i att tillstånd till näringens, yrkets eller företagets utövande erfordras. Tillstånden möjliggöra verksamheten, och denna utsätter dem, som driva samma verksamhet, för konkurrens. Frågan om dessas rätt att på grund av konkurrensverkan överklaga tillstånd för andra, särskilt närings- och yrkestillstånd, blir ofta aktuell.

Blott i ett fåtal fall gå besvär över dessa tillstånd till RR. Möjligheterna att med praxis' hjälp ge klart belägg för besvärsrättens utsträckning minska därigenom. Uppenbart är dock, att vid skyddssyfte föreligger besvärsrätt; däremot är förhandenvaro av skyddssyfte alltfört lika vanskelig att fastställa.⁷³

Åsyfta t. ex. författningar om skyddstullar att särskilt skydda de grupper av näringsidkare, som faktiskt gynnas, eller blott att skydda näringslivet och samhället i dess helhet? I de, givetvis mycket varierande motiveringarna har samhäl-

⁷² Jfr s. 159.

⁷³ Jfr s. 150.

let skjutits i förgrunden⁷⁴, och de gynnade näringsidkarna deltaga icke i behandlingen av tullärendena. Dock kan man svårligen frigöra sig från förmodan, att ett mer speciellt skyddssyfte förelegat åtminstone jämsides med ett allmänt. Men vi skola icke uppehålla oss härvid, ty frågan om de gynnade näringsidkarnas behörighet att överklaga beslut i tullbehandlingsärenden — de tänkas yrka, att annans icke tullbelagda gods tullbelägges, eller att tullbelagt gods belägges med högre tull — torde hava avgjorts i positiv rätt. Enligt GentullInstr § 38 st 4 må besvär över styrelsens beslut i tullbehandlingsfråga endast föras av "varuägare". Konkurrenter till importören inbegripas givetvis icke i detta begrepp.⁷⁵ Konkurrenter torde följaktligen icke heller äga överklaga lokal tullmyndighets beslut.⁷⁶ Möjligheten av besvär från konkurrenter har över huvud icke varit aktuell för lagstiftarna.^{77 78}

⁷⁴ Jfr s. 68.

⁷⁵ Jfr s. 89 f. Avsikten med begränsningen har varit att utesluta besvär av tjänsteman inom generaltullstyrelsen över att gods utbekommit mot för låg tull eller tullfritt; jfr § 38 st 1 och t. ex. RÅ 1934. 43.

⁷⁶ TullSt § 211 tager icke ställning därtill. Tydligen kan här — då fråga är om yrkande att debiteringen skall höjas — ledning icke heller hämtas av TullvF § 2, jfr eljest s. 90.

⁷⁷ I TullvF § 1 st 2 talas visserligen om att tullbelagt gods utbekommit mot för låg tull eller tullfritt och att felet utrönes vid prövning av besvär över tulltaxans tillämpning å godset. Men lagstiftaren har icke tänkt sig att felet utrönes i anledning av konkurrenters besvär över att för låg tull åsatts.

⁷⁸ Om problemets behandling i utländsk rätt har i annat sammanhang varit tal, s. 149. Här må blott framhållas, att i dansk rätt äro konkurrenterna sannolikt icke behöriga, jfr Andersen s. 446. Andersen gör s. 445 gällande, att behörighet borde medgivas, medan Ussing s. 77 gör gällande motsatsen. Enligt Castberg s. 44 medgives däremot behörighet i Norge. I Tyskland slutligen äro konkurrenterna enligt såväl Jhering som Kelsen och Bühler icke behöriga; de båda sistnämnda, som utgå från att skyddssyfte föreligger, stödjade sig på att konkurrenterna icke skola deltaga i behandlingen av tullärendena, jfr Bühler s. 46 och 53.

Även om konkurrenterna sakna besvärsmätt, äro de dock icke alldeles utan möjligheter att tillvarataga sina intressen. De kunna fästa tullverkets uppmärksamhet på ärendet i hopp att verket jämlikt TullvF § 1 anställer krav mot importören. De kunna också själva, om det är praktiskt genomförbart, importera av ifrågavarande gods och därefter överklaga tullbehandlingsbeslutet under yrkande att tullen skall höjas; därigenom erhålles prejudikat.⁷⁹ Motsvarande möjlighet står konkurrenterna däremot icke till buds i fråga, huruvida importerad vara hör tagas i beslag jämlikt UrsprungsbL; varuägare har icke ansetts behörig överklaga beslut, varigenom verkställt beslag upphävs.⁸⁰ Sådan besvärsmätt torde jämlikt grunderna för § 13 jfrd med § 6 endast tillkomma tullfiskalen.⁸¹

Praxis hos K. M:t i statsråd lämnar exempel på att besvärsmätt föreligger vid skyddssyfte. Vid meddelande av tillstånd för näringsidkare att utsträcka försäljningstiden skall jämlikt ButiksL § 11 mom 3 mot vartannat vägas gagnet för allmänheten och olägenheterna för annan handel; hänsyn till konkurrensförhållanden ha spelat betydande roll vid butiksstängningsreglernas tillkomst.⁸² Tillstånd för pressbyrås kiosker att utsträcka sin försäljningstid ha näringsidkare inom branschen ägt överklaga.⁸³ Vid meddelande av trafikstillstånd

⁷⁹ Dylka besvär upptagas till prövning, RÅ 1934 Fi 442; jfr generaltullstyrelsens utlåtande i RÅ 1923. 74. Jfr även RB kap 30 § 13.

⁸⁰ RÅ 1923. 74; två ledamöter ville upptaga besvären till prövning.

⁸¹ Jfr Ernbergs votum. Däremot kan svårigen inses, varför omständigheten, att mål om beslag är "av brottmåls natur" skulle vara avgörande; jfr dock Fischler, SvJt 1938 s. 77 ff om klagorätt för strafffriförklarade, samt Agge s. 139 f.

⁸² Jfr SOU 1937: 55 s. 210 och KPr 1939: 96 s. 149 ff.

⁸³ KRes 30 dec. 1940 (handelsdep.) på besvär av Göteborgs tobakshandlareförening m. fl. (även enskilda näringsidkare).

skall enligt Biltrff § 12 behovsprövning ske, och enligt §§ 8 och 9 skola trafikföretag, som beröras av den ifrågasatta trafiken, beredas tillfälle avgiva yttrande. Följaktligen torde trafikföretag — och icke blott automobiltrafikföretag utan även järnvägs-, spårvägs- och sjötrafikföretag — med vilka det nya företaget kommer att konkurrera, äga besvärsmätt.⁸⁴

När skyddssyfte saknas, synes besvärsmätt icke föreligga. Krav på trafik kort för förande av automobil i yrkesmässig trafik har uppställts uteslutande ur allmän trafiksäkerhets synpunkt; trafik kortsinnehavare ha icke ansetts äga överklaga beslut om utfärdande av trafik kort för annan.⁸⁵ I FFL § 8 uppställd förutsättning för rätt att genom anmälan hos socialstyrelsen påkalla tillämpning av lagens tredje kapitel — att arbetstagar föreningen är "huvudorganisation" av arbetstagar e — har givetvis icke tillkommit för att på något sätt stärka eller skydda större arbetstagar e föreningers attraktionskraft på arbetstagar na⁸⁶; föl jaktligen har Landsorganisationen icke ansetts behörig överklaga beslut, varigenom anmälan av Ölands byggnadsarbetar förening, som "konkurrerade" med Landsorganisationen, blivit godkänd.⁸⁷ I detta sammanhang må även nämnas, att om än frågan om inhemska näringsidkares besvärsmätt i ärenden angående uttagande av

⁸⁴ Att beslut, som innefattar trafik tillstånd, må överklagas framgår av § 44 st 2. — Ståhlberg meddelar s. 530, att i finsk praxis har automobiltrafikant, som fått tillstånd att trafikera viss sträcka, icke ansetts äga söka ändring i utslag, varigenom annan beviljats trafik tillstånd på samma sträcka. Även enligt finsk rätt skall dock behovsprövning äga rum vid meddelande av trafik tillstånd.

⁸⁵ RÅ 1933 K 45.

⁸⁶ Jfr Motion I 1936: 429 s. 5 f.

⁸⁷ RÅ 1939 S 509.

skyddstull kunnat diskuteras, är klart att de beträffande uttalande av lyxtull icke äro besvärberättigade; att draga en fast gräns mellan skyddstull och lyxtull torde dock icke alltid låta sig göra.⁸⁸

Det i LäkarbehL § 1 uppställda kravet på legitimation för rätt att utöva läkaryrket kan icke anses hava tillkommit för att skydda legitimerade läkare för konkurrens. Visserligen var avsikten med Privilegierna för Collegium Medicum 30 okt. 1688 icke blott att skydda allmänheten mot de faror, som inkompetenta läkares verksamhet kunde medföra, utan även att skydda landets egna läkare mot utländska läkares och kvacksalvares konkurrens; se särskilt p IV. Men i LäkarbehL kan något konkurrensskyddande syfte icke förmärkas; drivfjädern har varit att undvika de risker för den enskilde och för allmänheten, som lekmanنالäkares verksamhet medför.⁸⁹ Behovsprövning skall icke företagas, jfr § 2. Icke heller det i TandläkareO § 3 uppställda kravet på "tillståndsbref" för rätt

⁸⁸ Från utländsk rätt må framhållas, att tillstånd för andra att idka hantverk, industri och handel äga enligt Andersen s. 442 näringsidkare av facket icke numera föra talan om, jfr UfR 1935 A s. 973 och Hurwitz s. 125, men även Andersen, UfR 1925 B s. 245 f. Näringsloven av år 1931 skulle nämligen, i motsats till 1873 års lag sakna skyddssyfte, jfr därom dock Hult, FT 1939 s. 295 f. I Norge däremot synes krav på skyddssyfte som förutsättning för behörighet icke upprätthållas lika strängt. "Den legitime interesse de lovlige utøvere av næringen har til å få en ikke lovhjemlet næringsdrift på samme område stanset, fører naturlig til at de må ha adgang til i en eller annen form å anlegge søksmål", Castberg s. 43. Att i NRt 1914 s. 419 rörläggarna tillerkändes behörighet föra talan om upphävande av ett för annan utfärdat yrkestillstånd synes icke heller ha berott på att skyddssyfte ansetts föreligga utan på, "at fagets legitime utøvere har en direkte interesse i, at fagets tarv og deres egen næring ikke lider skaar derved, at haandverket utøves av dertil uberettigede", jfr NRt 1845 s. 380 och 515 samt NRt 1846 s. 724.

⁸⁹ Jfr KPr 1915: 85 s. 30.

att utöva tandläkareyrket synes bottna i konkurrensskyddande syfte. Likväl kan icke anses givet att legitimerade läkare och tandläkare sakna möjlighet att överklaga legitimation av andra. Den konkurrens, som kan befaras till följd av några enstaka legitimationer, är väl i och för sig visserligen icke särskilt kännbar; legitimation gäller inom hela riket. Och den sänkning av yrkenas standard och därmed kårernas sociala anseende, som enstaka legitimationer åt okvalificerade kunna tänkas medföra, utgör väl knappast någon realitet, även om dessa yrken härvidlag äro känsligare än andra; mindre skickliga yrkesutövare förekomma ändå inom alla yrken. Men den långvariga, dyrbara och krävande specialutbildningen ger en särskild tyngd åt de kvalificerades önskan att göra till princip-sak, att legitimation icke i något fall meddelas okvalificerade. Emellertid torde saknaden av skyddssyfte vara avgörande, och besvär rätt alltså icke föreligga.^{90 90a}

K. M:t i statsråd har till prövning upptagit yrkande av kon-

⁹⁰ Enligt NRB kap 8 § 1 äger blott ledamot av Sveriges advokatsamfund rätt till titeln advokat, jfr kap 12 § 12. Bifall till ansökan om inträde i samfundet, och därmed förlänande av advokattiteln, äga äldre samfundsledamöter icke överklaga, kap 8 § 8 e contrario.

^{90a} Från dansk praxis kan nämnas, att auktoriserade tandläkare och advokater ansetts äga föra talan om att icke auktoriserade skola förbjudas beteckna sig tandläkare, UfR 1893 A s. 612, jfr s. 916, UfR 1894 A s. 788 och 1103, resp. advokat, UfR 1908 A s. 825 och 1913 A s. 2. Svarandena hade alltså inga auktorisationer överhuvud. Men, säger Andersen s. 443, ”naar det først er antaget, at Sagsøgerens Interesse er fyldestgørende, vil der ikke være nogen Grund til at afvise hans Sag, fordi den angaar et Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grænser”; en åsikt, som uppenbarligen är tillämplig även på andra fall än de ovannämnda. Enligt norsk rätt äga auktoriserade läkare icke föra talan om att auktorisation av andra skall upphävas, 1927 års lov om lægers rettigheter og plikter § 2 sista st e contrario. Vad slutligen den finska rätten beträffar, är icke helt otänkbart, att legitimerade läkare äga besvär rätt, ty 1925 års lag ang. utövning av läkarkallet synes bl. a. åsyfta att skydda dessa för konkurrens från särskilt ryska läkare.

kurrenter, även då skyddssyfte icke förelegat.⁹¹ För handel med begagnade föremål rådande tillståndstvång har icke tillkommit i konkurrensskyddande syfte⁹², men likväl har äldre tillståndshavares talan om upphävande av meddelat tillstånd prövats.⁹³ Icke heller har för rätt att idka utskänkning av rusdrycker rådande tillståndstvång tillkommit i konkurrensskyddande syfte⁹⁴, men konkurrenters talan har prövats.⁹⁵ Yrkande av sparbank, att tillstånd för annan sparbank att öppna avdelningskontor i trakten skall upphävas, har prövats.⁹⁶ Jämlikt reglemente angående droskväsande meddelat tillstånd att driva droskrörelse eller att vara droskförare torde också äldre droskägare och droskförare äga få omprövat, ehuru vid sådant tillstånds meddelande hänsyn icke må tagas till behovet av utövare inom yrkesgruppen.⁹⁷

I det föregående har begreppet "konkurrent" icke använts i fixerad betydelse. I allmänhet är det uppenbart, huruvida konkurrensförhållande kommer att inträda. Några hithörande

⁹¹ Jfr s. 159.

⁹² Jfr BegfF § 2 mom 2 st 2 och LU 1918: 51 s. 13.

⁹³ KRes 19 febr. 1937 (handelsdep.) på besvär av A. Bolin m. fl.

⁹⁴ Jfr RusdrF kap 3 § 16 och KPr 1937: 242 s. 135.

⁹⁵ KRes 24 febr. 1939 (finansdep.) på besvär av Kaffehuset Malaga AB m. fl. — „Wenn eine Wirtschaftskonzession erteilt worden ist, so sind die durch die Errichtung einer neuen Wirtschaft bedrohten Wirte zur Erhebung der Beschwerde nicht befugt“, förklarar Fleiner s. 232 not 15 och 16.

⁹⁶ KRes 22 maj 1942 (finansdep.) på besvär av Trollhättans sparbank, jfr SparbL § 21.

⁹⁷ Jfr SOU 1938: 59 s. 267 ff. — I ett fall i Danmark avvisades talan, enär domstolen icke fann "godtgjort, at den af Sagsøgeren paa-beraabte Reglementsbestemmelse er givet i Droskeejernes Interesse", UFR 1933 A s. 818, jfr Hurwitz s. 124 f.

frågor förtjäna dock att beröras.⁹⁸ En första förutsättning för konkurrensverkan är givetvis, att tillståndet avser en verksamhet liknande den, klaganden utövar. Däremot kan icke krävas, att tillståndet avser exakt samma verksamhet. Trafiktillstånd t. ex. antages icke blott automobiltrafikföretag utan även järnvägs- och sjötrafikföretag kunna överklaga⁹⁹; tillstånd att utöva linjetrafik måste den, som utövar beställningstrafik, antagas kunna överklaga; tillstånd att utsträcka försäljningstiden måste den, som saluför något av de varuslag, tillståndet avser, jfr ButiksL § 11 mom 4, antagas kunna överklaga; och tillstånd för sparbank att öppna avdelningskontor har omprövats på yrkande av affärsbank.¹⁰⁰ Men legitimerade tandläkare skulle givetvis icke äga överklaga läkarlegitimation, även om besvärsmått skulle tillkomma legitimerade läkare.¹⁰¹

En andra förutsättning för konkurrensverkan är, att tillståndshavarens och klagandens verksamhetsområden, klientel eller kundkretsar kunna sammanfalla. Härvidlag måste skiljas mellan tillstånd, som möjliggöra verksamhet på vilken plats som helst, och tillstånd, som binda verksamheten vid viss plats. Vid förstnämnda tillstånd kunna verksamhetsområdena alltid sammanfalla; tillståndshavaren kan ju driva verksamheten var som helst. Om det skulle visa sig, att läkarlegitimation må överklagas av legitimerade läkare, skulle besvärsmått

⁹⁸ Även beträffande mål, som avgöras av K. M:t i statsråd, är det av intresse att klargöra hur långt besvärsmått sträcker sig, jfr s. 32.

⁹⁹ S. 168.

¹⁰⁰ Prövningen skedde dock hos K. M:t i statsråd, res 26 febr. 1943 (finansdep.) på besvär av Skandinaviska banken AB, res 26 febr. 1943 (finansdep.) på besvär av AB Vänersborgsbanken.

¹⁰¹ S. 169 f.

tillkomma läkare från såväl Lappland som Skåne¹⁰², och om av tullskydd gynnad industri kunde överklaga beslut i tullbehandlingsfråga¹⁰³, skulle det inte spela någon roll, var industrien var belägen. Vid sådana tillstånd åter, som binda verksamheten vid viss plats, blir det en bedömningsfråga från fall till fall, om verksamhetsområdena komma att sammanfalla. Hänsyn bör tagas till bl. a. vilken bransch eller vilket yrke det gäller, om det är fråga om grosshandel eller detaljhandel, landsbygd eller stad. Näringsidkare i samma stad, även detaljhandlare, måste anses ha sammanfallande verksamhetsområden, men å andra sidan utgöra givetvis varken stadsgränser eller andra administrativa gränser några yttersta markeringslinjer. Stundom underlättar positiv rätt bedömandet, t. ex. genom föreskriften i SparbL § 3, att sparbanks reglemente skall ange dess verksamhetsområde. Eljest kunna i allmänhet inga fasta gränser dragas. I tveksamma fall torde besvärsrätt föreligga, medan däremot, för att taga ett extremt exempel ett trafikföretag i Lappland icke kan äga överklaga ett trafik-tillstånd avseende Skåne.¹⁰⁴

Slutligen återstår frågan om för besvärsrätt förutsättes, att klaganden etablerat sig. Beträffande näringar och yrken, vari tillståndstvång råder, torde vara tillfyllest, att klaganden blott erhållit tillstånd. Ty före den tidpunkt, från vilken han kan

¹⁰² Jfr däremot Andersen, UfR 1925 B s. 246, "— — — den enkelte Sagfører, der maatte have en konkret Interesse deri, navnlig en Nabo-sagfører, maa kunne gaa til Domstolene — — — med Spørgsmaalet, om der er givet Beskikkelse til en efter Loven ukvalificeret".

¹⁰³ Jfr s. 165 f.

¹⁰⁴ Ehuru konkurrensverkan sålunda i viss mån sammanhänger med avståndet i rummet, har den icke behandlats som en form av grannelagsverkan, dels när nämnda sammanhang icke alltid är av betydelse och det i varje fall vore missvisande, att här tala om grannelag, och dels när konkurrensverkan är en alldeles speciell verkan, jfr s. 146.

anses etablerad, t. ex. när lokalerna efter avsyning må tagas i bruk, ha i regel omfattande och bindande förberedelser vidtagits. Därtill kommer, att överhuvud varje val av sådan tidpunkt måste bli mer eller mindre godtyckligt.

Härmed är undersökningen av besvärsrätten vid grannelagsverkan och konkurrensverkan slutförd. De lege lata har besvärsrättens beroende av skyddssyfte dokumenterats.¹⁰⁵ De lege ferenda uppstår fråga, huruvida icke detta beroende bör nedbringas och besvärsrätten i första hand göras beroende av verkans beskaffenhet i och för sig. Flera omständigheter tala därför. Det är stundom knappast annat än en smakfråga, huruvida skyddssyfte skall anses föreligga. Lagstiftarna äro benägna att såsom lagarnas *raison d'être* uppvisa betydelsen för det allmänna men icke betydelsen för de enskilda. Huruvida lagarna innehålla föreskrift om t. ex. hörande av granne eller konkurrent beror stundom på en tillfällighet. Och, framför allt, verkan är densamma vare sig skyddssyfte föreligger eller icke. Till förmån för rådande praxis talar å andra sidan, att en lag *in dubio* bör tolkas i enlighet med dess syftemål¹⁰⁶; att syftemålet är vanskligt att fastställa betager icke principen dess giltighet.

Uppenbarligen är denna de lege ferenda-fråga ytterst omfattande. Generellt svar kan icke lämnas. Men onekligen synes mest tillfredsställande, att besvärsrätten icke oupplösligt bindes vid tillståndstvångets syftemål sådant detta med hjälp av

¹⁰⁵ Jfr dock s. 157 f, 160 ff, samt s. 159 och 170 f.

¹⁰⁶ Jfr s. 76 f.

vederbörande författning och dess förarbeten kan fastställas. Dock må framhållas, att ingalunda skulle, om hänsyn främst toges till verkans beskaffenhet i och för sig, gränserna för besvärsrätten bli klarare än de gällande.

Kap. VII.

SKYLDSKAPSVERKAN

Skyldskapsverkan är en sammanfattande term för sådana verkningar, som, då någon träffas av t. ex. imperativverkan, kunna träffa dennes närmaste omgivning. Intages exempelvis make på alkoholistanstalt, påverkas maken därav på olika sätt. Verkan benämnes skyldskapsverkan, enär ett skyldskapsförhållande vanligen utgör den förmedlande länken. Verkan kan bestå i försämring av ekonomien, personligt obehag, social deklassering etc.

Fråga om besvärsmätt på grund av skyldskapsverkan har i praxis aktualiserats framför allt vid beslut om frihetsberövande. Att anhörig till den, som ålagts betalningsförpliktelse eller nekats en förmån, icke är besvärsmättigad, torde allmänt ha ansetts uppenbart.¹ Vid frihetsberövanden torde ha

¹ Jfr dock Ståhlberg s. 529 not 1; make har ansetts kunna anföra besvär över maken ådömda böter. Det åberopade rättsfallet är refererat på finska. Jfr å andra sidan Betänkande 1944 s. 11¹ not 2.

spelat in, att den friheten berövade av sin omgivning ansetts icke själv vara i stånd att tillvarataga sina intressen.²

Av flera positivrättsliga regler framgår e contrario, att besvärsmålsrätt för anhöriga icke föreligger. Enligt t. ex. AlkL § 56 st 2 må klagan över beslut, som av KB särskilt meddelats om någons omhändertagande, föras "av honom"³; nämnas må även, att enligt LösdrL § 6 kunna besvär över ådömande av tvångsarbete föras endast av den dömda.⁴ I övrigt giva till grund för vederbörande författning liggande syftemål i allmänhet klart vid handen, att sådan besvärsmålsrätt icke föreligger.⁵ Endast undantagsvis skall över huvud hänsyn till de anhöriga tagas vid besluts fattande. Och då så skall ske, utgör även detta förhållandet stundom indicium på att här ifrågasvarande besvärsmålsrätt icke föreligger. Syftemålet med t. ex. arbetsföreläggande — att hos den försörjningspliktige väcka en känsla av ansvar för de anhöriga — talar snarast mot att de anhöriga äga överklaga lämnande av handräckning för arbetsföreläggandes verkställande.⁶

Då praxis haft att taga ställning till frågan om besvärsmålsrätt vid skyldskapsverkan, har också svaret konsekvent blivit, att

² Vid undersökning av målsägandebegreppet har frågan, huruvida skyldskap med genom brott kränkt person i och för sig grundar målsäganderätt, tilldragit sig uppmärksamhet. Svaret är nekande, se Agge s. 35 f.

³ Den generella besvärsklausulen i § 56 st 1 förklaras av att densamma hänför sig till ett flertal olikartade beslut.

⁴ Besvären gå till HD, jfr § 6 st 2.

⁵ Om de administrativa frihetsberövandenas syftemål har framlagts en "kriminalpolitisk" teori, Agge, FT 1938 s. 196 ff, och en "socialrättslig" teori, Eek s. 95 ff.

⁶ Om anhörigas besvärsmålsrätt, därest handräckning vägras, se s. 88.

besvärsrätt icke förelegat. Maka har ansetts obehörig överklaga beslut om makes intagande på alkoholistanstalt⁷, moder har ansetts obehörig överklaga beslut om intagande av son⁸, och jämväl i övrigt har én ansetts obehörig överklaga beslut om intagande av annan.⁹ Maka har vidare ansetts obehörig överklaga beslut om lämnande av handräckning för verkställande av arbetsföreläggande mot make¹⁰, och fader till barn utom äktenskap har ansetts obehörig överklaga likartat beslut, som gällt barnets moder.¹¹ Slutligen har maka även ansetts obehörig föra talan om makes kvarhållande på arbets-hem.¹²

Särskild uppmärksamhet har i praxis frågan om besvärsrätt vid omhändertagande av barn för skyddsuffostran tilldragit sig. Det har därvid gällt, huruvida annan än vårdnadshavaren är besvärberättigad; vårdnadshavaren kan, ehuru han för talan i eget namn, närmast betraktas som legal ställföreträdare för barnet och är givetvis besvärberättigad. Enligt BvL § 24 ff, jfrda med § 78 st 2, skall vårdnadshavaren höras, innan beslut om omhändertagande fattas; beslutet skall delgivas vårdnadshavaren; avser beslutet barn under 18 år skall skriftlig förklaring avfordras vårdnadshavaren, huruvida han samtycker till dess verkställande; vägras samtycke,

⁷ RÅ 1939 S 165, 1943 S 145.

⁸ RÅ 1930 S 17. Jfr däremot SvM-RR 1944. 25; moder besvärberättigad i egenskap av vårdnadshavare, jfr nedan om vårdnadshavares besvärsrätt vid omhändertagande för skyddsuffostran.

⁹ RÅ 1930 S 192, 1939 S 233.

¹⁰ RÅ 1936 S 12.

¹¹ RÅ 1940 S 263.

¹² KÅ II 1932. 9. Jfr vidare KÅ II 1936. 4, KÅ I 1931 not 19, 1942 not 9, RÅ 1939 Fi 501.

eller avser beslutet barn över 18 år, skall beslutet underställas KB för fastställelse; KB:s beslut slutligen skall delgivas vårdnadshavaren. Föreskrift om hänsynstagande till andra av barnets närmaste än vårdnadshavaren saknas alltså. Mot behörighet för dessa talar särskilt, att det icke står i deras makt att framtvunga KB:s fastställelseprövning av beslut rörande barn under 18 år, samtidigt som barnvårdsnämnds beslut över huvud icke kan överklagas.

I praxis har också i ett flertal fall den, som icke haft vårdnaden, ansetts sakna besvärsmätt. Fader har ansetts obehörig överklaga beslut rörande sitt och sin frånskilda hustrus barn, enär han frånhänts vårdnaden om barnet.¹³ Moder har ansetts obehörig överklaga beslut rörande dotter, enär vårdnaden tillkom allenast fadern.¹⁴ Föräldrar ha ansetts obehöriga överklaga beslut rörande barn, som fyllt 21 år.¹⁵ Fader har ansetts obehörig överklaga beslut rörande underårig dotter, som ingått äktenskap.¹⁶ Vidare må nämnas, att fader icke ägt överklaga beslut rörande utomäktenskapligt barn, varom modern haft vårdnaden¹⁷, att make icke ägt överklaga beslut rörande makas utomäktenskapliga barn, varom maken haft vårdnaden¹⁸, att mor- och farföräldrar icke ägt överklaga beslut rörande barnbarn¹⁹, att make icke ägt överklaga beslut rörande maka²⁰, att fästman icke ägt överklaga beslut rörande fästmö²¹, samt att den, hos vilken barn "vistades" eller till vilken

¹³ RÅ 1942 S 216, 1943 S 59.

¹⁴ RÅ 1941 S 429, jfr 1943 S 150, 1944 S 320, 1945 S 25.

¹⁵ RÅ 1937 S 343, 1941 S 398, 1941 S 401, jfr ÄktBL § 2.

¹⁶ RÅ 1940. 40, 1944 S 286, jfr ÄktBL § 2.

¹⁷ RÅ 1931 S 337, 1936 S 14, jfr 1924 E 1, 1925 E 54.

¹⁸ RÅ 1935 S 257, 1939 S 80.

¹⁹ RÅ 1932 S 4, 1938 S 197, 1940 S 416, 1942 S 154, 1944 S 53.

²⁰ RÅ 1941 S 141.

barn utackorderats, icke ägt överklaga beslut rörande barnet.²²

Regeln, att endast vårdnadshavares besvär upptagas till prövning, är dock icke undantagslös.²³ När såväl vårdnadshavare som annan närstående klagat, ha i några fall jämväl den senares besvär prövats. Sålunda ha vid omhändertagande av utomäktenskapligt barn faderns besvär prövats, därest jämväl modern klagat²⁴, och makes besvär prövats, därest jämväl makan-modern klagat.²⁵ Praxis har dock icke vidgat behörigheten utöver denna trängre krets; morföräldrars besvär ha icke prövats, ehuru jämväl deras dotter, barnets moder, klagat²⁶, besvär av makes moder ha icke prövats, ehuru jämväl makan, barnets moder, klagat²⁷, och besvär av fostermoder ha icke prövats, ehuru jämväl barnet självt klagat.²⁸

Men icke heller besvär av fader eller make ha alltid upptagits till prövning, då besvär förutom av dem jämväl anförts av modern eller makan. Av rättsfallsreferaten framgår, att prövning icke skett, då klagandena klagat "var för sig"²⁹, då "särskilda besvär" anförts av den ene och den andre³⁰, eller då besvär anförts av "dels" den ene, "dels ock" den andre.³¹

²¹ RÅ 1937 S 207.

²² RÅ 1940 S 221, 1941 S 128, jfr 1944 S 409.

²³ Jfr RÅ 1942 S 227, där lägre instanserna utgått från att klgdn vore i vårdnadshavares ställe.

²⁴ RÅ 1930 S 303, 1931 S 353.

²⁵ RÅ 1934 S 335. Jfr vidare RÅ 1927 S 120, 1928 S 148.

²⁶ RÅ 1932 S 4.

²⁷ RÅ 1934 S 335.

²⁸ RÅ 1941 S 128. Jfr vidare RÅ 1930 S 266, 1931 S 116, 1939 S 249, 1944 S 351, 1944 S 413.

²⁹ RÅ 1931 S 337, 1944 S 131.

³⁰ RÅ 1935 S 257.

³¹ RÅ 1941 S 140, jfr SvM-RR 1941. 1 I. Jfr RÅ 1941 S 429.

Dessa uttryck torde beteckna, att klagandena ingivit skilda besvärsskrifter, eller att deras yrkanden eljest gått isär. Praxis' ståndpunkt skulle då vara, att besvär av icke-vårdnadshavare upptagas till prövning, därest denne klagande är mycket nära anhörig till den omhändertagne, och besvären anföras gemensamt med vårdnadshavarens eller möjligen den omhändertagnes.

Betydelsen härav bör icke överskattas. Det är närmast en ordningsfråga, huruvida icke-vårdnadshavarens besvär bortskrivs eller upptagas tillsammans med vårdnadshavarens. Förhållandet torde följaktligen kunna äga motsvarigheter på andra områden än det förevarande; vid t. ex. av make och maka gemensamt anförda besvär över makens intagande på alkoholistanstalt kan tänkas, att makans besvär icke bortskrivs.³² Det kan väl icke ens anses alldeles uteslutet, att skilda besvär besvaras i sak, även om en av klagandena icke är besvärsberättigad, blott besvären innehålla samma yrkande.³³

Mot bakgrund av det sagda kan förstås, varför i ett fall fader till utomäktenskapligt barn ansetts äga överklaga omhändertagande av barnet, ehuru modern-vårdnadshavaren icke klagat³⁴; besvär av icke-vårdnadshavare, som klagat ensam, upptagas ju, som ovan framhållits, eljest icke till prövning. Av referatet framgår nämligen, att modern vägrat samtycke till verkställande av barnavårdsnämndens beslut om omhändertagande och därigenom framtvingat KB:s överkla-

³² Jfr s. 178. I ovannämnda RÅ 1930 S 17 anfördes besvär av "dels" modern, "dels ock" sonen.

³³ Dessa allmänna anmärkningar ha funnit plats här, enär desamma blott hänföra sig till en ordningsfråga.

³⁴ RÅ 1933 S 313.

gade fastställelsebeslut. Upptagandet av faderns besvär till prövning synes oss dock utgöra en väl långt utdragen konsekvens av förhållandet vid gemensamma besvär.³⁵

³⁵ Två ledamöter ansågo klgdn sakna besvär rätt.

KORPORATIONSVERKAN OCH PARTICIPANTVERKAN

Ett av de mest frappanta dragen i den moderna samhällsbilden utgör korporativismen. Samhället är nu till dags genom-syrat av yrkessammanslutningar, politiska och ideella sammanslutningar i en brokig mångfald. Ofta ha dessa sammanslutningar uppnått sådan ställning, att de framstå som auktoritativa förespråkare och företrädare för stora intressegrupper inom samhället.

Detta förhållande aktualiserar bland mycket annat frågan om sammanslutnings besvärsrätt vid beslut, som påverkar dess medlemmar; exempelvis må nämnas frågan, huruvida Sveriges läkarförbund äger besvärsrätt, därest någon, som anses därtill icke kvalificerad, meddelas legitimation som läkare. Den verkan, sådant beslut medför mot sammanslutningen, kallas här korporationsverkan.¹

¹ Korporationsverkan är alltså något helt annat än sådan imperativverkan, förmånsverkan, konkurrensverken etc., som träffar sammanslutning, då denna debiteras skatt, får avslag på ansökan om statsbidrag etc. Att korporationsverkan till sin närmare beskaffenhet kan variera högst betydligt framgår av det följande.

Frågan om besvärsrätt vid korporationsverkan är givetvis av betydelse, därest den enskilde medlemmen icke är besvärberättigad. Men frågan är av betydelse, även om den enskilde medlemmen är besvärberättigad. Ty visserligen kan i så fall sammanslutningen lämna honom sakkunnig och även ekonomisk hjälp att utföra talan eller också såsom hans fullmäktig handlägga ärendet.² Men medlemmen är kanske icke hågad att över huvud medverka; han vill icke vara den, som tager initiativet, eller han står i beroende ställning till den, som fattat beslutet, och vill icke riskera att i framtiden bliva ogynnsamt behandlad.³ Och därest besvär över beslut, som påverkar ett större antal medlemmar, blott länder klaganden till förmån, nödgas sammanslutningen insamla fullmakter från alla påverkade medlemmar. I praxis har frågan om besvärsrätt vid korporationsverkan huvudsakligen aktualiserats, då den enskilde medlemmen varit besvärberättigad.

I ett fåtal fall synes av vederbörande författning kunna utläsas, att besvärsrätt föreligger. Av bestämmelserna i BiltrffF §§ 8 och 9, att vid meddelande av trafikstillstånd sammanslutningar av utövare av yrkesmässig automobiltrafik skola beredas tillfälle avgiva yttrande, torde följa, att sådana sammanslutningar, s. k. bilcentraler och trafikbilägareföreningar, äga överklaga meddelande av trafikstillstånd. När församling ansetts äga överklaga debitering av avgifter till prästerskapet under yrkande, som innebure såväl ökning⁴ som minskning⁵

² Av medlemmar fastställda stadgar för sammanslutning innefatta icke bemyndigande för denna att föra deras talan, jfr RÅ 1913. 64.

³ Jfr Bonnard, Droit administratif s. 273.

⁴ RÅ 1912. 129.

⁵ RÅ 1912. 136, 1918 E 102.

av församlingsmedlemmarnas prestationsskyldighet, torde denna behörighet vara en följd av att enligt PrästinkF § 3 frågan om ingående av lönekonventionerna handlagts av kyrkostämman. Och församlings behörighet att överklaga kammarkollegii fastställelse av den summa i penningar, till vilken prästerskapets tionde m. m. vid indragning till statsverket skulle för församlingens del beräknas⁶, torde vara en följd av den befattning kyrkostämman bl. a. enligt TiondeavskrK § 3 skulle taga med sådant ärende. Förhandlingsberättigad förening slutligen torde som en konsekvens av FörhandlK:s bestämmelser om dess rätt att påkalla förhandling, §§ 1 och 4 samt 5 st 2, om myndighets underrättelseplikt, § 5 st 1, och om avbrytande av förhandling, §§ 7 st 2 och 8 st 2, äga överklaga myndighets vägran att ingå i förhandling, fastställelse av tjänstgöringsvillkor utan att föreningen därom underrättats samt avbrytande av pågående förhandling.⁷

I allmänhet innehålla emellertid författningarna icke något som helst indicium på att besvärsrätt föreligger. Det är då,

⁶ RÅ 1924. 49.

⁷ Huruvida jämlikt FörhandlL motsvarande besvärsrätt tillkommer förhandlingsberättigad förening, som icke är medlem av vederbörande kommun, är något omdiskuterat. I praxis har besvärsrätt ansetts föreligga vid vägran att ingå i förhandling, RÅ 1942. 56, men icke vid åsidosättande av underrättelseplikt, RÅ 1943. 11, och icke heller vid avbrytande av förhandling, RÅ 1943 S 234. Därom har den tanken framkastats, att RR ändrat ståndpunkt i frågan om sådan förenings besvärsrätt, Sjöberg, LkT 1943 s. 199 f jfr s. 105 ff, och att de olika personsammansättningarna i RR, jfr anförda vota, möjligen förklara de olika resultaten, Jägerskiöld, FT 1943 s. 354. Dessa förmodanden synes riktiga. Ty det finnes ingen anledning, varför avvikelser från principen om kommunalbesvärsinstitutets förbehållande för allenast kommunmedlemmar — sådana avvikelser ha angivits vara möjliga, Sund

den ställda frågan blir ett problem. Visserligen är det odiskutabelt, att besvärsmått i regel saknas⁸ — nämnda förhållande utgör ju också negativt sett ett indicium därpå — men regeln är icke undantagslös.^{9 10}

Vad beträffar sådana beslut, som blott påverka en eller flera av korporationsmedlemmarna personligen, giver praxis med all önskvärd tydlighet vid handen, att korporationen icke är besvärsmåttigad. Sveriges lokomotivmannaförbund har icke ansetts behörigt överklaga styrelsemedlem ådömd bestraffning¹¹ och icke heller beslut om traktamentsersättning åt två medlemmar.¹² Statens järnvägars befälsförbund har icke ansetts behörigt överklaga beslut om tjänstgöringstraktamente åt medlem.¹³ Marinens varvsarbetarförbunds avdelning i Vaxholms fästning har icke ansetts behörig överklaga beslut om krigstidstillägg åt de vid Vaxholms kustartilleriregemente och fortifikationerna i Vaxholms fästning civilanställda arbetarna.¹⁴ Och kommun har icke ansetts behörig överklaga åläggande för

berg, Kommunalrätt s. 317, jfr dock RÅ 1937 S 366 — skulle göras vid vägran att ingå i förhandling men icke vid t.ex. avbrytande av förhandling; jfr även RÅ 1945 S 110. Tilläggas må emellertid, att från tjänstemannahåll nyligen gjorts framställning hos chefen för socialdep. om sådana ändrade bestämmelser på området, att besvärsmått icke längre skulle förutsätta medlemskap i kommun; se därom närmare Sjöberg, LkT 1945 s. 326.

⁸ Jfr Sundberg, Grunddragen s. 159.

⁹ En annan sak är, att besvärerna kunna upptagas till prövning såsom avsedda att anföras jämväl för egen del av dem, vilka å korporationens vägnar undertecknat desamma, t. ex. RÅ 1919 S 3.

¹⁰ Av intresse i detta sammanhang är frågan om sammanslutningsmålsäganderätt och interventionsrätt, se därom Palmgren s. 102 ff och Ekelöf s. 267 ff.

¹¹ RÅ 1911 C 170.

¹² RÅ 1924 K 76.

¹³ KÅ I 1935 not 546, 547, jfr KÅ I 1930 not 279.

¹⁴ RÅ 1919 S 3.

enskilda väghållare att bättra dem tilldelade väglotter¹⁵ och, enär kommunen icke var väghållningsskyldig, icke heller beslut angående väganläggning.^{16 17}

Häri medför den omständigheten, att överklagade beslutet utgör avslag på ansökan, icke ändring. Arméns civila personalförbund har icke ansetts behörigt överklaga avslag på medlems ansökan om dyrtidstillägg.¹⁸ Svenska hospitalspersonalens förbundsavdelning har icke ansetts behörig överklaga avslag på ansluten personals ansökan om löneklassplacering.¹⁹ Och Svenska järnvägsmannaförbundets styrelse har icke ansetts behörig överklaga avslag på ansökan om dagtraktamentsersättning åt medlem.²⁰ Allt detta är ganska självklart, men beaktansvärt är, att besvärsmått icke heller föreligger, därest sammanslutningen själv framställt ansökan.²¹ Svenska järnvägsmannaförbundet har icke ansetts behörigt överklaga avslag på egen ansökan om löneförhöjning för medlem.²² Malmöhus läns lokalpolisförening har icke ansetts behörig överklaga avslag på egen ansökan om dyrtidstillägg för ansluten personal.²³ Och Sveriges läroverks vaktmästarförenings styrelse har icke ansetts behörig överklaga avslag på egen framställning om rättelse av beslut, varigenom medlem i föreningen uppsagts från sin tjänst.²⁴

¹⁵ RÅ 1920 K 7.

¹⁶ RÅ 1914. 41.

¹⁷ Jfr även RÅ 1920 Fö 112, 1923 E 163, KÅ I 1943 not 414.

¹⁸ RÅ 1920 L 146.

¹⁹ KÅ I 1927 not 414.

²⁰ RÅ 1922 K 99. Jfr vidare t.ex. RÅ 1924 S 236.

²¹ Jfr s. 83 f.

²² RÅ 1913. 64.

²³ RÅ 1920 C 154.

²⁴ RÅ 1929 E 90. Se vidare t.ex. RÅ 1924 K 111, 1925 S 151, KÅ I 1933 not 155, 1944 not 96. Jfr även RÅ 1919 S 45 och 1920 Sj 20.

Somliga beslut påverka emellertid icke blott en eller flera korporationsmedlemmar personligen utan en yrkesgrupp, tjänstemannagrupp eller annan medborgargrupp i dess helhet. Meddelande av legitimation som läkare åt någon därtill oberrättigad t. ex. framstår snarare som en orätt mot läkarkåren i dess helhet än som en orätt mot varje enskild legitimerad läkare. Givetvis är dock gränsen mellan verkan av ena och andra typen flytande.

Det synes av praxis att döma icke alldeles uteslutet, att i förevarande fall en sammanslutning, som omfattar flertalet av de enskilda yrkesutövarna eller tjänstemännen, kan vara besvärberättigad. Visserligen har Svenska sågverksindustriarbetarförbundet icke ansetts behörigt överklaga beslut angående skjutsväsande.²⁵ Täby fastighetsägareförening har icke ansetts behörig överklaga fastställelse av jordavsöndring inom Täby villastad.²⁶ Hyresgästförening har icke ansetts behörig överklaga beslut, varigenom hyresnämnd fastställt grundhyra för lägenhet²⁷, och icke heller har hyresgästförening ansetts behörig överklaga beslut, varigenom hyresnämnd meddelat hyresvärd tillstånd att uthyra bostadslägenhet för kontorsändamål.²⁸ Varbergs köpmannaförening har icke ansetts behörig överklaga godkännande av kiosk å torg för försäljning av frukt och konfektyrer i staden.²⁹ Och Sveriges läkarförbund har icke ansetts behörigt överklaga meddelande av läkarlegitimation.^{30 31}

²⁵ RÅ 1926 K 234.

²⁶ RÅ 1929 Jo 41.

²⁷ HR dnr H 374; huruvida lägenheten varit uthyrd eller icke, och, i förstnämnda fall, huruvida hyresgästen varit medlem av föreningen eller icke torde sakna betydelse.

²⁸ HR dnr S 817.

²⁹ RÅ 1940 S 359.

³⁰ RÅ 1945 S 111.

³¹ Jfr även RÅ 1939 Jo 42 och 1940 E 81.

Men Stockholms ögonläkareförening har ansetts behörig överklaga förbud mot utlämnande å ögonpoliklinikerna av meddelanden, innefattande rekommendation av vissa optikerfirmor, och då förbudet därefter upphävts, har Svenska optikerföreningen ansetts besvärberättigad.³²

Det är givetvis mycket vanskligt att angiva under vilka förutsättningar, besvärsrätt kan tänkas föreligga. Antagbart synes, att besvärsrätt är utesluten, därest verkningarna mot sammanslutningens enskilda medlemmar icke äro av beskaffenhet att grunda besvärsrätt för dem; korporationsverkan är ju blott summan av dessa verkningar.³³ Antagandet harmonierar icke blott med en allmän, seglivad tendens till restriktiv behandling av kollektiva enheter i lagstiftning och lagtillämpning utan synes även kunna hämta stöd av ovannämnda praxis. Beslutet om skjutsväsende påverkade icke speciellt sågverksindustriarbetare utan traktens befolkning i dess helhet, och i varje fall torde med säkerhet enskilda sågverksindustriarbetare icke hava varit besvärberättigade. Enskilda medlemmar av Täby fastighetsägareförening ägde icke överklaga fastställelsen av jordavsöndringen.³⁴ Fastställelsen av grundhyra för lägenhet och tillståndet att uthyra bostadslägenhet för kontorsändamål torde med säkerhet enskilda medlemmar av hyresgästföreningarna i orterna icke ha ägt överklaga.³⁵ Enskilda medlemmar av Varbergs köpmannaförening torde med säker-

³² RÅ 1934 S 143; för klgdnas behörighet, vilken icke ifrågasatts, lämnades ingen motivering.

³³ Därest fråga om enskilds besvärsrätt icke är aktuell och icke heller tidigare aktualiserats, torde besvärsinstanten väl icke särskilt pröva denna fråga men utgå från en mer eller mindre bestämd uppfattning om hur den skulle avgöras.

³⁴ RÅ 1929 Jo 41, jfr s. 156.

³⁵ Jfr s. 197 f.

het icke ha ägt överklaga tillståndet till kioskförsäljning, vilket lämnats av hälsovårdsnämnd efter övervägande av med avsedd försäljning följande hälsofara för allmänheten.³⁶ Och icke heller torde legitimerade läkare ha ägt överklaga meddelandet av läkarlegitimationen.³⁷ Men enskild läkare vid ögonpoliklinik ägde besvärsmått³⁸, och med hänsyn till ifrågavarande förbuds syftemål torde enskilda optikerfirmor, som icke funnos upptagna å utlämnade meddelanden, ha ägt överklaga förbudets upphävande.³⁹

Å andra sidan synes denna praxis vara alltför knapphändig för att motivera en så vittgående, ehuru näraliggande slutsats som den, att sammanslutning i förevarande ärenden är besvärberättigad, därest dess enskilda medlemmar äro det. Men i varje fall torde utvecklingen komma att gå i riktning däremot; korporativismen är på frammarsch även i rättslivet.⁴⁰ Onekligen synes också besvär, anförda av en sammanslutning omfattande alla eller flertalet påverkade yrkesutövare eller tjänstemän, åt dessa ärenden giva en mot verkligheten bättre svarande innebörd än besvär, anförda av någon enskild. Men erinras må också om, att besvärsinstitutets uppgift sedan gammalt är att meddela rättsskydd i individualistisk form.^{41 42}

³⁶ Jfr s. 168 f.

³⁷ Jfr s. 169 f.

³⁸ RÅ 1934 S. 143.

³⁹ Jfr s. 165.

⁴⁰ Jfr FörhandlK och FörhandlL. Sammanslutningarna torde i allmänhet vara väl lämpade att biträda i rättslivet; de ha funktionärer med tid och sakkunskap, de ha erforderliga ekonomiska förutsättningar och de ha tagit till uppgift att systematiskt följa skeendet inom de områden, de företräda.

⁴¹ Jfr s. 75 f.

⁴² I Danmark har sammanslutning ansetts taleberättigad i ärenden, vari dess enskilda medlemmar äro taleberättigade, jfr t. ex. UFR 1937 A s. 347 och Andersen s. 443 not 95, 96. Det har gjorts gällande, att

Till sist må framhållas, att K. M:t i statsråd på detta liksom på andra områden icke upprätthåller samma stränga krav för besvärs upptagande till prövning som övriga besvärsinstanser. Särskilt anmärkningsvärt är väl icke, att besvär av Sveriges yngre läkares förening över tillstånd för lasarettsläkare att kvarstå i tjänst efter uppnådd pensionsålder och besvär av Göteborgs tobakshandlareförening och Göteborgs köpmannaförbund över tillstånd för pressbyråns kiosker i Göteborg att utsträcka försäljningstiden upptagits till prövning.⁴³ Men besvär av Skärgårdens nykterhetsförbund, Vetlanda allmänna nykterhetskommitté och Vetlanda missionsförening över till-

sammanslutning även kan vara taleberättigad i ärenden, vari dess medlemmar icke äro det, Andersen s. 449. Men senare praxis synes hava vederlagt detta antagande; se UfR 1937 A s. 347 ff, varest uttalas, att enär fråga icke är om åsidosättande av en föreningen som sådan tillkommande rätt, denna "derfor ikke har nogen videregaaende Søgsmalsret end det enkelte Medlem". Jfr i övrigt Castberg s. 45 och Andersen s. 443 — "og det samme maa formentligt gælde de Næringsdrivendes Organisationer" — samt t. ex. UfR 1933 A s. 818. Även i Norge har talerätt medgivits vid korporationsverkan, men där till synes oberoende av huruvida behörighet tillkomme sammanslutningens medlemmar, jfr NRt 1914 s. 419 och Castberg s. 43 — "i all fall en sammenslutning av næringsdrivende". I Frankrike skiljes skarpt mellan vad som anses vara "un intérêt collectif" och "un intérêt individuel". Talan avseende skydd för intresse av sistnämnda typ tillåtes icke, t. ex. "quand l'association de fonctionnaires invoque la violation d'un statut particulier applicable seulement à certains de ses membres", eller "quand il est dirigé contre une décision ne pouvant avoir, pour un fonctionnaire, qu'un caractère individuel", Rolland s. 263 f. Däremot är behörigheten mycket vidsträckt så snart "un intérêt collectif" står på spel, d. v. s. när sammanslutningens alla medlemmar gemensamt äro intresserade, se Houry s. 122 ff, jfr vidare t. ex. Alibert s. 131 ff. I Tyskland slutligen synes frågan icke uppmärksammas; antagligt är, att en sammanslutning i varje fall icke äger en besvärsrätt, som dess medlemmar sakna; jfr t. ex. Jellinek s. 202, „der Verein Naturschutzpark".

⁴³ KRes 15 jan. 1937 (socialdep.) på besvär av Sveriges yngre läkares förening, jfr s. 135. KRes 30 dec. 1940 (handelsdep.) på besvär av Göteborgs tobakshandlareförening m.fl., jfr s. 167.

stånd till utskänkning av pilsnerdricka ha prövats⁴⁴, ehuru tillståndstvånget icke tillkommit i enskilda nykterhetsfrämjares intresse.⁴⁵

Frågan om besvär rätt vid participantverkan utgör motsatsen till frågan om besvär rätt vid korporationsverkan. Problemet är, huruvida medlem av sammanslutning, aktieägare i bolag, delägare i dödsbo etc. äger överklaga beslut, som påverkar sammanslutningen, bolaget, dödsboet etc. Sådant beslut återverkar nämligen på medlemmen, aktieägaren och dödsbo delägaren. Det är dessa återverkningar, som här sammanfattande kallas participantverkan.⁴⁶

Vi kunna om denna fråga fatta oss ganska kort; i praxis har redan i ett flertal olikartade fall fastslagits, att besvär rätt icke föreligger. Huruvida participantförhållandet är tvunget eller frivilligt, grundar sig på aktieinnehav eller samäganderätt, saknar, liksom omständigheten huruvida sammanslutningen, bolaget eller dödsboet självt är besvär berättigat, principiell betydelse.

Föreläggande för kommun att vidtaga åtgärder för sanering av avloppsdike ha enskilda kommunmedlemmar icke ansetts behöriga överklaga⁴⁷, och föreläggande för pastorat att uppföra nybyggnad å ecklesiastikt löneboställe ha enskilda försam-

⁴⁴ KRes 18 aug. 1933 (finansdep.) på besvär av Skärgårdens nykterhetsförbund, KRes 15 mars 1940 (finansdep.) på besvär av Vetlanda allmänna nykterhetskommitté och Vetlanda missionsförening.

⁴⁵ Jfr s. 159.

⁴⁶ Givetvis kan participantverkan liksom korporationsverkan till sin närmare beskaffenhet variera högst betydligt.

⁴⁷ RÅ 1920 So 12.

lingsmedlemmar icke ägt överklaga.⁴⁸ Åläggande för vägstyrelse att bygga färja m. m. ha enskilda väghållningsskyldiga inom distriktet icke ansetts behöriga överklaga.⁴⁹ Kommunmedlem äger icke överklaga annans taxering i kommunen⁵⁰, vilket är av intresse, särskilt därest taxering skett till för lågt belopp eller icke alls⁵¹, och kommunmedlem äger icke heller föra talan om skyldighet för annan att erlægga nöjesskatt till kommunen.⁵²

Aktieägare i bolag är icke besvärberättigad vid beslut, som påverkar bolaget. I praxis har aktieägare ansetts obehörig överklaga avslag på ansökan om registrering av bolaget⁵³ och avslag på ansökan om registrering av beslut angående konkursnedläggelse.⁵⁴ Ytterligare må exempelvis nämnas, att aktieägare i bolag, vilket i egenskap av arbetsgivare förbjödes använda arbetslokal, arbetsredskap eller arbetsmetod, icke är besvärberättigad.⁵⁵ Icke heller delägare i handelsbolag kan såsom participant antagas äga överklaga beslut, som påverkar bolaget.⁵⁷ Men sjukkasemedlem har ansetts behörig överklaga till-

⁴⁸ RÅ 1938 E 14, E 160, jfr EBO § 57 st 1.

⁴⁹ RÅ 1929 K 251, jfr VäglandL §§ 5 ff och 55, samt RÅ 1932 K 21; klgdna voro i själva verket vägsynemän, vilka voro missnöjda med att KB mildrat av dem givna förelägganden, jfr s. 203 ff.

⁵⁰ Jfr TaxF § 117 f. Besvär över annans debitering må däremot föras, jfr t. ex. LKS §§ 66, 69 och 70.

⁵¹ Jfr RÅ 1916 F 240. Jfr även Ståhlberg s. 547 och Schumacher s. 50, 78.

⁵² RÅ 1928. 62. Jfr RÅ 1920 E 86.

⁵³ RÅ 1932 H 2, jfr ABL §§ 23 och 122.

⁵⁴ RÅ 1924. 11. Jfr RÅ 1920 C 102 och 1927. 14.

⁵⁵ ArbetarskyddL § 38 mom 1 st 2 e contrario.

⁵⁶ Om aktieägarers målsäganderätt se Agge s. 34 f.

⁵⁷ Frågans praktiska betydelse förringas av bestämmelsen i HandelsbL § 16.

synsmyndighetens beslut på framställningar rörande sjukkas-
san⁵⁸, vilket dock berodde på särskilda omständigheter.⁵⁹

Vid samäganderättsförhållanden är delägare principiellt icke
besvärberättigad⁶⁰; i praxis har delägare i fastighet ansetts
obehörig att utan bemyndigande av övriga delägare överklaga
taxering av fastigheten.⁶¹ Detsamma gäller slutligen också vid
den förmögenhetsgemenskap, som rättsförhållandet mellan ett
flertal delägare i oskiftat dödsbo utgör⁶²; dödsbodelägare är
principiellt icke besvärberättigad.⁶³

Den ståndpunkt, praxis sålunda intagit i frågan om besvär-
rätt vid participantverkan, synes välgrundad. Ett flertal posi-
tivrättsliga bestämmelser på speciella områden uttrycka, mer
eller mindre medvetet, samma inställning. Ståndpunkten har-
monierar med de regler, som in dubio gälla för participanters
processuella befogenheter i övrigt. Och författningarnas syfte-
mål föranleda icke motsatt ställningstagande.

⁵⁸ RÅ 1927 S 124.

⁵⁹ SjukKL § 94 st 2, jfr i fallet anförda vota.

⁶⁰ Jfr t.ex. SamägL § 2, HandelsbL §§ 47 f, SjöL § 10 f.

⁶¹ RÅ 1935 Fi 720, 1936. 48, jfr Sandström s. 273 f och Davidson
s. 215 not 2. Delägare i fastighet har icke heller ansetts äga målsägan-
derätt vid olovlig jakt å fastigheten, SvJt 1950 rf. s. 31. Jfr dock RÅ
1926. 22; besvär av delägare i tomt, som förgäves sökt byggnadstillstånd
och därefter utan tillstånd påbörjat byggnadsarbete men förbjudits dess
fortsättande, ha prövats.

⁶² Om dödsbos egenskap av juridisk person före och efter BoutrL:s
tillkomst se Ekeberg s. 15 ff och 34 ff, samt ändringen i RB kap 11
§ 11 vid nämnda tidpunkt.

⁶³ Jfr BoutrL kap 1 § 1 samt RÅ 1918 L 251, 1935 Fi 586, 1938 Ju 5,
Sandström s. 274 och Davidson s. 215 not 2. Angående av särskilda
omständigheter betingade avvikelser se t. ex. RÅ 1928 Fi 946, 1933 Fi
243, 1942 Fi 630; jfr Ekeberg s. 31, 37 och Hassler s. 318.

DIVERSE VERKNINGAR

Alla verkningar av administrativa beslut kunna uppenbarligen icke sammanföras i större, enhetliga grupper. Åtskilliga verkningar äro av mer eller mindre speciell art. Efterföljande undersökning omfattar sådana speciella verkningar, som föranlett eller rimligen kunna tänkas föranleda besvärs anförande.¹

Huruvida besvärsmätt föreligger eller icke, beror liksom eljest på verkans beskaffenhet, på om hänsyn till den av verkan träffade skall tagas vid det påverkande beslutets fattande, särskilt på om denne därvid själv äger göra sina intressen gällande. Exakta regler med anspråk på generell giltighet kunna här än mindre än eljest angivas; nästan varje verkan ger ju upphov till en situation sui generis. Beaktansvärt är i detta sammanhang särskilt, att den omständigheten, huru-

¹ Givetvis kan det vara en smakfråga, huruvida viss verkan är så likartad andra verkningar, att den lämpligen bör behandlas tillsammans med dessa. Hur frågan löses torde dock icke spela alltför stor roll, jfr det följande.

vida verkan träffar en offentlig eller privat rättighet, en sakrätt eller obligationsrätt, i och för sig saknar relevans.

Meddelas husägare förbud mot lägenhets vidare användning för bostadsändamål, torde innehavare av nyttjanderätt till lägenheten vara besvärberättigad, och husägare torde vara besvärberättigad, om sådant förbud meddelas nyttjanderätts-havare. Visserligen har frågan icke bedömts i praxis; ägare har anfört besvär, endast då förbud meddelats både honom och nyttjanderättshavaren², och nyttjanderättshavare har anfört besvär, endast då förbud meddelats både honom och ägaren³ eller enbart honom.⁴ Men enligt HvSt § 8 mom 8 och § 43 mom 7 må förbudet "allt efter omständigheterna meddelas husägaren eller nyttjanderättshavaren eller ock båda-dera"⁵; därav synes följa, att förbudet av lagstiftaren ansetts i ungefär lika hög grad röra dem båda. Härav kan emellertid icke dragas någon generell slutsats angående besvärsrätt för innehavare av sakrätt vid beslut rörande den egendom, vari sakrätten gäller. Beslut angående intecknad eller servitutsbunden egendom, varigenom dennas värde eller användbarhet minskas, äger inteckningshavaren eller servitutshavaren icke utan vidare överklaga; för behörighet torde även i sådana fall krävas, att vederbörande författning på något tidigare angivet sätt ger uttryck däråt. Exempelvis må nämnas, att in-

² RÅ 1937 S 121.

³ RÅ 1934 S 280.

⁴ RÅ 1937 S 81.

⁵ Med "omständigheterna" torde avses, huruvida någon av dem är okänd, icke anträffbar eller på annat sätt oåtkomlig för tillfället.

teckningshavare icke torde äga överklaga förbud mot den in-tecknade fastighetens bebyggande.⁶

Beslut, som närmast angår arbetstagare, kan medföra, att dennes arbetsgivare icke längre kan begagna sig av arbets-tagarens tjänster. Exempelvis må nämnas indragning av arbetstagarens trafik kort eller beslut, som berövar arbets-tagaren friheten. I sådana situationer är arbetsgivaren regel-mässigt icke besvärberättigad; författningarna medgiva i des-sa — naturligt nog — icke hänsynstagande till arbetsgivarein-tressen. Däremot torde arbetsgivare, vars personal uttages till arbete hos annan, tjänstepliktberättigad arbetsgivare, vara besvärberättigad.⁷

I praxis har optionsberättigad lägenhetsarrendator ansetts behörig överklaga stiftsnämnds beslut om villkor för förnyad upplåtelse av arrendet.⁸ Anledningen är, att sådan besvär rätt utgör ett nödvändigt komplement till optionsrätten, enär den-nas värde beror på hurudana arrendevillkor, som fastställas. Generellt beslut om villkor för förmåns erhållande äga eljest

⁶ Jfr s. 164. Om sakrättshavares besvär rätt i Tyskland se av Flei-ner s. 232 not 15, Jellinek s. 295 och Jellinek, Gesetz s. 249 not 24 an-förda exempel. Jfr även diskussionen hos Ekelöf s. 225 ff om sakrätts-havares interventions rätt.

⁷ Jfr TjänstplL § 19 ff. Om likartade situationers behandling i tysk rätt se Jellinek, Gesetz s. 248 f. — En annan fråga är, huruvida genom administrativ myndighets beslut ändring eller upphävande av civila rättsförhållanden lagligen må åvägabringas, jfr Reuterskiöld, SvJt 1939 s. 429 f i anledning av ovannämnda RÅ 1937 S 81.

⁸ RÅ 1940. 16, jfr EBO § 58 st 2 och s. 136. Enligt § 57 st 2 må boställsnämnds beslut om arrendevillkor för jordbruksarrende över-klagas av "optionsberättigad arrendator"; jfr NyttjL §§ 54 och 55 i lydelse enligt lag 22 dec. 1943.

aspiranter icke överklaga.⁹ Arrendator, som saknar optionsrätt, äger icke överklaga beslut om framtida arrendevillkor¹⁰ och icke heller beslut om arrendets förläggande under löneboställets huvudgård vid framtida utarrendering.¹¹ Aspirant på tjänst har icke ansetts behörig överklaga, att tjänsten ledigförklarats med för honom olämpliga villkor.¹² Hyresgästförening har icke ansetts behörig överklaga beslut, varigenom hyresnämnd fastställt grundhyra för outhyrd lägenhet¹³, och icke heller beslut, varigenom hyresnämnd meddelat hyresvärd tillstånd att uthyra bostadslägenhet för kontorsändamål¹⁴; icke heller enskilda lägenhetspekulanter skulle hava varit besvärberättigade. Till sist må nämnas, att spekulant på till avstyckning föreslaget jordområde icke ansetts äga överklaga vägran att fastställa avstyckningen.¹⁵

Åtskilliga tillstånd, som undanröja normmässigt uppställda hinder för handlingsfriheten, medföra andra beaktansvärda verkningar mot tillståndshavarens omgivning än i Kap. VI behandlade grannelagsverkan och konkurrensverkan. Dessa andra verkningar äro till sin närmare beskaffenhet ganska olikartade.

Förutsättning för besvärsrätt vid dessa verkningar liksom

⁹ För rätt att överklaga beslut om villkor för förmåns erhållande i konkret fall gälla i Kap. V angivna regler.

¹⁰ RÅ 1940. 16; beträffande beslut om arrendevillkor för jordbruksarrende innehåller EBO § 57 st 2 uttrycklig bestämmelse därom.

¹¹ RÅ 1942. 16.

¹² KRes 28 jan. 1944 (ecklesiastikdep.) på besvär av K. Kumlien.

¹³ HR dnr H 374, jfr s. 188.

¹⁴ HR dnr S 817, jfr s. 188.

¹⁵ RÅ 1943 Jo 25.

vid grannelagsverkan och konkurrensverkan är regelmässigt, att det relativa förbudet åtminstone delvis tillkommit i syfte att lämna skydd mot verkan i fråga.¹⁶ Vi börja med fall, vari sådant skyddssyfte föreligger. Jämlikt NamnF § 3 må ansökan om godkännande av släktnamn icke bifallas, där det nya namnet, så vitt känt är, bäres av annan släkt och tillika är av mera egenartad beskaffenhet. Det bakom förordningen liggande syftet har icke blott varit att i offentlighetens intresse skapa en fast namnrättslig ordning utan även att tillgodose den enskildes behov av skydd för sitt namn, att konkretisera och stadga det skydd den redan före 1901 existerande oskrivna namnrätten lämnade.¹⁷ I praxis tillerkändes äldre bärare av namn, som godkändes för annan, besvärsmätt.^{18 19} Nämnas

¹⁶ Vad tidigare yttrats om svårigheterna och farorna vid fastställande av denna förutsättnings förhandenvaro samt om densamma upprätthållande de lege ferenda är även här tillämpligt.

¹⁷ Jfr Eberstein s. 130 ff.

¹⁸ T. ex. RÅ 1915 E 154, 1916 E 110, jfr däremot RÅ 1920 E 124. Genom förordning 1919 överflyttades godkännande av släktnamn från KB till K. M:t i statsråd (justitiedep.), varefter besvärsmätt alltså icke längre uppstår.

¹⁹ Talan mot beslut medförande intrång i s. k. „Ausschliessungsrechte“ föres eljest, som tidigare nämnts, vid allmän domstol. I FirmaL § 6, ABL § 128 och BankL § 246 föreskrives, att om i handelsregistret införd firma eller aktiebolags eller bankbolags registrerade firma förete likhet med en ”i handelsregister, föreningsregister eller aktiebolagsregistret tidigare införd firma”, och ”innehavaren av sistnämnda firma” därigenom lider förfång, äger domstol på talan av ”denne” förbjuda etc. Talerätten är icke begränsad till i dessa förfångsparagrafer särskilt uppräknade rättssubjekt. Uppräkningen är blott en exemplifiering, som särskilt utpekar de subjekt, i förhållande till vilka förväxling synes mest sannolik. Att densamma ingiver föreställning av att vara uttömmande torde bero på redaktionellt förbiseende. Av skäl som närmare utvecklas av Eberstein s. 123 ff kunna såsom taleberättigade ifrågakomma även innehavare av annan registrerad firma än sådan som särskilt omnämnas, innehavare av oregistrerad firma, innehavare av namn

må här även, att fader ansetts äga överklaga godkännande för omyndig dotter av annat släktnamn än hans.²⁰ Beslut att utlämna allmän handling till offentligt bruk får enligt TF § 2 mom 5 överklagas allenast, därest KB eller magistrat bifallit talan mot kommunalmyndighets beslut att vägra utlämnande.²¹ Då föreligger besvärsmått för dels den kommunalmyndighet, vars beslut upphävts²², och, då sökanden ändå får finna sig i ytterligare uppskov, dels också för den, vilkens personliga eller ekonomiska förhållanden i handlingen "avses". Av bestämmelsen följer, att besvärsmått icke tillkommer den, som blott kan påvisa ett personligt eller ekonomiskt intresse av handlingens hemlighållande, men om vars förhållanden handlingen icke handlar.²³

I några fall ha tillstånd lämnats till företag å mark, som tillhört annan eller vartill annan ägt dispositionsmått. I BySt § 62 mom 1 förutsättes för meddelande av byggnadslov, att sökanden förfogar över den mark, där byggnaden skall utföras, eller att han eljest är berättigad till arbetets utförande. Besvär av drätselkammare över tillstånd till byggnadsföretag å mark, som förut varit gatumark och vartill sökanden icke styrkt sig vara ägare, och över tillstånd till byggnadsföretag å allmän plats utan att drätselkammaren lämnat sitt med-

och av tidigare registrerat varumärke. Av samma skäl kan talan mot registrering av varumärke enligt VarumL § 10 st 2 föras icke blott av innehavare av varumärkesmått utan även av innehavare av firmamått, namnmått, konstnärsmått (NJA 1917. 369), mönsterrått etc., jfr Eberstein s. 136 ff.

²⁰ RÅ 1913 E 234.

²¹ Jfr s. 51 f.

²² Jfr s. 203 ff.

²³ Jfr Malmgren s. 213.

givande, ha upptagits till prövning.²⁴ Försäljning från stånd eller bord å gata förutsätter enligt Ost § 2 tillstånd av magistrat. Tillstånden göras enligt praxis beroende av kommuns medgivande till markdispositionen.²⁵ Tillstånd, som lämnas oberoende av sådant medgivande, torde kommun äga överklaga. Här bör även nämnas, att kommun ansetts behörig överklaga beslut, varigenom KB undanröjt av vägsynenämnd till enskild person riktat föreläggande att borttaga å allmän landsväg i kommunen belägen trappa.²⁶ När i ansökan om utmål jämlikt GruvL § 21 mom 1 skall uppgivas dem, vilka till de områden det gäller hava nyttjanderätt, återköpsrätt, rätt till elektrisk kraft eller till avkomst eller till annan förmån eller rätt till servitut, och dessa "sakägare" jämlikt § 23 mom 3 skola underrättas om utmålsförrättningen etc., måste de också antagas äga överklaga utmålsläggningen.²⁷

Några frågor från K. M:ts i statsrådet kompetensområde må ävenledes beröras. Av intresse är, huruvida i bageri- eller konditorirörelse sysselsatta arbetare äga besvär rätt, därest yrkesinspektionens chefsmyndighet, d. v. s. riksförsäkringsanstalten, medgiver undantag från bestämmelserna i BageritidL med påföljd, att arbetstiden förskjutes i för arbetarna ofördelaktig riktning.²⁸ Med hänsyn till att lagen tillkommit bl. a.

²⁴ RÅ 1927 K 155 och 1937 K 275, jfr RÅ 1913 C 115. En motsvarande besvär rätt föreligger givetvis vid tillstånd till byggnadsföretag å enskild mark.

²⁵ Jfr Sundberg, Kommunalrätt s. 401.

²⁶ RÅ 1914. 1. Jfr RÅ 1920. 31; vägsynenämnd däremot icke besvärberättigad.

²⁷ I allmänhet föres dock talan hos allmän domstol, jfr § 41 mom 1 och 2. Jfr s. 196.

²⁸ Undantag från bestämmelserna i ArbetstidL medgivas av arbetsrådet, över vars beslut klagan jämlikt § 9 mom 10 icke må föras.

för att skydda arbetarna mot överansträngningar etc.²⁹, torde sådan besvärsmätt föreligga.³⁰ Likartad är frågan, huruvida jämlikt ArbetarskyddL meddelat godkännande av arbetsanordningar eller meddelat föreläggande att avhjälpna konstaterade missförhållanden må överklagas av arbetare, som äro beroende av anordningarna, i sistnämnda fall under yrkande om skärpning av föreläggandet.³¹ Ehuru lagens ändamål är att skydda arbetarna mot olycksfall och ohälsa i arbete, och ehuru arbetarrepresentanterna, de s. k. skyddsombuden, enligt § 31 skola medverka till att skyddet blir effektivt, torde av § 38 mom 1 st 2 — att besvär över föreläggande må föras av arbetsgivaren — och av § 51 — att besvär må anföras över beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet eller KB — e contrario framgå, att arbetare icke äga överklaga av yrkesinspektörer eller andra tillsynsorgan meddelat godkännande.

Då skyddssyfte saknas, föreligger besvärsmätt regelmässigt icke. I BiltrfF § 27 mom 1 uppställt krav på trafikort vill

²⁹ Jfr tolkningen av ArbetstidL § 3. Arbetsrådet skall på begäran av "den, vars rätt därav beröres", avgöra, huruvida visst arbete är sådant, varå lagen äger tillämpning etc. Begäran må framställas av bl. a. vederbörande arbetare, Nordin, Arbetstidslagen s. 10, 8-timmarslagen s. 215. Jfr dock å andra sidan BageritidL § 5, enligt vilken tillsyn å lagens efterlevnad skall utövas av särskilda befattningshavare inom yrkesinspektionen.

³⁰ I tysk doktrin har frågan om arbetares rätt att överklaga tillstånd att utöka arbetstiden livligt debatterats. Jellinek och Fleiner anse, att besvärsmätt icke föreligger, Jellinek s. 202 och Fleiner s. 174 not 30. Motivet är, att lagstiftaren icke avsett att skydda arbetarna genom att förlåna dem besvärsmätt. I Württemberg ha också av arbetare anförda besvär över tillstånd till förläggande av arbete å söndag avvisats. Bühler åter anser frågan ytterst diskutabel. Arbetstidsregleringens syfte talar för, men speciella omständigheter tala mot att besvärsmätt föreligger, Bühler s. 44 och 53.

³¹ I regel sker godkännande blott därigenom, att anmärkning icke göres, varvid besvärsmätt icke uppstår.

garantera, att endast förare med särskild erfarenhet och skicklighet användas i yrkesmässig trafik. Men syftemålet är icke att särskilt skydda någon grupp trafikanter. Av bussförare anförda besvär över meddelande av trafik kort åt annan, vilket, enär trafiklinjerna delvis sammanfölla, påstods medföra trafikfara för de förra, ha sålunda icke upptagits till prövning.³² Givetvis kan icke heller utfärdande av körkort överklagas. Besvär över avstyckningsförrättning slutligen må icke föras av den, som innehar men icke äger av förrättningen berörd mark.³³

Inom ramen för detta arbete faller delvis frågan, i vad mån den 'kommunala självbestämmanderätten' grundar besvär rätt. Välbekant är, att vid bifall till besvär över beslut av kommuns representativa organ kommunen är fullföljdsberättigad³⁴, och att vid bifall till besvär över statsorgans beslut dessa organ principiellt sakna fullföljdsrätt.³⁵ I fråga om fullföljdsrätt för kommuns administrativa organ, då deras beslut efter besvär ändrats, tillämpas stundom den vid beslut av representativa organ, stundom den vid beslut av statsorgan gällande principen. Hur gränsen drages, är något omdebatterat; å ena sidan har gjorts gällande, att fullföljdsrätt icke tillkommer de självförvaltningsmyndigheter, vilka icke handhava ekonomisk förvaltning för kommunens räkning³⁶, å andra sidan har ifråga-

³² RÅ 1933 K 45.

³³ RÅ 1919 Jo 79, jfr FBL kap 5 §§ 3 och 13.

³⁴ Se Sundberg, Kommunalrätt s. 331, jfr s. 337.

³⁵ Se Herlitz, Grunddrag s. 79.

³⁶ Sundberg, Kommunalrätt s. 348.

satts, att behörigheten är beroende av att organen utöva ekonomisk förvaltning.³⁷

En undersökning av praxis giver vid handen, att fullföljdsrätt tillerkänts byggnadsnämnd, vars avslag på ansökan om byggnadstillstånd undanröjts³⁸ eller vars åläggande om stängselskyldighet upphävts³⁹, hälsovårdsnämnd, vars avslag på ansökan om lokals användande för mjölkförsäljning undanröjts⁴⁰ eller vars förbud att använda lägenhet till bostadsändamål upphävts⁴¹, barnavårdsnämnd, vars beslut om barns skiljande från hemmet icke av KB fastställts⁴², skolråd och folkskolestyrelse, vilkas beslut vid tillsättande av folkskollärare och skolvaktmästare upphävts⁴³, samt skolråd och sjukhusstyrelse, vilkas beslut att ålägga folkskollärare och syssloman disciplinär bestraffning ändrats.⁴⁴ Däremot har fullföljdsrätt icke tillerkänts vägsynenämnd eller brandsynenämnd, vilkas förelägganden upphävts.⁴⁵ Vidare må, med hänsyn till tvekan

³⁷ Herlitz, SST 1936 s. 532.

³⁸ RÅ 1910. 116, 1917. 85. Byggnadsnämnd torde följaktligen ha kunnat fullfölja i RÅ 1933. 31, jfr s. 157.

³⁹ RÅ 1929 K 426. Om byggnadsnämnds fullföljdsrätt i övrigt se t.ex. KPr 1943: 153 s. 40.

⁴⁰ RÅ 1924 S 122.

⁴¹ RÅ 1936 S 448, 449. I detta sammanhang må nämnas, att av hälsovårdsnämnd anförda besvär över att KB upphävt av magistrat meddelat förbud mot karamellförsäljning från stånd inom kommunen upptagits till prövning, RÅ 1923. 29; jfr HvSt § 30 och Ost § 1 p 1 — den av Söderholm s. 154 uttryckta förmodan, att det är "statsmakten", som genom företrädare tillerkänts partsställning, är icke antaglig, jfr s. 203.

⁴² RÅ 1921. 89, 1925 E 102, jfr s. 52 f.

⁴³ RÅ 1924. 30 resp. 1923. 15 och 1939 E 94, jfr RÅ 1927 E 220.

⁴⁴ RÅ 1925 E 4, 1937 E 52, jfr Söderholm s. 154 f, resp. RÅ 1930 S 84. Jfr RÅ 1935 S 172.

⁴⁵ RÅ 1920. 31, 1920 K 52, 1922 K 47, resp. RÅ 1925. 46, 1939 K 318, jfr Ståhlberg s. 529 not 2.

om organens egenskap av kommunala, anföras, att fullföljdsrätt icke heller tillerkänkts valnämnd, då KB förklarat avgivna valesdlar icke skola vid sammanräkningen tagas i betraktande⁴⁶, och icke heller taxeringsnämnd, vars åtgärd att påföra skattskyldighet undanröjts.⁴⁷

Praxis synes härvid hava utgått från att av kommun bekostad förvaltningsverksamhet principiellt angår kommunen⁴⁸ — en presumtion, beslätad med den, på vilken reglerna om kommunmedlems rätt att överklaga de kommunala representationernas beslut⁴⁹ vila. De organ, till vilkas uppgift icke hör att utöva av kommunens ekonomiska ansvar föranledd ekonomisk förvaltning, fungera emellertid på samma sätt som statsorgan. Förty har den inom statsförvaltningen gällande principen⁵⁰ tillämpats på dem.⁵¹

Men ingalunda i alla lägen äro ens organ för kommuns ekonomiska förvaltning fullföljdsberättigade. Visserligen har utan reservationer uttalats, att byggnads- och hälsovårdsnämnder äga överklaga länsstyrelses utslag.⁵² Men i praxis har sedermera fastslagits, att byggnadsnämnd icke är fullföljdsberättigad, därest av nämnden på enskilds ansökan lämnat byggnadstillstånd undanröjts efter besvär av kommunens drätselkam-

⁴⁶ RÅ 1917. 74, jfr Ståhlberg s. 529 not 2.

⁴⁷ Jfr RÅ 1927 Fi 394. Jfr även RÅ 1941 Fi 479.

⁴⁸ Se dock ValL § 95 om kommuns ansvar för valnämnds verksamhet. Jfr även TaxF § 146.

⁴⁹ T.ex. LKL § 81.

⁵⁰ S. 203.

⁵¹ En annan fråga än den förevarande är, huruvida kommunen äger överklaga organets eller besvärmyndighetens beslut; se t.ex. om kommuns rätt att överklaga pensionsnämnds beslut s. 86, s. 87 och s. 115.

⁵² KPr 1924: 150 s. 223.

mare⁵³, länsstyrelse såsom förvaltare av grannfastighet⁵⁴ eller enskild person i egenskap av granne.⁵⁵

Förklaring till att byggnadsnämnd sålunda saknar fullföljdsrätt, då besvärmyndigheten vägrar byggnadstillstånd, men äger fullföljdsrätt, då besvärmyndigheten ger byggnadstillstånd, torde vara, att i förstnämnda situation sökande själv bör äga avgöra, huruvida hans anspråk skola hävdas eller uppgivas⁵⁶; helt annorlunda är läget i sistnämnda situation i det byggnadsnämnd, oberoende av invändning från granne eller annan, skall förvissa sig om att planerat byggnadsföretag överensstämmer med gällande byggnadsbestämmelser.⁵⁷ Nämn- da motsatsförhållande visar också, att presumptionen om kommuns intresse i de administrativa organens av kommunen bekostade förvaltningsverksamhet — lika litet som presumptionen om kommunmedlems intresse i de representativa organens av honom bekostade förvaltningsverksamhet — är obrytbar. Därest beslutet endast påverkar någons "enskilda rätt" — så betecknas i t. ex. LKL § 81 den verkan, vid vilken kommunmedlem icke i denna sin egenskap är besvärberättigad — kan det desavuerade organet principiellt icke äga fullföljanderätt.⁵⁸

I beaktande härav synes fullt naturligt, att skolstyrelse icke tillerkänts fullföljdsrätt, då skolöverstyrelsen med ändring av dess frikännande beslut ålagt lärjunge disciplinär bestraffning⁵⁹; fullföljdsrätt skulle tillkomma endast den bestraffade. Men av fallet följer icke, att skolstyrelse saknat fullföljdsrätt,

⁵³ RÅ 1927 K 155.

⁵⁴ RÅ 1935 K 380.

⁵⁵ RÅ 1935 K 441, 1937 K 277, 1939 K 124.

⁵⁶ Jfr RÅ 1927 K 156.

⁵⁷ BySt § 63.

⁵⁸ Jfr även minoriteten i RÅ 1929 K 426. Se dock RÅ 1923. 50.

⁵⁹ RÅ 1928. 27.

därest densamma ålagt disciplinär bestraffning och skolöverstyrelsen frikänt⁶⁰; i ovan⁶¹ åberopad praxis har också organ, vars fällande till disciplinärt ansvar undanröjts eller mildrats, ansetts fullföljdsberättigat. Med hänsyn härtill synes en tidigare tolkning av ifrågavarande fall⁶² för vidsträckt.

⁶⁰ Jfr även RR:s formulering.

⁶¹ S. 204.

⁶² Sundberg, Kommunalrätt s. 348.

NÅGRA SLUTSATSER

Besvärsrätten gör intryck av att i stort sett vara ganska vidsträckt.¹ Intrycket torde bottna i att vid åtskilliga beslut besvärsrätt tillkommer annan än myndighetens "motpart". Denna utvidgning är fullt naturlig; den moderna rättsordningen är så beskaffad, att besluten ofta få en långt mer vittgående betydelse än som framgår av deras omedelbara innehåll.

Bedömes den svenska besvärsrätten med motsvarande behörigheter i utländsk rätt som måttstock², blir resultatet däremot knappast, att besvärsrätten är särskilt vidsträckt. Behörigheten i Frankrike sträcker sig på åtskilliga representativa punkter längre än i Sverige³, ja så långt, att gränsen till *actio popularis* ansetts tangerad⁴ och behörighetsvillkor synts upprätthållna allenast "pour éviter des abus".⁵ Behörigheten i Finland, Dan-

¹ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 78.

² Om jämförelser med utländsk rätt se dock s. 90 f.

³ Se t. ex. s. 135 not 35, s. 158 not 46 och s. 160 not 55.

⁴ Andersen, UfR 1925 B s. 250 f.

⁵ Se Knoph, TfR 1922 s. 226 not 1.

mark och Norge är ungefär lika vidsträckt som i Sverige; på några punkter är den vidsträcktare⁶, på andra punkter trängre.⁷ Behörigheten i Tyskland däremot synes övervägande trängre än i Sverige.⁸ På en punkt, i fråga om besvärsrätt vid korporationsverken, är behörigheten i utlandet anmärkningsvärt vidsträcktare än i Sverige.⁹

Betraktas åter besvärsrätten de lege ferenda, må till en början i all allmänhet framhållas, att kretsen av besvärberättigade bör dragas ganska vid. Visserligen äro de rättssäkerhetsgarantier, vilka ligga i förvaltningens organisation — ämbetsmännens självständighet, oavsättlighet, ansvarighet, etc. — och arbetssätt — objektivitetsprincipen, officialprincipen, den kontradiktoriska principen, offentlighetsprincipen, etc. — och vilka icke i detta sammanhang böra förbises¹⁰, relativt starkt utbildade¹¹; ett resultat såväl av RB:s inflytande som av förvaltningshistoriska traditioner. Men med möjligheterna att vinna rättelse i en gång fattade, felaktiga beslut är det, bortsett från besvärsrätten, sämre beställt. Den kontroll, som utövas av de allmänna domstolarna, justitie- och militieombudsmännen, konstitutionsutskottet och den allmänna opinionen, kan resultera i omläggning av en felaktig praxis, skadestånd och

⁶ Se t. ex. s. 166 not 78, s. 169 not 88 och s. 170 not 90 a.

⁷ Se t. ex. s. 130 not 10, s. 152 not 18, s. 158 not 46, s. 168 not 84.

⁸ Se t. ex. s. 130 not 10, s. 158 not 46 och s. 202 not 30.

⁹ Se s. 190 not 42.

¹⁰ "Ensidigt vore nämligen att förneka de garantier, som inom en ändamålsenligt ordnad förvaltning kunna och böra finnas, och som faktiskt i många länder under lång tid tillfredsställt det praktiska behovet (av rättsskydd). En god förvaltning är naturligtvis att föredraga framför de yppersta rättsmedel mot en dålig förvaltnings misstag och godtyckligheter", Hammarskjöld s. 189.

¹¹ Se Sundberg, Grunddragen s. 47 ff, Herlitz, Grunddrag s. 59 ff. Jfr t. ex. Andersen s. 437.

ansvar, t. o. m. politisk aktivitet, men regelmässigt icke i rättelse av det felaktiga beslutet.

Dock har, oss veterligt, i svensk litteratur aldrig ifrågasatts, att besvärsrätten borde göras så vidsträckt, att den stode vem som helst till buds. I utländsk litteratur däremot ha skäl, talande såväl för som mot införande av *actio popularis*, anförts; i förstnämnda riktning, att obegränsad behörighet vore en logisk konsekvens av ett demokratiskt styrelseskick¹², och att, om någon ville påtaga sig utgifterna och olägenheterna av ett käromål, vore det blott av godo, att förvaltningens laglighet prövades¹³; i sistnämnda riktning, att förbudet mot förvaltningsrättsskipning *ex officio* skulle tala mot medgivande av *actio popularis*¹⁴, att med obegränsad behörighet skulle följa angivelser och bakdanteri¹⁵, att behörighetsvillkor vore nödvändiga garantier för allvaret och nyttan med ett klagomål¹⁶, att ett överdrivet bruk av rättsmedel skulle hämma förvaltningsverksamheten och sätta lagarnas anseende och myndigheternas auktoritet i fara¹⁷, och att en utomstående rimligen icke borde kunna taga initiativ till ett beslut, som i första hand komme att angå andra, och påverka ett sådant besluts innehåll.¹⁸ Dessa, med utgångspunkt från skilda rättsordningar anlagda synpunkter äro givetvis icke allestädes tillämpliga. För svensk rätts del torde besvärens suspensiverkan — vid

¹² Bérard s. 109.

¹³ Andersen s. 436.

¹⁴ Andersen s. 433 f, Bérard s. 115 f.

¹⁵ Scholz s. 110.

¹⁶ Bonnard s. 72, Nagler s. 71.

¹⁷ Schmid s. 106.

¹⁸ Andersen s. 436 f.

¹⁹ Jfr Herlitz, Grunddrag s. 78. Det synes i detta sammanhang överflödigt att närmare ingå på problemet verkställbarhet — laga kraft, jfr nedan och s. 35.

gynnande beslut av hänsyn till den gynnade, vid belastande beslut av hänsyn till förvaltningens effektivitet — utgöra det mest påtagliga skälet mot en obegränsad besvärsrätt.¹⁹ Till detta och övriga 'sakskäl', av processekonomisk och arbetsteknisk art jämte andra tidigare omnämnda, fogar sig den historiska traditionen; en till "den, som beslutet rör" begränsad besvärsrätt står i gammal släktskap med övriga vid en legitimatio ad causam knutna rättigheter i svensk rätt, och därefter ha myndigheter och enskilda anpassat sig.²⁰ Medgivande av actio popularis kan icke på allvar ens ifrågasättas i Sverige.²¹

Men på åtskilliga speciella punkter har en utvidgning av besvärsrätten synt oss befogad. Försumlig försörjare synes böra medgivas besvärsrätt vid arbetsföreläggande²², arbetsgivare med självrisk och arbetsgivare, som inträtt i den skadades rätt till ersättning, besvärsrätt vid skadereglering²³, ersättningskyldig besvärsrätt vid omhändertagande av barn²⁴, etc. Här må också bringas i erinran frågan, huruvida icke vid grannelagsverkan och konkurrensverkan besvärsrättens beroende av skyddssyfte bör nedbringas.²⁵

Framhållas må emellertid också, att på andra punkter besvärsrätten synt oss redan vara för vidsträckt. För sakägares besvärsrätt i anmärkningsmål och fattigvårdssamhälles be-

²⁰ Jfr Palmgren s. 17.

²¹ Jfr Andersen, UFR 1925 B s. 243.

²² S. 99 not 20.

²³ S. 111 resp. s. 137.

²⁴ S. 111 f.

²⁵ S. 174 f.

svärsrätt vid inom samhället underlåten mantalsskrivning synas bärande skäl saknas.²⁶

I gällande rätt har besvärsrätten utformats med utgångspunkt från de materiellrättsliga regler, vilkas upprätthållande den skall garantera. Besvärsrätt har vid angrepp mot dessa reglers skyddsobjekt ställts till den angripnes förfogande²⁷; för oss har uppgiften blivit, att fastställa skyddsobjekt och, framför allt, fastställa huruvida skyddsobjekten angripas, d. v. s. finna beslutens verkningar. Från samma utgångspunkt ha diskussionerna de lege ferenda förts.

En annan inställning till problemet besvärsrätt är tänkbar, en inställning motsvarande den, som i diskussion om målsäganderätt enligt finsk rätt lanserats²⁸ och som sedermera accepterats i finsk praxis.²⁹ Besvärsrätten skulle icke avgränsas under beaktande av, i första hand, skyddsobjekt och verkningar, vilket ofta vållar betydande svårigheter och därmed osäkerhet, utan under beaktande av, i första hand, det praktiska rättslivets krav, av vad som i varje fall bäst garanterar inskrifvande mot beslut, vilka förmenas vara oriktiga. Resultatet skulle i flertalet fall, men ingalunda i alla, bli detsamma. Det värdefulla i de ifrågasatta synpunkterna är givetvis deras totala beaktande av ändamålsenligheten.

Men, frågar man sig, äger icke ett sådant beaktande rum redan i nuvarande praxis? Undersökningen av besvärsrätten vid t. ex. korporationsverken — besvärsrätt saknas regelmäs-

²⁶ S. 113 resp. s. 141 f.

²⁷ Jfr t. ex. s. 76 f.

²⁸ Agge, JFFT 1937 s. 272 f.

²⁹ Se Palmgren s. 99.

sigt, ehuru ett praktiskt behov av besvärsrätt föreligger — visar, att så icke, åtminstone icke i större utsträckning, är fallet. De bestämningar av besvärssubjekt, som positiv rätt innehåller³⁰ eller utgår ifrån³¹, torde hava lagt hinder i vägen.

Besvärreglernas avfattning framträder därmed till diskussion.³² Formuleringarna ”den, som beslutet rör”, ”den, som icke åtnöjes”, ”den, som anser sin rätt därav förnärmad eller obehörigen inskränkt”, etc. ha visat sig hava samma sakliga innehåll. Variationerna dem emellan äro därför meningslösa³³ — även om de icke torde vara missledande. Men en standardisering till någon av formuleringarna, i så fall närmast till ”den, som beslutet rör”, kan knappast anses löna mödan. Ty därmed skulle bl. a. den möjlighet till beaktande i rättstillämpningen av ändamålsenlighetssynpunkter, som ovan efterlysts, icke ökas. Däremot skulle en standardisering efter förebild av den typ av besvärregel, som utan angivande av besvärssubjekt blott föreskriver, att besvär må anföras, tillgodose nämnda krav samtidigt som i formellt avseende konsekvens erhöles.

Nackdelen med på sistnämnda sätt formade besvärregler vore givetvis, att de gåve myndigheterna fria händer och därmed vållade rättsosäkerhet; samma nackdel vidlåder dock, ehuru kanske icke i lika hög grad, på förstnämnda sätt formade regler.

En annan lösning av problemet är också tänkbar. Lagstiftaren skulle själv klart ange besvärsrättens utsträckning i varje särskilt fall. Fördelen därav vore givetvis, att rättstill-

³⁰ S. 38 ff.

³¹ S. 55 ff.

³² Om reglernas avfattning i gällande rätt se s. 38 ff. — Jfr Knoph s. 17 ff.

³³ Jfr Motion I 1942:141.

lämpningen underlättades, faran för godtycklighet minskade och rättssäkerheten ökade. Men metoden har också sina nackdelar. Praxis finge icke en chans att beakta de individuella fallens särart eller att, utan lagstiftarens medverkan — och sådan lämnas vanligen icke vid första behov — följa den snabba utvecklingen inom den materiella förvaltningsrätten.³⁴ Och det kan ifrågasättas, huruvida det ens vore möjligt för lagstiftaren att i förväg bedöma behovet av besvärsrätt och giva besvärsrätten en klar och samtidigt konsekvent avgränsning.³⁵

Det synes följaktligen som om bästa utvägen vore, att lagstiftaren i princip avhölle sig från att fastställa besvärsrättens utsträckning och överlämnade denna uppgift till praxis och rättsvetenskap. De betänkligheter, som ovan rests mot en dylik lagstiftningsteknik, mildras av att förevarande område icke hör till de i samhällslivet omstridda, av ämbetsmännens oberoende ställning och av den genomgående höga rättskulturen. Endast på de punkter, där lagstiftaren anser nödvändigt att själv driva rättsutvecklingen i ny riktning eller att framtinga beaktande av, icke självskrivna, ändamålsenlighetssynpunkter, skulle han ingripa. Flertalet av de legala bestämningarna av besvärssubjekt — vilka visat sig innehållslösa eller överflödiga — skulle utredigas.

³⁴ Se t. ex. s. 119 not 97 och 100 om införande av besvärsrätt för fattigvårdssamhälle vid mantalsskrivning.

³⁵ Se t. ex. s. 86 not 77, s. 119 ff och s. 166. — Erinras må här om de danska grundlagstiftarnas resignation inför problemet att avgränsa Søgsmålsretten, se Andersen, UfR 1925 B s. 237; fråga var dock om att koncentrera lösningen i en paragraf.

RÄTTSFALLSREGISTER

Endast svenska rättsfall.
 (RÅ, KRes, KÅ, KR:s u., NJA, HR dnr, FR,
 Walldén, SvM-RR, F, PSt nr, NT, Add, SvJt)

			RÅ			
1909				234	s. 200	
ref	9	s. 52, 53	Jo	96	52	
	10	140		120	37	
	101	122				
	106	122, 126	1914			
	111	53	ref	1	201	
	112	37		41	187	
not E	75	80		56	143	
Jo	17	157		57	144	
				60	144	
1910			not C	132	54	
ref	36	48		134	163, 164	
	116	204	E	129	56	
not F	46	37				
	69	37	1915			
	185	37	ref	41	144	
	198	139, 140		48	51	
	238	37		76	81	
				92	132	
1911				98	152, 164	
ref	1	157	not C	163	101	
	116	90	E	42	57, 58	
	120	56		154	199	
	146	145				
not C	170	186	1916			
			not F	240	193	
1912			E	110	33, 199	
ref	30	56		257	80	
	43	122				
	129	184	1917			
	136	136, 184	ref	8	84, 132, 134	
				74	205	
1913				85	204	
ref	64	184, 187	not Jo	118	33, 152	
	135	47, 49				
not C	115	201	1918			
E	49	47	ref	23	58	
	100	82	not Ju	34	34	

	L	251	s. 33, 194
	C	34	47
		97	151
	Fi	118	122
	E	6	83
		102	184
	Jo	51	52
1919			
	ref	6	53
		28	54
	not L	105	132
	S	3	186
		45	83, 187
	C	311	133
	Fi	10	34, 89
	Jo	79	203
1920			
	ref	31	201, 204
		33	54
	not L	146	187
	Sj	20	83, 187
	Fö	112	187
	C	102	37, 193
		154	187
	So	12	192
	K	7	187
		52	204
	E	86	193
		124	199
		162	144
	Jo	96	36, 153
1921			
	ref	89	53, 204
	not Ju	42	138
	S	65	144
		255	80
	E	291	47, 49
1922			
	ref	9	108
		28	99
		59	102
	not S	122	80
		192	98
	K	47	204
		99	187
		291	158, 160
	Fi	221	136
	E	116	58
		289	132
	Jo	41	79, 102

1923			
	ref	4	s. 106
		15	204
		29	204
		50	151, 163, 206
		53	47
		74	167
	not S	73	107
		133	47
		166	99
		184	49
	E	163	83, 187
1924			
	ref	3	108
		11	193
		30	204
		49	185
	not Ju	21	135
	S	122	204
		236	187
	K	76	186
		111	187
	Fi	193	33
	E	1	179
		177	81
1925			
	ref	6	81
		30	58
		31	47
		46	204
	not S	142	138
		151	187
	Fi	447	34, 89
		580	89
	E	4	204
		39	80
		54	179
		57	81, 105
		86	58
		102	53, 204
	Jo	41	79, 98
	H	48	144
1926			
	ref	21	81
		22	194
	not S	27	47
	K	234	188
	E	133	58
	Jo	55	33, 37

1927		
ref	14	s. 193
	20	52
	33	56
	34	47, 49
not S	21	99
	120	180
	124	194
K	155	201, 206
	156	206
Fi	394	205
	971	122
E	220	204
	226	58
1928		
ref	27	206
	62	38, 193
not S	18	105
	143	180
Fi	131	140
	946	194
E	145	55
Jo	11	98
1929		
ref	25	160
	31	105
	59	77
	60	157
not Fö	22	126
S	220	37
	271	161
	375	80
K	251	193
	426	204, 206
	435	161
	533	79, 83
Fi	678	156
E	8	47, 49
	90	187
	143	57
	205	102
Jo	41	156, 188, 189
1930		
ref	38	55
	50	87
not S	17	178, 181
	18	82
	73	79
	84	204
	192	178

	266	s. 180
	303	180
	321	144
K	97	129
	301	161, 162
E	64	80
1931		
ref	25	54
	71	52
not S	104	129
	116	180
	208	99
	260	57
	329	33
	337	179, 180
	353	180
Fi	421	33
	582	90
	1326	122
1932		
ref	61	129
not S	4	179, 180
	6	105
	11	80
	73	99
	228	84
	354	49, 60
K	21	193
	354	122
Fi	662	139, 140
	862	124
E	128	58
Jo	60	130
H	2	193
1933		
ref	31	157, 204
	32	58
	46	136
	47	130
not S	166	101
	167	80
	255	33
	313	181
K	45	168, 203
	279	83
Fi	243	194
E	124	58
	146	57
	171	57
Jo	31	33

1934		
ref	37	s. 123
	42	98
	43	166
not S	134	101
	143	189, 190
	280	196
	335	180
	381	103
	388	52
	387	49
	444	49
K	398	152
Fi	442	167
E	158	130
	221	130
	269	139
1935		
ref	1	152
not Ju	2	156
S	44	81
	172	49, 204
	193	52
	257	179, 180
	273	80
	456	50
K	61	37, 158, 164
	380	34, 206
	441	206
Fi	586	194
	720	194
E	194	56
	404	130
	640	80
1936		
ref	33	121
	48	194
not S	6	89
	10	99
	12	38, 178
	14	179
	73	80
	109	88
	143	99
	346	138
	443	37
	448	204
	449	204
K	5	160
	262	40, 59, 160
E	167	98

1937		
ref	12	s. 58
not Fö	19	138
S	1	52
	35	115
	81	196, 197
	116	50
	121	196
	207	180
	233	99
	343	37, 179
	366	186
	370	54
K	275	201
	276	158
	277	206
	316	160, 161
E	52	204
Jo	31	37
1938		
ref	16	109
	47	99
not Ju	5	194
S	36	105
	197	179
	292	37
K	46	83
	117	106
E	14	193
	160	193
1939		
ref	10	51
	26	52
	54	99
not S	80	179
	101	87
	165	178
	233	178
	249	180
	285	37
	315	40, 130
	344	101, 103
	460	103
	477	50, 60
	509	168
K	124	106, 160, 206
	318	204
Fi	501	178
	647	33
E	61	58
	65	56, 80
	70	131

	94	s. 204
Jo	42	188
H	36	87
1940		
ref	16	197, 198
	40	179
	49	80, 85, 115
not S	221	180
	263	178
	359	188
	416	179
Fi	283	140
E	81	188
1941		
ref	10	76
not S	106	50, 60
	128	180
	140	180
	141	179
	398	37, 179
	401	179
	429	179, 180
Fi	479	205
	601	76
	648	76
E	78	130
1942		
ref	4	122
	16	138, 198
	31	157
	56	185
not S	20	99
	87	81
	154	179
	214	88
	216	37, 179
	227	180
	508	144
	520	144
Fi	630	194
	636	139

E	13	s. 138
	14	101
	36	57
	39	138
	48	35
Jo	47	152
1943		
ref	11	185
	21	86
	31	42
	58	49
not S	35	88
	59	179
	79	136
	145	178
	150	179
	234	50, 60, 185
E	18	133
Jo	25	198
1944		
ref	6	55
	24	50, 60
	36	33
not S	53	179
	91	99
	131	180
	135	57
	273	52
	286	179
	320	179
	351	180
	409	180
	413	180
	449	52
Fi	308	89
E	28	132
1945		
not S	25	179
	31	84
	110	186
	111	188
Fi	47	136

KRes

1924		
11/4	(handelsdep.) på besvär av stadsfullmäktige i Strömstad	s. 155
27/9	(handelsdep.) på besvär av Jönköpings stads drätselkammare	155
1928		
13/9	(handelsdep.) på besvär av bostadsföreningen Plogen nr I u.p.a. m.fl.	153
1930		
28/11	(finansdep.) på besvär av Ljugarns friförsamling	133
1932		
5/8	(finansdep.) på besvär av O. O. Nordin m. fl.	159
1933		
24/2	(handelsdep.) på besvär av Falkenbergs köpmannaförening	32
10/3	(handelsdep.) på besvär av Jansson	32
11/8	(finansdep.) på besvär av S. E. Holmberg och E. Öhman	159
18/8	(finansdep.) på besvär av Skärgårdens nykterhetsförbund	192
1/9	(finansdep.) på besvär av kommunalfull-	

	mäktige i Kimstads socken	s. 154
1937		
15/1	(socialdep.) på besvär av Sveriges yngre läkares förening	135, 191
19/2	(handelsdep.) på besvär av A. Bolin m. fl.	154, 171
23/12	(socialdep.) på besvär av R. Lundström m. fl.	159
1938		
18/11	(handelsdep.) på besvär av drätselkammaren i Örebro	154
1939		
24/2	(finansdep.) på besvär av Kaffehuset Malaga AB m. fl.	171
25/8	(socialdep.) på besvär av N. Berggren	88
1940		
15/3	(finansdep.) på besvär av Vetlanda allmänna nykterhetskommitté och Vetlanda missionsförening	192
30/12	(handelsdep.) på besvär av Göteborgs tobakshandlareförening m. fl.	167, 191
1942		
22/5	(finansdep.) på besvär av Trollhättans sparbank	171

29/5	(socialdep.) på besvär av Svenska musi- kerförbundet	s. 32, 79
10/7	(finansdep.) på besvär av Sköllersta sparbank	130
11/12	(finansdep.) på besvär av A. Nilsson	132
1943		
26/2	(finansdep.) på besvär av AB Väners- borgsbanken	172
26/2	(finansdep.) på besvär av Skandinaviska banken AB	172

1944		
28/1	(ecklesiastik- dep.) på be- svär av K. Kumlien	s. 32, 198
22/9	(ecklesiastik- dep.) på be- svär av J. Holmberg	32, 83
2/11	(ecklesiastik- dep.) på be- svär av Lind- quist m. fl.	32
1945		
12/1	(kommunika- tionsdep.) på besvär av H. M. Svensson och O. M. Eli- asson	130

KA

I		
1925		
ref	8	s. 87
1926		
not	283	87
1927		
ref	16	108
not	14	87
	135	79, 80, 108
	414	187
1929		
not	365	109
1930		
not	244	108
	279	186
	321	109
	322	109
1931		
not	19	178
	49	102
	215	109

1933		
ref	12	s. 108
not	3	86
	61	109
	155	187
	184	86
1935		
not	163	108
	546	186
	547	186
1937		
not	79	131
1940		
not	365	42
1941		
ref	7	131
	14	133
not	254	42
1942		
not	9	178

1943
not 414 s. 187

1944
ref 2 86
not 96 187

II

1925
ref 25 s. 107

1927
ref 3 105
33 120

1928
ref 12 119
19 120
24 107
45 105

1929
ref 1 33
7 141
8 105

1931
ref 3 99
20 80, 120
27 33

1932
ref 9 s. 82, 178
20 120
26 107

1933
ref 45 89

1934
ref 8 42
18 89
19 141

1936
ref 4 119, 178

1937
ref 16 124
42 120

1939
ref 13 120

1943
ref 10 35, 36, 120, 121

1944
ref 4 141
8 121
20 89, 141

KR:s u.

1928
21/8 på besvär av
Grangärde
sockens fattig-
vårdsstyrelse s. 107
5/10 på besvär av
Älvdalens soc-
kens fattig-
vårdsstyrelse 107

1929
23/4 på besvär av
Färnebo soc-
kens fattig-
vårdsstyrelse 107

1930
12/11 på besvär av
St. Åby soc-

kens barna-
vårdsnämnd s. 105

1938
7/3 på besvär av
Laxsjö kom-
mun 120

1939
2/6 på besvär av
Kävlinge soc-
kens fattig-
vårdsstyrelse 120

2/6 på besvär av
Västerviks
stad 121

22/9 på besvär av
P. A. Svensson 124

1940
12/6 på besvär av
O. Hennings-
son s. 124

1943
1/7 på besvär av
G. Läggeber-
ger s. 141

NJA

1875
s. 274 s. 164

1878
s. 124 150

1897
s. 513 101

1900
s. 189 150
203 101

1906
s. 16 52

1907
s. 84 150

1910
s. 41 33

1911
s. 175 150

1913
s. 393 33

1917
s. 369 200

1919
s. 92 33

1924
s. 470 137

1926
s. 333 108

1927
s. 128 s. 108

1928
s. 475 137

1931
s. 504 108, 113

1932
s. 595 113

1933
s. 221 104

1934
s. 319 113
355 137
663 101

1935
s. 242 108
347 108

1936
s. 280 108
552 164
593 137

1939
s. 572 100

1940
s. 508 164

1942
s. 101 108

HR dnr

G 254	s. 125	585	s. 76
H 374	188, 198	624	37
S 817	188, 198	633	37
T 34	76		

Månge
. 8.

FR		
ad		
1944	33	s. 137
bd		
1936	810	110
	1557	110
1937	5028	104
1938	2581	84, 131
	2888	84, 131
1942	3555	137
1943	220	110
	5428	79, 137
1944	987	137
	2000	104

Walldén	
460	s. 58
1044	161
1206	161

SvM-RR		
1941	1 ¹	s. 180
1944	14	33
	25	178
F		
1921	20	s. 119
1924	70	99
PSt nr		
	469278	s. 87
	619780	87
NT		
1882	s. 145	s. 39
ADd		
1938	112	s. 109
SvJt		
1930	rf. s. 31	s. 194